הצֹפה

היום — **פרשת תשא**

	יום ששי	יום שבת
הפרק:	יחזקאל כדכה	יחזקאל כהכו
המשנה:	מקאוות ו, רז	מקאוות ו, דיח
הדף — בבלי:	בבא מציעא סב	בבא מציעא סא
ירושלמי:	סוטה יג	סוטה יב
ההלכה:	אויח שג, ריא	אויח שג, רח
רמב"ם:	שבת טריא	שבת רח
הזריחה:	5.39	5.41
השקיעה:	5.53	5.52
סוף זמן ק"ש:	7.57	7.58

הדלקת הנר

	כניסה	מוצ"ש
ירושלים	5.12	6.26
תל־אביב	5.30	6.28
חיפה	5.22	6.27
באר־שבע	5.29	6.27
אילת	5.30	6.27

משכנתאות חופשיות ולזכאים
מגוון תכניות חסכון
בנק טפחות

ב"ה, יום ששי, י"ט אדר תשמ"ז (20.3.1987) • שנה נ' • גליון 14348 • המחיר: 1.— ש"ח, כולל מע"מ ✱ בטאון התנועה העולמית של המזרחי והפועל־המזרחי ✱ מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר־אילן ז"ל

מאמצים להבטחת שמירת סודיות הדיונים בוועדת הבירור

ראש הממשלה נפגש עם היועץ המשפטי למציאת דרך חוקית שתמנע העברת חומר מהוועדה לידי ארה"ב וגורמים זרים ✱ שרים קוראים להקמת ועדת חקירה משפטית

מאת סופרנו המדיני בירושלים, סופרנו בכנסת וסופרי עה"ים.

ראש הממשלה, יצחק שמיר, נפגש אתמול עם היועץ המשפטי לממשלה, יוסף חריש, בניסיון המאמצים למצוא דרך חוקית שתבטיח את שמירת סודיות הדיונים של ועדת הבירור בפרשת פולארד ותמנע העברת חומר מכנה לארה"ב ולגורמים זרים אחרים.

אתמול נפגש היועץ המשפטי לממשלה עם חה"כ פרופ' דוד ליבאי, שהודיע כי המליץ בפני שלושה אנשים המעורבים בפרשת פולארד, שהוא מייצג אותם, לא להופיע לפני הוועדה.

יו"ר יהושע רוטנשטרייך חבר ועדת הבירור, אמר אמש לכתב ה' שלהערכתו כי הוועדה תפסיק את עבודתה אם אחד העדים שהוזמנו לא יופיע בפניה.

במשרד רה"מ מקווים שאפשר יהיה למצוא פתרון לבעיית העדות בפני ועדת הבירור. יועצים משפטיים במשרד רה"מ הכינו אלטרנטיבות כיצד להרשות לעדים להעיד בפני הוועדה מבלי לגרום להם נזק. אבל גם ח"כ פרופ' ליבאי יתעקש, תצטרך הוועדה להחליט בעצמה על עתידה, אם תמצא שבלי עדים אלה לא תגיע לאמת.

העדים הללו הם שוליים בפרשה. אבל הם עמדו בקשר עם פולארד ויש להם תביעות גם ממשרד החוץ על נזקים שנגרמו להם כתוצאה מפרסום שמם כמעורבים בפרשה.

ועדת בירור מאפשרת השאיות היונים

מליאת הכנסת דחתה אתמול הצ־עתו של ח"כ יוסי שריד לדון באילוץ הממשלה להקים ועדת חקירה ממלכתית בפרשת פולארד, ולא להסתפק בוועדת בירור. לדעת המציע, לא מסתפי יצילות, אלא „משום שיש מה להסתיר", הצדיסה הממשלה ועדת בירור. הלה סבור שאין אדם בארץ שמסכים לוועדת בירור, במקום ועדת חקירה. שריד קרא לד"ר יהושע רוטנשטרייך וצבי צור, חברי הוועדה להתפטר.

בתשובתו בשם הממשלה, אמר סגן השר רוני מילוא, שהוחלט על ועדת בירור, כי זו באפשרות חשאיות הדיונים, מספר המעורבים בה יהיה קטן יותר, וזו הסיים עבודתה במהירות רבה יותר מוועדת חקירה. גם בארה"ב קיבלו בברכה החלטת הממשלה.

מר מילוא הוסיף, כי נעשים מאמצים להבטיח שהוריש שיאמרו בוועדת הבירור לא יועברו לגורמים זרים, ולאור זה יוכלו כל המוזמנים להעיד בפני הוועדה, גם שלושה אלה שח"כ עו"ד ליבאי יעץ להם שלא להופיע. העניין בבדיקה.

גבון: ועדת חקירה משפטית — אם לא יופיעו עדים לוועדת הבירור

„אם אמנם לא יופיעו העדים לוועדת הבירור בנושא הקירת פולארד, אין מנוס מהקמת ועדת חקירה משפטית" — אמר אתמול סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות, יצחק נבון, במהלך ביקור בעיר כפר־סבא. השר התייחס לשאלות כתבים על ההודעה. לפיה לא יופיעו שלושה מן העדים בפני ועדת הבירור, בהמלצת עורך דינם פרופ' דוד ליבאי.

יעקובי: בעד ועדת חקירה משפטית

שר הכלכלה והתכנון, גד יעקובי, אמר אתמול, כי „על הממשלה לדון ולהחליט כבר בישיבה הקרובה, על הקמת ועדת חקירה משפטית בפרשת פולארד זאת בעקבות סירובם של עדים להופיע בפני ועדת הבירור". השר דיבר לפני אגודת הידידות ישראל—בריטניה בבית סוקולוב בתל־אביב.

השר הביע את בטחונו, כי ועדה כשפטית תשמור על הסודיות ולא תגרום נזק לאינטרס הלאומי ולבטחון המדינה.

(סוף בעמוד 2)

רבין: לא חל שינוי בשיתוף הפעולה האסטרטגי עם ארה"ב

הביקורים ההדדיים והתרגילים מתקיימים כמתוכנן

שר הבטחון, יצחק רבין, אמר אתמול, כי לא חל כל שינוי ב־שיתוף הפעולה בין ישראל לבין ארה"ב בתחום האסטרטגי.

מר רבין דיבר לפני חברי ועידת הנציגים של הארגונים היהודיים בארה"ב שסיירו בהקצני התעשיה האווירית וחזו בטיסות ניסוי נוספת של מטוס ה„לביא".

„רבין שהורצה בפניהם, בארוחת צהרים, בתעשיה האווירית אמר: „כל היחסים וכל מה שהוסכם בינינו לרבות ביקורים הדדיים ותרגילים, הכל מתקיים כמתוכנן ולא חל כל שינוי בביצוע שיתוף הפעולה ב־מסגרת שיתוף הפעולה האסטרטגי בינינו לבין ארה"ב".

העתונאים הורשו לשמוע רק את המשפטים הספורים האלה שאמר שר הבטחון לאורחים ולאחר מכן הוא נשאר איתם, בלי נוכחות התקשורת, להמשך השיחה.

מקורות שבריה"מ תתיר יציאתם של 10,000 יהודים בשנה

„עיכוב טכני" של שבוע ביציאתם של נשיא הקונגרס היהודי ויו"ר ועידת הנשיאים למוסקווה

מאת שאול שיף, סופר הצפה

יציאתם למוסקווה של נשיא הקונגרס היהודי העולמי, אדגר ברונפמן, ושל יו"ר „ועידת הנשיאים", מו־ריס אברהמס, נדחתה בשבוע. מדובר ב„עיכוב טכני" כדי להשלים מראש את תיאום הפגישות עם הסובייטים.

פגישותיו המתוכננות של מר אברהמס עם בכירי הממשל ב־בריה"מ נתקבלו בישראל ב־קורת־רוח רבה. זאת, מאחר שהוא מכהן בארה"ב גם כיו"ר המועצה למען יהודי בריה"מ, דבר היודע היטב לסובייטים.

מכאן התקווה שהם נכונים בראש לעשות מהות בכל ה־קשור ליציאת יהודים מבריה"מ. אל השניים יתלווה מזכ"ל ה־קונגרס היהודי העולמי, ישראל זינגר.

מר ברונפמן מתכוון לבקש בשי־חותיו בבריה"מ לשבות את ה־מדיניות האוסרת לקיים פעו־לות תרבות יהודיות — ביניהן שבשיפוליו החל ד"ר נחום גולדמן הצנוע.

בקונגרס היהודי העולמי סבו־רים כי יש יסוד להניח שה־סובייטים יתירו יציאתם של כ־10,000 יהודים בשנה ואף יאפ־שרו פיסות ישירות מבריה"מ לישראל.

היום יצא לפולין מזכ"ל ה־קונגרס היהודי העולמי בישר ראל. ד"ר אבי בקר. היא מת־לווה למשלחת של ביצול יקהר לת סלונקי היוצאת יחם לשה־זר ולהנצר את בסע המות של הקהילה לבחנות. ההשגחה עוד בילנקה ואושוויץ. מדובר ב־18 ניצולים וילדיהם המבקשבי ל־הנחיל את תודעת השואה ל־צאצאיה מלדבר הניצ. אל המשלחת מלווה גם צוות של הטלוויזיה הלימודית וגלי צה"ל.

כזכור, היה נשיא אוסטריה, קורט ואלדהיים, קצין מודיעין במפקדת הצבא הגרמני שסל־קה על הציר סלוניקי בחודשי הגירוש.

בשבת תתארח המשלחת ב־ואוישה ותתפלל בבית הכנסת של הקהילה המקומית.

מזכ"ל האו"ם עשוי לדון במזרח התיכון על ועידה בינלאומית

מרכז האו"ם, ניו־יורק (רוי־טר־עתי"ם) — המזכיר הכללי של האו"ם, חוויאר פרז דה קו־איאר, שוקל לערוך ביקור במז־רח התיכון לשם שיחות על יעי־דת השלום הבינלאומית המוצעת — מסר אתמול מקור דיפלומטי במרכז האו"ם בניו־יורק.

המקור הוסיף, כי המזכ"ל סבור שאם לא תחול השנה התקדמות ל־קראת הסדר ערבי־ישראלי, הרי יש להוציא מכלל חשבון את 1988, הר־איל וזו שנת בחירות לנשיאות בארה"ב.

פרז דה קויאר, אשר קיבל מנ־דט מאת עצרת האו"ם לפעול ל־מען כינוס ועידת שלום במזרח־התי־כון בחסות האו"ם, נוקט לשיחות על הנושא הזה עם חברות מועצת הבטחון. עד כה הספיק להפגש עם נציגי חמש החברות הקבועות ב־מועצת הבטחון, והוא עומד להמ־שיך בשיחות עם נציגי עשר ה־חברות הנבחרות של המועצה.

המקור ציין, כי מזכ"ל האו"ם התרשם כן הראיון שנערך השבוע בטוניס עם מנהיג אש"ף, יאסר ערפאת, אשר בו אמר כי הנציגות הפלסטינית בוועידה הבינלאומית איננה חייבת להיות מורכבת מאנ־שי אש"ף. כזכור אמר ערפאת ב־אותו ראיון: „מדוע לומר אש"ף? אין צורך לומר אש"ף. אני כתר נגד לתשובה הזו".

המקור ציין, כי ייתכן שמזכ"ל האו"ם יבקש לקבל הבהרה לסוגיה זו, הנראית כסטייה מן העמדה שהיתה מקובלת על אש"ף עד כה.

ארה"ב מברכת על החלטת ישראל לצמצם קשריה עם דרא"פ

וואשינגטון (רויטר—עתי"ם) — ארה"ב קיבלה אתמול בברכה את הודעת ישראל, כי תצמצם את קשריה עם דרום אפריקה.

„אנו לקדמים בברכה צעד זה כי התפתחות חיובית", אמר דובר משרד החוץ האמריקני, צ'ארלס רדמאן, בשיחה עם עיתונאים.

שר החוץ, שמעון פרס, הצהיר אתמול כי ישראל לא תחתום על הסכמים צבאיים חדשים עם דרום אפריקה, וכי תצמצם את קשריה עם פרטוריה, לנוכח מדיניות האפרט־הייד הנהוגה בדרום אפריקה.

ארה"ב הגבירה לאחרונה את לח־צה על ישראל לנתק את קשריה ה־צבאיים עם דרום אפריקה — קשרים הכשריים, לדעת ואשינגטון, לעקוף איסורים בינלאומיים על אספקה צ־יוד צבאי לפרטוריה.

נשיא גרמניה יתלווה להרצוג בכל ימי ביקורו

בון (עתמ"א) — בבהורה יידיההית יוצאת הנן הזלים נשיא ממקיב גרמניה, ריכרד פון וייצזקר, להתלוות לנשיא מדינת ישראל, חיים הרצוג, בכל ימי ביקורו הרשמי ב־מערב גרמניה בחודש הבא.

הביקור יחל ב־6 באפריל, ויפתח בטכס באתר מחנה ה־השמדה ברגן בלזן. בשעות ה־ערב של אותו יום יהיה מר הרצוג אורח הכבוד בסעודה ערב ממלכתית שתיערך בקרי־ת בון. היום השני של הבי־קור יוקדש לשיחות מדיניות בבון. ביום השלישי לביקורו יהיה מר הרצוג אורח הכבוד בטקס שייערך בבית הכנסת ה־משוקם של וורמייזה. ביום ש־לאחר מכן יטוס הרצוג ל־מערב ברלין, ויבקר שם אצל הקהילה היהודית המקומית, וכן ברייכסטאג — לשעבר הפר־לבנט הגרמני.

מצפים לשחרור 2 אסירי ציון

בידיעה שהתקבלה אתמול ב־מרכז למידע על יהדות ברית־המועצות בישראל נאמר, כי מצ־פים לשחרורם של מרק ניפוס־גאשבי והחנני יעקב לוין, אסירי ציון מאודיסה.

השניים נידונו בפברואר 1985 ל־שלוש שנים במחנה עבודה בבריה"מ בעוון „השמצת המדינה הסובייטית".

גורמים ברצועת עזה הציעו נמל ליבוא ויצוא סחורות

מאת יונה כהן, סופרנו בכנסת

שר הבטחון, יצחק רבין, אי־שר אתמול בכנסת, שגורמים ב־רצועת עזה הציעו לו הקמת נמל בעזה, ליבוא ויצוא סחו־רות. השר השיב להם שההצעה איננה מעשית, כי לביצועה דרו־שים עשרות מיליוני דולאר. אם מישהו ינקוט הצעה כזו, נשי־קול זאת בבחינה חיובית, והוא ראיית צרכיה הכלליים של מדי־נת ישראל.

בתשובתו לשאילתה של חה"כ גרשון שפט בעניין הנ"ל, אמר שר הבטחון שלא דיבר על הצעת נמל בקשר עם ירדן אלא למען צורכי הבטחון של ערביי עזה.

השר הוסיף, שישראל מוכנה ל־אפשר השקעות מגורמים בינלאומיים ומדינות ערב, בחבל עזה, בתנאי שייעשו בהסכמתנו ובתיאום עמנו. מאז מלחמת ששת הימים, בקיימים תושבי עזה קשרי מסחר עם ירדן ועם מדינות ערב אחרות, ובהסכמת ממשלת ישראל. יש יצוא חקלאי ב־עזה לאירופה, דרך המועצה לשיווק פרי הדר.

בהסכמת ישראל מתבצעת ב־עזה תכנית ביוב נרחבה, בהוצאה של כ־4 מיליון דולאר. כמיליון דולאר בשקיעה „בדינה ערבית המייצרת נפט", והשאר על ידי גורמים בינ־לאומיים.

פרס בתשובה לדוברי האופוזיציה בשאלת היחסים עם דרא"פ:

לשונות רבות מדי מתגלגלות אצלנו ויוצרות כותרות נגדנו

מאת יונה כהן, סופרנו בכנסת

מ"מ רה"מ ושר החוץ, שמעון פרס, דחה אתמול דברים שהשמי־עו ח"כים מאן (מפ"ם), שריד (ר"צ) ווילנר (חד"ש), ב־נושא „מדיניות ישראל והרים אפריקה", והגדיר שלאגה לקיו־מה של מדינת ישראל היא מני־פרית; שההתנגדות מפני איבים ולהוצאת גבר הגזרי היא מוס־רית; שהקיים אמצעים להגנה על קיומנו היא מוסרי. ברוב בזול השמו המשוחים של הנ"ל לדון בנושא.

מר פרס אמר זאת לאחר שלושה החיכים תקפו בחריפות את הממ־שלה, שאינה ממהרת לנתק כל קשרי מדיני וצבאי עם דרום אפריקה, ב־טענה שאינה נוקטת עמדה מוסרית.

שר החוץ, שדברי הופרעו ע"י ילנר ושריד, קרא לוילנר: אתה סונא מדינת ישראל, אויש סטאלין הריצח סם כאן ומפליל עלילות על עם ישראל ועל מדינת ישראל. הוא לא שכים בבריה"מ ישנו גורבא־צ'וב התבייש.

ולשריד אמר: בעיניך היא רק כיצד לשאת נאומים להופעותיך ב־טלוויזיה. טוב שלעם יש גם טלוויזיה בלב. ובהבחין בין שקר לאמת. זוהה דברי הליצנ והלהג שלך.

בעיות בביטחון קשות. שר החוץ הדגיש בעיות ביטחון קשות של מדינתנו. והזכיר למציא בקורות אספקת נשק, במגמה לנשק הזיש ורב שבריה"מ מספקת לערבים. במצב הנוכחי, אמר, אין ב־יכולתנו להיות צדיקים. מדינת ישראל מתבססת גם על שכחים וגם על ערכים. לשונות רעות רבות מדי מת־גלגלות אצלנו, ושוכנים עוינים מבית יוצרים כותרות נגדנו. הוסיף זה־סמאל שבתוכנו „כשוהרר מן ה־אמת".

עמדת הממשלה

השר פרס סיכם את עמדת הממשלה בשאלת דרום אפריקה הבגיע גינוי ההסתייגות מה־משטר של אפליה, בהתאם לרוח היהדות שכל אדם נברא בצלם, ואין אדם רשאי לגזול זכויות הזולת, יהיה כל שיהיה.

(סוף בעמוד 2)

תחזית מזג האוויר

היום יהיה מעונן חלקית עד בהיר. תחזית לשבת: עליה בטמפרטורות.

הטמפרטורות: ירושלים 6—14, תל־אביב 9—19, חיפה 9—19, ראש הנקרה 8—13, צפת 5—10, טבריה 8—21, נצרת 7—16, עפולה 6—17, השומרון 8—15, נתב"ג 6—18, יריחו 11—23, עזה 10—17, באר־שבע 6—18, אילת 15—25 מעלות.

הצעה להפחתת הריבית במשק — לוועדה

דנינו: הריבית הגבוהה אוכלת כל חלקה טובה

מאת סופרנו בכנסת

חה"כ מסיעת שנות הציע אתמול במליאת הכנסת להפחית את שיעור הריבית במשק. הצעה הועברה לדיון בוועדה.

חה"כ דוד דנינו אמר שהריבית הגבוהה אוכלת כל חלקה טובה, בי עיקר בביגוד היצרני. מפעלים יצ־רנים סובלים מריבית גבוהה, וכן גם כפעלי התיישבות. מהם הגיעו לכדי פשיטת רגל בשל כך.

בניגוד להצהרות בנק ישראל, ה־ריבית הריאלית בחודש שעבר היתה גבוהה יותר, וסיבה מה גם ציבור הסכירים. הריבית הגבוהה מכבידה מאוד על זוגות צעירים ועל משפ־חות ברוכות ילדים. כל מי שזקוק לאשראי בריבית מוגדלת סובל בזה. בנק ישראל חייב להביא לירידה הי־ריבית הבסיסית בכל ביגורי המשק, אמר הנואם, וצ"ל לפעול לפי מדי־ניות הממשלה ולא בניגוד לה. מי שרוצה לשמור על אינפלציה נמוכה, חייב לשמור על ריבית נמוכה, כי ריבית גבוהה גורמת עליית מחי־רים שפירושה אינפלציה דוהרה.

כאמור, הנושא הועבר לדיון בוו־עדה.

שרון יתמודד על תפקיד יו"ר מרכז חירות

מאת שאול שיף, סופר „הצופה"

השר אריאל שרון הודיע אתמול כי בוועידת „חירות" יתמודד על תפקיד יו"ר מרכז ה־מפלגה.

הודעתו זו של השר שרון מעוררת מתח רב וציפיה בקרב צירי הוועידה. לא ברור אם השר שרון יהיה מועמד יחיד לכהונה זו ומולו עשוי להתייצב השר דוד לוי.

נחשפה חוליית מרגלים בצרפת

פריס (רויטר־עתי"ם) — משטרת צרפת עצרה ששה בני אדם ובכללם שני מהנדסים, החשודים שריגלו למען מדינה זרה וסיפקו לה פרטים חיוניים על תכנית החלל האירופית — על כך מסר אמש דובר מטעם משרד הפנים בפריס.

הדובר אמר כי העצורים הובאו בפני שופט חוקר בעיר רואן — עיר נמל שבצפון־מערב צרפת.

מאחר יותר מסרו מקורות משפטיים כי העצורים הם שתי נשים ממוצא מזרח אירופי, בעליהן ה־צרפתיים ושני נתינים צרפתיים נוספים. כוחות הביטחון מחפשים אחרי אדם שביעי.

חד־פז
השחזה • שרות • מכירה
עוד 24 יום לפסח
היכונו לקראת חג הפסח הבעל"ט להשחזת סכינים וכלי מטבח
חד־פז יפו 125 טל. 02-221967
מול תחנת האוטובוס אחרי מחנה יהודה

התנועה הדתית לאומית
לשכת המזכיר הכללי
על פי החלטת לשכת התנועה
נדחית ישיבת הועד הפועל המאוחד
שנועדה ליום א' הקרוב
הישיבה תתקיים אי"ה ביום ראשון, ו' בניסן (5.4.87) בשעה 15.00, ע"פ אותו סדר יום שנקבע מראש
על מקום הישיבה — תתפרסם הודעה.

קלטת וידאו - לחג הפסח
זה עתה יצא לאור
קלטת וידאו, המדגימה בצילומים מרהיבים את הרעיונות, ההלכות והמינהגים של חג הפסח.
פרקי הסרט: חודש ניסן • ההכנות לחג • ליל הסדר.
שלח 45 ש"ח ל„אגודה להפצת תורה בוידאו" ת.ד. 374 בני ברק. מיקוד: 51103 ותקבל את סרט הוידאו (באורך שעה) לביתך.

מכללת אמונה לימודי עיצוב, אמנות, וטכנולוגיה—ירושלים.
אמונה — תנועת האשה הדתית לאומית
נפתחה ההרשמה לשנת הלימודים תשמ"ח
למורים בשנת שבתון ולגמול השתלמות

בקורסים: האמנות היהודית (שיעור + סיורים), קליגרפיה, עיצוב בסיסי ותורת הצבעים, רישום (מתחילים ומתקדמים), מחשבים

בסדנאות: דפוס רשת, חיתוך עץ, קרמיקה, תחריט, צילום, וידיאו

פרטים והרשמה: מכללת אמונה, דרך בית לחם 104, ירושלים ת"ד 10290
טלפונים 02-711033, 715767

כל אפיקי ההשקעה
בקרנות הנאמנות של בנק המזרחי:

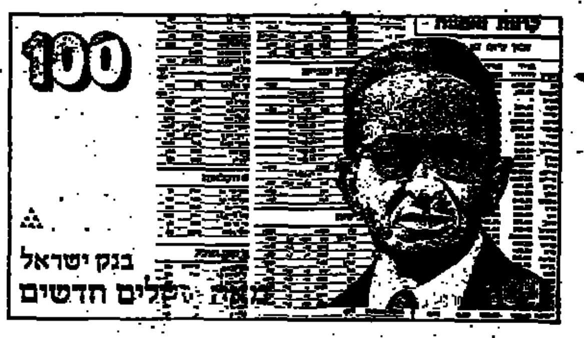

מנהלה אניות
נפיך קרן מניות
עידית קרן נאמנות צבורה (גמישה)
כספית קרן נאמנות צבורה (בנקים שבהסדר)
• **ברקת** קרן נאמנות (בנקים שבהסדר)
ספיר קרן נאמנות לתשלומים חודשיים (בנקים שבהסדר)

מנהלה מדד
• **סלע** קרן נאמנות צבורה
• **לשם** קרן נאמנות צבורה
• **מקנה** קרן נאמנות צבורה
• **חלמיש** קרן נאמנות לתשלומים חודשיים
צוק קרן נאמנות

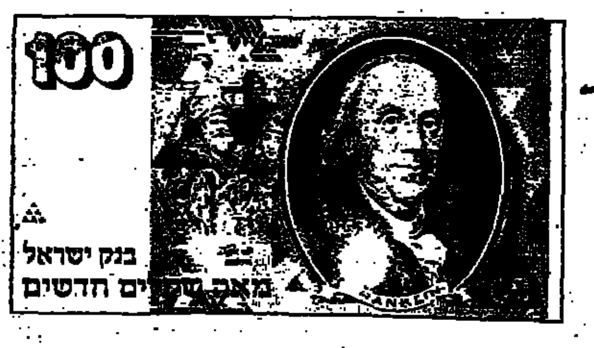

מנהלה מט"ח
שהם קרן נאמנות

• קרנות אלו משקיעות לפחות 75% מנכסיהן באג"ח נסחרות בבורסה שהונפקו ע"י המדינה ובנ"ע בנקאים שבהסדר

קרן בנאמנות — מאדה חברה לניהול קרנות נאמנות בקבוצת בנק המזרחי

בנק המזרחי

ביום ראשון, כ"א באדר תשמ"ז (22.3.87), נקים מצבה על קברה הרענן של בתנו ואחותנו היקרה

מרים (מינדל) ארונסון ע"ה

בשעה 15.15, בבית העלמין סנהדריה בירושלים

הרב ד"ר דוד ולאה אייזנבך
טוביה, עקיבא, ברכה, אסתר ויעקב

במלאת תשע שנים לפטירתו של ראש משפחתנו היקר מאוד

ר' חיים בסין ז"ל

ובמלאת שש שנים לפטירתה של אמנו היקרה

הגב' מרים בסין ז"ל

אושפה — נתניה

נעלה את זכרם ביום ראשון, כ"א באדר תשמ"ז — 22.3.87

בשעה 15:30 אחה"צ תתקיים עליה לקברם בבית העלמין סנהדריה, ירושלים.

בשעה 16:30 יתקיים מעמד חלוקת מלגות ע"ש ר' חיים וגב' מרים בסין ז"ל במוסד הרב קוק, שכונת מימון, ירושלים.

המשפחה

יהיו מודיעים בצער רב על פטירתו של ראש משפחתנו

ר' צבי השכל ז"ל

פרטים בעניין הלוויה בטלפון 762919

המשפחה המתאבלת

במלאת שלושים יום להסתלקותו של

רבי יהודה ארליך זצ"ל

תיערך אזכרה

באולם הפליי"ד בית־הכנסת המרכזי, רח' סמאטס 22, תל־אביב. ביום שני, כ"ז באדר תשמ"ז (23.3.87), בשעה 6.30 בערב

• משניות

דברים: • הרב חיים ישעיהו הדרי, ראש ישיבת הכותל: „הכמיסה במכלתו על בעל עם־מבואול"
• ד"ר יצחק רפאל, ראש מוסד הרב קוק: „החבבה והסידות בספרי ארץ־צבי" (כוהורת ר' יהודה ארליך ז"ל)

• אזכרה

באותו יום, בשעה 3.00 אחר־הצהריים ייערך גילוי המצבה בבית העלמין בנחלת־יצחק

20

על המצפה

בזהירות ומתוך שיקול דעת

ההחלטה הקבינט הבטחוני בעניין דרום-אפריקה וההודעה שנמסרה לכנסת בעניין זה על-ידי ממלא-מקום ראש הממשלה ושר החוץ, שמעון פרס, מצביעים על זהירות ושיקול דעת כאחד. ראוי לציין כי הממשלה נמנעה מנקיטת צעדים אופרטיביים והסתפקה לפחות בשלב זה, בהודעה על אי-חידוש חוזים המתייחסים לתחום הבטחוני וכיוצא-בזה. לא זו בלבד, אלא גם העדיפה להטיל על ועדה מיוחדת לבדוק את מכלול הבעיות הקשורות בהצטרפותה של ישראל להטלת סנקציות על דרום-אפריקה ורק אחרי שתקבל את חוות דעתה תחליט סופית בנדון.

פרשת היחסים עם דרום-אפריקה היא מצד אחד סבוכה נוכח הלחצים הבאים מבחוץ ובמיוחד מצד ארצות-הברית הנוצר בקונגרס המאבק למען הטלת סנקציות על מדינה זו. ואילו מצד אחר קשה להתעלם מרגישותו של הנושא בהתחשב בקהילה היהודית הגדולה בדרום-אפריקה ובאינטרסים המיוחדים הנוגעים ליחסי המסחר בין שתי המדינות. קשה לישראל להתעלם מהם נוכח העובדה שהפסקת הסחר עלולה לגרום קשיים רבים למיגזרים חיוניים בתעשייה הישראלית המתקדמת.

לאור האמור דרוש שיקול דעת רב בטרם הכרעה. כל החלטה פזיזה לא תהיה את האינטרסים של מדינת ישראל אפילו אם כלפי חוץ תוכל להופיע כנושאת דגל הסנקציות נגד מדינת ה"אפרטהייד".

בכלל, נושא הסנקציות הוא בבחינת אליה וקוץ בה בנסיבות הפוליטיות בעולם בו אנו חיים. אין זה סוד שלא אחת ההחלטות מסוג זה מתקבלות על-פי אמות מידה מוסריות לרוב קן בהשפעת שיקולים פוליטיים שריח של אי-מוסריות נודף מהם.

יש לזכור כי מדינת ישראל חשופה באו"ם בפני גורמים עויינים המנסים לגייס רוב כדי לפגוע בה בזירה הבינלאומית. כך שדווקא ישראל חייבת לעשות הכל למניעת הפעלת נשק הסנקציות על-ידי גורמים בינלאומיים, כדי שנשק זה לא ישמש כבומראנג נגדה ביום מן הימים.

יתירה מזו, יש הרבה דרכים כיצד להילחם ב"אפרטהייד". אין כל צורך להזדקק לנשק הסנקציות שביסודו של דבר אינו יעיל וייתכן לא מעט דרכים לעקוף החלטות כגון אלה על-ידי "צד שלישי" דבר שיכול רק להיות לתועלת למתווכים ולאנשי השוק השחור.

סיכומם של דברים: על ישראל להמשיך בקו של זהירות ושיקול דעת ולא להיחפז להחלטות העלולות לפגוע באינטרסים החיוניים שלה.

אשנב לברית-המועצות

בימים הקרובים אמורה לצאת לברית-המועצות משלחת יהודית רמת דרג, בהשתתפותם של נשיא הקונגרס היהודי העולמי, אדגר ברונפמן ויושב-ראש ועידת "מועדון הנשיאים" של הארגונים היהודיים בארצות-הברית, מוריס אברמס, שהוא גם יושב-ראש המועצה למען יהודי ברית-המועצות. משלחת זו, היוצאת לדרכה על-פי הזמנתם של גורמים רמי מעלה בארץ הסובייטים, פותחת אשנב יהודי למוסקווה למציאת פתרון לבעיית היהודים שם, ההולכת ומחמירה נוכח סירובם של שליטי הקרמלין להתיר את עלייתם לארץ ולקיים חיים יהודיים בברית-המועצות כל עוד הם נמצאים שם.

ביקור המשלחת נתאפשר אחרי בירורים ממושכים בין הקונגרס היהודי העולמי לבין שליטי הקרמלין. לפני כשנתיים נקבע מועד לפגישה בין נשיא הקונגרס היהודי העולמי לבין שליט ברית-המועצות בימים ההם — צ'רננקו. אולם, מותו של השליט הסובייטי הביא לביטול הפגישה ורק עתה זה מתאפשר, ככל הנראה, בעקבות מדיניותו הליבראלית של מיכאל גורבאצ'וב, הנותן עיניו לזכות באהדת המערב.

העובדה שהסובייטים על פי יוזמתם הזמינו גם את מוריס אברמס, העומד בראש המועצה למען יהודי ברית-המועצות, מוכיחה כמאה עדים כי הם אכן מוכנים לקיים דיון רציני בכל הקשור במתן זכות ליהודים לעלות לישראל.

עם זאת מוקדם להתנבא מה תהיינה תוצאות הפגישה, בפרט שביחסים סובייטיים קשה לדעת מראש לאן פניהם ומה מסתתר מאחורי יוזמתם. אף-על-פי-כן, יש יסוד לתקווה כי משהו אכן משתנה במדיניותה של ברית-המועצות כלפי היהודים ולא מן הנמנע שבעתיד הקרוב נהיה עדים לפתיחת שערים ולגל חדש של עלייה שיתחיל לזרום ישירות מברית-המועצות לישראל.

לא נותר איפוא אלא לברך את חברי המשלחת היהודית בהצלחה במוסקווה בברכה המסורתית: צאתכם ובואכם לשלום, בתוספת תקווה כי הקריאה "שלח את עמי" תישמע הפעם היטב בברית-המועצות וגם תיענה בחיוב על-ידי שליטי הקרמלין.

התרגיל של ליבאי

"התרגיל המבריק" של ח"כ פרופ' דוד ליבאי, על פיו יימנעו שלושה עדים חשובים הקשורים ב"פרשת פולארד" למסור את עדותם בפני ועדת הבירור, עלול להכשיל את עבודת הוועדה ואולי אף להביא להתפטרותה. פרופ' ליבאי, שהוא פרקליטם של השלישה, טוען כי עשה זאת על פי צו מצפונו המקצועי המחייב אותו להנחות ולהדריך את לקוחותיו, בפרט שמדובר בנושא שכל פרט עלול להכשיל ולהפליל אותם.

בעקבות התרגיל של ליבאי יזם שר התכנון הכלכלה, גד יעקבי, דיון בממשלה למינוי ועדת חקירה ממלכתית על פי חוק ועדות החקירה. לדעתו, אין מנוס מהקמת ועדה כנ"ל אחרי שהתברר כי ועדת הבירור שהממשלה החליטה עליה לא תוכל למלא את תפקידה.

צירוף המקרים שבין הודעת פרופ' ליבאי ללקוחותיו לבין יוזמתו של השר יעקובי מעורר מספר סימני שאלה, והמרכזי בהם הוא: האם לא מדובר בשיתוף פעולה מכוון בין השניים כדי להכשיל מראש את ועדת הבירור ולכונן במקומה ועדת חקירה ממלכתית כפי שדרשו זאת עם פרוץ הוויכוח המחודש סביב ל"פרשת פולארד". מכל מקום, אין להתעלם מהעובדה ששניהם — ליבאי ויעקובי — חברים במפלגה אחת, בסיעה אחת בכנסת. מדובר בנסיון מתוחכם להביא להקמת ועדת חקירה ממלכתית ולהעניק לה סמכויות נרחבות ביותר בכל הקשור בבירור הסוגיה הסבוכה ששם ישראל מתקבר בה, הלא היא "פרשת פולארד".

התרגיל של ח"כ פרופ' ליבאי, אפילו אם מבחינה מקצועית ניתן אולי לקבל את הסברו כי פעל בתום לב כעורך-דין, בכל זאת אם אנחנו בודקים את מכלול הדברים ובמיוחד את זריזותו של השר יעקובי ליזום דיון בממשלה, הרי שאך מתחזקת הדעה כי שניהם הולכים יחדיו ויש גם מי שהו במפלגת העבודה השבע נחת מיוזמתם המחודשת.

אין ספק שעל הממשלה לתת דעתה למצב החדש שנוצר. מחובתה לעשות הכל כדי שוועדת הבירור שהוקמה תוכל להמשיך במילוי התפקיד שהוטל עליה. ואם יש צורך לנקוט אמצעים מיוחדים כדי להבטיח שהעדים האמורים להופיע בפניה לא ייפגעו. יש לעשות זאת במהירות האפשרית.

אחרי שהממשלה הקימה את ועדת הבירור אין כל מקום ליוזמות חדשות ודאי שאין לקבל את יוזמותיו של השר יעקובי שחובת האחריות הקולקטיבית מוטלת עליו לגבי ההחלטות של הממשלה שהוא חבר בה.

התנועה הדתית לאומית
לשכת המזכיר הכללי

לקראת המושב הבא של ועידת התנועה, שיוקדש לבירור רעיוני-אידיאולוגי, מתקיימים ברחבי הארץ כנסים לליבון דעות ועמדות התנועה בנושאים שונים.
הכינוס הבא, לתושבי רעננה והסביבה, יתקיים בהשתתפות מזכ"ל התנועה, הרב יצחק לוי, ויוקדש לנושא:
החינוך הדתי בישראל
ברכות: הרב אליעזר שפר — חבר הנהלת הסוכנות
פותח הדיון:
הרב שמריהו בן צור — יו"ר ארגון המורים הדתיים
הרב יוחנן בן-יעקב — לשעבר, מזכ"ל בני-עקיבא.
מנחה: הרב צבי קניג — סגן ראש העיר ויו"ר מועצת הסניף.
הכינוס יתקיים אי"ה ביום ב' כ"ב באדר תשמ"ז (23.3.87) בשעה 19.30 באולם "ידידיה" (מעל ביהכ"נ "מוריה")
רחוב אחוזה 186 רעננה
חברים, אוהדים ופעילים מוזמנים. נא לדייק

ביהמ"ש התיר לחקור בחו"ל עדים במשפט דמיאניוק

מסרו הודעות המזהות את הנאשם כאיוואן האיום

מאת יעקב שלוש, כתב עתים

בית המשפט הדן את ג'ון דמיאניוק החליט אתמול להיענות לבקשת הצדדים לחקור עדים השוהים בחו"ל.

מדובר בעדים מארצות שונות — פולין, גרמניה, אוסטרליה ובלגיה.

בין היתר מדובר באוטו הורן מ... מערב ברלין שהיה איש אס. אס. בטרבלינקה. שלושה עדים אחרים מגרמניה ועד מבלגיה ששהו במחנה.

הם מסרו הודעות המזהות את הנאשם כאיוואן האיום.

אב בית הדין, השופט דב לוין, אמר, כי "זוהי דעתנו, כי העדויות הללו חשובות לאמת ולעשיית הצדק בבית-דין זה. לאחר שבדקנו, כי העדים הללו אינם יכולים להגיע כאן, נאפשר חקירה בבתי המשפט המוסמכים לכך בחו"ל".

בדיונה בבקשה להגיש ראיה ...

אתמול דחה בית המשפט את בקשתה של הסניגוריה להגיש כראיה פסק הדין שניתן בבית המשפט האמריקני בקליבלנד, אשר דן באיראני ... הבנה הישראלים ...

צופה במשפט: דם של יהודים צועק

מאת יעקב שלוש, כתב עתים

בתום החקירה הנגדית של ... ברים ראדיווקר ובאשר ביקש התובע לפתוח בחקירה חוזרת, נשמעה לפתע קריאה של גבר מן האולם: "להלות אותו, דם של היהודים צועק. הנגד (כלב) — בהצביעו לעבר דמיאניוק. האיש, גבה קומה, שישיבה זקופה בשערותיו, נלקח מיד על ידי אנשי משטרה שהיו במקום והוצא מן האולם.

בצאתו סיפר, כי שמו תנו לוין מכפר סבא, ביוצאי לימה. הוא לא צעק בשמו שלו, אמר, אלא בשם דם ששת מיליוני היהודים שנטבחו בשואה. האיש אמר, כי דמיאניוק הרוצח "מרשה לעצמו לנצל את טוב לבו של העם היהודי — ולהיות במשפט עורכים לו כאן".

...צדדיהם.

בית המשפט בירושלים ציין, כי פרוטוקול של בית משפט בארה"ב הינו קביל כראיה, אולם לא כן פסק דין של בית משפט זה. כמו כן, הבהירו השופטים, כי אין ללמוד גזירה שווה מהחלטת בית המשפט, לקבל כראיות עדויות של אנשים שעברו מן העולם — על פי סעיף 15 של החוק לעשיית דין בנאצים ועוזריהם, לראות אשר ניתן היום להוכיח בדרך המקובלת.

החלטה זו התקבלה לאחר דיון בינהלי ומשפטי מבתוך בין הסניגור הישראלי, עו"ד יורם שפטל, לבין התובע, עו"ד מיכאל שקד, כאשר שפטל חקר בחקירה נגדית, שהיתה רצופה חילופי דברים חריפים בין הנהל המקובל בחקירות כאלו — את העדה מרים ראדיווקר. גב' ראדיווקר העידה אתמול זה היום השלישי, על חקירת תיק טרבלינקה שהיא היתה מופקדת עליו, ביחידה לחקירת פשעי נאצים ועוזריהם במשטרת ישראל.

צלקת ארוכה בחלק האחורי של הגוף

הרופא הראשי של שירות בתי הסוהר, ד"ר יעקב זיגלבוים, עלה אתמול על דוכן העדים במשפט דמיאניוק וסיפר על הבדיקות הרפואיות שנערכו לנאשם בבואו ארצה. ובין היתר ציין, כי צלקת ארוכה נמצאה בצד האחורי בגופו.

כתב עתיים מזכיר, כי על פי אחד המסמכים, מסמך גרמני שהומצא לתביעה על-ידי הרוסים, עולה כי לאיוואן דמיאניוק מטרבלינקה היתה צלקת גדולה בחלק האחורי של גופו.

לשונות רבות מדי

(סוף מעמוד ראשון)

על יסוד זה החליט הקבינט בישראל וחד-משמעית נגד משטר האפרטהייד, להמשיך לצמצם קשרינו עם דרום אפריקה, לא לחתום על חוזים חדשים בתחום הביטחון, צוות מצומצם יבדוק תוך חדשים צעדים נוספים.

לפני כן דיבר בני שליטא, שהג... ד"ר דברי שריד—צבאן—וילנר, כי צביעות ודמגוגיה, מאז נושא סאברה ושאתילה ועד היום. דיברתם נגד משטר השאח באירן, ומה התוצאה? מנהיגי השחורים בדרום אפריקה מכריזים שהם נדגנו. במקום להיחפז בהטלת סנקציות, מוטב להסביר לארה"ב את המיוחד שבמצבנו.

גאולה כהן תבעה ביצוע יעיל של החלטות הממשלה בנושא זה. שני אלה הסתפקו בדברי שר החוץ.

שר הביטחון: צה"ל הוכיח ומוכיח כפיפות מלאה לדרג המדיני

מאת יונה כהן, סופרנו בכנסת

צה"ל הוכיח ומוכיח כפיפות מלאה לדרג המדיני, ואין עיסוק בצבא דבר המעיד אישור שאינו מובא מהתחלה לאישור, ואין לסמוך על פרסומים בעיתונים ובהקשרה לגבי יחסי הצבא והדרג המדיני — אמר אתמול שר הבטחון, יצחק רבין, במליאת הכנסת, בהשיבו להצעת מתי פלד (מתקדמת), לאי אמון בממשלה, "על רקע יחסים עכורים בין הצבא לשר הבטחון".

השר רבין הגיש את העימות הרב והאהדה הכוללת המופגנים כלפי הצבא, הוא הדגיש לכבוד על כבוד הרמטכ"ל, ולא לכבוד על הדלפות, הביעות במאבקים בינויים בצמרת צה"ל.

נציגי האופוזיציה, בהסתמך על הדלפות בכלי התקשורת, הצביעו על ליקויים ביחסי הצבא והדרג המדיני.

פלד הסיר את הצעתו לאי-אמון בכנסת, וזו לא הובאה להצבעה. הצעתו של הרב כהנא, לאי אמון בממשלה, על רקע החשש לשחרורם של מחבלים מבתי הכלא, הוסרה, אינו לא השיב על כך.

ביום עיון ארצי לרבני ישראל

קריאה ליישום החוקים הקיימים בנושא הכשרות

בקריאה להאחדת הוראות ההלכתיות לכשרות, להתמקדות הפיקוח הכשרות בידי אדם מיומן בנושא השגחת הכשרות וליישום החוקים הקיימים בתחום זה — יצאו אתמול משתתפי יום העיון הארצי לרבני ישראל שהוקדש לנושא הכשרות.

ביום העיון שנערך במעמד "אריאל" בשיתוף הרבנות הראשית לישראל המשרד לענייני דתות, המועצה הדתית חולון, השתתפו למעלה מ-150 רבנים מכל חלקי הארץ במוקד יום העיון עמדו דיונים בכל הקשור להדוק ההשגחה בכשרות ולפיקוח יתר על מוצרי המזון מתוצרת ישראל ומוצרי המזון המיובאים.

השר: אפשר ליישוב מלא של חוק ההונאה בכשרות

השר לענייני דתות, זבולון המר, שדיבר בפני הרבנים, אמר כי יעשה הכל כדי שחוק הונאה בכשרות יושם כהלכתו וכי הוא רואה מתפקידו להם משכנעת ממשיה לחוק. הוא הבטיח לפעול שכשר המשגיחים יועלה ולא יהיה בן הנמוכים בארץ.

במהלך יום העיון הסמיכו דבריהם הרב שאר-ישוב כהן, הרב הראשי ואב"ד חיפה, הרב שמחה הכהן קוק, הרב הראשי ואב"ד רחובות, והרב בנימין אדלר, מהרבנות הראשית ירושלים, הרב ברוך אדלשטיין מנהל מחלקת הכשרות בחיפה, הרב ישראל יפת, המשגיח על כשרות בתי המלון בת"א, הרב אברהם רובין, ראש מחלקת הכשרות ברחובות. דברי ברכה השמיעו נתן גולדברג, ראש המועצה הדתית בחולון, פנחס שיינמן ראש המועצה הדתית בת"א, ועו"ד ח. שרון, מ"מ ראש העיר חולון. הנחה את יום העיון הרב נתן לנדמן חבר לשכת הרבנות בחולון וראש מחלקת הכשרות הרב ישראל רוזן, מנהל מכון צומת, הציג את פרוייקט מידע הכשרות הארצי המופק על ידי המכון.

הפגנת אחדות בכינוס "העבודה"

אהדה במפלגת העבודה היתה הרבה כמו מריבות והפכותים בליכוד — זו היתה בעיית ביניים היום-יומית של המפלגה שהתקיים אתמול בגני התערוכה בתל-אביב.

יו"ר מפלגת העבודה, שמעון פרס, אמר: "אל תחפש הפירצות קרעים אצלנו. אנחנו מפלגה כאחדות הפעולה ביחד ובצורה מלוכדת. אצלנו קודם העניין ואחר כך אנחנו".

שר הביטחון, יצחק רבין, קרא למפלגה "לקיים בתוכה רוח צוות ... אך מבוזק במריבות אישיות. נהיה בעניין זה מופת לעם ולמדינה".

בכנס נכחו קרוב לאלפיים פעילי מפלגת העבודה מכל הארץ, רובם צירי הוועידה האחרונה.

השגריר בארה"ב נתן הסכמתו למועד סיום כהונתו

מאת סופרנו בכנסת

שגריר ישראל בארה"ב, מאיר רוזן, מכהן ב-1 לאב 1987 שמונה שנות שירות מוצלחת. הדבר נקבע ונקבע על דעת ראש הממשלה ועל דעת שר החוץ, והמשגבר של מר רוזן עצמו, אמר אתמול שר החוץ, שמעון פרס, בתשובה בכנסת להצעתו של ח"כ אליהו בן-אלישר, להיזון כהמדר שבה הודיע לשגריר על סיום שירותו.

לדברי מר בן אלישר אין, למעשה, כיום שגרירות בוושינגטון, ואין מי שיסביר בארה"ב עמדות ישראל בכל הנושאים הצדדים.

שר החוץ הביע שבוושינגטון כבר צוות מסור ומוצלח, ושיגר להם ברכה.

המציע הסתפק בתשובת השר.

משרד הכלכלה יבדוק השלכות המעבר לשבוע עבודה מקוצר

מאת סופרנו בתל-אביב

השלכות המעבר לשבוע עבודה בן חמישה ימים יבחנו בקרוב על ידי משרד הכלכלה, כשהבדיקה תעשה בשיתוף עם אנשי משרד העבודה והרווחה ו-המכון לפריון העבודה והייצור.

ועדת השרים לענייני כלכלה החליטה לבדוק, השלכות על המשק של השירות הציבורי במסגרת של הנהגת שבוע עבודה מקוצר, זאת לאחר שחברי הוועדה אישרו את בקשתו של שר הבטחון יצחק רבין, להנהיג שבוע עבודה מקוצר בשני מפעלים בטחוניים גדולים.

סייג לחכמה - שתיקה

לאחר שנענתה למחאות הבריטים עשתה כן באיחור. אי אז נתרצתה הממשלה הבריטית לראות את האינצידנט כמחוסל.

האמנם מקרינה התפוררות הממשלה, של שליחות בכזה? האמנם הולך ומתרופף כליל הפיקוח על התחום המבצעי? כלום זו הסיבה שגם בפרשת השב"כ וגם בפרשת פולארד הדרג המדיני נתקף תרדה נוכח ועדת חקירה של ממש? חרשני שירידת קרנה של הממשלה, עקב המהלוקות בין בכירי השרים, לא תניח זה הפעם להימלט מאחריות ולא תהין לשים מכשולים לפעילותה התקינה ולביצוע המלצותיה של הוועדה אשר מונתה — יהיו סמכויותיה ושמה הפורמאלי, כאשר יהיו. ולכן לא נותר לציבור הרחב, כולל מבטאיו בעיתונות, אלא להמתין בשקט ובסבלנות לגילוי האמת ולתיקון הטעות.

אתמול נתגלה, במפתיע, מכהול חדש בעבודת ועדת הבירור: עורך הדין ליבאי, חבר הכנסת הודיע לראש הממשלה בשם שלושת שולחיו, שהיו מעורבים בפרשת פולארד — שהם לא ייעצו להזמנת הוועדה הזאת, מפני שבניגוד למעמדה של ועדת חקירה על פי החוק, הופעתם בפני ועדת הבירור, אינה מזכה אותם בחיסיון לגבי עדותם בפניה וזאת עלולה להפליל אותם כאשר תועבר לפלטונות ארה"ב.

בשאלת השאלה: האם נימוק זה לסירובם, אינה הוכחה על מעורבותם בפרשה?

בשום פנים ואופן אינני יכול להבין מדוע אנו זקוקים לשתי ועדות לבירור פרשת פולארד? אבא אבן, יו"ר ועדת החוץ והבטחון, שעל פעילותו (או יותר נכון: העדר פעילותו) כיו"ר של ועדה חשובה זו נשמעו מאז כהונתו זו, הרבה דברי ביקורת — התעורר הביא לידי מינוי ועדה משנה מטעם ועדתו, נוכח היתוק שאחז את בכירי הממשלה. אך לאחר שהממשלה עצמה, בלחץ הנסיבות, בהן דעת הקהל בישראל ובארה"ב, בחרה בוועדת בירור — כפילות זו לשם מה?

זו שאלה אחת. השניה: אם, וכאשר, זכינו לוועדה ולא רק מר פרס, אלא גם ראש הממשלה הסכימו (שוב בלחץ חברי ועדת הבירור עצמם) שהממשלה תתחשב במסקנותיה של ועדה זו — כלום לא היה עדיף שכל הלהג מסביב לפרשת פולארד יבוא לקיצו, והכל ימתינו בסבלנות לבירור וסיכום הפרשה לכל פרטיה? כלום לא מקובל לנהוג כן בכל מדינה וציבור תרבותיים?

הצרה היא שהמשך הפרסומים וההודעות גורר אחריו תקלות נוספות המתגלגלות ככדור שלג. הנה למשל יצאו מי שיצאו בטענה שמפקירים את פולארד. שעידת את ישראל והממשלה חייבת לכסות את הוצאות המשפט. טענה אווילית! עהרי כל תינוק בעיריסה יודע שאין מדינה אחת "מאמצת" מרגל לאחר שנתפס (ואין זה מוכיח שהפקירה אותו) וכל שכן כאשר נידון והורשע וקל וחומר בן בנו של קל וחומר בפרשה כה מסובכת. אנשים טובים החלו באופן פרטי לאסוף כספים למען משפחת פולארד וכיסוי הוצאותיה. למותר להגיד שמגבית זו, והפרסום סביבה, הביכו את הממשלה וזו נאלצה להודיע בפומבי שכבר השתתפה בסכומים אלף דולר בסיוע למשפחה. הדבר הרגיז שוב את האמריקאים שרואים במתן סכום זה הודאת והודאה (אך בלתי מלאה) בפרשה. מהצד השני, עורכי הדין של פולארד הכחישו את קבלת הסכום.

במדינה דימוקרטית אמנם אין השלטונות יכולים לתת הוראה לעיתונאים, אך היכן המשמעת העצמית של עתונינו המשתיכים לחדש בבוץ הפולארדי? כלום לא נגרמו לנו עדיין במעשה הריגול המחפיר די צרות, עד שאיננו יכולים להתאפק, לשתוק, ולהשתיק עד שהבוררים והחוקרים יגיעו את הכלצותיהם?

תוך שאנו כה משופעים בפרשיות, עבר מחדל הדרכונים הבריטיים המזוייפים שמישהו השאירם בתא טלפון ציבורי כשאליהם מצורפת הכתובת של השגרירות הישראלית בלונדון — בשקט יחסי. פאשלה אחת רודפת את האחרת. לא רק שמישהו פעל ברשלנות כה פושעת אלא שגם במקרה זה השתהתה ממשלת ישראל להתנצל בפני הבריטים ורק...

בקצה העט
מאת צב

הזהרו בירקנים - מהם יוצא מדד

המדד הנבוך לפברואר 87, בגובה של אחוז אחד במקום שניים וחצי המצופים — נתקבל על ידי הציבור בקרירות, ונדמה לי — גם באי אימון. הרי הכל יודעים שהמחירים לכל מיצרך עולים בהתמדה וכיצד הגענו למדד כה מפתיע (וי"א אומרים, מדהים)?

אם נכונים החישובים למדד — הם מתבססים על ירידה עונתית במחירי הירקות — ירידה שאינה כה גדולה; הגורם השני — מכירות סוף העונה שגרמו להוזלה של הלבשה הנעלה.

בין כה וכה יש שהפסידו עקב החישובים שנעשו בעת הפיחות האחרון, בשל האומדן שבחודשים פברואר—מרס 87 יהיה מדד גבוה בתוצאת הפיחות. מתוך כך הוסכם על עיקור תוספת היוקר בגובה של שליש מהמדד הגדול המצופה.

אך לא רק השכירים גם המעסיקים הפסידו: עקב הפחד ממדד גדול הגדיל בנק ישראל את הריבית כדי לצמצם את האשראי. משנתברר שהאומדן היה מוגזם ולא היה צורך להגדיל את הריבית הרי מי שילם ריבית גבוהה יותר — הפסיד.

נראה שגם עתה, נגיד בנק ישראל אינו נוטה להקטין את הריבית וזאת אחת מהשתיים: או שהוא סבור שהמדד המפתיע הוא מקרי ולכן אין להסיק ממנו מסקנות אופרטיוויות לגבי גובה הריבית או שהוא סבור שהמדד הנמוך הוא תוצאה מהעלאה הריבית ולכן יש להמשיך בה.

שאינו יודע להשיב

שוב מסר רם עברון השבוע את המיקרופון במדורו "זה הזמן" לאורח ערבי ושוב נתן הזדמנות בעין יפה, לקרוא תיגר על מדינת ישראל שאינה דואגת לתעסוקה בשביל דורשי עבודה ערבים רק משום שהם ערבים.

למען האמת יצויין שמר עברון עשה הפעם (מה שקוראים) שיעורי בית. כנגד המיפגן שפסלוהו להתקבל כעובד בשלושה מפעלים, שהגיע להם מועמדותו בזה אחר זה (בדוח) — הוכיח לו בו במקום מר עברון כי לפי שבירר, דווקא נתקבלו בחלקם ערבים, אבל אחרים—בנוסף—לו. שאל אותו האם אין הוא מעלה על הדעת שמעסיקים צריכים לבחור את האיש הכי טוב ואולי באמת היו שם מועמדים יותר טובים למשרות שגם הוא, הצעיר הערבי, פנה אליהם?

עד כאן הכל היה בסדר אבל לאחר שנדמה היה שטענות המרואיין נסתתמו — פתח בנאום ארוך על קיפוח זדוני של התושבים הערבים במדינת ישראל ומר עברון לא עצר בעדו.

נכון, שצעיר ערבי מתקשה יותר להשיג עבודה וגם נכון שהמדינה חייבת לדאוג לתעסוקה בשביל כל אזרח. אבל בה במידה נכון שגם צעירים יהודים, בתום שירותם בצה"ל, שרויים במצוקה ובתסכול. אם יש, לעיתים, רתיעה מקבלת עובד ערבי הרי זה משום המתח שבין היהודים והערבים שגורם לתוצאה בלתי נמנעת זו. ומלבד זה לא אמר לו שעם כל הבעיות, מצבם של הערבים במדינת ישראל, טוב מזה שבארצות ערב.

מכל מקום לא נראתה, על פני הדברים, הצדקה לאפשר למרואיין לשאת נאום ארוך ולהתקיף את המדינה, בנסיבות אלה.

מסיתים להפר חוק

"הארץ" במאמר המערכת (יום שלישי השבוע) מסית בגלוי להפר את החוק שנתקבל בכנסת האוסר להציג בפסח למכירה לחם, פיתות וכל שאר חמץ. על יסוד חוק זה, דרש הרב האשכנזי בעיר העתיקה בירושלים לאכוף את "חוק המצות" על תושבים ו"הארץ" מתעמר בגלוי בחוק זה.

"הארץ" כותב: "ליהודי ירושלים וישראל, הרוצים לשמור על חירות בחירה בחג החירות, צריכת בשר לפסח אינה בגדר חוק. המצה טרם נאכפה כמאכל חובה. מי שמעדיף לאכול חמץ, זכאי לכך. והחוק מעורפל דיו לאפשר מניעת הזונות לאכול חמץ".

למי שאינו יודע: אין בישראל חוק האוסר לאכול חמץ. מדובר על איסור להציג בחוץ דברי חמץ כנ"ל.

אנו נזכרים כמה נחרדו ה"מתקדמים" שלנו ובתוכם "הארץ" כאשר רבנים דיינים הוצגו כמפירי פסק של בית המשפט העליון בעניין הגב' סוזן מילר חרומיה. הללו דרשו הדורשים להעמידם לדין. אך בו בזמן קורא עתונם "הארץ" בגלוי להפר חוק.

היכן ,איפוא, היועץ המשפטי?

הנסיעה באוטובוסים תתייקר ביום רביעי ב־20 אחוז בממוצע

החל ביום ד' הבא, כ"ו אדר (25.3.87) יועלו התעריפי הנסיעה בתחבורה הציבורית בנסיעות עירוניות ובין-עירוניות בשיעור ממוצע של 20 אחוז, זאת במסגרת מדיניות הממשלה לצמצום הסובסידיות.

דובר משרד התחבורה שמסר על כך מציין, כי ניתן יהיה להשתמש בכרטיסיות הישנות ללא תוספת מחיר מלבד הנסיעות המסומנות שבראש הכרטיסיה אשר מתבטלות עם העלאת התעריפים.

בכרטיסי הלוך ושוב שנעשה בהן שימוש בכיוון אחד ניתן להמשיך ולהשתמש ללא תוספת מחיר עד ליום ה' בניסן (7.4.87). שיעורי ההנחה בכרטיסיות רגילות, נוער וקשישים יישארו ללא שינוי.

להלן מספר דוגמאות של התעריפים החדשים: נסיעה עירונית תתייקר מ־0.50 ש"ח ל־0.60 ש"ח, מ־0.80 ל־1 ש"ח, מ־1.10 ל־1.30 ש"ח. נסיעה ירושלים—ת"א תעלה 4.10 ש"ח לעומת 3.50 ש"ח. כרטיס הלוך ושוב יעלה 7.30 (6.20). נסיעה ירושלים—חיפה — 7.50 (6.70). כרטיס הלוך ושוב 13.50 (12). ת"א—אילת 14 (12.30). ת"א—חיפה — 4.50 (3.90), הלוך ושוב 8 (7) הלוך ושוב 8.60 (7.50). ת"א—אשדוד — 2.20 (1.80). ת"א—אשקלון — 3.70 (3), הלוך ושוב 6.70 (5.50).

כרטיס חיל בנסיעה בין-עירונית יעלה 1.05 ש"ח לעומת 0.82 ש"ח.

מאמצים להבטיח

(סוף מעמוד ראשון)

רובינשטיין: לא יהיה ניתן למנוע העברת תוצאות החקירה לארה"ב

שר התקשורת, פרופ' אמנון רובינשטיין, אמר אתמול, כי אינו מאמין, שאפשר יהיה להעביר חוק בכנסת, שדיוני ועדת הבירור בפרשת פולארד לא יועברו לארה"ב, ו"אין פתרון משום בעניין זה".

השר, שהופיע בוועידת לשכת עורכי הדין ביש"א במלון "הילטון" בתל-אביב, הוסיף, שאם ועדת הבירור לא תוכל לפעול, לא יהיה מנוס מהקמת ועדת חקירה משפטית. הוא הוסיף, כי כל מי שחושב שאפשר יהיה לא להעביר את תוצאות החקירה לארה"ב אינו אלא טועה.

ליבאי: אין ניגוד אינטרסים

ח"כ דוד ליבאי דחה מכל וכל את הביקורת שנמתחה עליו על שהוא מייצג את עניינים של שלושה שהוזמנו להעיד בפני ועדת הבירור בעניין פולארד, בה בשעה שהוא גם חבר כנסת ויו"ר הוועדה לביקורת המדינה של הכנסת. "בעניין זה אני מייצג הן את האינטרסים של לקוחותי והן את האינטרס הממלכתי" — אמר ח"כ ליבאי. ח"כ ליבאי רואיין ביומן "בחצי היום" ב"קול ישראל".

באשר לשמועות מי נתן עצה ללקוחותיו לא להעיד בפני ועדת הבירור, בהתייעצות עם שמעון פרס, אמר ח"כ ליבאי: "מעולם לא דיברתי אם והיתה לי או לא היתה התייעצות עם שמעון פרס. זו דרכי שונים רבות ולא אסטה מכך. בנושא זה אני מהראם אך ורק עם לקוחותי. אני מייצג אותם. אילו טובתם היתה עומדת בסתירה לטובה המדינה, או להיותי איש ציבור — הייתי מיד מסיק המסקנה".

הסיעות בליבראלים קיימו "שיחות חברים"

לאחר שבית המשפט מנע כינוס המרכז

הסיעות היריבות במפלגה הליבראלית קיימו אמש, בנפרד, "שיחות חברים", לאחר שבית המשפט המחוזי בתל-אביב הוציא צו מניעה זמני נגד זימון וישיבת המרכז של המפלגה, שנקרא על ידי שתי הסיעות.

ב"מיפגש חברים" של סיעת שריד, פת ונסים שנערך במלון "דיפלומט" בתל-אביב, קרא שר האוצר, משה נסים, לשר יצחק מודעי לנטוש את דרך המאבק ולדון יחד כיצד להביא את המפלגה הליברלית אל דרך המלך.

הנוכחים שמעו את דברי השרים נסים ופת (השר שריד נמצא בחו"ל) וכמה חברי כנסת, אך הם לא הצביעו על הצעה כלשהי.

השר יצחק מודעי אמר אמש ב"שיחות חברים" של סיעתו במפלגה הליברלית, כי הוא נגד פילוג ובעד שלום בכל מחיר, למרות שהמחנה השני מוליך שולל, ורוצה אך ורק בחליסה סוטלית, כדי להכניע אותו ואת חבריו.

הסתדרות הפועל המזרחי — האגף לתרבות
בשיתוף ועד הקריה
קרית שמואל
במוצש"ק ב' באדר פרשת כי תשא, יערך ערב מועדון זמר עם המלחין גיל אל-דמע, בליווי פסנתר באולם התרבות בשעה 20.45
המנחה: ליס משה
דברי פתיחה: אורי ברקאי ובכבוד כל

עמדת התנועה הדתית לאומית

"הזהרו בבני עניים
שמהם תצא תורה"

ההשכלה הגבוהה אינה מוצר מותרות

מצוקת ההשכלה הגבוהה בישראל מחייבת פתרון יסודי וממשי.

לאוניברסיטאות תפקיד מרכזי וחשוב באשר הן מהוות מקור יצירה לקידום ההוראה, הטכנולוגיה, המחקר והמדע, וערכן רב בשילוב סטודנטים מכל השכבות החברתיות.

אין מנוס מהעלאה מסוימת של שכר הלימוד. עם זאת אין להתעלם מטענותיו הצודקות של ציבור הסטודנטים, שאינו יכול לעמוד בנטל שכר לימוד גבוה.
התנועה קובעת כי יש להעלות את שכר הלימוד בצורה מתונה ומתחשבת.

בשום אופן אסור להפוך את ההשכלה הגבוהה למוצר מותרות ואת האוניברסיטאות למשכנם של בעלי היכולת בלבד.

עם זאת התנועה קוראת לסטודנטים להקפיד על מאבק תרבותי ודמוקרטי ולהמנע מגילויי אלימות.
התנועה קוראת לשר החינוך והתרבות ולשר האוצר לנקוט כל הצעדים המתאימים כדי להקל על מצוקת הסטודנטים, ולמציא דרך למנוע את המשברים המתחוללים חדשים לבקרים בקמפוסים האוניברסיטאיים.

התנועה הדתית לאומית
דובר התנועה

מוסף של שבת

הצופה

ממשלה שהכל מושלים בה

מאת משה אישון

„פרשת פולארד" מיקדה מחדש את תשומת הלב לדרך תיפקודה של ה־ממשלה. פעם נוספת הוכח כי ממ־שלת האחדות הלאומית לא זו בלבד שאין בה אחדות אלא גם האחריות הלאומית לוקה בה. היא אינה מסו־גלת למשול ולהנהיג את העם והמ־דינה. במקום להנהיג היא מונהגת, במקום לבחון דברים הטעונים בדיקה היא שבויה בידיהן של „ועדות בירור" ו„ועדות חקירה".

ממשלה זו שמצד אחד זוכה באי־מון מאסיווי בעת הצבעות אי־אימון בכנסת — אינה נהנית מאימון מלא מצד חבריה השרים. הם שותפים ל־דברי הביקורות הנמתחים על הממ־שלה, כאילו לא חלה עליהם אחריות קולקטיווית. כך זה היה בעבר, וכן זה היום כאשר על סדר היום עלתה השאלה: מי נתן את ההוראה ב„פר־שת פולארד" והאם ידע הדרג המ־דיני, או לא ידע?

שר אחד שדיברו בו נכבדות כמועמד לשגריר ישראל בוואשינגטון אמר בגלוי שלא מתקבל על הדעת שהדרג המדיני לא ידע. שר אחר הודיע כי בדעתו להגיש הצעת חוק על פיה גם העדים המופיעים לפני ועדות בירור יחוייבו לומר את האמת ורק את האמת כדי שהוועדה תוכל להוציא מסקנות אמיתיות, בלא לטייח ובלא להס־תיר דברים. ומי הם העדים אם לא חברי ממשלה בכירים, נוסף על הפקידים?

אם נוסיף לזה את המריבות הפנימיות בין שרי הממשלה על־פי השתייכותם ה־מפלגתית, נמצא כי ראש הממשלה אינו זוכה לאמונו של סגן ראש הממשלה — חבר מפלגתו ושר הביטחון הפך לאחרונה מטרה לדברי ביקורת המופנים כלפיו על־ידי ממלא־מקום ראש הממשלה ואף הוא חבר מפלגתו.

לפנינו ממשלה מפולגת מבפנים, דבר המשתק את כושר פעולתה וגורם נזקים כבדים למדינה במערכות חוץ ופנים כאחד.

גם „פורום ראשי הממשלה" הוכיח את עצמו כבלתי יעיל, כמי שאינו מסוגל לגבש מדיניות שתתקבל על דעת חבריו. לא אחת קרה שעצם קיומו של „הפורום" היה לרועץ לממשלה כתוצאה מהתהפוכות שהיינו עדים להן בזמן האחרון. כך, למשל, „הפורום" קבע בתוך מחיצות דלת כי אין מקום לבדוק את „פרשת פולארד" ומי שאינו יודע מה שקרה — אינו חייב לדעת ומי שיודע הרי לא צריך להקים בשביל זה ועדת חקירה. ומה היתה התוצאה?

— לא עברו עשרים וארבע שעות מאז התפרסמו הדברים הללו ובהופעתם של חב־רי „הפורום" בפני הקבינט הביטחוני התנבא כל אחד מהם בסגנון אחר כאילו לא נדברו יחדיו. לבסוף הוחלט פה אחד להקים „ועדת בירור" וגם לסמוך על החקירה הנערכת על־ידי ועדת המשנה לענייני מודיעין של ועדת החוץ והביטחון של הכנסת.

לפנינו דבר והיפוכו של דבר, בלא שה־שרים הנוגעים בדבר יוציאו את המסקנות המתחייבות ברגע שהם מוצאים את עצמם במיעוט ודעתם אינה מתקבלת על־ידי הרוב.

ממשלה כזו אי־אפשר להפיל. היא נפלה מזמן וקרסה תחת המריבות הפנימיות שהן בנות הלקח. ממשלה כזו קיימת להלכה גם כשאינה קיימת למעשה, כל שני השות־פים הגדולים — הליכוד והמערך — ידעו להנהיג את המדינה [illegible]. מובטח רוב גדול של לפחות שמונים חברי־כנסת בכל עת ובכל רגע ירים את ידו מבלי [illegible] בה.

זהו שיעור רע בהלכות הדמוקרטיה: זאת גם דוגמה רעה לשלטון החוק במדינה. בכל הנראה זה לא מפריע אפילו לאותם השרים הנוהגים להתעטף בטלית שכולה תכלת ול־הופיע בציבור כנושאי שלטון החוק וה־דמוקראטיה במדינת ישראל. מצד אחד הם מצליפים בממשלה שהם שותפים בה ולחוסר תיפקודה ומצד אחר מוסיפים ליהנות מעצם חברותם בה.

ספק רב אם ניתן עוד לצפות משהו כדי שהממשלה הזאת תחזור ותתפקד כראוי. ודאי שלא ניתן לעשות זאת עתה, בשעה שמועד הבחירות לכנסת הולך ומתקרב ב־צעדים מהירים. אמנם, ייתכן מאוד שביום מן הימים יוחלט על הקדמת הבחירות, אך לא יהיה זה בגלל חוסר תיפקודה של הממשלה, אלא מתוך שיקולים אחרים ל־חלוטין, הכב — שיקולי בחירות וכיוצא בזה.

אילו רצו באמת ובתמים לתקן משהו, מזמן היו צריכים להביא לפירוק השותפות הממשלתית ולפנות לבוחר. ואם לא עשו זאת — ראיה לדבר כי לא שיקולים ממלכ־תיים מנחים אותם אלא חשבונות פנים־מפלגתיים על פיהם הם פועלים וגם מכרי־עים.

כל עוד המחדלים הללו נגעו לענייני פנים הם לא בלטו לעין. כיום, כאשר הממשלה ניצבת מול מחדלים קשים הקשו־רים ביחסי חוץ שלה, אי־אפשר להסתיר את התקלות שבדרך תיפקודה.

ושני השותפים המרכזיים, כאמור, נוש־אים באחריות שווה למחדלים הללו. אי־אפשר לפטור אחד מהם מאחריות, גם לא את אותם השרים המופיעים כאופוזיציונרים מבפנים ומעמידים פנים כאילו אין להם חלק ונחלה בכל מה שקרה.

ממשלה, כידוע, בנויה על מה שמכנים אחריות קולקטיווית. כך שגם אותם השרים הסוברים כי לא כלפיהם יש להפנות את הטענות על חוסר התיפקוד של הממשלה אף הם נושאים באחריות לכל מה שאירע. ובדיוק כמו שהם אינם מוכנים לקבל את הגירסה של הצדדים הנוגעים בדבר הטוע־נים „לא ידענו על העסקתו של פולארד", כן אין לקבל את התירוצים מצד שרים אפילו אם הם זוטרים בממשלה, האומרים „לא ידענו". אם מצפונם נוקפם על מה שאירע, הרי שהדרך הטובה והמקובלת ב־יותר שהיה עליהם לבחור בה היא: להתפטר מהממשלה ולהתייצב לצד אלה המבקשים להביע אי־אימון בה.

הם לא עשו זאת. הם בפנים וגם בחוץ. הם מצרפים את קולותיהם לדברי הביקורת ומתפרסמים בתקשורת נגד הממשלה ומו־סיפים להשתתף בה.

זוהי התנהגות [illegible] לא רק שאינה הולמת שרים אחראים, אלא אף פוגעת בצורה קשה בדימויים ובאמונם בעיני הציבור.

מסתבר שזה לא מפריע להם. הם מטילים קורתן בעיני הזולת ומכים „על חטא" על החזה בלא להרגיש שמעשים מסוג זה הופ־כים את הממשלה ואת החברים בה לתועבה ואסלולא.

*

ממשלה שהכל מושלים בה אינה מסוגלת לעמוד במערכות חוץ, כפי שזה אירע עתה ב„פרשת פולארד". היא מוכנה במו־ידיה לחצים מבחוץ, בלא להיות מודעת לכך כלל וכלל. באותו רגע שהממשלה מפולגת מבית ואחדים משריה מתבטאים ב־סגנון הדומה לזה שבא מבחוץ — בעבר לים — מה פלא שהלחצים מבחוץ גוברים עליה ובסופו של דבר לא נותר לה אלא לבטל דעתה מול דעתם של אחרים.

ואכן, בכך נוכחנו במהלך הבירורים ה־מרתוניים שהתנהלו מסביב ל„פרשת פול־ארד" ודרך התגובה הישראלית על פרשה זו. תחילה היינו עדים לקולות ענות גבורה, בהמשך בלטו קולות ענות חלושה ולבסוף קול ענות נשמע במנוסה — קול שאינו מעיד על שיקול דעת, גם לא על עמדה ברורה כי אם על אבדן דרך...

ואין דבר קשה יותר מקול ענות...

וכך בדיוק מצטיירת תמונת המצב בכל הקשור ב„פרשת פולארד". הקולות הנשמעים מעידים על מבוכה. הם מחלישים את כוח העמידה של מדינת ישראל במערכות חוץ.

הלחצים אף עלולים לגבור עוד יותר. כיום לוחצים עלינו ב„פרשת פולארד"; מחר־מחרתיים יופנו הלחצים בכל הקשור ביחסי ישראל עם דרום־אפריקה וכו'.

כשהממשלה אינה מושלת — הרחוב מושל בה ✶ ועדות הבירור והחקירה והפניה לבג"צים מרוקנים את הממשלה מסמכויותיה ופוגעים קשה בתפקודה ✶ מי גרם ללחצים החיצוניים על ישראל? ✶ שרי ממשלה — כאופוזיציה לממשלה החוקית בישראל ✶ ה„לובי" הישראלי נגד מדיניות ממשלת ישראל ✶ דרוש בדק בית כדי לשמור על שלטון החוק — במדינת חוק ✶

ומי שמתחיל בלחצים ולנצב בישראל „מעשה בעל־בית" לא יסתפק ב„פרשת פול־ארד" או דרום־אפריקה, אלא בכל עת ובכל רגע כשזה ייראה לו יפעיל את מכבש הלחצים על המדינה היהודית הקטנה שהו־כיחה כי תש כוחה, כי אבד כוח העמידה שלה...

עם זאת חובה להדגיש, כי לא תש כוחה, כוחן, מולכת העם, אלא בשל הליקויים שנתגלו בתפקודה של הממשלה.

מרוב מריבות בתוך הממשלה המשקפות המרכיבות אותה, בעיקר — שני הגדולים — המערך והליכוד, ישראל הולכת ונקלעת ל־מצב העלול לסכן את עצמאותה כמדינה בת־חורין. ומדאיג במיוחד שיש שרים ה־מנסים להסביר לציבור, כי מדינה שמקבלת למעלה משלושה מיליארד דולר מארצות־הברית אינה יכולה לבחוק את התפקיד של מדינה עצמאית. ולחיזוק התיזה שהם מציגים הם אף באים ואומרים שלמעשה כיום לא קיימות מדינות עצמאיות רבות בעולם, פרט למעצמות הגדולות המכתיבות סדרי עולם.

גם אם נכונה הגדרה זו בכל הנוגע ב־מדיניות הגלובאלית לגבי שני הגושים ה־עולמיים המתמודדים על ההגמוניה בעולם, אין להקיש מזה שחלפה שעתן של מדינות עצמאיות. יש להבדיל בין אינטרסים גלו־באליים לבין אינטרסים הנוגעים לעצם קיו־מה של מדינה — כמדינה עצמאית. אפשר לשתף פעולה עם מעצמה גדולה. אך אין זה אומר שיש להיכנע לה בכל עת ובכל רגע בהתחשב במענק שהיא מעניקה.

המענקים שארצות־הברית מעניקה לידי־דותיה אינם „קיצבה". הם קשורים באינט־רסים, וכל עוד אלה קיימים לא רק שה־מענקים לא יצטמצמו אלא אף יילכו ויגדלו יותר ויותר.

בכלל, אם אי־פעם יעשו מאזן מי נהנה יותר מהשותפות ההולכת ומתהדקת בין ואשינגטון לירושלים, ימצאו כי המאזן אינו בהכרח לטובת ישראל. ארצות־הברית נהנית משיתוף הפעולה האסטראטגי עם ישראל, לרבות הסכמה להשתתף בפרוייקט של „מלחמת הכוכבים", שכבר הוכח שמדענים ישראליים יתקדמו בתחום זה יותר מהר מאשר מדענים אמריקאניים. בכל מקום כך מעיד ה„ניו־יורק טיימס" בכתבה המסכמת מוואשינגטון על השותפות הצבאית המת־הדקת בין ישראל לארצות־הברית.

העתון האמור מאגר רב היוקרה מוסיף, כי למרות פרשת פולארד, שיתוף הפעולה ה־אסטראטגי בין ארצות־הברית לישראל יילך ויתהדק, ולאו דווקא מתוך סנטימנטים מיו־חדים למדינת ישראל, אלא מתוך אינטרסים ברורים של ארצות־הברית. האמר זאת בגלוי אחד המומחים באוניברסיטת ג'ורג'טאון המתמחה בבעיות בינלאומיות ושיתוף פעו־לה אסטראטגי בין מדינות. „שיתוף הפעולה האסטראטגי בין ישראל לארה"ב לא יצטמ־צם הואיל וזה אינטרס עליון" — הוא הדגיש בתשובה לשאלת כתבים.

יוצא איפוא שאלמלא נתפסו לבהלה ניתן היה לטפל ב„פרשת פולארד" בדרך שונה לחלוטין ממה שהלכו בה. ישראל לא היתה צריכה להתקפל ולהיכנע למכבש הלחצים כפי שזה קורה עתה לנגד עינינו, ואם בכל זאת קרה הדבר, הרי זה בגלל העובדה ה־מצערת שלא הממשלה מושלת אלא הכל מושלים בה...

גם בכל הקשור ביחסי ישראל—דרום־אפריקה, לא התכתיב האמריקאני צריך ל־קבוע כאן אלא האינטרס הישראלי. אפילו אם במבט ראשון מוצגת הבעיה הדרום־אפריקאנית כבעיה מוסרית מדרגה ראשונה — במבט שני, אם בודקים היטב פרשה זו ואת הצעדים הננקטים על־ידי עמים ומדי־נות שרוממות המוסר בגרונם, נמצא כי חרב פיפיות בידם ואין כל קשר לבין מה שהן מצהירות לבין מה שהן עושות.

האינטרסים הישראליים בדרום־אפריקה קשורים בין היתר בגורלה ובעתידה של הקהילה היהודית הגדולה במדינה זו. יש לה השלכות גם על עתידה של התעשיה הישראלית והייצוא הישראלי. אין איפוא להכריע בסוגיה זו בהינף יד כיוון שמישהו עומד בפתח ומאיים „אם לא תטילו סנקציות על דרום־אפריקה נפגע בכם ונקצץ בהענ־קים שאתם מקבלים".

ושוב, אם נבדוק את השתלשלות הענ־ינים מסביב למדיניות הסנקציות כלפי דרום־אפריקה נמצא שהלחצים על ישראל גברו מאותו רגע שנתברר לגורמי חוץ כי ממשלת ישראל מפולגת בסוגיה זו ואחדים משריה ופקידיה הבכירים אף עושים „לובינג" למען הטלת סנקציות ישראליות על מדינת ה„אפרטהייד".

אין ספק שמדיניות ה„אפרטהייד" בדרום אפריקה פוגעת ביסודות השוויון והחופש השמור לבני־אדם. אולם, אין להתעלם מה־עובדה שלא מעטות הן המדינות בעולם המדכאות את אזרחיהן ובהתנהגותן פוגעות בצורה קשה במוסר האנושי, ואף על פי כן לא שמענו עד כה כי מישהו יזום הטלת סנקציות עליהן. אפילו על האייטאוללה חו־מייני, שהפך את איראן לגיהנום ותושביה טובלים במרחץ דמים עד עצם היום הזה, לא העז איש להטיל סנקציות. להיפך, ארצות־הברית, מתוך האינטרסים המדיניים שלה, ניצבת לימינו ומספקת לו נשק רב.

על כן אל נא יבואו לייסר את ישראל על קשריה עם דרום־אפריקה ועל כילוי התחייבויותיה המעוגנות בחוזים לגבי אס־פקת כלי נשק מסויימים למדינה זו, בפ־רט שהכל נעשה בגלוי על פי הכללים הקובעים יחסים בין עמים ומדינות.

ישראל לבדה צריכה להכריע בסוגיה ה־דרום־אפריקאנית. עליה לקבוע את מדינ־יותה על־פי האינטרסים שלה, בלא להתחשב במטיפי המוסר שריח אי־מוסריות נודף ממעשיהם.

בהזדמנות זו ראוי להזכיר כי התנועה המהפכנית של השחורים בדרום־אפריקה, המטיפה מוסר לישראל ומזכירה לה סבלות היהודים שנרדפו בכל היותם יהודים, ניצבת לצידן של אש"ף ומסייעת לארגון זה על בסיס של הדדיות, בביצוע פעולות טירור בעולם. היא אף שותפה פעילה להסתה אנטי־ישראלית בקבוצה האפריקאנית.

יתירה מזו, ראשי תנועה זו שותפים פעילים עד עצם היום הזה להסתה נגד היהודים והם מתייצבים לצידם של אנטישמים מוצהרים לפרוע בהם פרעות.

נכון, הבעיה הדרום־אפריקאנית היא בין היתר בעיה מוסרית, אך אין להתעלם גם מהאינטרסים המדיניים הקשורים בה, בפרט שגם אלה הדורשים הטלת סנקציות על דרום־אפריקה פועלים על־פי שיקולים מדי־ניים, אפילו אם הם מופיעים במסווה של אנשי מוסר.

*

אחרית דבר: ועדות בירור וחקירה אינן תחליף לפעילותה התקינה של ממשלה. ריבוי הוועדות שוב מוכיח כי ממשלה הנזקקת לשירותן אינה מתפקדת כראוי ואין בה אימון. לרוב זה אף הופך את הממשלה לנאשמת היושבת באופן פרמננטי על כסא הנאשמים. דבר זה פוגע גם בכנסת שאינה מסוגלת למלא כראוי את תפקידה כגורם מפקח על הפעולות של הרשות המבצעת — היא הממשלה.

עם כל הכבוד לרשות השופטת, מעורבות יתר בצידה בפעולות הממשלה והכנסת עלולה לפגוע ביוקרתה ובתפקודה. ברגע ששופטים ייקראו באופן קבוע להכריע האם הממשלה מתפקדת כראוי והאם היתה מוס־מכת לקבל החלטה זו או אחרת, הרי שה־רשות השופטת עלולה ליהפך למעין רשות־על המרוקנת את הממשלה מסמכויותיה ואת הכנסת ממילוי התפקידים המוטלים עליה.

וזה בדיוק מה שאירע בשנים האחרונות. מרוב ועדות נשתבשו סדרי העבודה של הממשלה, וכן רוקנו התפקידים המוטלים על הכנסת. הפוליטיקאים הללו מבקשים את התערבות בתי המשפט בהליכי חקיקה ההול־כות הממשלה; אזרחים למדו מהם לפנות לבג"צים בנושאים מדיניים ומצפים המשפ־טים בתחום סמכותה של הרשות המבצעת וכו'. הפועל היוצא הוא שהממשלה והכנסת אפילו אם הם קיימים — אינם נהנים מאימון הציבור ברגע שזה מעדיף את ה־רשות השופטת על פני הרשות המחוקקת והמבצעת.

וגם בתחום זה בולטת לעין ידם המזיקה של חברי ממשלה, בעיקר מצד אלה שהם בעלי השכלה משפטית. ברגע שדעתם אינה מתקבלת על דעת הרוב בממשלה הם עוס־קים מאחור בג"צים כדי לכפות באמצעותם את דעתם עליה. ואם ידם קצרה מלהכשיל החלטה בממשלה בעניינים מדיניים או בט־חוניים, הם הראשונים המרימים קולם בזכות הקמת ועדת חקירה הממונה על־ידי נשיא בית המשפט העליון.

סגנון זה, שהחל כובש לו מקום בגוף חיינו הפוליטיים וההסברתיים, אף הוא פועל יוצא של חוסר יכולת מצד הממשלה למשול ולנהל את המדינה. הוא עלול לקעקע את אושיות הדמוקרטיה הישראלית. כי אט־אט יילך ויתערער אימון הציבור בנבחרים ואימון הנבחרים — חברי־הכנסת — ב־ממשלה, דבר העלול להוביל לדיקטטורה משפטית אפילו אם הכנסת תוסיף להתקיים והבחירות ייערכו במועדן ויהיו לנו ממשלה, ראש־ממשלה, נשיא וכל השאר הקשור ב־חוקים של הדמוקרטיה הישראלית.

בנסיבות כאלה, כפי שהן מתקיימות ב־מראה הפוליטית הישראלית, קיים החשש הרציני שמדינת ישראל עלולה לאבד כ־דמותה וכצלמה היהודי — כמדינת חוק, ובאין ממשלה לכשול ההמון כרוצה בה, גם עצמאותה של ישראל מונחת על כף המאזניים נוכח הלחצים ההולכים וגוברים וההורסים מן היסוד סדרי מימשל ושלטון מבחוץ וקולות הענות הנשמעים מבפנים כתוקנים.

דרוש בדק־בית יסודי בטרם מאוחר כדי לעצור בעד ההידרדרות בסדרי מימשל שאינה מבשרת טובה לא לדמוקרטיה לא לשלטון החוק וודאי שלא לעצמאותה של מדינת ישראל.

הפלנטד

„פרשת פולארד" לא נסתיימה

מאת יעקב אדלשטיין

ראש הממשלה, יצחק שמיר, נאלץ ל־סגת מהקו שקבע לעצמו בתחילת הסערה בפרשת פולארד. תחילה אמר כי אין לחקור. התיק סגור. אחר־כך השלים עם עובדת הקמת ועדת בירור. תחילה הו־דיע, כי הממשלה אינה חייבת לקבל את מסקנות הוועדה, אחר־כך העלה הצעה בממשלה, והיא, נתקבלה, לפיה תכבד הממשלה את מסקנות הוועדה. הנסיגה באה לאחר ששוכנע שהצהרותיו מעור־רות הדים שליליים בארץ ובחו"ל שהיה צריך להיעשות בתחילת הפרשה, נעשה עתה ע"י ראש הממשלה מאוחר מדי, לאחר מתן פסק הדין בפרשת פולארד.

אך גם הקמת ועדת בירור אינה אלא תחיל־תה של הפרשה ולא סופה. הוועדה תחקור, תמצא את האחראים ותמליץ על מסקנות. אך אז יתחיל „מחול שדים" חדש. הממשלה הת־חייבה לכבד את מסקנות הוועדה ואם זו תצביע על הדרג המדיני כנושא באחריות, יצטרך דרג זה להסיק מסקנות, דבר שעלול לגרום גם למשבר ממשלתי.

הדרג המדיני חוזר ומצהיר, שהוא לא ידע. אילו ידע, לא היתה פרשה זו מתרחשת. אך כאן עומדת השאלה: כיצד מוסר הדרג המדיני משימה בעניין כה אחראי לדרג מבצעי, מבלי שיתן דעתו על התוצאות. גם הנשיא רייגן ניסה בתחילת הפרשה האיראנית להטיל את הכישלון על אחרים מהדרג המבצעי. עד של־אחרונה נאלץ לקבל על עצמו את האחריות למעשים הללו. הוא התייצב בפני העם האמ־ריקני והיכה על חטא: שגיתי. לא הקשבתי לעצתם של שולץ ווינברגר שהתנגדו לעיסקה האיראנית. הופעה זו של הודאה ובקשת סליחה סייעה לו בדעת הקהל. עוזריו שניסו את הכתיר, הם התפטרו ממשרותיהם.

„פרשת פולארד" לא נסתימה ✶ גם „ועדת הבירור" לא התירה את הסבך שישראל נקלעה לתוכו מאז גילוייה של פרשת הריגול בארה"ב ✶ חילוקי הדעות בממשלה והכרעת הקבינט הבטחוני ✶ מה אומרים יהודי ארה"ב? ✶ האם יש סיכוי לחיסול המשבר? ✶

מקור של חרדה ודאגה

יו"ר ועידת הנשיאים מוריס אברהם אמר, כי פרשת פולארד מהווה מקור של חרדה ודאגה בקרב יהדות ארה"ב מבחינת הנזק שהיא גרמה ליחסים שבין ישראל לבין ארה"ב, ולאו דווקא מבחינת הפגיעה במעמדם של יהודי ארה"ב. לפרשה זו לא נודעה השפעה שלילית על יהודי ארה"ב, וגם לא גרמה בעקבותיה התגברות של תופעות אנטישמיות. מזכיר המדינה ג'ורג' שולץ — לפי מיטב ידיעתי — לא היה בדיוק רוצה אנטישמיות ולמהנות עויינות את ישראל להת־פשט בתוך הממשל.

אשר למינויים של רפי איתן ואל"מ אביאם סלע לתפקידים בכירים, הגיב יו"ר ועידת הנשיאים ואמר, כי לדעתו זה היה צעד מיותר ולא נבון. אבל אין הוא סבור כי על ועידת הנשיאים באמריקה לומר לממשלת ישראל מה לעשות וכיצד לנהוג.

פולארד מושלך מהשגרירות

לא הייתי רוצה להיות במקום האיש בשגרי־רות הישראלית בוואשינגטון שהחליט להשליך מבנה את יונתן פולארד ורעייתו אז, כאשר באו לקבל מקלט. הזוג קבע פגישה עם אחד המפעילים שלהם הנמצא בשגרירות. אך כאשר הגיעו לשם, והחברים שסוכני הבולשת האמרי־קנית נמצאים בעקבותיהם, אז החליט מי ש־החליט בשגרירות להורות להם להסתלק.

זה היה רגע שבו מדינת ישראל פגעה בבני שבידת אותה. היא השליכה אותו החוצה, ברגע שהתברר לה כי היא עלולה להסתבך. המשיך בכך ראש הממשלה, יצחק שמיר, שבאחת מהצהרותיו אמר, שפולארד גרם נזק למדינת ישראל ושלא הביא לה תועלת.

התמונה של יונתן ואן פולארד מושלכים מה־שגרירות הישראלית בוואשינגטון לידי סוכני הבולשת, היא תמונה קשה. ואם זה לא הספיק, מסרו נציגי ישראל לידי החוקרים האמריקנים את כל פרטי הריגול והמסמכים. עובדות שסייעו להביעה נגד פולארד. בגידה נוספת. המוסר המדינה באו בעקבות. המוסר כלפי פולארד שבירה את ישראל, דפוקת בעצמה של המדינה שרעצמה כזה עלול היה לפגוע בו.

כזה היה המעצה עם המרגל הסובייטי רוברט סובלן, בבנית השמיכים. יהודי זה גנב בארה"ב סודות אטום למען בריה"מ.

יהודי זה חיפש אחר־כך מקלט בישראל, ב־הסתמכו על חוק השבות. אך התגוננו לא הועילה, והוא הוסגר לארה"ב. בדרך התאבד. ראש הממשלה דאז דוד בן גוריון אמר, שיהודי זה לא ראוי לרחמים כיוון שלא חשב על גורלה של מדינת ישראל כאשר חיפש בה מקלט.

באותה שעה נערך בישראל מאבק על שאלת הסגרתו של ויליאם נקש, הנדרש על ידי צרפת באשמת רצח ערבי.

גם צרפת הפרה בזמנו את הסכם ההסגרה, כאשר לא נענתה לדרישת ישראל להסגיר לידה מחבלים פלשתינאים שנתפסו בידי זרועות ה־ביטחון הצרפתיים. צרפת העדיפה אז את הקשר עם אש"ף על פני הסכם ההסגרה עם ישראל.

הסכם הסגרה קיים. אך מדינות נוהגות לפי אינטרסים, ולא לפי סנטימנטים. כך היה ב־פרשת פולארד, וכך היה בפרשת רוברט סובלן.

העלמת מידע משרי הממשלה

אנשי חיל האוויר שהתייצבו אצל שר ה־ביטחון ולחצו עליו בשם הרוח החברית לתת תפקיד לאל"מ סלע, הביעו חרטה על כך. בכתבתו הם־לא תיארו את ההשלכות המדיניות שיהיו למינוי כזה. עתה הם סבורים שהיה זה משגה בצידם ללחוץ על שר הביטחון בעניין זה. אבל שר הביטחון, שצריך היה מצדו לעמוד על שלו, נכנע ללחצים. יתר על כן, קיימת בממשלה ועדת בירור מסוג אחר. בראשות המשנה למנכ"ל משרד החוץ לשעבר חנן בר און, שניהלה את המו"מ עם ארה"ב בפרשת פולארד, והיא התחייבה לגבי מעמדם של ה־אנשים שהיו מעורבים בפרשה זו. שבעצם הדבר שצריך היה להתייעץ עם חבר ועדה זו. בטרם קיבל שר הביטחון החלטה כזו. על מינויים אלה נודע לוועדה זו מן העיתונות. זהו חלק מן הבלבול הקיים במנגנון הממשלתי, המעיד על חוסר תיאום, ועל אי רצון לשתף פעולה עם הדרגים האחרים. כל שר הוא כמלכה בפני עצמה.

הצהרותיו של ראש הממשלה, יצחק שמיר, בראשית הוויכוח על הקמת ועדת חקירה מעי־דות כי הוא לא היה ער להשלכות של הצה־רותיו אלה, ואולי לא קיבל מידע נכון על המשמעות של ההחלטה שלא למנות ועדת חקירה. דרושה היתה פעילות של מזכיר הממשלה, אלי רובינשטיין, שבפרשה כנראה על דעתו של מר שמיר, שהצהרות מר שמיר בדבר אי הת־חייבות הממשלה לקבל את ההחלטות של ועדת הבירור הן למעשה רק הסבר פורמלי למצב החוקי.

חברי הממשלה, להוציא את חברי הקבינט, נשארו עד היום ללא מידע על אירועי פרשת פולארד. למרות שהם נושאים באחריות קולק־טיבית. הקבינט שמע דיווח על הפרשה מפי שר הביטחון ומפי חברי הוועדה, בראשות מר חנן בר און, שעסקו בכך. אך יתר חברי הממשלה לא יודעים עד היום את פרטי הפרשה. הם ידעו רק לאחר שפורסמו ממצאי הדו"ח של ועדת הבירור, בדיוק כמו כל אזרח אחר. מצד שני, חברי ממשלה שאינם חברים בקבינט נמצאים בדרג נמוך יותר. הם שייכים לאלה שמר שמיר מכנה, שאינם צריכים לדעת. („מי שיודע, יודע, מי שלא יודע, לא צריך לדעת" — דברי שמיר). אם ועדת הבירור הנוכחית תגיע לאותן מסקנות בלתי ברורות שהגיעה אליהן ועדת אולמן—דורי בפרשת „עסק הביש" במש־דים, יחזיר שוב הדבר למשבר מדיני. כאשר דעת הקהל תשיא לשרים המעורבים לקבל על עצמם מה שמכונה „אחריות מיניסטריאלית", כפי שקרה עם שר הביטחון דאז פנחס לבון ז"ל. הוא קיבל על עצמו אחריות מיניסטריא־לית והתפטר מתפקידו, למרות שטען, שלא הוא נתן את ההוראה. אך קשה להניח שדרג מבצעי יקבל על עצמו אחריות כה גדולה, בלי להיוועץ עם הדרג המדיני.

דרושה היתה מערכת המסבירה על תרומתה של ישראל לשכלול שירותי הביון של ארה"ב, על תרומה של ישראל למערכת הביטחון של ארה"ב שישפיעו על פרשת פולארד, אך הסברה כזו לא באה.

בשולי ארועים

בצל הסיוע

מאת יצחק דויטש

אפשר להסתכן ולהעריך כי „פרשת פולארד" לא תביא בזמן הקרוב ל„סגירת ברזים" בסיוע הכלכלי של ארה"ב לישראל. הממשל האמריקני יודע, כי ישראל כבר שילמה מחיר יקר על הסת־בכותה, ובוודאי לא יעבור את הגבול בענישה כלכלית ישירה. אבל הצל של האיום הזה בהפ־סקת סיוע כלכלי מרחף בעקבות הפרשה. הוא עומד ברקע היחסים הבינלאומיים של ישראל וימשיך ללוותנו כל עוד לא יחול שינוי בסיסי במצב הדברים.

היקף הסיוע הכלכלי אשר ישראל מקבלת מארה"ב מכתיב מציאות זו. כיום מקבלת ישראל מארה"ב שלושה מיליארד דולאר לשנה כמענק. זוהי מתנה שלא על מנת להחזיר. סכום זה מכסה את מרבית הגירעון של ישראל במאזן התשלו־מים שלה. בעבר כסף זה ניתן חלקו כמענק וחלקו כהלוואה. כדי שלא להגדיל את החוב החיצוני, שהגיע למימד של עשרים וארבעה מיליארד דולאר, הסכים הממשל להסדר של מענק מלא. ארה"ב עשתה צעד נוסף: היא הגדילה את הסכום של „דולארים חופשיים" בסיוע הבט־חוני, וכסף רב יותר עומד לרשותנו לקניות ב־ארץ, במקום החיוב להוציא את הכסף רק ב־ארה"ב. קיצוץ בסיוע זה, שלא לדבר על הפס־קתו, עלול להוות מכה אנושה למשק. אפשר להיזכר במה שקרה לתורכיה לפני שנים אח־דות: כאשר לא היה לה מטבע חוץ למימון יבוא, נוצר מחסור חמור בדלק. תחנות הכוח שותקו. הערים היו שרויות באפילה בשל הפסקות חשמל ממושכות. תנועת המכוניות צומצמה דראסטית. שותק בחלקו הייצור. זהו כמובן תסריט אימתני לכל משק.

ישנן עוד הטבות קטנות יותר שישראל זוכה להן בשל קשריה הטובים עם ארה"ב. הסדר איזור סחר חופשי מעניק לה הטבות מיוחדות ליצוא. עד כה ישראל היא מדינה יחידה הנה־נית מהסדר זה. באחרונה התנהל גם מו"מ בין ישראל וארה"ב על הסדרים מיוחדים שיקלו על תשלומי הריבית בחלק מהחוב המסתכם בסך כעשרה מיליארד דולאר. מדובר באותם כספים שעליהם אנו משלמים ריבית גבוהה כפי שהיי־תה קיימת בשוק הכספים בעת שקיבלנו את ההלוואה. ישראל גם מגייסת בקרב יהדות ארה"ב סכומים גדולים במסגרת המגבית ומלווה העצמאות, תוך שהיא מסייעת בהקלות הניתנות על פי חוקי המס האמריקניים.

ראוי לשים לב: לסיוע משמעות ישירה, כפי שהיא מתבטאת בנתונים האמורים, אבל יש לה משמעויות עקיפה מעבר לנתונים עצמם. מעמדה של ישראל בקהילייה הפיננסית הבינלאומית מו־שפע מהציבור האמריקני. גם במצבים קשים ה־נובעים ממאזן תשלומים גרוע ומאינפלציה גבוהה נתנו לישראל אשראי ולא ראו בה סיכון פיננסי חמור. זאת מכיוון שידעו כי ארה"ב עומדת מאחורי ישראל — והיא לא תיתן לה ליפול כבהינה כלכלית. אם הקהילייה הפיננסית תעריך כי ה־סיוע האמריקני „מתנדנד", אזי היחס לישראל יתייחסו אלינו בפחות אימון. אזי נעמוד בפני מצב חדש בשוק הכספים הבינלאומי. הבנקים הגדולים יבדקו שבע פעמים לפני מתן כל הל־וואה. כאן גם שזיכרון לשתכבות הבנקים בישראל שמור עדיין היטב במוחם של אנשי הכספים בעולם.

האמור לעיל ממחיש את עומק התלות של ישראל בסיוע האמריקני. תלות זו מלווה אותנו לא רק בפרשת פולארד. היא מרחפת באוויר ב־מגעים המדיניים ובהחלטות בסוגיות שונות. אין כיום בעולם מדינות קטנות עצמאיות לחלוטין, אבל עומק התלות של ישראל בארה"ב רב מזה של אחרים.

אין לנו כיום אפשרות להשתחרר מתלות זו בבת אחת. לו היתה באה החלטה דראסטית של ארה"ב בעניין הסיוע הכלכלי לישראל, אזי המשק הישראלי היה קורס תחתיו. איננו יכו־לים לוותר על הסיוע הכלכלי שארה"ב מעניקה עלינו. אבל יכולה להיות גמילה הדרגתית עפ"י התסריט שמפרסמים לכבודים לעיתים. הכיוון הוא: לעבוד יותר ולצרוך פחות. יש בישראל מכבות שיכון שאפשר לוותר עליהן. לברכה ה־צפר ישנן תופעות של מיסר. עבודה ושיטת עבודה הפוגעים בתפוקה ובייצור הלאומי. „פר־שת פולארד" האיום הבלתי מוצהר על הסיוע צריכים להוות דחף לשינוי פני הדברים. צריך להגיע בהדרגה לאותו שלב שהסיוע לא יהווה איום על קיומה של ישראל. ולא בשמים היא.

• • •

געגועים מוזרים לפיחות

באופן מוזר לחלוטין תודגו באחרונה „דרי־שות לפיחות". כבכל קונצרן „כור", ישעיהו גביש, טוען, כי הפיחות שבוצע ב־13 בינואר השנה נשחק ברובו. ואם האינפלציה תהיה בשי־עור של יותר מ־1.5 אחוזים לחודש, צריך יהיה לבצע פיחות בתוך זמן לא רב. הרחיק לכת נשיא ארגון היצואנים הגדול — „מיליון פלוס" — כשאי פישלזון שקרא לבצע פיחות בשיעור 30 אחוז ולעקר אותו מתוספת היוקר.

לשם מה בכלל דרוש עתה פיחות?

מדד המחירים לצרכן של חודש פברואר היא הבישור הטוב ביותר לכך שאין כלל צורך בפי־חות נוסף. בחודש ינואר עלה המדד ב־2.1 אחו־זים ובחודש פברואר ב־1 אחוז. פירוש הדבר שלא היתה שחיקה בשערים המחייבת תיקון. זאת במיוחד במחירי היצור ליצוא. תוספת היוקר שתשולם ב־1 באפריל אינה מייקרת כלל את הוצאות המעסיקים: 2.7 אחוזים כתוספת היוקר „התחייבית" של 5.4 אחוזים מעוקרים השכי־רים לא יקבלו אותה. 2.7 האחוז שישולמו ע"י המעסיקים יוחזרו להם ע"י הממשלה כהשת־תפות בתשלומים לביטוח הלאומי. פירוש הדבר כי עלויות הייצור והיצוא לא יעלו בהפסקת השכר. הדבר יאט גם את קצב עליית המחירים בשוק הבקשי. עד אשר תצטבר עליית מדד של 7 אחוזים, שתחייב תוספת יוקר חדשה, יעברו ארבעה חודשים — אם לא תהיינה הפתעות.

ביצוא עצמו יש עתה התפתחויות חיוביות. בינואר ובפברואר עלה היצוא התעשייתי ב־15 אחוז לעומת הרמה בחודשים הקודמים.

לכן מבחינה עניינית אין עתה כל גורם ה־מאיץ פיחות. בוודאי יש בעיות בהתאמת חוואי ההתפתחות של המשק: צריך להאט את תיבו"א, המוסף להיות גבוה מהרצוי. אנחנו עומדים עוב עדית הנמ־צות להוריד וגל גדול של נוסעים מטי־פים על מאזן התשלומים ודמי יתרות מטבע חוץ. אבל באלה אפשר לטפל באמצעות אמצעים מרסנים אחרים ואין צורך להתחשב בהכרה בי־בלבייך רב העוצמה של פיחות.

הסכנה בדיבורים על פיחות היא בכך שהם עצמם יוצרים ציפיות. הם גורמים להתנהגות המשק באופן המחייב בסופו של דבר לבצע את ההליך. אלא שהמצב אין סיבה עניינית.

נשיאים ורוח ופולארד אין...

„חוצפה ישראלית" כינה השבוע אברהם פוקסמן, מהליגה נגד השמצה של בני־ברית, את הכינוי „מנטליות גלותית", שזרק פרופ' שלמה אבינרי בפני יהדות אמריקה בפרשת פולארד.

אבינרי כתב בעברית ובאנגלית, בארץ ובחו"ל, וגם אמר את עיקר הדברים ב־טלוויזיה, שאחדות מתגובותיהם של מנהיגי יהדות ארה"ב בימים האחרונים מעידים על עצבנות, חוסר בטחון, חשש מפני האשמה באמנות־כפולה, ניכור, בקיצור: „אתם באמריקה אינכם שונים מיהודי צרפת, פולין, גרמניה, רוסיה ומצרים. ה־גלות שלכם שונה, נוחה יותר, מרופדת בהצלחות ובהישגים, אף על־פי־כן, גלות היא. בבוא עתה משבר הגיבו מנהיגיכם רבי עוצמה, ועתירי כוח, משכילים, ועשירים — כיהודים מפוחדים בעיירה".

עשרות מן המנהיגים הללו, חברי ועידת הנשיאים של הארגונים היהודים — מרוכזים ב־ימים אלה במלון „הילטון" בירושלים. איך הגיבו על הניתוח המנטלי שעשה להם אבינרי?

ישראלים אחרים אומרים: כל האשמה — ב־תלות הכלכלית שלנו בממשלת ארה"ב. וביהדות אמריקה. „מכרנו את עצמאותנו בנזיד עדשים" (שמואל שניצר). ומיד מטילים בנו מורא נוסף ומזהירים כי לבונדס וליתר מפעלי ההתרמה הישראלים ביבשת שמעבר לאוקיינוס האטלנטי — יש צרות צרורות. אמריקנים ואפילו יהודים אמריקנים, מתחמקים מלקנות אגרות או מלהתרים תרומות ישירות, ובתוך מכוניות ה„סובארו" או דירות ארבעת החדרים המרופדות ב־מדיחי כלים ומקררי נו־פרוסט. אנחנו מתחילים לקשקש מפחד: האם תיסגר קרן השפע (שלושה מיליארד „ירוקים" בשנה) המממנת בשבילנו רמת חיים מערבית?

בעוד אנחנו מאשימים אותם ב„גלותיות" הם יכולים להפטיר לעומתנו: קבצנות, או את הפתגם האמריקני הבוטה: „לקבצנים אסור להיות ברגנים" — ודאי לא „חוצפנים".

פרשת פולארד חשפה איפוא עצב חולה, ד־אולי את המורכבות הגדולה של יחסינו עם יהדות אמריקה.

כצפוי — האמריקנים עצמם דוחים את הדברים הללו.

יו"ר הנשיאים דוחה דברי הפרופסור

מוריס אברם יו"ר ועידת הנשיאים, טרוד ככל שיהיה במערכת של ישיבות פגישות ושיחות עם רבי המדינה ועם חבריו לארגון אמר לי חד־משמעית: „אני דוחה את כל הדברים של אבינרי ושל ישראלים החושבים כמוהו.

אם גילינו דאגה גדולה בעקבות פרשת פולארד — לא לצורנו אנחנו דואגים אלא לתקינות היחסים בין שתי המדינות האהובות עלינו, ארה"ב וישראל.

איך אפשר להאשימנו בתגובת יתר או בהפרזה?

מי שחי באמריקה יודע שריגול נגד המדינה נחשב שם לפשע חמור ביותר. היינו מגיבים בחריפות אפילו אם המרגל שנחשף לא היה במקרה גם יהודי. אך מה שהוציא אותנו מהכלים היה קידומם של אביאם סלע ורפאל איתן. זה — כבר היה כמו סטירה בפרצוף. כאן — התמלאנו כעס ועלבון ולא יכולנו להסתיר מה אנחנו חושבים על המעשה".

מעניין — את נושא התלות הכלכלית המאפשרת לאמריקנים להתערב במעשינו ואפילו להכתיב לישראל מדיניות — דוחה אברם בקלילות הצידה כבלתי רציני.

„אינני מאמין שפרשת פולארד תשפיע על כמות הכספים שיאספו השנה הבונדס או המגבית המאוחדת. לא צריך לערבב כלכלה בנושא שעיקרו יחסי ידידות ופוליטיקה. אם ישראל רוצה שארה"ב תתייחס אליה בכבוד — עליה לגלות יחס של כבוד בעצמה. גניבת מיסמכים ומידע — איננה מעידה על כבוד כלפי הזולת. היא מעידה על שגיאה חמורה ביחסי אנוש ופגיעה חמורה בידידות ההדדית. אבל מה שמעודד אותי עכשיו שהממשלה הודתה בשגיאה, פועלת להענשת האחראים למעשה ודואגת לכך שזה לא יקרה שוב. קו כזה — יוסיף אותנו...

מרתקת מאוד ההשוואה בין דבריו של מוריס אברם למה שאמר נשיא הסתדרות הרבנים באמריקה, הרב משה־צבי (מילשון) פולין. לנציג בכיר זה של היהדות האורטודוקסית גישה כמו עם „ישראליה" לספיחיה של פרשת פולארד.

משומדים שונאים את עמם

„אינני מלא כעס ורוגז על ישראל ולדעתי גם רוב יהודי אמריקה אינם שותפים לרעש שמקימים מנהיגי הארגונים היהודיים. במקום לתקוף את ישראל — צריכים היו לתקוף את קספר וויינברגר. למה שלא נאמר גלויות שהוא מגנים עוד פעם את מה שמטילים משומדים לעם ישראל?

כל ההיסטוריה הלאומית שלנו מוכיחה שמשומדים או בני משומדים שונאים את עמם ופועלים כדי להזיק לו — וויינברגר אינו יוצא מן הכלל הזה..."

„לפני צאתי מניו־יורק בשבת האחרונה לשהותי שם, נשאתי דרשה בפני הקהילה שלי ב־ברוקלין בפרשת פולארד ואני מצהיר באומץ שאף אחד, ויש לי שם כארבעמאות משפחות לא נראה מבוהל או כועס.

„את זה אני אומר כנגד מי שכתב שאנחנו מוכיחים בהלה אופיינית לאנשים גלותיים.

ובכן — זה שאנחנו בגלות לא הכחשנו מעולם. כל יהודי אורתודוקסי טוב יודע שאמריקה זה לא ארץ ישראל.

מאת ג. גולן

✶ מועדון הנשיאים של יהודי ארצות הברית מקיים ועידתו בישראל ✶ „פרשת פולארד" הרעידה את הקהילה היהודית הגדולה ביותר בעולם ✶ מה הם אומרים לנציגי הממשלה בארה"ב ובישראל ✶ האם הפחד לעתידם קובע את המהלכים שלהם, או הדאגה לשלומה ובטחונה של מדינת ישראל? ✶ חברי מועדון הנשיאים משיבים בשיחה גלויית לב ל„הצופה" על שאלות אלה

אבל זה שנבהלנו, שהרגשנו פתאום כמו בעיירה במזרח אירופה?

לא נכון! טעות גמורה באבחון מצב הרוח שלנו. אולי טעות הנובעת מן המרחק הגיאוגרפי אבל טעות.

הערתי: הרב פולין, האם לא הגיעו לידיעתך מקרים כמו זה שקרה במערב־התיכון בארה"ב כשחקלאים האשימו את הבנקאים היהודיים. ושים לב לה"א הידיעה, בצרות הפיננסיות שנפלו עליהם? האם זה אינו מריח באנטישמיות? האם זה לא מצדיק אותנו בבואנו להדגיש, מול שאננותה של יהדות אמריקה, את העובדה שגלות היא תמיד גלות?"

הרב פולין: נדמה לי שזוהי עוד דוגמא של גישה תקשורתי־ישראלי. בארה"ב לא שמעתי אף יהודי המדבר על המקרה כשם שבכלל לא נכון לדבר על בהלה שאחזה בנו בעקבות פולארד. אלף — צריך להפריד בין מה שאומרים מנהיגים יהודים למראיינים למה שחש וחושב ה„עמך" היהודי.

צריך להבחין כנראה בין היהדות האורטודוקסית השורשית שלרגע לא השלתה את עצמה שאמריקה איננה גלות, היא רק אמרה שזוהי הטובה שבגלויות. לבין פלגים אחרים ביהדות. צריך לנהוג זהירות כפולה ומכופלת במה שמתפרסם בעתונים. אנטישמיות למשל.

אדרבא — סקר שנערך במערב התיכון בזמן האחרון הראה שרגשות אנטישמיים נחלשים ב־אזורים האלה ולא מתגברים, כך שהכל תלוי באיזה עתון ובאיזה סקר מעיינים".

לא כל האורטודוקסים מתנבאים בסגנון אחד

האם כל היהודים האורטודוקסיים מתנבאים בסגנון אחד?

לאו דווקא.

הרב בנימין וולפיש, מניו־ג'רסי (שמא כאן מקור ההבדלים, שהרי הרב פולין יושב בברוקלין), סגן נשיא הסתדרות הרבנים באמריקה מודה: „אכן נבהלנו. פרשת פולארד פגעה בשאננות שלנו. ולדעתי — נבהלנו יותר מדי. חבל שהדבר קרה, לא טוב שישראלים עשו מה שעשו, אבל גישה נבונה לפרשה היתה, להתנצל ולשבוח. וכי האמריקנים אינם עושים עבודה דומה בישראל? סביר להניח שכן."

אך גם הרב וולפיש מתייחס אל התיאורים הדיזויים בישראל כאל הגזמות וניפוחים. מדבריו יוצא שהישראלים נבהלו מן התגובה בוושינגטון פי כמה וכמה יותר מאשר יהודי ארה"ב וכל הצגה אחרת של הדברים היא סילוף.

בבתי הכנסת לא הפך פולארד לנושא שיחה קבוע וכן לא ברחוב היהודי. האם יהודים וועדי עד כדי מתעבות על עליה? האם יהיו יותר עולים מארה"ב השנה?

שום פרשת פולארד לא תניע את היהודים לעלות לישראל

הרב וולפיש בקרבי בולע חיוך. בכלל, הוא מוסיף, רוב רובם של יהודי אמריקה רחוקים מקשר אמיתי עם ארץ ישראל ושום פרשת פולארד או פרשה אחרת לא תזיז אותם ממקומם. אפילו לא אנטישמיות? אני מעיזה לשאול.

האנטישמיות מתלכת והולכת, אומר הרב וולפיש ומי שאומר אחרת — מגזים.

הגזימו לדעתו גם מנהיגי יהדות אמריקה, שאם יש לישראל מנטליות של גלות — להם יש. ולא לציבור הרחב.

הציבור היהודי הרחב, אם הבנתי נכון ממה שנאמר בין השורות של דברי הרבנים פולין וולפיש, ביכול להתעסק בביזנס וברווחתו הכלכלית, וברמת החיים הגבוהה שלו ובשאננות „החיים הטובים" שהוא נהנה מהם. „הפוליטיקה הגבוהה" במסדרונות וואשינגטון או ירושלים היא לא בראש מעייניו.

כדי להשלים את התמונה — צריך להאזין גם לפי שביייצגו השבוע בירושלים את הציונות הדתית בארה"ב כלומר את ישראל פרידמן, שליח תנועת המזרחי — הפועל המזרחי לוועידת הנשיאים בירושלים.

הניסוחים שלו חריפים במיוחד: „יש אפילו באמריקה פלגים ליברלים ושמאלנים קיצוניים בקרב היהודים הם שניפחו את התגובה האמריקנית של יהדות ארה"ב לממדים המוגזמים. ובישראל כמובן יש מספיק עיתונאים המוכנים לקבל את הניפוחים האלה ולהדפיסם כלשונם. כמי שהגיע ישירות מניו־יורק אני מצהיר שאין פחד בלב יהודים אמריקנים ואין כעס מצבר להרגיש שבקדומם של סלע ואיתן שגתה הממשלה בישראל שגיאה מכוערת.

שוחחתי עם אנשים בקהילה היהודית בוושינגטון, בקונגרס ובממשל, ואני משוכנע: בישראל עושים סערה בכוס מים. והסערה המקורית — מזיקה למדינה יותר מכל הרוגז היהודי באמריקה. אדרבא. גם שולץ וגם יתר ידידינו שם — הצליחו בעזרת פעילות אקטיבית למנוע כל פגיעה בידידות שבין שתי הארצות. הם לא נתנו לפרשה לפגוע בסכומי הסיוע הכלכלי המוענק לישראל. הם דאגו לכך שגם הסכמים צבאיים והחוזים להספקת נשק אמריקני — יתמלאו במועדם.

מי שחי באמריקה יודע שהנשיא רייגן ממשיך להעתיר מחוות על היהודים שם, ממש „כורע ומשתחווה" ליהדות, או איזה תמים בישראל חושב לעצמו שדווקא היום ינזף היהודים שם בגלות ועוד גלות נוסח פולין?

היהודים אינם נבהלים

„מי שאפילו בימי קארטר או עסקת „האיווקס" עם סעודיה חש באמריקה לכל דבר — בימי רייגן ידיד ישראל, ייבהל?

שום סיבה!

ואשר לצורה שבה מסקרים את כל פרשת פולארד בעיתונות הישראלית, אל תקרא שהם מעניקים למדינתם „שירות טוב" אלא „שירות דוב".

עם שמץ של חוכמה היו מבינים שהגישה הנכונה היא: והמשכיל בעת ההיא ידום.

יותר שקט ופחות היסטריה בתקשורת המקומית והעניינים היו מסתדרים הרבה יותר מהר. אלא שהעתונאים בארץ מעוניינים דווקא ללבות את האש..."

מה שמחזיר אותי שוב למשפט הפתיחה של רשימה זו, כלומר ל„מכתב הגלוי" שפרסם אברהם פוקסמן בירושלם פוסט השבוע בתשובה למיתקפה ישראלית. גם פוקסמן מאשים דווקא אותנו, ולא את היהדות האמריקנית, בפחד מוגזם ובתגובת יתר עצבנית. אומרים עלינו, הוא טוען, שהתנכרנו מפולארד למרות שאחינו הוא, וצעקנו: „לא אשמים, לא אשמים", מתוך רגישות להאשמה הקולקטיביות שהגויים מאשימים את כל עם ישראל אם נתפס יהודי אחד בפשע.

ואתם מה? לא התנכרתם מפולארד? בעינינו הוא סתם מרגל. לא משנה דתו ולאומיתו ואנחנו היינו מוקיעים אותו באותה חריפות גם אילו היה אירי קתולי או לבן־פרוטסטנטי אבל אתם טוענים שפעל מתוך ציונות ואהבת ישראל, למה אתם הפקרתם אותו?"

שאלות כדורבנות — ותשובה גלויה ואמיצה מצד ממשלת ישראל — אין!

שיחה עם הסטאטיסטיקאן ועורך סקרי דעת קהל חנוך סמית

המשבר המתמשך בין הליכוד לבין המערך והמתיחות הקיימת ביחסים בין ראש הממשלה לממלא־מקומו, חיזקו את התחושה, כי ממשלת האחדות עומדת בפני פירוק וכי הבחירות לכנסת הן בטווח־עין. בחירות מתקרבות הנא שעתם של עורכי סקרי דעת־הקהל. את הוותיק שבהם והמוכר ביותר, חנוך סמית, שאלנו השבוע, בעיקר, על ה„מרד" של המפלגות הדתיות. חנוך סמית יחד עם בנו רפי (כלכלן וסטטיסטיקן) עומד בראש „סמית מרכז למחקר", וממנו למדנו משהו על המגמות המסתמנות בציבור הדתי. לקראת סוף שיחתנו בישר לנו סמית, כי על פי הסקרים שבידו נבלמה מגמת הירידה של המפד"ל וכי יש לה עתה חמישה מנדטים מלאים (עם שובה של „מורשה" לתנועה הדתית לאומית). ותמיד, כשמדובר בסקרים, כדאי להוסיף: „נכון לשעה זו".

מפת האישים בישראל לא תשפיע על תוצאות הבחירות

מאת שאול שיף

האמנם הסקרים שנערכו עד היום בי־דבר סיכויי המפלגות בבחירות, שיקפו נאמנה גם בקלפי את מצבן של המפלגות הדתיות?

בבחירות האחרונות, בדרך כלל, תמונת המצב של הצבעת הדתיים כגוש מפלגות, ביחוד, הוערכה נכון. לפחות בשתי הפעמים האחרונות.

ללא ספק יש בעיות לגבי חלק ממרכיבים של האוכלוסיה הדתית, בעיקר עם החרדים. הללו אינם משתפים פעולה בגלל סיבות לגיטימיות שלהם. אבל ניתן לרכז אינפורמציה משלימה, כדי להבהיר יותר את התמונה. קיימים מתגלים בכל הקשור למפלגות העדתיות הדתיות (תמ"י וש"ס). קשה לראיין חלק מהאוכלוסיות התומכות בהן בגלל מצב כלכלי, קשיי שפה וגם חוסר התלהבות לשתף פעולה. אבל גם כאן הקושי הוא במידה קטנה. הקלים לחיזוי הם המפד"ל ו„מורשה" המפוזרים יפה ויחסית באוכלוסיה. כלל האוכלוסיה.

האם ניתן לבנות מדגם מייצג של הציבור הדתי ושלו בלבד?

לבנות מדגם רק של דתיים, זה קשה מאד. זאת מאחר שהם מיעוט בתוך האוכלוסיה, וכדי להגיע לתוצאות מדוייקות או קרובות לדיוק, צריך לראיין הרבה מאד אנשים. כאן טמון הקושי. במידגם שלנו אנחנו מקבלים את התמונה של הציבור הדתי בכללו. אי אפשר לפרט שום דבר בתוך המידגם כי קשה לאתר 2% ולרדת לתת־קבוצות. זו בעצם הבעייה הגדולה. לכן אני מציב את הדתיים כגוש אחד. הם אינם גדולים עד כדי כך לחזור את תוצאות הסקר. הדתיים ביחד הם 10—12 אחוז ובאלה: כזה אפשר כבר לעבוד.

מי שיבנה מידגם המתייחס לציבור הדתי בלבד, יגדיל את הייצוג של הקבוצות החרדיות, בגלל היותן מרוכזות, בעוד המפד"ל פזורה בפיזור גדול. ופה הבעייתיות. דווקא את ש"ס וה„אגודה" אפשר להגדיר אזורית. אנחנו מנסים לבנות מודל מסויים בשביל הציבור הדתי שיהיה שילוב של הסקר הכללי וסקרים בריכוזים דתיים. זאת עם השיקול שנעשה במקרים כאלה.

לאן פנו המצביעים הדתיים?

כידוע, המפד"ל וה„אגודה" איבדו מ־כוחן בבחירות האחרונות. כלום הב־רור הדבר שמצביעי שתי המפלגות הללו בעבר, נתנו קולם למפלגות אחרות, או ייתכן שפשוט נמנעו מלהצביע?

התשובה די ברורה: הם הצביעו בעד מפלגות אחרות. אנחנו מבססים זאת על העובדה שאחוז כלל המצביעים נשאר גבוה...

יש כאלה בקרב הציבור החרדי שאינם משתתפים בבחירות, אבל דבר זה אינו קיים בחוגים של המפד"ל. בשני המקרים, בשתי מערכות בחירות ניכר השינוי בהצבעה שאנשים עברו ממפלגה למפלגה. עד 1977 ה„דתיות" היו מקבלות בין 14 ל־15 אחוז בכל מערכת בחירות. בתוך הסל הזה היה למפד"ל שני שלישים. מאז 1977 חל סחף בהצבעה של כל הדתיים. פה אפשר להגדיר ולקבוע שההפסדים די ברורים וניכרים. אתייחס למפד"ל: אצל מצביעים ממוצא אירופי ההפסד שלה היה קטן. הם עברו למפלגות „התחייה" „מורשה" וקצת לליכוד. אלה היו התזוזות באוכלוסיה זו. הסחף הגדול היה אצל עדות המזרח. סחף זה בא בשלבים והמרוויח העיקרי היה הליכוד. אחר־כך תמ"י ובזמן האחרון ישנה תזוזה מתמ"י לש"ס. המפלגות האחרות קיבלו מעט מאד מהציבור הדתי ה־עדתי.

מאיר כהנא זכה למעט מאד מהמפד"ל. קולותיו באו מהאוכלוסיה הקרובה לש"ס. גם „התחייה" ניזונה קצת מדתיים בני עדות ה־מזרח. אגב, התומכים ב„כך" נמנים על השכבה הנמוכה ביותר מן הבחינה הכלכלית והחינוכית. התומכים ב„כך" אינם רק דתיים. ישנם לא מעט שהגדירו עצמם מסורתיים. ההפסד של המפד"ל בעדות המזרח עולה על 70 אחוז (!)

ויש לך הסברים מדוע?

קשה מאד לקבוע. אפשר להעריך, כי עד 1977 הדתיים ככלל מצאו מקומם בתוך הממסד הדתי. קיים שותפות עם המערך. מ־77 משנכנסה המפד"ל לממשלה אחרת ועמה בא גם גל הלאומיות, נתפסו הדתיים בגל הזה והחלה תחרות בין „הלאומיות" וידה של המפד"ל היתה על התחתונה.

האם היתה (לכאורה) ממשיכה עם ה־מערך כלום היתה שומרת המפד"ל על כוחה?

אני נוטה לחשוב שהציבור הדתי נתפס לגל הלאומנות, ללא כל קשר למערך הפוליטי. אוכלוסיות של מצביעי מפד"ל בעבר הצביעו לכיוון של ה„לאומיות" ומעט מאוד תמכו ב־מפלגת העבודה. זה בהחלט מוכיח שקואליציה עם המערך, אם היתה, קמה, לא היתה משנה את המצב.

✶ מה גרם לירידת כוחו של הציבור הדתי בבחירות לכנסת? ✶ מה סיכויו להצליח בבחירות הבאות? ✶ ירידת המפד"ל נבלמה והתייצבה על חמשה מאנדאטים ✶ הציבור הדתי פנה למפלגות חילוניות — יש לעשות מאמץ כדי להחזירם למחנה הדתי־לאומי ✶ האם תשתנה המפה הפוליטית בבחירות הבאות?

השאלה היא אם מנהיגים את הצבעה שנטשו את המפד"ל. ופה אלי לקבוע כי המצביע הישראלי הוא מאוד שמרני, וברגע שהוא נותן את הקולות למפלגה אחרת קשה להחזיר אותו.

תנועת הקולות בין השמאל לימין

ההיה יסוד למקובלה, שהדתיים (בעיקר עדות מזרח) „נתנו כמה מנדטים טובים למפא"י ואחר־כך למפלגת העבודה"?

עד 1977 זה נכון. 40 אחוז מבני עדות המזרח נתנו קולם למפלגת העבודה. מאז האחוז הזה יורד כל הזמן. אכן היו מעריך תעבור לליכוד או למפלגות לאומיות אחרות. היום רק רבע מכלל עדות המזרח מצביע למערך מתוכם מעט מאד מגדירים עצמם כדתיים.

רווחת הדעה שהכל לקיים בחירות, כי־אחר שהציבור בישראל משול לאוהד קבוצת כדורגל ולא צפויים שינויים מפליגים?

הבה נראה מה קרה ב־1981 וב־1984. בשני המקרים הסקרים שקדמו לבחירות הצביעו על עלייה למערך ונטייה זו היתה מעוגנת גם בחוסר שביעות רצון מתיפקוד הממשלה. משהתקרבו הבחירות, „המאוכזבים" חזרו להצביע כרגיל. המציאות הזו מפחידה את הפוליטיקאים מלהסתמך על משאלים, כי הם פתאום רואים שהיתרון המובטח פרח ואיננו.

אין חוקיות בעניין הזה. יכולים לחול שינויים בדעת הקהל. עד היום לא מסתמן שינוי. קיים שיפור לטובת המערך, אבל אין שינוי בעומק המצב הפוליטי. אני מאמין שבמערכת בחירות יעילה אפשר לשנות הלכי־רוח.

אתה באמת מאמין שניתן לשנות עמדות במערכת בחירות?

מי שאין לו כסף ואינו מציג עצמו בפני הציבור סופו להפסיד. הכסף חיוני כדי להפגין נוכחות. לעומת זאת כמויות הכסף אינן משנות הרבה אחרי נקודה מסויימת. המערך מוציא תמיד יותר כסף מהאחרים, אך אין זה תורם לשינוי הנורמה. גם בארה"ב לא מי שמוציא יותר כסף בהכרח מנצח. השימוש בכסף אפקטיבי אם מנהלים את ההסברה בכפוף לסקרים שוטפים הנעשים כל הזמן. בארה"ב זה מאוד מקובל ומאוד מצליח. לזה התכוונתי באומרי מערכת בחירות יעילה. עורכים סקרים של עמדות, ובוחנים כל הזמן את מדיניות ההסברה. סקרי עמדות והתעמולה מסביב, עשויים בהחלט להשפיע. אנחנו מאוד שמרנים בעניינים האלה. חושבים שעל־ידי הופעות רבות והרבה רעש מגייסים את קולו של הבוחר. זה בוודאי אינו נכון. אני משוכנע כי על־פי סקרי עמדות ניתן לתכנן אסטרטגיה איך לזכות באהדת הציבור, אבל יש לעשות זאת בהתמדה, ואני מקווה שהשינוי בגישת המפלגות לבוחר יבוא בהדרגה. היום מערכת הבחירות איננה משנה הרבה כי כולם תורים לכללי המשחק הקודמים. גם הטלוויזיה אינה ממלאת אחר הרצוי בכל הקשור לשידורי בחירות. ייתכן שהערוץ השני, כאשר יקום, יתרום לשינוי הגישה.

בין פופולריות בחוץ והתוצאות בקלפי

איך אתה מסביר את הפערים הגדולים בסקרי הפופולאריות של אישים לפני קבלת תפקיד ולאחר כניסתם לתפקיד?

זה טבעי לכל ארץ שיש בה בחירות דמוקרטיות. מי שזוכה בבחירות, בתפקיד בכיר, אז יש רצון טוב לתת לו עידוד ולהעניק לו אשראי, ואז מופיעה פופולאריות גבוהה בסקרים. כל זה נכון עד תום השנה הראשונה. אחרי כן תלוי איך הוא מתנהג ואם הוא ממלא אחר הציפיות. המעניין הוא שראש הממשלה הקודם שמעון פרס זכה בתמיכה אישית גדולה מאוד אבל הדבר השפיע מעט מאד על מפלגתו.

האמנם חל גם שינוי ביחסם של עדות המזרח אל שמעון פרס?

בהחלט, גם ראו בו אדם שמצליח בתפקיד, אבל, כאמור, הם לא שינו בגלל זה את הרגלי ההצבעה. והמסקנה: מפת האישים בישראל אין בה כדי להשפיע על תוצאות ההצבעה בבחירות לכנסת. אנשים משייכים עצמם למפלגות. הראייה, אחרי מנחם בגין הליכוד לא ירד.

ומה קרה לסקרים של „יחד" בראשות עזר וייצמן?

גם משרדים רציניים נפלו בפח הזה. אותו דבר קרה עם רשימתו של משה דיין ז"ל, כאשר המראיין בא ושאל על דיין, על פרס, על וייצמן או התוצאה היא 15—20 אחוז. המרואיין מתכוון בסך הכל לומר שהם „בחורים טובים". בשאלה הוא גם לא מתבקש לעשות שום דבר. וכאן יכולות להיות טעויות חמורות. אלא שחייבים להוסיף שאלת איך היית מצביע היום ולכלול את רשימתו של דיין או פרס או וייצמן. אז יוצאת התמונה האמיתית. בסקר כזה מתברר כי וייצמן הוא אמנם אדם נחמד אבל הנשאל הצביע בעד מפלגה אחרת למרות שווייצמן נחמד. אפשר ליפול בפח הזה. תודה לאל שלנו זה לא קרה.

האם הציבור בישראל מעדיף ליכודים ואיחודים על פני מצעים חד־משמעיים?

אין חוקיות בעניין זה. היום בגלל התחרות בין הליכוד לבין המערך יש נטייה לתמוך במפלגות יותר גדולות וזה עולה גם מתוך הסקרים האחרונים שלי, מאחר שהליכוד והמערך רצים צמודים — הציבור רוצה להכריע. בציבור הדתי אין משהו ברור וחותך בעניין הזה.

משרד החינוך והתרבות

המחלקה להכשרת עובדי הוראה

אפרתה

בית המדרש הממ"ד להכשרת עובדי הוראה

החלה ההרשמה לשנת הלימודים תשמ"ח

מסלולי הכשרה:

1. גננות
2. הגיל הרך (גן וכיתות א־ב)
3. החינוך היסודי
4. חטיבת הביניים
5. חינוך מיוחד
6. חינוך מבוגרים
7. מכון להכשרת מנחים לקבוצות הורים בחמ"ד
8. השתלמויות מורים
9. הסבה מקצועית לבעלי תואר אקדמי

מבחן הסף יתקיים ביום א', כ"ח באדר תשמ"ז (29.3.87).

✶ תלמידות ראויות וזקוקות תזכינה למילגה.
✶ קיימת אפשרות לסידור מגורים לתלמידות מחוץ לירושלים.

פרטים והרשמה במשרד: רח' בן יפונה 17, ירושלים. או טלפונית: 02—717745.

מחדלים ותוצאותיהם / מאת הרב אליעזר ברנשטיין [ניו־יורק]

מונח לפני גליון הצופה מערב שבת ה' אדר. מאמרו של העורך, ידידי משה אישון, בין „וואשינגטון וירושלים", דן את ארצות הברית ברותחים. דף לפני זה מופיע קטע ברשימתו של צב, „בקצה העט", בכותרת משנה „דל גאה ולא חכם", שבו הוא מבקר את ממשלת ישראל על המדיניות שלה בענין פולארד. דף אחרי מאמרו של העורך, נמצא ראיון עם פרופ' יהודה בלום, מהאוניוורסיטה העברית ושגריר מדינת ישראל באו"ם בעבר, בכותרת, „קידומו של אל"מ סלע, משגה רציני". יחיד ורבים, הלכה כרבים.

הפתוח של החלק השני של הפרשה מוכרח להזיק למדינת ישראל. את הנזק יש לראות על רקע פרשיות אחרות בעבר. מדינת ישראל איננה יורדת מן הכותרות בכל מה שנוגע למכירת הנשק לפרס. מובן שההכרעה הסופית בנידון עשתה ממשלת ארצות הברית, אבל בכל דו"ח מופיע שמה של ישראל כסרכנת של נשק ומתווכת בעסק ביש. זה מוסיף מעט לפגם. ממקורות הבירה כבר הפיצו דליפות על דו"ח העומד להופיע בתחילת אפריל על דרום אפריקה. הדו"ח שהוכן על ידי מחלקה במשרד החוץ, אשר בראשה עומד יהודי, יוקיע את ישראל על מכירת נשק לדרום אפריקה בצורה חריפה. וכל זה בזמן שהקונגרס עומד לדון על מענקים וסיוע חוץ כולל למדינת ישראל.

ממשרדי ידידים בקונגרס מתברר שהפעם לא יפחיתו מהסכום שהממשלה תציע בשביל מדינת ישראל. אבל כבר נשמעו דברי קנטור ובקורת. הממשלה והקונגרס יקצצו בסיוע לאפריקה ולמדינות אחרות ולמה, טוענים, אין לבדוק וגם להוריד מהמענקים לישראל? הנזק הוא לטווח הארוך כי תדמיתה המשתנה לרעה של מדינת ישראל ושל יהודים נחקקת בדעת הקהל על ידי הצטברות המקרים של אוולת יד.

דעת הקהל באמריקה איננה דורשת מישראל מה שאיננה דורשת מהממשל האמריקני. דעת קהל זו איננה חוסכת ביקורת אפילו על נשיא אהוד. המקסים ומסנוור את אזרחי ארצות הברית באמצעי בטלוויזיה. בקורת תהיה. טרם התאוששה אמריקה ממהלמת הטרגייט. שוב עומדים הנשיא והשלטון תחת בקורת צולבת. אנשים אשר לפני זמן קצר החזיקו את גורל העולם בידיהם עומדים היום כנאשמים לפני כס המשפט. קשה לדעת לאן יובילו החקירות, אשר הן רק בשלב ראשון אבל כבר ברור שינועו, אם לא יתמוטטו, אמות הסיפים של הממשל האמריקני. תהליך דמוקרטי זה השפיע גם על דעת הקהל במדינת ישראל. זה מעיק על מצפון אזרחי מדינת ישראל אשר סרבו לקבל הצהרות מלמעלה שהפרשה נסתיימה ולטאטא אותה מתחת לשטיח. יותר מלחץ וושינגטון, הכריחו אזרחי מדינת ישראל את ממשלתם לערוך בדק בית יסודי בנושא.

סרובו של השופט לנדו להצטרף לוועדת הבירור הגביר את החשד עוד יותר המכרסם בקלוב של ראשי הממשלה בכל מה שקשור לפרשה. וכי היה צורך להודיע שמו של השופט בלי לדעת שהוא יקבל את המינוי? מיד נשמעו קולות שהחקירה תהיה רק כסות עינים, ולא תגלה אפילו ספח. קולות אלה הדהדו בארץ.

הכרסום פוגע יותר בשכבה הבינונית של הממשל האמריקאני מאשר אצל קברניטי מדינת ישראל. מנהל התנועה הציונית העולמית המקשר למשרד החוץ הישראלי בימים אלה בענין שליח אשר עבר על איזה חוק מינהלי. פקיד משרד החוץ רמז לו שהוא מבין היטב מה עושים השליחים באמריקה. מנהל מחלקה יהודי במשרד הביע את אכזבתו המרה בי מדיניות הממשלה הישראלית.

המתוחכמים הבינו וקבלו את פרשת הריגול. ריגול קיים מימים ימימה אף בין מדינות המקיימות קשרי ידידות ביניהן. מרגל שנופל בפח משלם את המחיר. הוא יודע שהמדינה שהוא משרת עלולה להתעלם ממנו לגמרי, כאילו לא היה ולא נברא. אבל בשעת הכושר, ישתדלו השולחים את המרגל להוציאו מן הצינוק, כפי שקרה מספר פעמים בעידן האחרון בחילופי מרגלים בין ארצות הברית ורוסיה.

מה שלגמרי לא מובן גם על ידי אוהדיה המושבעים של מדינת ישראל היא העלאתו בדרגה של האלוף אביאם סלע ומינויו למפקד בסיס חשוב של חיל האוויר. חבר בושבצים אמריקאני ביקש להעמידו למשפט. כי גזר הדין אם ימצא חייב הוא מות. נראה שהתיק שפולארד העביר אליו היה רגיש ביותר. ביחס לאלוף סלע זורה ממשלת ישראל מלח על פצע פתוח. מובן שהאלוף פעל מתוך אהבת מולדת ואפילו בין מבקריה של מדינת ישראל אין איש שיחלוק שממשלת ישראל חייבת להחזירו לבית המשפט בוושינגטון. ייתכן, שלפי השקפת המטה הצבאי ומשרד החוץ הישראלי, הצטיין האלוף בתפקידו (קשה להאמין שזה נכון אם נשפוט את התוצאות). אבל לדחוק אצבע בעינה של מעצמת העל היחידה שמדינת ישראל נשענת עליה? שאלה זו נשאלת גם במדינת ישראל והתשובה, תהיה אפילו שלא מניחה את הדעת, טרם הושמעה.

גם דעת הקהל היהודית בארה"ב איננה מרוצה מעמדת ישראל. ראשי המימסד המוסדות הצדיקו את הגזר דין הקשה על פולארד. אם פה ושם נשמעה דעה שמאסר עולם הוא יותר מדי אכזרי, לא היה אחד שפקפק שפולארד קיבל משפט צדק ושעליו לשלם את מחיר פשעו. בסתר ובגלוי, היו אלה שהזהירו על כל „השלומיאליות" שממשלת ישראל גלתה בפרשת פולארד במדיניות שלה בכלל בזמן האחרון. בין ה„עמך", נשמעו דעות אחרות. היו כאלה אשר בכלל לא תפסו את הפגם וטענו וכי אין ישראל וארצות הברית ידידים? אמריקה היתה צריכה להעביר לישראל את הסודות שלה. אחרים טענו שהביון האמריקאני לבטח אוסף ידיעות בסתר על המבנה הצבאי של ישראל ואם יהיה נתפס סוכן אמריקאני, ישראל לא היתה מעמידה אותו למשפט. לכל היותר, היתה דורשת שיעזוב את הארץ. אבל הן בהחלט דעות מיעוט קטן.

ממשרדי אנשי קונגרס יהודים בוושינגטון נמסר לי שלא נתקבל דואר על הנושא סימן שהציבור היהודי אינו רוצה להגיב והאורח האמריקאני מעוניין יותר בחקירות של הרשות המחוקקת ושל פרקליט המדינה המיוחד בפרשת פרס והכסף שהיה מיועד ל„קונטרס" בניקרגואה, שלא הגיעו ליעודו. גם זו

(סוף בעמוד 11)

בנתיבי העבר

מפנקס הדרכים

*

מאת משה אישון

רחוב הרצל בבזל רחוק מהמארקט פלאץ (רחבת השוק) וגם מהמדרחוב — פראיה שטראסע הידוע כמרכז הקניות. אינו בטווח הליכה מהמלון דריי קעניגה (שלושת המלכים) בו התאכסן ד"ר הרצל בימי הקונגרס הציוני כשהוא חולם את חלום ציון והמדינה היהודית. תיירים ישראלים הבאים בשערי העיר אינם מוזמנים לרחוב זה הואיל ואין בו „מציאות". לרוב גם אינם יודעים על עצם קיומו. לעומת זאת אם תשאלו עוברים ושבים מבין ותיקי העיר כיצד מגיעים ל„הרצל שטראסע" יסבירו לכם בדיוק את נתיב הנסיעה כדי להגיע לרחוב הנושא את שמו של חוזה מדינת היהודים. ואם יזהו אתכם על פי האף כיהודים לא יחסכו מלים להעשיר את ידיעותיכם בפרטים הנוגעים לבזל כערש הציונות וכאבן שתיה של מדינת ישראל.

בזל, מסתבר, לא היתה הבחירה הראשונה של ד"ר הרצל כמקום המתאים ביותר לכינוס הקונגרס הציוני הראשון. תחילה ביקש לקיים את הקונגרס במינכן ורק אחרי שהגרמנים סירבו להיענות לבקשתו, מצא כי בזל עונה על הצרכים. היא נמצאת במרכז אירופה, כך שזה תואם את התכנון המקורי לקיים את הקונגרס בעיר שכל הדרכים מובילים אליה.

שמירה על הישן

בזל שוכנת על אם הדרכים. שלושה גבולות נפגשים בה — גבולות, גרמניה, צרפת ושוייץ. בשל מיקומה הטופוגראפי על גדות הריין שימשה משך מאות שנים מוקד חשוב למסחר, בעיקר בין יבשת אירופה לארצות שמעבר לים. למעשה גם כיום היא מהווה צומת מרכזי בכל הקשור בעסקי יבוא ויצוא. העיר על פי תכנית המיתאר הראשונית שלה בנויה דמוית מבצר כשהנהר ריין משמש לה חומת מגן. כיום, אין ערך הגנתי למים, עם זאת לא פגה חשיבותם כנתיב תעבורתי חשוב המקשר את שוייץ, שאין לה יציאה לים, עם ארצות שמעבר לאטלנטיק.

בזל, ממלאת איפוא את התפקיד של עיר נמל על כל פרטיו ודקדוקיו. אולם החיים בה שקטים שלא כבערי נמלים שהכל פרוץ בהם. בכך יחודה של העיר, שמצד אחד גאוותה על הים ונתיב המים הנושא ברכה לשוייץ כולה ומצד אחר מציגים את הייחוד של העיר שזכות ראשונים שמורה לה — כעיר אוניברסיטאית שבה נוסדה האוניברסיטה הראשונה באירופה לפני כחמש מאות שנה.

הבזילאים אוהבים להצביע על זכויות ראשונים השמורות להם. גם העובדה שהקונגרס הציוני הראשון נערך בעירם מחמיאה להם.

ד"ר קורט יני, חבר ממשלת הקנטון בזל־שטאט שאירח אותנו בבית הממשלה, אינו מסתיר את שביעות רצונו מהעובדה שבזל נטלה על עצמה לארח את הקונגרס הציוני. „זוהי זכות גדולה" — אמר לנו בסיור בבית העיריה המשמש גם כבית הממשלה. למעשה, לבזל אין עיריה — הממשלה מקיימת את שני התפקידים למרות שבפי הבריות מוצב הבית כ„ראט־האוז" כבית עיריה. בבית זה נשמרים המכתבים של הרצל שכתב, בכתב ידו וכן ההזמנות המקוריות לקונגרס, כולל הודעות על עבודת הקונגרס והצהרותיו.

המסמכים נתונים תחת עינו הפקוחה והמקצועית של האיש אשר על הארכיון. הוא מטפל בהם ושומר עליהם כעל בבת עינו שלא ייפגעו חלילה על־ידי המבקרים מבין יהודי סגולה שפותחים לפניהם את דלתי הארכיב. כשכל אחד מהם מבקש להשביע עיניו מ„יקר המציאות" ולמשש במו ידיו בכתבים ותעודות היסטוריים. כך נהגנו גם אנחנו כאשר הציגו לנו את המסמכים באות עדות ליחסים הטובים שהתפתחו בין ד"ר הרצל לנשיא הקנטון של בזל שאירח בעירו את הקונגרס הציוני.

רוצים לראות? הרי הם לפניכם — אמרו ועשו. הנה מכתב בכתב ידו של ד"ר הרצל אל נשיא הקנטון ד"ר צוס, בו הוא מודה לו על אירוח הקונגרס, וכאות תודה והוקרה מצרף תרומה בסך אלפיים פראנק שוויצריים לחלוקה בין עניי העיר, אמר ד"ר יני.

בית הממשלה שומר על סגנונו העתיק כפי שנבנה בתחילת המאה השש־עשרה במארקט־פלאץ. גם המארקט־פלאץ שומר על אופיו המיוחד כשוק בו נוהגים בעלי הדוכנים למכור את מרכולתם בסגנון ימי הביניים. בין הפיתוחים מעשי אמן ומלאכת מחשבת המקשטים ומפארים את הבניין תמצאו את שני לוחות הברית עם עשרת הדברות.

גאוותם של הבזילאים על העתיקות. הם שומרים על המבנים העתיקים ומקפידים מאוד שלא ייפגעו, לשם זה קבעו חוקים מיוחדים האוסרים מלכתחילה הריסת בתים בעלי ערך היסטורי. בבזל הישן לא הועלה על מוקד החדש. להיפך, לא אחת מגבילים את החדש ומונעים את התפשטותו, בל ייפגע הסגנון הישן המשווה אווירה פסטוראלית על העיר.

השמרנות מושלת בכל. על כך גאוותם של בני העיר. בין העתיקות שמשתדלים להציג בפני התייר היהודי — אבני זכרון המעידות על ראשיתו של היישוב היהודי בקנטון בזל. שנותיהם — כשנות קיומה של העיר, בהבדל אחד — את תולדות היהודים מונים על פי שני תאריכים: אחד מתייחס לראשית המאה ה־13 ואילו השני לראשית המאה ה־19. בין שני התאריכים בולט חלל ריק של כמה מאות שנים. המבדיל בין הימים הראשונים לבין הימים האחרונים בהם החלו לספור מחדש את דברי ימיה של הקהילה היהודית בבזל. החלל אינו מקרי. הוא רצוף חללים יהודיים שנפלו קרבן בפרעות ברעות האנטי־שמיים, בימי רדיפות וגירושים שהפכו את חיי היהודים לגיהינום. אולם על כך ממעטים לדבר. אפילו היהודים נמנעים מלהעלות זכרונות היסטוריים הנוגעים לרדיפות. ואם יש מי שמנסה להזכיר נשכחות נוהגים להעיר לו כי עליו להיות מודע שלא מדובר באנטי־שמיות שוייצרית, אלא בגל אנטישמי ששטף באותם הימים חלק זה של היבשת האירופית...".

במקום לדבר על פרעות מעדיפים להדגיש את תרומתם של היהודים לבניינה של העיר, בשתי התקופות — הראשונה והאחרונה. בתקופה הראשונה — מציינים פרנסי העיר — „אחרי רעידת האדמה שפקדה את בזל בשנת 1356, הודות לסוחרים היהודיים נתאפשרה בנייה מהירה מחדש...".

גם בתקופה האחרונה, מראשית המאה ה־19, ניכרת תרומתם של היהודים לפיתוחה של העיר, אבל מרוב ענווה או מחשש מפני עינא בישא — יהודים מעדיפים שלא לדבר על זה ברבים. ככל הנראה, בלא שיהיו מודעים לכך — ציוויו־עצתו של יעקב אבינו לבניו: „למה תתראו..." — לנגדם תמיד. הם מעדיפים שלא להיראות, בפרט כשמדובר בעסקים.

הייחוד באחדות

בזל היא העיר השניה בגדולה בשוויץ. גם מבחינה יהודית היא השניה במניינה בקרב הקהילות היהודיות הפזורות על פני מדינה זו. יחודה של הקהילה — באחדותה. היא אינה מפולגת לזרמים. לפי התקנון, חברי הקהילה חייבים להתנהג על־פי כללים הקבועים בהלכה היהודית. אפילו אותו פלג קטנטן מקרב הציבור החרדי שהקים לעצמו בית־כנסת משלו אינו מורד באחדות.

לא כולם שומרי תורה ומצוות. אף על פי כן רובם ככולם נוהגים לכבד את המורשת היהודית. הם מתייחסים אליה מתוך דרך ארץ. זה העיקר — אומרים פרנסי הקהילה בשמינית של גאווה. זאת ניתן לחוש בשיחות ובפגישות עם היהודים. עם זאת חובה להדגיש כי קהילה זו כשאר הקהילות היהודיות בשוויץ סובלת מהתבוללות ומכת נישואי תערובת המכרסמים בה ואף מסכנים את עתידה. בני הקהילה משתדלים להתגבר על הסכנות האורבות בפתח ביתם. לא תמיד מצליחים במשימתם, במיוחד נוכח העובדה שאין מוסדות חינוך יהודיים מתאימים לנוער מגיל בר־מצוה ומעלה. אלה שאיכפת להם — הנושאים עיניהם לעתיד ילדיהם, שולחים אותם ללמוד במוסדות חינוך ותורה במדינת ישראל. כך שלעתים מעז יוצא מתוק...

מה מספרם אין אנו יודעים. אין סטאטיסטיקה מעודכנת. אולם בפגישות ובשיחות שניהלנו עם יהודים מצאנו שהם לא מעטים. ראש הקהילה דרייפוס — ששני בניו למדו בישראל: שניהם התיישבו בה כעולים. אחד מהם, הוא מספר לנו, נמנה עם הפעילים המתמסרים ליישוב יהודה ושומרון. השני נמצא בקצה השני — חבר ב„עוז ושלום". שניהם נאמנים לארץ־ישראל — מוסיף האב בעצב ובשמחה. בעצב על שהם רחוקים מהבית ובשמחה הואיל ושם — בישראל — הם נשארו יהודים בלא איזה סירכה של נישואי תערובת.

לצידו של ראש הקהילה פועל בהתנדבות ד"ר הרץ — רופא ילדים במקצועו. בתו נמצאת בארץ. היא לומדת באחד המוסדות הדתיים לבנות. „היא מאוהבת בישראל" — אומרת אשתו. „גם אנחנו מאוהבים" — מוסיף ד"ר הרץ. בכלל, קשריו עם ישראל הדוקים מאוד. הוא מרבה לבקר בארץ. בקיץ הקרוב, מיד אחרי פסח, יערוך ביקור נוסף. יהיה זה ביקורו הארבעים וארבעה — אמר לנו.

באחת החנויות לא הרחק מהמארקט פלאץ, אגב שיחה עם בעלת החנות, התברר לנו שבנה למד בישיבת שעלבים. עתה היא מתכוננת לעלות לארץ את בנה השני. „בינתיים אני רוצה שילמד קצת אידישקייט בארץ וישוב ללמוד כאן מקצוע. רק אחרי שיהיה בידי הבנים מקצוע שיוכלו להתפרנס ממנו בכבוד — הם יבחרו לאן פניהם: לשוויץ, או לישראל..." — אמרה הגב' קאהן.

למחרת היום פגשנו את בנה שלמד בישראל. צעיר נחמד, חובש כיפה סרוגה, לובש „ארבע כנפות". במבט ראשון, צבר לכל דבר. הוא ספג זאת בשנות חברותו בתנועת „בני עקיבא". אם תשאלו אותו על תכניותיו לעתיד, לא יהסס לומר, כי בדעתו לחזור לארץ, לא מיד, אלא כעבור מספר שנים — לאחר סיום חוק לימודיו באוניברסיטת ציריך.

לפני שנים — מספרים — לא נתקלת בצעירים חובשי כיפות סרוגות בחוצות שוויץ. כיום אתה פוגש אותם בתחנות רכבת, בחוצות צרים הומות מרוב אדם. וכל זה — אומרים — הודות לתנועת „בני עקיבא" ששמה הולך לפניה.

ציונות בגרמנית

השבוע בו עשינו בבזל עמד בסימן ההכנות לנשף הגדול של הקק"ל לציון 85 שנה לייסוד הקרן הלאומית לגאולת אדמות ישראל בארץ־ישראל. כאן „הקופסה הכחולה" עדיין מדברת ליהודים. היא משרה עליהם רוח נוסטאלגית מהימים ההם, כאשר „הקופסה הכחולה" סימלה את יישוב הארץ וגאולתה מידי זרים.

ואין מקום מתאים יותר לנשף מהקאזינו בו נערך הקונגרס הציוני הראשון. זכינו להימנות עם הקרואים שבאו לנשף. במעמד זה — ציינו — אתה פוגש את בזל הציונית. האווירה היתה חגיגית לא רק על־פי הלבוש, אלא גם על־פי הנפש היהודית ההומיה והמזדהה עם עם ישראל ומדינתו.

באולמות המפוארים של הקאזינו דיברו ציונות, אמנם בגרמנית ולא בעברית. לא היה בזה כדי לגרוע מחשיבות הדברים שנשמעו, הן מפי המארגנים — ראשי הקק"ל והן מפי המברכים ובראשם נשיא הקנטון בזל שהעלה על נס את תרומתו של ד"ר הרצל להקמת מדינת היהודים. ואם מישהו הביע שהשפה הגרמנית אינה לרוחו של הישראלים, הזדרז לומר להצדקתו: גם בקונגרס הציוני בבזל דיברו גרמנית וד"ר הרצל כתב את ה„יודען שטאט" — את מדינת היהודים — בשפה זו.

מולנו ישב ד"ר ליכט — רופא שיניים בעל מוניטין בעיר. חבוש כיפה סרוגה נאה לראשו, דובר עברית רהוטה — ציוני דתי ממש. בתו נמצאת בארץ. היא חברה בקיבוץ בית רימון של הקיבוץ הדתי. „יש לי נחת ממנה ומהנכדים..." — מציין האב, אגב דיאלוג קצר על הבעיות של מדינת ישראל, ויחסם של יהודי שוויץ אליה.

ד"ר ליכט מכיר את הפרובלמטיקה הישראלית. הוא חש כבן בית בארץ. ויזכה לעלות בעוד מספר שנים, עם צאתו לפנסיה. בינתיים, הוא פוקד את ישראל פעמים, שלוש ולעתים ארבע פעמים בשנה. „מי שאינו פוקד את הארץ — מוסיף איש שיחנו בבת צחוק — הארץ באה אליו. אין יום שלא יבואו אלינו משולחים מארץ־ישראל. לא תמיד הם מוסיפים כבוד לארץ, אבל הם באים... גם המגבית אינה שוכחת אותנו. אגב, יהודי שוויץ תופסים את המקום הראשון באירופה, אם נשווה על־פי גולגולת מה אנו תורמים ומה אחרים תורמים וכו'.

לפיכך אין פלא שהם כועסים על בזבוז כספים בארץ. פרשת הפיצויים של ארנסט יפת הוציאה אותם משלוותם אחרי שנודע להם. כי הסוכנות היהודית והתנועה הציונית הם בעלים של בנק לאומי לישראל. „דולצ'ין חייב ללכת..." — זאת היתה תגובתם הספונטאנית. לא היתה זאת אמירה בעלמא. כאשר נודע להם כי יו"ר ההנהלה הציונית יהיה הנואם המרכזי בעצרת שתיערך בבזל, לציון תשעים שנה לקונגרס הציוני, הודיעו לו בפירוש: אל תבוא.

כעסם גבר עוד יותר עם היוודע להם שהיה מי שהתנגד להקדים את העצרת כדי לקיימה בימי ביקורו של נשיא המדינה חיים הרצוג בשוויץ, מתוך חשש שהופעתו תאפיל על אריה דולצ'ין המעוניין להיות בברכה...

על נושא זה הירבו לדבר בנשף החגיגי של הקק"ל. דיברו על כך אגב לגימת יין ... חוזה המדינה עם דיוקנו של ד"ר הרצל ניצב על המרפסת של מלון „שלושת המלכים" המשקיפה על הריין. היין הוכן על־ידי אחד היקבים בישראל לשם שיווק בשוויץ לציון תשעים שנה לקונגרס הציוני. והיהודים דרים באיזור עניין זה ליד היינות ... מיוחד ההתעניינות אצל אלה הזוכרים את המאכלים של ה„אידישע מאמע". מסתבר שהם אינם מעטים.

והשאלה שחוזרת על עצמה בוואריאציות שונות היא: „יבוא. לא יבוא?..." „ואם הוא יבוא — היו שהשיבו כיניה וביה — אנחנו לא נבוא לעצרת לציון שנת התשעים לקונגרס הציוני...".

לעומת זה, ביקורו של נשיא המדינה, חיים הרצוג, המתוכנן לראשית החודש הבא, מעורר עניין רב אצל חברי הקהילה היהודית ואף מחוצה לה. „חבל שהנשיא ישהה מספר שעות בלבד בעיר ולא יוכל להופיע בעצרת עם גדולה..." כי־בעים בצער פרנסי הקהילה.

גם ממשלת הקנטון שותפה לצער, אף היא היתה מעוניינת להפוך את ביקור הנשיא לאירוע מרכזי לציון תשעים שנה לקונגרס הציוני, „אולם גם בשעות המעטות שהוא ישהה בעיר — מבטיח חבר הממשלה ד"ר יני חבר הממשלה, נדאג להזהיר את שהותו. נציג בפניו את העיר ההרצלאנית — את הקאזינו בו נערך הקונגרס הציוני. את המלון בו התאכסן הרצל וכמובן גם את הארכיון בו שמורות לאות עדות תעודות יקרות ערך מימי הבראשית של הציונות...".

אוויר צח ודליפת רעלים

כאמור, בזל גאה בעברה ההיסטורי. לפי דברי הימים שלה ההיסטוריה של העיר כתמשכת על פני אלפיים שנה. הקונגרס הציוני מציין פרק בעניין בהיסטוריה של העיר, בה הונחו היסודות למדינה יהודית שקמה לתחיה

(סוף בעמוד 8)

בית העיריה בבזל, המשמש כיום כבית הממשלה. הבניין נבנה בתחילת המאה ה־16

סיכומו של שבוע

המלבים את אש המחלוקת

השבוע החלו שתי ועדות האחת ממשלתית והאחת פרלמנטרית, לברר את ענין פולארד. רה"מ, יצחק שמיר, ובמלוא מקומו, שמעון פרס, הודיעו, כי הממשלה תתייחס למסקנות בכובד ראש וברצינות הדרושה.

אין אנו יכולים שלא להביע מורת רוח וצער על חלקם של כלי התקשורת, וביחוד כרבי הלהג ב„גלי צה"ל" וב„קול ישראל", בליבוי אש המחלוקת, בניפוח ובסיבוך העניינים. יש כאלה שהופכים כל נושא ל„פרשה", כל בירור ל„חקירה", כל חילוקי דעות ל„משבר" ול„קרע", כל הבנה בין ארה"ב לישראל ל„רגיעה זמנית". הכל להגדיל פתח ולהרבות חרדה. כעורב הצורח מבוקר עד ערב: רק — רע, רק — רע, מטפטפים רעל לעמם ולהגם. בדברי הבל מחדירים הם את הציניות בלב חיילינו ובלבות האזרחים, מחלישים את המוטיבאציה הלאומית, ולא איכפת להם אם בכך הם גורמים להחלשת בטחוננו ועמידתנו מול אויבינו.

גם הרמטכ"ל, רב אלוף משה לוי, בהופעתו בוועדת החוץ והביטחון של הכנסת, נאלץ לקבוע במורת רוח את חלקם של כלי התקשורת ביצירת אווירה עכורה בינו לבין שר הביטחון וקבע ש„הדיבורים בחוץ אינם משקפים את המציאות בפנים".

הכל יודעים היעדר האיזון באמצעי התקשורת ב„קול ישראל" וב„גלי צה"ל", מרבים המדרים להביא את דבריהם של נציגי סיעות „ר"צ" ו„התקדמת" ונותנים הד לדבריהם מעבר לכל מידה סבירה. באמצעי התקשורת האלקטרוניים הצניעו, למשל, את איגרות הידידות ששיגרו בעצם הימים האלה נשיא ארה"ב, רונלד רייגן, וסגנו ג'ורג' בוש, משום שאין זה תואם כמגמותיהם הפסולות של עיתונאים מסויימים. שורשו של מצב זה הוא, שהאחראים על „קול ישראל", למשל, מרשים לשדרים לערבב הבעת דעה עם מתן ידיעות לציבור המאזינים. אין בקרב האחראים מי שמסוגל ומוסמך לומר לשדרים שלא להוסיף „משלהם" לידיעה האובייקטיווית, אין מי שיתבע מהם לתת לציבור ידיעות אמת, והמאזינים ישפטו כך או אחרת.

בסיכומו של דבר, קהילת המודיעין של ישראל, שרבים ואדירים הישגיה בעבר ובהווה, ספגה מכה קשה מכל אשר אירע בשנים האחרונות. דרושים זמן, סבלנות ואורך רוח להחזיר לקהילה מופלאה זו את בטחונה העצמי ואת כבוד תיפקודה המלא, על אף העורבים — האורבים, שוחרי הטרף הנוברים באשפתות השלילה וניזונים מטעויות וכישלונות, חדשים לבקרים.

יונה כהן

מזג האוויר הסוער והגשום בסוף השבוע שעבר עורר בלב הזאטוטים חששות שמא ישבית הדבר את חגיגות חג הפורים. אך בפורים ובשושן־פורים האיר מזג האוויר את פניו לחוגגים, והשמחה היתה כדת. — בתמונה: קבוצת בנות מכפר חב"ד ומשלוח מנות בידיהן. (צילום: יצחק פרידרין)

דוד לוי — מלאכתו נעשית בידי אחרים

מיד לאחר שניתן פומבי להסכם שהושג בין שרי „חרות" (לפני כשבועיים) בבית ראש הממשלה, יצחק שמיר, באה אזהרה בצדה.

במדור „במוקד" ב„הצופה" נכתב, כי כל הסכם כזה המחוייב על־פי ההגיון, עלול לקרוס בגלל מטען הרגשות, רגשות איבה, שיש בלבו של השר דוד לוי כלפי ראש הממשלה, יצחק שמיר. ואכן, לא עבר שבוע, ועוד טרם יבשה הדיו בהודעות „שלום הבית", החלו ההצהרות המתנצחות בין המחנות ב„חרות".

יצחק שמיר

הפרישה לא הניבה תוצאות

ראשון היה אריאל שרון בעקיצותיו המרומזות, ואחריו באה תגובת דוד לוי (בסניף „חרות" בני־ברק) והמשכה בפגישת שרי „חרות" שלשום.

מה מבקש השר לוי להשיג בהתנגדותו להסכם המוקדם על איוש תפקידי המפתח ב„חרות"?

לדוד לוי ברור, כי המחנה העומד מולו: שמיר—ארנס—שרון לא יסתכן במהלך של הרחקתו מצמרת מנהיגות ב„חרות" ועל־פי המוצע ייבחר יו"ר המרכז. מכאן, שגם אם יהיה רוב נגדו בוועידה הוא איכשהו לא ייפגע. בנתון שכזה כשמלאכתו נעשית במלא על ידי אחרים, יכול השר לוי לתבוע הצבעות דמוקרטיות ופתוחות לכל. בדרך זו הוא גם מסיר לחץ של אישים במחנהו התובעים תפקידים במרכז המפלגה. הוא איכשהו, כאמור, לא יינזק ו„הבלוק" נגדו הוא תדרוך טוב כלפי הלוחצים בתוך מחנהו. וברקע הציבור הרבים השומעים את קולו של דוד לוי כצל גלי האתר הזוכה למען דמוקרטיה הופש בחירה.

ש. שיף

דרכונים מזוייפים בתא הטלפון

שירותי הביטחון של ישראל זכו במשך שנים רבות למוניטין בלתי מוגבלים. ראו אותם כשירותי הביון הטובים בעולם. צריך לקוות שכך המצב גם כיום. אבל צריך להודות, כי מתגנבים היום ספקות בלב.

יש מעידות שהן בלתי נמנעות. היו וישנן הסתבכויות שהן מחיר ליעדים גדולים. אבל ישנן „פאשלות" שאי־אפשר לסלוח עליהן. עם סוג זה נמנית הפרשה של גילוי דרכונים מזוייפים של בריטניה בתא טלפון ציבורי. המינימום המתבקש ממי שמקבל לידו חומר רגיש מסוג זה הוא שאותו חומר יהיה צמוד לגופו ולא יטייל עמו מעבר לנדרש. שכחת „החבילה" שכזו בתא טלפון ציבורי חורגת מדרישות בסיסיות. שכחות מסוג זה כבר היו לנו בירושלים, בנורווגיה ובמקומות אחרים. כתוצאה מכך נגרמו „תקלות דיפלומטיות" קשות. הבעיה איננה רק בנזקים הישירים הנגרמים לישראל. מקרים מסוג „שכחת הדרכונים" יוצרים דימוי שלילי לשירותי הביטחון.

גדול הנזק — אבל גדולה ממנו הבושה.

י. ד.

מדינה פלשתינאית — היום שלמחרת

בפירנצה התקיים בימים אלה סימפוזיון של שמאלנים בנושא: היום שלמחרת הקמת המדינה הפלשתינאית. בסימפוזיון השתתפו נציגים ערביים, נציגי השמאל בארץ, אישים מהמפלגה הקומוניסטית באיטליה. בעוד אישי השמאל מישראל תיארו בצבעים קודרים את מה שיתרחש ביום שלמחרת, ניסו השמאלנים הערבים להרגיע את הרוחות.

בלי לדעת מה אמרו המשתתפים בדיון על היום שלמחרת, נוכל אנו לדמיין תסריט משלנו.

ביום שלמחרת יתייצבו הצבאות של מדינות ערב, ובראשן סוריה ולוב, על גבולות ישראל כדי להגן על המדינה הפלשתינאית. קבוצות מחבלים יתחילו בהפגזות על היישובים היהודיים הסמוכים. המדינה הפלשתינאית תהפך למרכז חתרנות בינלאומי. היא תשמש מקום אימונים למחבלים מכל העולם. המדינה הפלשתינאית תכריז על שאיפתה „לאחד" את פלשתין, כולל השטחים ש„נכבשו" בשנת 1948. לשם כך היא תארגן צבא מודרני, מזויין בנשק סובייטי חדיש.

ברית המועצות תרכוש לה עמדת השפעה מכרעת במדינה זו הודות לסיוע בנשק ובמומחים שהיא תזרים למדינה הפלשתינאית. מומחים מהמדינות הגרורות יבואו למדינה זו כדי לסייע לה. המדינה תתחיל לקלוט את הפליטים הפלשתינאים מלבנון, אלה יביאו עמם את תחלואי לבנון, על כל המשתמע מכך. תפרוץ מלחמה בין הפליטים והפלייציות מלבנון לבין צבא המחבלים שיגיע מעיראק, או מסוריה. הפליטים מלבנון שלא ימצאו בשבילם מקומות יישוב קבע, יתחילו להתארגן במחנות פליטים.

בסימפוזיון בפירנצה ניסו הערבים „להרגיע" את תושבות הישראלים. התרופה ההרגעה הטובה ביותר לדעתם היא ועידה בינלאומית. זוהי תרופת פלא לסכסוך, שבהשותה תקום המדינה הפלשתינאית. ועידה זו יחד עם האו"ם ידאגו לביטחון קיומה של מדינת ישראל. האו"ם יהיה הערובה לכך שהיום שלמחרת הקמת המדינה הפלשתינאית יהיה יום שקט.

הנה למדנו עד כמה צמאים השמאלנים הערבים ל„ועידה בינלאומית", שבה הם רואים קרש הצלה לכל מכאוביהם. בעת אצלנו עדיין מתווכחים על תועלתה של ועידה זו, הרי הערבים רואים בה משאת נפש, מכשיר שבאמצעותו אפשר יהיה להקים את המדינה הפלשתינאית ביום שלמחרת השלום.

הוויכוח בין המערך לליכוד על ועידה בינלאומית — שכך. הנושא איננו אקטואלי עוד, אבל הרעיון הזה נקלט היטב אצל הערבים, אשר מאז ומתמיד תלו תקוות בוועידה בינלאומית שבכוחה לכפות על ישראל הסדר.

בפאריס שיבח נציג אש"ף, איברהים סוס, את שמעון פרס על תמיכתו בוועידה בינלאומית, אך מדוע מוציאים את אש"ף ממניין המשתתפים? — שאל...

י. א.

עט לשחוק

ארה"ב לוחצת על ישראל שלא להסתפק בהכרזות נגד משטר האפרטהייד בדרום אפריקה, אלא לנקוט נגדו צעדים מעשיים, מפורשים וגלויים — שחור על גבי לבן.

* * *

ישראל טוענת כי האשמות נגד אלוף־משנה סלע הן חסרות בסיס ולכן אין ליצור מצב שגם סלע עצמו — חסר בסיס יהיה.

* * *

המדד שעלה רק באחוז אחד הוגדר על־ידי מומחים כ„נס פורים" וכצעד נוסף שיתרום להוציאנו מהבוץ הכלכלי.

והרי כבר נאמר במגילה: „אחוז בחבלי בוץ".

* * *

קורדוב של נחת... דווקא כאשר יחסי ארה"ב — ישראל מצויים בשפל אנו מתבשרים כי עוזר תת־שר ההגנה האמריקני דב זקהיים החליט להתפטר. עכשיו גם אני מאמין כי בסך הכל גם הוא יהודי טוב הרוצה בטובתה של ישראל.

* * *

אישים במחנה הליברלי מתכננים להקים גוש ליברלי מאוחד לקראת הבחירות לכנסת הבאה. מטרתם כפי שהם מגדירים אותה, היא „לנטרל את סחטנותן של המפלגות הדתיות".

אין ספק שאלה הם דברי בל"ע.

אילן בומבך

השבוע בקו

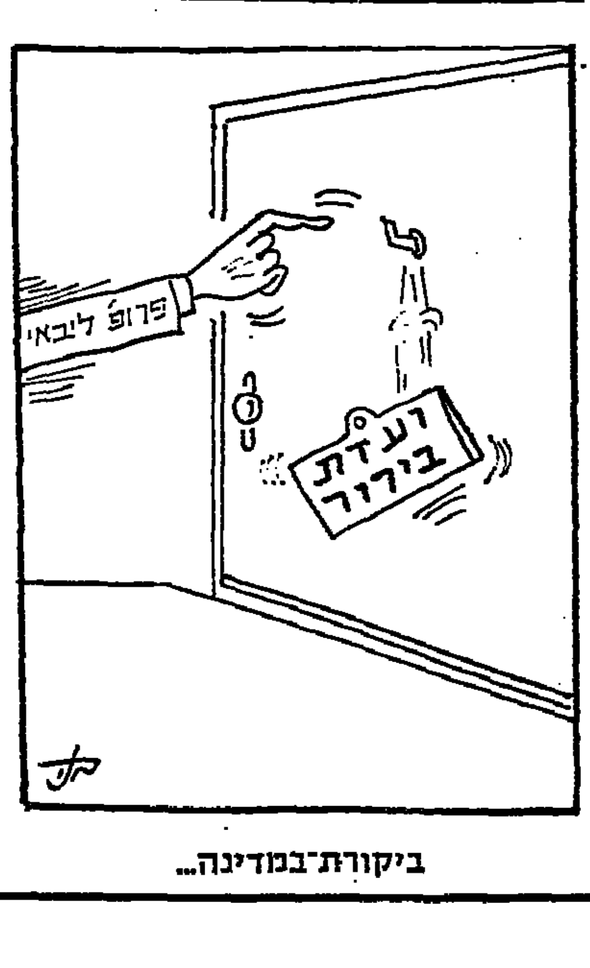

ביקורת במדינה...

هكذا من الأصل

שיטוטי סופרים וספרים

איש אשכולות

ר' יהודה אבן־שמואל (קויפמן) — עם הופעת כרך ד' של „מורה הנבוכים" עם פירושו

מאת ד"ר יצחק רפאל

רבי יהודה אבן־שמואל (קויפמן) איש תרבות היה במלוא רוחב המשמעות של מושג זה. למד הרבה וידע הרבה בכל מקצועות היהדות ושפע ידיעות בכל ענפי הספרות העולמית, הכללית. חקר, כתב ופירסם ספרים רבי־ערך. הרביץ תורה ברבים כמורה, נואם מזהיר ומרצה מרתק. נתן ידו וכושרו לאירגון פעילות תרבותית, תחילה בארצות־הברית ומאז עלותו לארץ במסגרת הסתדרות העובדים ואח"כ כראש מחלקת־התרבות של הוועד־הלאומי ומנהלה.

בשחר ימיו היה גולה למקומות תורה והיכלי מדע רבים. למד בישיבות באודסה (בה נולד בשנת תרנ"ו), קישינוב ו„עץ חיים" של רבי חיים טשרנוביץ („רב צעיר"). קנה חכמה באוניברסיטאות בריסל, פאריס, לונדון, מונטריאל, ניו־יורק ופילדלפיה, בה הוכתר בתואר דוקטור לספרות ב„דרופסי קולג'".

בראשית דרכו הספרותית לא־היה בעל מלאכה אחת. הוא פיזר כתיבתו בתחומים רבים בשאלות השעה ובענייני חינוך והגות. מאמריו נתפרסמו בעתונים ובכתבי־עת שונים, בעברית וביידיש, בין השאר ב„התורן" וב„צוקונפט".

ספרו הראשון יצא לאור בשנת תרפ"ו בניו־יורק על החוקר והמקובל בעל „הנצחון" רבי יום טוב ליפמן מילהויזן (א: חייו, תורתו ופעולתו; ב: ספר האשכול עם מבוא והערות ונספח עליו „ספר כוונת התפילה").

כאשר עלה ארצה בשנת תרפ"ו על פי הזמנתו של חיים נחמן ביאליק, מראשי „דביר", הקדיש שנים מספר לחיבור מילון אנגלי־עברי יחד עם ד"ר ישראל אפרת ובנימין סילקינר ועריכתו. בסוף מבואו למילון מביע עורכו את התקוה, כי „הרגים רבים ורחבים ישתמשו במילון וימצאו בו תועלת להרחבת ידיעותיהם בשתי השפות וביחוד לשימוש בעברית כבשפה חיה ולהתקרבות אל מקורות יצירתנו הלאומית". ואמנם מאז הופעת המילון לראשונה, בשנת תרפ"ט, יצא לאור בעשרים וחמש מהדורות נוספות ובשנת תשי"ך אף פורסם כרך מילואים.

היה בעורכיה הראשונים של האנציקלופדיה העברית (מחלקת מקצועות־תורה) וכן ערך יחד עם ברוך כצנלסון את מבחר כתביו של נחמן סירקין (תרצ"ט), את ספרו של מ. אילי „הגים וחבבים" (שני חלקים, תש"ט—תשט"ו), את ספר־היובל להרב יהודה אביגד (דוסטינק) „מנחת יהודה" (תש"י) יחד עם פרופ' ש. אסף ור' בנימין, התקין לדפוס את ספרו של ד"ר א.ז. אשכולי „התנועות המשיחיות בישראל" מתוך עזבונו הספרותי (תשט"ז).

בשנת תש"ג הוציא לראשונה את ספרו „מדרשי הגאולה", המכיל אוסף נבחר של פרקי גאולה בישראל („פרקי האפוקליפסה היהודית") מחתימת התלמוד הבבלי עד ראשית האלף הששי — לקט מתוך מדרשים שבדפוס ובשכתב־יד, בצירוף מבוא כללי, הקדמות לפרקים המיוחדים, פירושים, הערות, שינויי נוסחאות וביבליוגרפיה. ספר מצויין זה נתקבל בהערכה מיוחדת וזכה למהדורות נוספות.

אף־על־פי שנתקבל הרושם, כי פניו של אבן־שמואל לחקר המדרשים וכי כאן מצא את יעודו המחקרי העיקרי, אולם מהר מאד התברר, כי אהבתו ורוחו נתונות לספרי הפילוסופיה היהודית של ימי־הביניים. כעבור שנים מעטות ערך תכנית מפורטת להוצאת מהדורה מדעית של ספרים אלה („פקי־תש"ו) שנשאה בלבו עוד מימי לימודיו אצל פרופ' צ.ה. מלטר, חוקר רב סעדיה גאון, בפילדלפיה. כבר בשנת תרצ"ה הוציא את הכרך הראשון ממפעלו המונומנטלי, את „מורה הנבוכים" לרמב"ם בתרגומו של רבי שמואל אבן־תיבון עם פירושו המקיף והבהיר ובראשו מבוא כללי על „הרמב"ם ויצירתו". כרך זה מכיל ל"ט פרקים מהחלק הראשון של ה„מורה". בכרך השני (תרצ"ח) השלים את החלק הראשון, כמתכונת קודמו. הכרך השלישי, המכיל את החלק השני של ה„מורה" עד פרק כ"ד ובראשו מבואו לחלק זה, שהוא כספר בפני עצמו (קלב עמ') הופיע רק בתשי"ט ע"י „מוסד הרב קוק", יחד עם מהדורה שניה של שני הכרכים הקודמים.

בדרכו התהלך אבן־שמואל לאטו בעבודתו ולא התרכז בנושא אחד בלבד. בזמן עיסוקו ברמב"ם חקר מתכונתו ועתותיו גם לכוזרי של רבי יהודה הלוי. הוא נטל על עצמו את המשימה הכבדה לתרגם ספר זה מחדש ולהוציאו עם מראה מקומות והערות בצירוף מבואות. כבר בשנת תש"א פירסם ב„סיני" (כרך ס') וכן בקובץ „רבי יהודה הלוי" (תש"א) „צלים לדוגמה" מעבודתו זו, ורק כעבור יותר משלושים שנה (תשל"ג) זכה להוצאת הספר כולו, במהדורה מנוקדת ומפוסקת, שכל מי שילמד ויעיין בה ייהנה הנאה אמיתית ומלאה מספר נפלא זה.

עם כל הקשיים בהם נתקל המתרגם בעמדו לפני הצורך וההכרח לקבוע ולשחזר תחילה את הנוסח הערבי, עלה בידיו להגיש לנו תרגום המאחד בקרבו נאמנות למקור, דיוק מדעי מובהק ובנין עברי מעולה.

מגדולי החוזרים בתשובה

בשנת תש"ז חל מפנה בחייו הפרטיים של אבן־שמואל. מותו של בנו אהובו שמואל אשר, רב סרן בצה"ל, בשעת אימונים בפלמ"ח, ומות ארוסתו בנו המתגוננת הורה, כשנה לאחר מכן, ממש מוטטו את רוחו והצער עליו דכאון צורב. לשניהם הציב ציונים ספרותיים („זכרון לשמואל", תש"ט; „חייה וכתביה של הורה לביקובר", תשי"ב). הוא ניתק את עצמו מחוג ידידיו הקודמים וחבריו למפלגתו והסתגר בביתו, ברשות היחיד. הוא ניסה למצוא ניחומים בעבודתו הספרותית. הוא פרש מכל עסקי ציבור ועסק בתורה ובמחקר. ספרייתו הגדולה שימשה לו מקלט ומשענת. כל שעות היום ורוב שעות הלילה, לעתים עד אור הבוקר, התמיד בעיונו ובכתיבתו, רשם והעתיק, פירש ותירגם. הגיה ר' היקו, שיפץ ושיכלל, כי ביקורתו מאד היה כלפי עצמו ושאף לשלמות. בכך ראה חזות הכל.

הוא סירב לקבל הזמנות להרצאות ולנאום בציבור ברבים. רק במקרים נדירים ביותר חרג ממנהגו ואחד מהם היתה הופעתו בישיבת הפתיחה של כנס מאתיים שנה להסתלקות הבעש"ט, כי לא יכול היה לסרב להפצרות ידידו הרי"ל הכהן מימון. הרצאתו הנפלאה „במשנתו של רבי ישראל בעל שם טוב", שהיא כבש פנינה יקרה בספרות העשירה על יסוד התנועה החסידית (נדפסה ב„ספר הבעש"ט", ירושלים תש"ך), הרשימה והלהיבה את קהל השומעים העצום והנבוך של לומדי תורה ושוחרי חסידות, ובראשו נשיא המדינה, ראש הממשלה, הרבנים הראשיים, שרים וראשי עיר, שהפכו את הכינוס למעמד מלכותי גדול.

באותם ימים, ימי הסתגרות וחשבון נפש, חל גם שינוי בדרך הגותו ובאורחות חייו. הוא העמיק אמונתו בהשגחה העליונה, דבק בחיי מצוות והיה זהיר בקלה כבחמורה. אבן־שמואל היה מגדולי החוזרים בתשובה בתולדות עמנו ובחוויתו זו ניצבת אישיותו בגלריית החוזרים בסוגם של הרמן כהן, פרנץ רוזנצוויג, נתן בירנבאום, אלא שאבן־שמואל היה שורשי יותר, עקבי יותר ותלמיד־חכם גדול מכולם.

בבית־הכנסת „ישורון" בו קבע מקומו לתפילה היה שכנו למושב הרב יעקב קלמס, רבה של מוסקבה. אחד ממקורביו ועוזריו, מאיר חובב, מספר: „כאשר נשאל אבן־שמואל ע"י הרב למה הוא מאריך כל כך בתפילה — השיב: אני כולל בתפילתי הן את עצמי והן את כלל ישראל ומנסה להשלים אותן התפילות שהחסרתי בימים שלא הייתי מתפלל".

עם הזמן פותח את ביתו לידידיו, אנשי רוח ואנשי ספר, והבית הפך לבית ועד לחכמים, לי־

בית יצחק

מאת אברהם אביגד

„בית יצחק" על התורה, פירושים וביאורים על חמישה חומשי תורה, קרובים ופרקים לפי סדר הפרשיות מאת הגאון ישראל מרן יצחק יהודה שמעלקיס זצ"ל, רבה של למבוב, מחבר שו"ת בית יצחק. נלקט, נערך ונהדר על ידי שמואל דוד הירש בן השופט; מפעל תורת חכמי פולין, בנין יהודה שלום השכ'.

ר' יצחק יהודה שמעלקיס (שמעלקיס), מגאוני ישראל ואדירי התורה בדורו (תקפ"ח—תרס"ו), תשובותיו וחידושי תורה שלו הם נכסי צאן ברזל לכל בר בי רב. מוצא משפחתו מאדירי היחס בישראל, דור חמישי לגדול מקובלי אשכנז ר' אלעזר רוקח (כמוצא המשפחה של שושלת בעלז), שטבע את השם רקח, ולמעלה בקודש יחס המשפחה מגיע עד רבותינו בעלי התוספות. ר' סנדר רוקח נכד ר' אלעזר ואבי אביו של ר' יצחק יהודה הסב את שמו לשמעלקיס בגלל רצונו לגור בלבוב (למברג) בה אסרו השלטונות ליהודים לא מקומיים לגור. וכאשר נפטר בלבוב יהודי ששמו המקום בשם שמעלקיס „ירש" הוא את שמו והתיישב בה.

ר' חיים שמואל אביו של ר' יצחק יהודה היה ת"ח גדול וחידושיו מובאים בספר בנו „בית יצחק" ומתארו „צדיק מפורסם ירא ה' מרבים" אך הוא נפטר בדמי ימיו בהיות ר' יצחק יהודה בן 12. עול הפרנסה וחינוך הילדים נפל על שכם אמו, אשת חיל מצאצאי ר' שאול ואהל ו„החכם צבי", והיא שלחה אותו ללמוד אצל הגאונים רבני לבוב שני הגאונים ר' יוסף שאול נתנזון ור' מרדכי זאב איטינגא בעלי „מפרשי הים" שהיו גם קרובי משפחתו. וכך ביאר ר' יצחק יהודה את תקופת לימודיו אצלם: „בימי נעורי גדלתי בין החכמים וראיתי אור גדול יוצא מבית המדרש של גדולי ישראל אשר היו לבני ישראל לאורות בחכמתם וביראת ה'... חסדי ה' עלי גברו כי הגדולים הסמיכוני בימין צדקם ויאצילו מהודם עלי ובאור תורתם ראיתי אור".

התקופה בה גדל ר' יצחק יהודה בגליציה, שסופחה לאוסטריה אחרי חלוקת פולין בשנת תקל"ב, היתה סוערת אצל היהודים. ההשכלה בעידוד הממשלה שדגלה בהכנסת היהודים לתרבות גרמניה פרצה פרצות רבות בקהילות ישראל ורבים נסחפו להשכלה, חשבו „חמותי ראיתי אור". ור' מרדכי זאב איטינגא כותב על ר' יצחק יהודה: „שמחתי מאד כי הודות לה' לא עזבת פקודתו ללכת אחרי בחורים ללמוד חכמות חיצוניות... כעתיר בעדך כי ה' לא יעזבך ותוכל לשבת על התורה ועל העבודה כאשר עם נפשך".

שר התורה

בתרי"ח, בהיותו בן עשרים, עבר עקב נישואיו לעיר זורבני בה התפרסם עוד לפני עלותו על כסא הרבנות בעיר זו כגדול בתורה. בגיל צעיר זה כבר פנו אליו בשאלות מכל הסביבה והתכתב עם גאוני הדור. בשנת תרי"ז הוכתר לרב העיר אך לא הספיק לשבת שנה על כסא הרבנות בעיר זו וגאוני הדור המליצו עליו לקבל את הרבנות בעיר ברזן לכהן במקומו של הגאון ר' שלמה קליגר שחזר לבראד. שמו כפוסק הלך וגדל ומכל קצוי העולם פנו אליו בשאלות קשות וסבוכות. בתרי"ט עבר לכהן פאר בקהילת פרמישלא, ואת מקומו בברזן מילא גאון גדול ר' שלום מרדכי שבדרון (המהרש"ם מברזאן). בפרמישלא ישב ר' יצחק יהודה עשרים וארבע שנים ואם כי כיהן אחרי פרמישלא שלש עשרה שנים בלבוב עיר המטרופולין, שמו נשאר „הגאון מפרמישלא". השאלות ותשובות בספריו „בית יצחק" לא ידעו גבולות. בעירו היה מקובל ואהוב על כל שכבותיו הציבור ברבים.

בשנת תרנ"ד עבר לכהן ברבנות בלבוב, במקומו של ר' יצחק אטינגא. כאן כבר הוכר בכל התפוצות כשר התורה ורוב הפוסקים שנדפסו בזמנו ביקשו מחבריהם הסכמתו עליהם. ידועה הכרעתו להתיר את השם „שדי חמד" על ספריו של ר' חיים חזקיה מדיני, שהרבה ערערו עליו בגלל החשש שיקראו אותו ב„שדי" ימנית שם קודש.

שיטת לימודו

בפתיחה לספרו „בית יצחק" חלק יורה דעה א' מסביר הגאון את דרכו בלימוד ובציינו את „שתי הדרכים המובילות לחצרות תורתנו הקדושה, שתיהן עולות במעלות הקודש אך שונות הן אשר מרעותה באמצעים אשר הבחירה להן להגיע אל מטרת החפץ, האחת בלימודים הנוספים על אדני הפלפול וההגיון תפלס לה נתיב על שדות החקיקה הקסוף שושנים בין גנזי הקושיות והתירוצים. והשניה תעלה במעלות הקודש לחזור אל תוך כיורה התורה הקדושה, אל עומק המושגים הצפונים בקרבה ובאצבעות הקבלה כאבותינו תבחן דבריה". והוא מעיד על עצמו: „זכיתי כבעדי לשבת על מבועי התורה והרבה יגעתי ועמלתי להבין דברי רבותינו ז"ל והודות לה' כי נולדו על ברכי הערות רבות, בהם דרך הפלפול ובהם הלכה למעשה".

בששת ספריו — שאלות ותשובות בכל ארבעת חלקי השולחן ערוך — „בית יצחק" הוא ממזג את שתי השיטות: גם פלפול בדרכו של הגאון ר' אריה ליב צונץ (ר' ליבוש חריף) רבה של פלוצק, מחבר ספרי „עטרת חן" על מסכת כתובות, „מעיני הכבוד" על מסכת בבא מציעא ועוד, וגם שיטת ההלכה הפסוקה, הירידה לעומק הדין, הלכה למעשה של הגאון מורה התורה ר' יוסף שאול נתנזון רבה של לבוב מחבר ספרי הלכה „שואל ומשיב".

מצד אחד הוא מתרץ קושיית ר' ליבוש חריף ב„מעיני הכבוד" למה שחיטת קרבן הפסח דוחה שבת בהלכה דאורייתא הלא שחיטה כשרה בשנים ואם כן אפשר ששנים ישחטו אותו והשנים שעשו פטורים? מתרץ הרב, שאם תאמר שרק שנים יכולים לשחוט את הפסח בשבת ולא אחד יהיה לזה דין של „זה אינו יכול (לבדו) וזה אינו יכול" וגם שנים שעשו חייבים (שבת צ"ב). לכן דוחה השחיטה שבת. מצד אחד נושא הוא בתשובה עם ר' יוסף שאול נתנזון בעומק ההלכה והתיר מצות מכונה וטחינה בריחיים של קיטור. הוא נענה להזמנת בעל הריחיים לבדוק אותם והכשירם לטחינת הקמח לפסח. בניגוד לדעת הגאונים ר' יוסף שאול נתנזון ור' שלמה קליגר שאסרו בכל תוקף השימוש בריחיים של קיטור. על מחאתו של ר' אברהם בנימין קליגר בנו של ר' שלמה קליגר על פסק דינו שהוא נגד פסק אביו — ענה הרב ר' יצחק יהודה: „והכשר שלי עומד בתקפו וכל זהירות שבעולם לא יזיזו אותו ממקומו".

כמו כן חילק על פסק דינו של ר' יוסף שאול נתנזון, שיש למחברים וליורשיהם זכות עולמית בספריהם ואסור להדפיס בלי הסכמתם ור' יצחק יהודה שמעלקיס פוסק בתשובה לר' שמעון סופר רבה של ערלוי: התורה משלה לכולם ומותר לשאוב בלי תשלומים ואין בני יכול לאסור בגלל זכות ירושה.

חיבת ציון של הגאון

כאשר הוקמה אגודת חובבי ציון בגליציה כמטרה להפיץ את התנועה של ישוב ארץ ישראל המתחדשת ופנו אליו שיעמוד בראשה, ענה להם ר' יצחק יהודה: „גודל מצוות ישוב ארץ ישראל ידוע ואין לכתוב להאר את הין ערכה, אך עתותי נתונות לתורה וטרדותי בעיר גדולה כלבוב רבו מאד ואינני יכול להתפנות לכם". אך שלח תרומה הגונה. את דעתו בענין זה הביע בדרשתו לפסח על הפסוק „וככה תאכלו אותו מתניכם חגורים נעליכם ברגליכם ומקלכם בידכם" — „מצוה זו היא לאות לישראל בכל ימי חייהם לדעת כי צוררים העמים להם בכל מקומות מושבותיהם ועליהם להיות תמיד „מתניכם חגורים" ואל יבטחו על זה כי יאמרו שלום ואין שלום. כל עוד שאין הגאולה שלמה ובלתמה לד' בשלמות, יצאו ישראל בחפזון ועל כן יעמדו על עמדם במתנים חגורים". צריך לזכור שהוא אמר את דבריו אלו בשעה שמלכות פראנץ יוסף נתנה ליהודים זכויות אזרח, שווין כל האזרחים בארצה, אך הרב לא הוקסם בזכויות אלה וכתב מה שכתב, בראייתו את העתיד בעיני הבהירות.

„בית יצחק" על התורה

ר' יצחק יהודה היה גם דרשן גדול וחיבר ספר על פרשיות השבוע אך לא הספיק להוציאו לאור, וכתב היד נתגלגל במשפחה שנים רבות ואבד בשואה. נינו של הרב לקט מתוך דרושי הגמ' המובאות בספריו „בית יצחק" ומקורות אחרים וסידר אותן לפי פרשיות השבוע בספר אחד בשם „בית יצחק" על התורה. נציג כמה פנינים שנקלטו בספר זה.

ואהבת לרעך כמוך (ויקרא יט) — מספרת הגמ' רא (שבת לא.). מעשה בנכרי אחד שבא לפני שמאי, אמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת. דחפו שמאי באמת הבניין שבידו. בא לפני הלל גיירה. אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד, זו היא כל התורה ואידך זיל גמור.

המליצה „דחפו באמת הבניין" מוזרת. גם לא מובנת התוספת של הלל „ואידך זיל גמור" — הרי אמר לו: זו היא כל התורה כולה, ומה יש לו עוד לגמור. מבאר הרב, הנכרי רצה שיאמרו לו כלל קצר, אבן מוסד לכל התורה, ושמאי הבין מדבריו שמגמתו להקיש בשכלו ובהגיונו ענייני

(סוף בעמוד 8)

חזון הגאולה האישית

מאת אברהם בלאט

ספרות ופילוסופיה לא ירדו כרוכים יחדיו, ובין הסיפור האליגורי והלוגוס שבסדר הקוסמי מבדיל חיץ שאינו מתקשר על דרך הרומאן.

סיפור „ילדי השתיקה"*), שתשתיתו פילוסופית ושלדו בלטריסטי, חושף גיבור המתיימר להיות „דוקטור פאוסט הצעיר" שמפיסטו אורב לו ומבקש לפתותו כדי להחזיר את גלגל חייו, להוציאו לו מניסין ולשחררו מחטאים ויסורים באמצעות הקסם של מאיה בלום, אך במחיר אבדן זהותו האינדיבידואלית. „יהיה לך הכול, רק לא את עצמך" כדי לצאת מניות העוני לשובע התענוגות. במבע זה עם הדימוי מוכר (על אף השוני) את פאוסט הראשון שקץ בעולם הקיום (אצל גיתה), חיפש את דרכו ופנה לכוחות המאגיה, בעוד מפיסטופל שהיה יצור החושך הקדמוני רצה לחזור אל התוהו, האין, אל הנהילים הקוסמי. מפיסטו של גיתה רצה להבדיל את פאוסט מהרשות האלוקית וגדול לפניו ירשה הרבה של אוצרות העולם במחיר נשמתו. גם אצל פאוסט מופיע אידיאל היופי הנשי — הלנה — שכן גיתה ראה את האידיאה האפלטונית בדמות האשה. פיוברלכסיקה זו של התבודדות בין הכוחות הטמונים והכוחות ההוכיים צולה ובוקעת גם אצל תוכי כאן עם ה„מיפיסטו" לאברהם המסמל את האדם הפאוסטי. בעוד גיתה הוא פאוסט ומפיסטו בכפיפה אחת, יפי הנוכה הזירבאנית. הרי הומאס כאן לא ביקש להציל את הנפש האבוססית של גיבורו, שכן השטן שיכן בתוך נשמת האמן והעולם נתרוקן מתקוות פרית החסד.

דנטי בגמרא (מגילה יד, א), האומרת על הפסוק בתפילת חנה (שמואל א ב, ב) „ואין צור כאלוקינו": „אין צייר כאלוקינו. אדם צר צורה על גבי הכותל ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה קרביים ובני מעיים, אבל הקב"ה צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה, קרביים ובני מעיים".

בית הוריו של יותם הוא בית ליברלי. האם קוראת אגדות על גמדים וצל פיות, והאב המדוקדק שואב רוגע במוסיקה הרבה „כל מדריי לבקש ברוך". האב השתקן החליף את שמו מפייבל לפאול, אך את שם הבן לא החליף בצוואת המלמד פייביש. אם זה, שחוסה בצל דמדומים, תולה את עצמו, והקהילה מסרבת להקצות לו חלקת קבר, שכן רגלו לא דרכה מעולם בבית הכנסת. האם האריסטוקרטית עידית חוזרת ליובע היהודי ומתה שנה לאחר התאבדות בעלה, ויותם נאמן נשאר יתום.

טשטוש הזהות היהודית

היתמות והאכזבות סוחות מכאן הולאה צור הי עליה, שגונן אליגורי ומהן אפשר להקרא על ה„איש האחר", המכבע בציבות בין לוציפר ובין האמ: עם מאבק עם אש הפתיון. בחיי יותם נאבק לאחר הי ילולו ילודתו אין ייחוד יהודי, וכן גם בחיי שתי הנשים החוצות את מסלולו. אריקה גחמן, אשתו הראשונה, בעלת גלריה בסן פרסין בפאריס, שאמה כהה בשי היתה ילדה ואביה השתגע במחנה עינויים של הנאצים ובת בירושלים. הפן היהודי של אריקה מבנית בפינת זכרון לאביה, המנוהה וציור גבוס עם נר דולק בצדו. הפסוס היא סמל המורשת הדרית, והשכם לה כאבירו אילוסטרטיווי. ציור זה של יותם מעורר באריקה ריגושים „על הבילבולים של היהודים" ומאיץ בה את הרצון להציג העריכה להזל היהודים. אריקה היא אשת העולם הגדול והביהירה. היא נוטשת את בעלה בשל תביעתו להוליד לו ילד, זרע של קיום ושארית בעולם, כלומר — המשכיות.

האשה השנייה בחיי יותם היא מרשה בנדיקט. בת למתבולל, סנוב הונגרי, שלמד תלמוד בבודפשט והציג עצמו כמומחה לארמית והתחתנה בג'נטלמן אנגלי. ואילו הבת סטודנטית השייכת לתנועת מרקיה. ילדה לו שני בנים. הם עונים למטאפורה של „ילדי השתיקה". האחד הוא חרש־אילם, והשני אוטיסט, ושניהם חיים בעולמות סגורים, שם נוהגים חייהם אחרים. הם שותקים. האב של מרשה רצה לספח את הוותו, אבל רצה תהונה יהודית, ולא לחנכם הא החזיק בכיס אפידתו שעון ירושת אבותיו שזכור „לכה דודי". ואילו מרשה הבת חשבה על פפיס „דזיר ההיה". אך שנאה את היהודי הקטן שנדבק לאביה, כי „אדם צריך להיות כפי שהוא בלי צבר של אחרים, אבל לא צריך להיות עם גבבת יהודי ולהחזיק שהי זהייתי"; זהו הבליל של מחשבות הריגות ותמורות יוצאות דופן, הממלאות את חלל עולמו המסוייט של יותם נאמן, הנבוך בדילמה „למי אני שייך" — לאריקה, לבית, או לילדים השותקים, ואולי לצבא שם היא בהיית מספר. הוא נמצא במשכונה הצרפים כדי להיאחז בשורשים של באר שבע. הוא איש בן ארבעים שהזקנה קפצה עליו, כמצייר בנגנון שמדבר בעיגול, בקינור הגיתי, במחזוריות, כי העתיד שלו מכתוב לו בעיגול, כשאיפה להגיע אל העבר.

הציור החדש — אוברת אריקה — קיבל דפיכים של גיאומטריה חדשה על המציאות וזהו הריאליזם המודרני הסוי. ראייה קודית זו של העולם היא בלי ספק האובססיה של יוצרים לנוסטלגיה, לחלום העתיד של הבלתי אפשרי. ואתה: „החלום שלך הוא חלום יהודי. חלום העבר שאין לו שום קרקע. אתה בתהייה בעיגול, מה אתה מחפש?" (עמ' 165). כך זורמים רעיונות נשפכות מלים, הרבה תיאור אירוטי שעובר את הקו האדום הדתי, ואף של אריאלי בתמול שלשום, ומצפ סיפור, והכל נוזל זכרונות תחושה, ואסוציאציות בלי סדר ומשמר, בלא עיקר וטפל, על עבר והווה, על טוב ורע. מוסר והזעבה, במערבולת של סגולה החוזרת על עצמה.

הרומאן כולו הוא סטאטי בעיקרו, ורק הזריבות הסוריאליסטית גוברת והולכת, כאשר מאיה בלום, השליחה הפסיכודלית, מרחפת באופק כאפרודיטה, בעוד ה„אני" האחר מצביע על המציאות של הצילם שאינו מתקיים בלי תחבולות, ובכולם המטרה מקדשת את האמצעים. כל הנשים ברומאן הן מורכבות ומסתוריות, בד בבד עם ההפלגות לשולוהו וגרנדה, שהן חלק של הויית החלום. כך נולש הגיבור יותם ימצלה נשכחות על בירות עולם שם סייר.

אשליות אבודות

הסיפור הדתי מאתמול, אשר בשלושת הספרים הפרוזאיים (פרס ל„אחרון הבוהקים") התגודד עם הפרובלימטיקה של חיי יהודים על רקע בל דת ודרכים, יוצא הפעם למסע אפולוני בלתי תכליתי „אל האשליות האבודות של אהבלים חסרי פשר הנזכחים על כף המאזניים", אל עולם עלום כדי למצוא מחסה לנפשו היגעה בצל האוניברסלי הקוסמופוליטי. העולם כל כך גדול והצריף שלו כה קטן, אך יותם אינו רוצה לוותר על יהדותו. הוא חוזר איפוא, במודע ובלא מודע, אל הרוחות שברובע היהודי שבבוקרשט, אך בוקרשט היא כלפיד אבודה; הוא חוזר אל הילדות העשוקה התהיית הבישופים של ימים הוקים. אבל הוא חוזר גם לירושלים, ובא אל המדבר הנגבי, אל דיר הצאן הקסום של יפים עתיקים, זה השיבה אל הקדמון.

הזמנים נכנסים זה בזה והגיבור נסוג בתוך הצאלון הנגבי, שכן אם מאיה בלום תעקיר את זהותו, יוכל להיתלש מן השטח, כי או אפילו למלואים כבר לא יגייסוהו ולא יחפשו איתו. והאדם? — „הוא אדם צריך מקום להיות שייך למשהו, לטריטוריה... אדם נטוע במקום עם שורשים, כי אדם בעופף נטיל בנע עם המכשות, ובקומו לא יכירנו" (עמ' 145). נחום אריאלי מתאר חזון מקאברי על מהנית יציני, היים ותהומות, שעליהם בשוסט הבעשים ומקרבם, והרי הביתוס הוגג את חגו. יותם נאמן. הקריע והביי, תועה במציאויות שונות של זמן עצ קפצא בהיותו רחוק מן הזמן החדש. הוא מתכנס אל תוך לבוד כי עדיין הספקות כוססים, הזמנים מתפללים אל ההויה, והיים פדרו התצרו קובל: „בממרבה שלבי ביהודה היה יותר מדינה יהודית באשר פה. ההילים היה יותר יפה בן המציאות המלכותיה". גם פדרי בוהה והוזה דמויות בעבר ורוצה ל„צמ".

כאן חלה התמורה, עת יותם מרגיש לפתע את ההפך ש„אף פעם לא נצא מזה ואנו בירחים בינתו אליבי". היא איננו רוצה עוד את האשליה של מאיה — שבפילוסופיה היהודית היא מסמלת את „האין", ובלים זהו פרח, אך לגבה — פרח בלאביתי. ההינטייה היא אמנם דזיעתית אבל האדם נשאר נאמן לעצמו. יותם נאמן ניצב בפני מצב של דמדמית. היא אינו ייחל לבריחה אל גן העדן המפיסטופלי וחוזר אל הבריאה הראשון גם לנוכח עולם טיהק. הוא מכיל בעצמו את פחד הדורות ואת בוקרשט ישב אל צו יהודיאים את התנור המילא. למאיה בלום היא אומר: „את בבריח לשחרר אותי מן החובות, אבל אדם בלי הריבה צריך לטחדים... זוהי החובה של השייכות... הוא אצלה איך לי כתובת" (עמ' 172). יותם חוזר אל עצמו ואינו כורה על זהותו האישית. פרנץ קפקא הדגי כתב פעם, שאילו אברהם אבינו היה שואל בה מעם בעקידה, היה ביהודי פילוסוף גדול, אבל לא מאמין. אך האב העקדה לא שאל. ולכן כהן את האמונה. יותם נאמן הוא איפוא בבחינת פילוסוף יותר מאשר מאמין.

בתשתית הרומאן „ילדי השתיקה" קיימת האידיאה על האדם שחי בכל הזמנים ואינו מוותר על ייעודו, אלא חוזר אל הנקודה שממנה יצא. זוהי השיבה של יותם נאמן אל הצריף והשם אל הנד הלילה, אל הכוכבים המנצנצים המאירים את שביל החלב בשמים הסתיו. שיבה זו היא בוודאי באחוזת „ילדי השתיקה" כיהדנה ספרותית. אך נחום אריאלי הוא קודם פילוסוף ורק אחר כך סופר.

שבירת זמנים

גרעין סיפורי זה בווריאציה שונה אך דומה, משמש נרא״א הרייאן על הפילוסוף והמספר נחום אריאלי. שגיחים בו בבפל תיאורים שלושה ימים של צליליה היהודית על דרך הזרם התודעתי. בערבוב זכונים וסיטואציות לבן ילדות בבוקרשט, חיים בפאריס. על השיבה המתוסכלת לציר הנגבית — אל המיהוים. המיהוס, שחאליקים הקולה האפיה אבדו לגיבור בשפרת השואה שהתרחשה ביער השתיקה, הם אטררים ועצייים לחזור אליו על ידי היהודת הראשונית. תיזה על השחרור העצמי המושג על ידי האדם עצמו, שתורגמה בלשון פתלתולת ספרותית, היא בעיית היחיד בחברה האינטליגנטואלית עם מועקת השואה המחלחלת בו. והיא אולי חזון „השיבה האאוהרדית" של האדם החלש בעידן המודרני בניכורו הזכור ובבדידותו.

יותם נאמן הוא צייר, שאביו המתבולל שלח אותו ללמוד תורה ב„עץ חיים" של האורטודוקסים בבית היהודי בבוקרשט. אך מעקרה המשפחה אל הדרבע הלאפיה, הוכנס הבן לבית ספר קאתולי. עם הכניסו אותו הנערים, נקמו בו את נקמת ישו, ואף ביקשו להסיר ממנו את אותות ברית המילה. הילדות של יותם נאמן ב„בית התלמוד" של בוקרשט, על כרוזיו, חדריו והילוניתו, מתוארת כחזוי חנוש של „מאה שערים" עם פרצופי המלמדים המעוותים, המכשיבים להנהיג את שעוניהם לפי הזמן הטורקי הישן ולא לפי הזמן של המדינה. קיטוב זה של שני הזמנים מסביר... „שאילו היו בתינו נוהגים לפי הזמן הישן היה הכול מסתדר וחוזר לתיקונו, ולא נבלע בשטף הבוראה של הרחוב". בוקרשט זו של „מאה שערים" הופכת במגע עם הזמן האביב ל„מאה שערים" של ימינו, שנשארו מעוננת ביידיש של בוקרשט על הפנאטים שהפכו את חיי פאול — אביו של יותם — לגיהינום. שבירת הזמנים היא מכוונת על־ידי המחבר, שכן היהדות היה בהוהה עם האידיאות של העבר מתוך הנהה כאיתם הגיע לעתיד אכסטולוגי.

ילדות ירושלמית זו באוירה גרוטסקית, שם עטלפים מעופפים ונחבטים בזגוגיות חלונות, היא של שנות השלושים, כאשר סופת האצים כפר מטילה הכול, וביזנ"ם הקתולי ברובע הלאטיני דווי אפלוליות של ימי הבינים. האב המהוהר והמנוכר, שהיה מתהלך כרוח לילית, היה נעצר לידי חלונות ראויה, אך עוקף בתי כנסת. יותם בצעירותו נתקף בחרדה, שמקורו היה בחולשת גופו. הוא מגלף באולרו צורות שונות ודמויות, ומגדלי המלמד המנגשה צרה עליו האשימו במעשה נוכרים עשויי פסל ותמונה. כך הפך אלמנט הציור לחלק חייו, אשר ברבות הימים אף שימש לו קרש הצלה בימות הריכה. ציור זה, שהיה לרועץ בעיני המלמדים מקבל מימד טרנסצנדנטי.

*) „ילדי השתיקה" מאת נחום אריאלי, בהוצאת „ספריית הפועלים", תשמ"ז.

אמירה הס — השירה כנבואת הלב

מאת נעמי גוטקינד

„החיים בשבילי הם הלטורה, השירה בשבילי היא החיים" — כשאמירה הס, המשוררת, ילידת בגדד, אומרת דברים כאלה — מאמינים לה.

מאמינים, למרות שאת בנותיה, בת העשרים ובת האחת־עשרה, היא אוהבת אהבת־נפש, למרות שעל בעלה היא משתפכת: איש חכם, איש טוב, אם לא היה כל כך נפלא, כל כך עמוק ומבין — לא הייתי מחזיקים מעמד, כי אותי לא קל לחיות...

אצלה, שלמות עצמית, סיפוק מלא, שלווה, — באים רק מהכתיבה. אמירה הס היא תופעה. במחשבותי, צפה פתאום, תוך הקריאה בספר שירה השני „שני סוסים על קו האור", שיצא בימים אלה בהוצאת „עם עובד" — חנה גונן. גיבורתו של עמוס עוז ב„מיכאל שלי". הנה המרופפת בין ירושלים של מטה עיר של אבן ודלף אפורים, לבין עיר היונתיה, מלווה תמיד על ידי צמד התאומים האקזוטיים, הדמיוניים, ואמירה, ירושלמית גם היא, עם שני הסוסים, שהם שתי המהויות של נפשה הקרועה.

שני סוסים על קו האור /
וקורות אוזניהם קשב /
צמד תאומים הם..."

„...והם שתי נפשות לא ידעו לבכות /
כי כבולות הן בסוסים ובזמן..."
„איו היו שני סוסי ימי אדירים...".
„כן ינוע הקול לרחש אזני הסוסים..."

וכמו חנה נוהג הספרותית המשוטטת בשדות העבר עם צמד תאומי הפרא השתירים כך אמירה הס כותבת על עצמה:

אה, מורחית עגומה מגפש /
אה צוענית וקול המחול לך נשות.

ושוב:

עד ותפוח / וגשם ורוח / ופרא מדבר /
וסוס עלי שחף / ועוף היחול עוף החול
לא יפול שמית לקום ושרוף".

האסוציאציות הספרותיות מובילות אותי גם אל „בצימה ששון כותבת שירים", סיפורה הנפלא של עמליה כהנא־כרמון על התלמידה המתגלה כיוצרת. אמירה הס סיימה בסך הכל בית ספר תיכון, ועד תיכון בקלצוך (ע"ש סליגסברג) וניצוצות כשרונה באו לידי ביטוי באותן שנותיה בבית הספר הדוחקת בחיבור ב...אנגלית, בתערובת של מבוכה ונוסטלגיה היא משחזרת היום את ההתרשמות של המורה לאנגלית שבסך הכל ביקש מתלמידיו בכבלה הלבורנטית לכתוב על הבנאה שבעבודתם עם חומרי גלם וקיבל לידיו סיפור על מלאך המסרב לדרוך על האדמה, מסרב להתעסק בחומרי הגולם של המציאות וכל הנאתו גם תשוקתו היא לרחף במנותק... דבר כזה, מתלמידה שלה. עתה הגיעה לירושלים ממעברות יקנעם, בת של עולים חדשים מבגדד!

המורה היה בסדנה. הבחורה הזו תהיה משוררת — אמר בטון נבואי. אמירה, נבוכה כליל, ביקשה שיפסיק לדבר. לא ידעה איך תישא את בושתה לנוכח מבטיהם המשתאים של חבריה ללימודים ושנים רבות רבות אחר כך לא כתבה ולא ביקשה את הנבואה. „מתוך הלכה לצבא, נישאה, מצאה עבודה מכאנית, ילדה ילדים, אמנם עמוק בלב חשה שהיא מקופחת, כמו מלאך הסיפור באנגלית, שהוא לא נהנית מן המשקל בחומרי המציאות, שכל השלבים, שהיא עוברת, נישואים, עבודה, אימהות, הם התפשטות ולא הדבר הממשי — אבל ממה שהיום הוא בעיניה יעוד — התוחקה. לא היתה מודעת.

לסופרים ומשוררים החופרים בעמקי האישיות יש כוח לנבא מהויות נפשיות ואפילו לנבא עלילה אפשרית של המציאות, שכעבור זמן רב או מעט — מתממשת. אמירה הס משתובבת, למשל, בשיר שכתבה על מות תינוק זמן קצר לפני לידה של אשה קרובה ואהובה עליה — זה שיר נבואי. עובדה שאותה יולדת ילדה תינוקת בחודש השביעי, והתינוקת שחלתה ברחם, נפטרה מייד אחרי לידתה: „כששמעתי את זה בעשיתי מזועזעת מאודה. התהלכתי עם סבל איום... אני מאמינה שיש אנשים עם חוש ששי... אנשים היכולים להתחבר אל איזו מדיה על־מציאותית, ואני נבונה להגיד את המדיה הזו במלים...".

נהייה אל הקבלה

נשמע כיטסי? אבל מה מתלבש יותר על סבני מאשר המיסטיקה על אישיותה של כי שהיא אחת מגינותיה של אסנת התנאית מתבל כוהל, תלמידת חכמים ממשפחת ברזני, משפחת מקובלים מפורסמת בן המאה ה־17 שאמירה הס היא מצאצאיה מצד אבה.

נהייתה אל הקבלה מסייעת לה לא רק במדרש המלים שבשירה אלא אפילו במדרש השמות האוטוביוגרפיים שלה. כך היא מתרגמת את שם משפחת אביה, ביעצי ומסבירה שבעברית זה מגיע אבא ההיגי. „איש השראה" ובזה שלא שהיא כמשוררת מבליטה את יסוד האור ויסוד הצבע במציאותו.

„הרי אתה ודאי מבין את דרך הצבעים,
את אור מופז, את אור הכלורופיל, /
את אור הסאב, ואור נצרך ואור נדוד /
ואור הקשת בגשמים /
את אור עיני כלבים /
זורחים בחשכה נאמנות לריבונם..."
„...ראיתי הילת אנשים / ואחד מהם
שלושה גוני אור לו / האחד אור חשמל,
הארר אור יהל / והשלישי לא אדע אם
מן הירוק או הכחול־ירוק / אולי סגול
האור או אמרת כי טוב / ראית אורות
גם בצללים ובדומם. / — — — והייתי
הולכת אל האור / סובבת חוגת קשתות
אור / ופותחים למעבורות נהורה"...

אמירה הס מדברת על השיבה עזה לקבלה ועל הזדהות עמוקה עם אותה אסנת ברזני האבדית. אני דווקא חושבת על בצימה ששון, הי־ט'ה הספרותית המוקדמת לדבקותה המציאותית, ועל הפלא שבכך שלמרות השיבוש המוטח הבייצן בעברית מקראית ועברית בודדינית, למרות שהרלוייקה טפונת התפשל שלה מזכירה את א. צ. גרינברג, אמירה הס „נשבעת" שתוך כביאליק בתיכון לא קראה שירים בילדותה. כעילם לא נשלו לסתרי שירה מזיקה בצלותיה וגם היום אין היא נוהגת לקרוא. השכלתה הפורמלית — דלה, „בגרות מקצועית" בלבד.

ל„שיא השירה" הגיעה כשהיתה מזכירה במשרד החוץ ובלשכת העתונות הממשלתית בירושלים. בבית הוריה, הן במעברת יקנעם הן בירושלים, היו הצדים קשים והבבנויים. עיקר המאבק התמקד בפרנסה ובניסיון להסתגל למציאות הישראלית, כתיבת שירים על רקע כזה היותה מתקבלת בתימהון, באי־הבנה אולי אפילו בלגלוג גלוי. את מעט השירים שכתבה, בין רבבות ילדה רגישות אחרות, הסתירה מכל. גם לחברות לא הקריאה. „הייתי סגורה באהה סגורה לגמרי".

שירים ממעיין שנבקע

השילוב שבין סגירות עקשנית ליצירתיות פנימית הבשיל, יום אחד, והיא כבר רעיה ואם לשתיים — פיעזין נפשי. אמירה הס עברה שנה של משבר קשה, עליה היא מדברת ברמז ובקיצור כ„גיהנום שלי".

מה הציל אותה מן הגיהנום הנפשי? „אולי אותו רב שבא לבקר אותי והבטיח להתפלל בשבילי...", היא אומרת באמונה עזה, שמונה שנים חלפו מאז אותה תקופה אפלה וקשה בחייה.

אבל היא לא שכחה. „בתוך הגיהנום שאין לתאר...", סיפרה לי, „אני זוכרת את עצמי אוספת כוחות ואומרת ליהודי הזה בבטיל השחור, עם הזקן והמגבעת — עזור לי... התפלל בשבילי...".

מי חכם ויודע כוחה של תפילה? „עובדה שכעבור שנה יצאתי מן המצב בו הייתי...". אמירה הס חוזרת אל המציאות ואל המשפחה אבל לא אל עבודתה הקודמת. הזמן הרב שעומד בין אצבעותיה יום אחר יום — מכביד עליה. חברה אומרת: שמע, יש סדנה לשירה בבית הזה, בית הסופר בירושלים, אני הולכת לשם, בואי איתי.

אחרי התלבטות מחליטה אמירה: מה אפסיד ומצטרפת אל החברה. בפרוזה לא מצאה הכלית אבל בבית הזה שמעה שיש גם סדנה שירה ואם כבר מצאה כוח לצאת מהבית, אז למה שלא תגשה גם את הסדנה השניה?

המודים אבנר טריינין, המנחה של בר יוסף ואשר רייך, נוהגים לתלמידי הסדנה תרגילים בסיפה. אמירה הס מגישה להם את „התרגילים" שלה. התגובה — סלבה וגדולה. כמעט כמו זו של אותו מורה לאנגלית בתיכון. הרי את משוררת מגמרת — אומר אשר רייך, עורך „מאזניים", לעקרת הבית הירושלמית הבופעת שלבצד עיניה. „...לא כל כך האבנתי", היא בודה במסשונה. תלמידת הסדנה בבית הזה היא במביקצה „להפגיד את מדריכיה, בשיר אחר שיר. ברגע שיבא לכתוב — נבקע מעיין. בעצמה אינה מבינה איך או כדות. השירים זורמים.

ההרגשה היא ש„מישהו מלמעלה" מכתיב לה את צירופי המלים. „פורש מלווה" — כזה עלינו היא מנסה להסביר לי בה כתה. המשוררים הצעירים שבסדנה מתחילים להאיץ בה: פרסמי, פרסמי... היא עדיין איננה בטוחה. אשר רייך גורר אותה לפגישה עם שותפו לעריכת „מאזניים". חיים פסה, „השותפי" נעשה מתוקף להתפעלות. השירים מתפרסמים בבטאון אגודת הסופרים ועל אמירה מופעל לחץ: פרסמי קובץ.

ההיסוס גדול היא נבצית. פונה ל„עם עובד", ובבת רית שיא רואה פתאום את ספרה הראשון: „ירח ניבה שיגעק". טרם הספיקה להתרגל לעובדה שהיא כתבה ספר — וספר זכתה בפרס לספר ביכורים. בעיתונים כותבים עליה: „שירה עצבת נפשית" (הארץ), „גילוי דייהד בשירה" (מעריב). „יש בזה בי כתיבתה" (עתון 77). זו באמת אמירה — חושבת לישנה המשוררת, אבל נכנסת בכל הנשמה הדי אישיות לתוך משחק הכתיבה. ליתר דיוק — לתוך ייעוד הכתיבה. בפעם הראשונה מודה היא מרגישה שאין עוד משחקים. שעכשיו זה הדבר הממשי עצבי. היא מסוגלת באמצע נהיגתה במכונית לעצור ברמזור או בשולי הדרך לשלוף כ„ת ניי — ולכתוב שורת שיר. בשלוש בלילה, מתעוררת פתאום מחלום מכושף — היא מדליקה מנורה וכותבת.

שירה מהסוג הטעון

חלומותיה מסובכים ומורכבים. ברבים מהם מופיע אבי הבת, שנפטר לפני כמה שנים — מתלבשים כולם בשירים וקבקים איכות של טיוט לבכה בהם.

דניאל סטיוסקי ובנימין שוחלי, עורכי „מרי־אות", כתב עת המשלב קבלה, שירה והשיבה יהודית נון־קונפורמיסטית, כשצנחים בשבילה את דמות האב שבשירים, באמרם שהיא מכוונת לאביה שבשמיים.

אולי. אומרת אמירה הס, אני בעצמי לא מבינה את תוכן שירי.

האם את כותבת שירת נשים. „יש שירה טובה ושירה גרועה. אין שירת נשים או גברים", עונה המשוררת. „יש שירה בדרגות גבוהות של עוצמה ובדרגות נמוכות של עוצמה...".

השירה שלה, ועל כך אין עוררין, היא מהסוג הטעון. כינויו של אדם הבורח כסיוסי בצורת מבבצות ייחושי הקסם של צירופי אותיות ומלים. באחד השירים הללו היא בורחת כסוס איכים שובב. יוייק עשן שחור, סוס לסוס, שרק בקציה הייה, נותנה לה ישועה מכנו. שם עומד אביה המת ואומר לך שער לברוח אל תוכו.

ההמרית הגאולית לא תמיד מתלבשת בדמות האב. יש שהיא מכנה אותן דניאל או אריאל. את ספר דניאל בתנ"ך הארבי, סיפרה לי. קראה לא כזמן יהבינה הכל, כאילו אין בו הידיה ולא סודות. עד כדי כך הרשפעה שאחד משירי הקובץ האחרון כתוב תערובת של עברית, ארמית וערבית־עיראקית. זה השיר היחודי שירושלים מופיעה אצלה:

„וירושלים אדום־תכליליות / כי בענפוהי
ישרו בהליא . דין שמיא, אילנא ורומה
אורייא, / נפלו גזירת עירין, משמשא
נחת דין. / — — — אנתא הוא אלהי
קים די יהוד / די אלוקים בך ושכלתנו ?
ופשר ממשיך ארגונא לבשה עיר וי
שמא..." / וכולי וכולי שנו נאמר: „שמיא
הוה משתדר להצלותה את העיר
הזאת".

הדיינו, שלה שגם יעודה להציל את ירושלים. „אי תשאלו אותי למה כתבתי בארמית. היי בטוחה שאת התוכן הזה אני מוכרחה לבטא דוקא בשפה הזאת. כשם שלפעמים אני בעתמכת כמי יתפללי לקום להגיד יצלה, יצצלה, וכותבת כינתם בבקים כולם, ולא יכולה, הגיונית, להסביר בזות. החוש אומר לי שכך צריך.

וברוב הבקרים, אנו לומר, החוש אינו מכזיב אותה.

ההתלי בשירים שבין נבואת לב המשורר לפירושה במציאות, אנים בדוגמה נוספת. את שירי הקובץ „שני סוסים על קו האור" כתבה אמירה הס כשנה לפני שנתפס איוואן דמיאניוק והוסגר לישראל. אבל בספר היא כותבת: „ופני כדור הארץ טרבלינקה כבשן נפשות / והוית כהמבצות גן שורי בתיכני המחנה.

מדוע דווקא טרבלינקה מכל מחנות המוות הקיבוצה? הדק איגעמבה.

ערב להופעת הספר „אור הסימטאות האבודות"

ערב המוקדש לספרו של ד"ר חיים בטק, „אור הסימטאות האבודות", ייערך בבית התפוצות בתל־אביב, ביום ראשון הבא, כ"א אדר (22.3.1987) ב־7.30 בערב. הספר מוקדש לעולמו של הצייר משה ברנשטיין כפי שמשתקף בציוריו, שבמרכזם עוצבת העיירה היהודית.

את הערב ינחה ד"ר דוד אלכסנדר וישתתפו בו ד"ר חיים בטק, הח"כ ד"ר יוסף בורג, אליעזר קלינסקי ומשה ברנשטיין. עוד בתכנית, פרקי קריאה מפי עמיהם גדיבין והשחקן שמעון פינקל ופרקי נגינה בביצוע שמואל גוגל.

בין הדף והמרקע

אחיו של המהר"ל מפראג

רבי חיים ב"ר בצלאל מפרידברג אחי המהר"ל מפראג, מאת אריק (יצחק) זימר. מוסד הרב קוק. ירושלים. 128 עמ'.

רבי חיים ב"ר בצלאל, אחיו הבכור של המהר"ל מפראג, היה מגדולי רבניה של גרמניה במאה הט"ז. הספר שלפנינו מציב לו יד כרב, כפוסק, כגדול בתורה וכראש ישיבה ומעלה על נס את פעלו בהלכה, באגדה, במחשבה ובקבלה.

רבי חיים נולד בפוזנא בין השנים רפ"ה—רצ"ו ונפטר בפרידברג שבגרמניה, שם כיהן כאב"ד, בשנת שס"ח. הוא ראה את עצמו בראש ובראשונה כמלמד תורה שבעל-פה, ובעיקר הלכה. הוא מיעט יחסית בכתיבה, ובעיקר בהלכה, שהיתה כאמור תחום עיסוקו הבלעדי. מחבר הספר שלפנינו כותב, כי כנראה החשיב ר' חיים את העברת התורה לתלמידיו פנים אל פנים, בשיעורים ובשיחות, ולא דרך הכתב שנדפס. לתורה שבעל פה, כמשמעו הבילולי של מושג זה, יש דינאמיקה המפתחת את כוח ההשיכה של הלומד בבחינת הלימוד התיאורטי וגם מקנה לו את הכושר ליישם את תלמודו הלכה למעשה, בדין ובפסיקה. לכן עקרונית עדיפה הפצת תורה בעל פה, ואם למעשה אין הוא פוסל כתיבת דברי תורה-שבעל-פה, הרי זו רק כתיבה כדי להציל מן השכחה ולהישען עליה כעזר.

איזק (יצחק) זימר פותח את ספרו במבוא מקיף על הרבנות בגרמניה במאה הט"ז, שרבי חיים היה כאמור אחד הבולטים בה. לאחר מכן הוא סוקר את קורותיו של ר' חיים ב"ר בצלאל. פתיחה קתים לדמותו ומקדיש פרק לחיבוריו — אגרת הטיול, ספר החיים, ויכוח מים חיים, עץ החיים ובאר מים חיים. בהמשך הוא דן בדרכו של רבי חיים בפרשנות ובהלכה. המחבר מציין כי דרך פסיקתו מוכיחה, שהוא המשיך את המסורת האשכנזית שקבעה לה אחיזה בקהילות גרמניה אחרי המגיפה השחורה, שיסודותיה הם זהירות במנהג המקום והנטייה להחמיר. בזה ניתן לכנות אותו כאחד מרבני גרמניה המובהקים, למרות ש„גירסא דינקותא" שלו היתה פולין. בסוף הספר באות שתי התשובות של ר' חיים — בעניין קידושין בדויים ובעניין השש קידושין בסבלנות.

גיבור יהודי ותנועה אמיצה

שצ'רנסקי — סיפור של נצחון, מאת מרטין גילברט. תרגום: אביעזר גולן. עריכה והתקנה לדפוס: משה שפירא. הוצאת עידנים / ספרי ידיעות אחרונות. 200 עמ' + 8 תמונות.

"ביום זה, המאושר בחיי, לא אשכח את אלה שהותרתי מאחור, במחנות, בבתי-הסוהר, את אלה שעודם בגלות ואת אלה הממשיכים במאבק למען זכותם להגר ולמען זכויות-האדם שלהם". — במלים אלה סיים נתן (אנטולי) שצ'רנסקי את דבריו הנרגשים בנמל התעופה לוד בעת שהגיע ארצה, בפברואר אשתקד, לאחר שנמק קרוב לשמונה שנים בכלא ובמחנות עבודה בבריה"מ בעוון „ריגול". שצ'רנסקי לא שכח, והוא ממשיך לנהל מאבק למען אסירי ציון ומסורבי עלייה בבריה"מ. לדבריו יש תמיד הד ומשקל, שכן הוא הפך לסמל התחייה היהודית ותנועת העלייה בבריה"מ.

ספרו זה של מרטין גילברט הושלם למעשה שלושה שבועות לפני שחרורו של שצ'רנסקי, כשטרם היה רמז לכך שהוא עומד להשתחרר מן הכלא. הפרק האחרון, „מסורי אוראל לירושלים", נוסף לאחר השחרור, והכותרת „סיפורו של נצחון" נקבעה, כמובן, רק בעקבות ההתפתחויות המשמחות. מרטין גילברט, ההיסטוריון והסופר היהודי יליד אנגליה, שנתפרסם בין היתר בספריו על העם היהודי, ריכז כאן שפע של חומר על שצ'רנסקי. בספר זה הוא מביא, כדבריו בהקדמה, „את סיפורו של גיבור יהודי צעיר ואת התנועה האמיצה שבמסגרתה פעל". ואכן, סיפורו האישי של שצ'רנסקי שזור בסיפור מאבקה של תנועת מסורבי העלייה בבריה"מ, שהוא היה דוברה הבולט ביותר. גילברט מבסס את הספר על חומר תיעודי ועל שיחות רבות, ביניהן עם ידידיו וקרוביו של שצ'רנסקי. ולמרות שהדברים כתובים ביובש-כלשהו ובצורה עובדתית ללא רגשנות, בוקע מהם סיפור אנושי מרטיט ומרגש, כשמקום רב מוקדש, כטבע הדברים, לסיפור אהבתם של נתן ואביטל שצ'רנסקי, שנתחתנו יום אחד בלבד לפני עלייתה של הרעיה הצעירה לישראל, ובמשך שנים רבות ניהלה בעוז ובתעצומות נפש את המאבק היהודי והבינלאומי לשחרור בעלה.

בספר משחזר גילברט את פעילותו היהודית של שצ'רנסקי, את תקופת היותו „סירובניק", את המאסר, המשפט והישיבה הממושכת בכלא, את המאבק הארוך למען שחרורו, עד הגיעו למדינת ישראל. באים גם קטעים מעשרות מכתבים ששיגר שצ'רנסקי מהכלא, ומהם מזדקרת דמותו המופלאה של יהודי אמיץ ששמר על זקיפות קומה בכל התנאים ובכל הנסיבות. בסוף הספר יש רשימות של אסירי ציון ומסורבי עלייה ושל מספרי הגירת יהודי בריה"מ בין השנים 1951—1985.

הטכנולוגיה ומערכת ההשמדה

דעת, כתב-עת לפילוסופיה יהודית וקבלה, חוברת 15. עורך ראשי: עמנואל קווינט. מערכת: משה הלמיש (עורך) נחום אריאלי, בנימין גרוס, אברהם נוריאל. — הוצאת אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן. — 135 עמ' + 25 עמ' באנגלית.

אחד המרצחים במחנה ההשמדה טרבלינקה, בראותו את השאריות של גוויות שרופות, שאל: „מה נעשה עם הזבל הזה?". פרופ' סטיבן כץ, המזכיר אמירה מצמררת זו במאמרו „הטכנולוגיה כתודעה; אושוויץ כ-טכניקה", מציין, כי בהקשר זה הפכו היהודים בעיה רק במישור הלוגיסטי של סילוק אשפה. המחבר, שהוא פרופסור באוניברסיטת קורנל בניו-יורק, בוחן במאמרו את הטכנולוגיה כמרכיב במערכת ההשמדה הנאצית, ואת היחס בינה לבין ערכים, מוסר וכיו"ב, הטבועים בנפשו של האדם. לדבריו יש משמעות מיוחדת בימים אלה של תחילת משפטו של איוואן דמיאניוק. בין היתר הוא מציין, כי במסגרת „הפתרון הסופי" עברו כ-1.4 מליון איש ברכבות בגרמניה ועוד 400 אלף בפולין ורוסיה. אין ספק שכולם ידעו על האכזריות המתרחשת, ורבים הריחו מקרוב את ריח המוות, שהוא חלק בלתי נפרד מהסעות אלה. למרות זאת, אף עובד אחד לא התפטר או מחה. לגבי אנשי הרכבות היתה הסעת יהודים בעיה לוגיסטית ולא דילמה מוסרית. פשוט לא היה מתפקידם של עובדים אלה, במסגרת התפקידים והמשימות שקבעה המדינה, לשקול את ה„למה" של מערכת ההשמדה בכלל, או אפילו את ה„למה" של חלקם שלהם. בתוך מסגרת החיים שבהם הם קיבלו החלטות ובתוכה הם פעלו, החוט המחבר בין ערכים ועובדות ניתק לחלוטין. לא היה שום קונפליקט מוסרי בין מצפון היחיד לבין הרצח שביצעה המדינה, כי המדינה כבר ארגנה את עצמה, באמצעות הסדר הטכנולוגי ה„רציונלי", בצורה שכזאת שאיפשרה לה לקחת לעצמה את כל האוטונומיה המוסרית, ומכאן גם כל גינוי מוסרי, ובו בזמן להבטיח יישום חופשי וללא הפרעה של העדפותיה השונות.

חוברת זאת של „דעת" מוקדשת לתחומים שונים של המחשבה היהודית: דרשנות חז"ל ואלגוריה פילונית (יהושע עמיר), על פירוש האגדות של הרשב"א — בין קבלה לפילוסופיה (כרמי הורוביץ), משה נרבוני ואבן באג'ה: ספר הנהגת המתבודד (מוריס ר' חיון), היחס בין חומר ורוח ב„נתיבות עולם" של המהר"ל (חגי בן-ארצי), „פרח שושן" המיוחס לר' משה אלבאז (משה הלמיש), עיגולים ויושר — לתולדותיה של אידיאה (מרדכי פכטר), היחס לדת בהגותו של שלמה שילר (שרגא בר-סלע), על יסוד החידוש (שמואל שפרבר ז"ל), גילוי אין-סוף בעולם המעשה ומשמעותו בהתפתחות חסידות חב"ד (נפתלי לווענטאל, באנגלית), ביקורת ספרים (חנה כשר).

מדריך למחלות מפרקים

מדריך למחלות מפרקים — אבחנה, טיפול ומרפא — מאת פרופ' אברהם וינברגר. הוצ' כנה, ירושלים. 110 עמ'.

אלפי אנשים בישראל חולים באחת ממחלות המפרקים, ששכיחותן רבה בעיקר בקרב האוכלוסיה המבוגרת בעולם. כ-15 אחוז מהאוכלוסיה שמעל גיל 65 סובלים ממחלות מפרקים, שבהן הנפוץ הוא מנוון. המחלה הנפוצה ביותר היא כמדומה הרומטיזם, אך זו דווקא אינה מחלת מפרקים מובהקת. בשם זה מקובל לכנות כאבים ומיחושים בגידים בשרירים וסביב למפרקים, שאינם קשורים ישירות למחלת מפרקים מוגדרת.

פרופ' אברהם וינברגר, מנהל היחידה הרימטולוגית וראש החטיבה הפנימית במרכז הרפואי ע"ש בילינסון, מביא בספרו זה מידע מקיף, בצורה פופולארית, על ההיבטים השונים של מחלות המפרקים. הספר מיועד לתת מידע על שאלות המתעוררות אצל החולה ובני משפחתו, כגון כמה זמן תימשך המחלה, מה הם סוגי הטיפולים הקיימים, איזו התעמלות יש לבצע, היכן ניתן לרכוש ציוד הנדרש לטיפול היומיומי, אפשרויות הטיפול בהרחצאות מרפא, ועוד. לאחר הקדמה וביאור מושגים במחלות מפרקים, מציג פרופ' וינברגר סוגים שונים של מחלות אלה ואפיינותן, ובהמשך עומד על שאלות כגון תזונה, מחלות מפרקים אצל קשישים, טיפול ביתי, הרחצאות מרפא והשפעות מזג האוויר. בנספחים לספרים יש פירוט של אגודות למלחמה במחלות רימטיות, תשובות לשאלות אפייניות ומילון מונחים ומושגים. על השאלה כיצד להיות עם מחלות מפרקים, עונה המחבר, בין היתר: „אתה, החולה במחלת מפרקים, אוצר בקרבך את מקור הכוח הגדול ביותר במלחמה נגד המחלה. ההחלטה והפעולות שאתה נוקט הן היכולות להשפיע על מהלך המחלה. משגות בשיקול הדעת או הוסר עיתוי פעולה, עם הרופא עלולים לגרום לסבל רב בעתיד".

ש. יהושע

סיפורים סיניים

מאת י. עמוס

ג'אנג שיאנלאנג, עץ המשי, שלוש נובלות, תירגם מאנגלית והוסיף אחרית-דבר, חנוך ברטוב. ספריה לעם, הוצאת עם עובד — תשמ"ו—1986.

הסופר חנוך ברטוב נפגש עם הסופר הסיני במחזור של „התכנית הבינלאומית לכתיבה בארצות-הברית. החוש הששי המ-שותף לכל הסופרים של כל האומות יצר מגע בניהם בהיעדר לשון משותפת: העברי לא ידע סינית והסיני לא ידע אנגלית. ואף-על-פי-כן גולה ברטוב עולם שלם, „שהוא כספר החתום", הכולל את הסופר הסיני ואת כתביו האוטוביוגראפיים על ענותו, סבלו ומצוקותיו בעשרות השנים של המהפכה הסינית. ג'אנג שיאנלאנג נכנס בשלום ל-אנטי-פרדס הזה ויצא ממנו בשלום, שלא כרבים מחבריו האינטלקטואלים והסופרים, אשר נשברו בלחצים הפיזיים והנפשיים שהופעלו עליהם.

בשנת 1957 פירסם הסופר שיר „הרוח הגדולה" ושילם על פרסומו בעשרים ושתיים שנות סבל ואובדן חירות. זכות היותו קומוניסט כשר לא עמדה לו בגלל מוצאו ה„בורגני", כבן למשפחה מיוחסת ועשירה שהיתה מקורבת לשושלת האחרונה של קיסרי סין. זהו חטא לא יכופר, לפי הכלל אבות אכלו בוסר ושיני בנים תקהינה. לכתחילה נידון הסופר לארבע שנות עבודה במונגוליה ובמדבר גובי, ולאחר שחרורו נשלח שוב לעבודה פרך במחנות, מאסר וריתוק לחוות נידחות. השנים היו קשות בכל התקופה הזו, היו ימיה של „המהפכה התרבותית" הנודעת לשימצה. רק בראשית 1979 „טוהר" ושוחרר. הוא חזר לכתיבה והעלה על הכתב שירים שהגה במוחו בשנות השביה והשעבוד, וזכה להצלחה רבה. סיפוריו נפוצו וחלקם שעובדו לסרטים. כיום הוא נמנה עם הסיפורים היושבים ראשונה במלכות הספרות הסינית.

ופרט חשוב מאוד, וכמעט בלתי מובן. בימי ענין והרהורי שימש לו לסופר הסיני דווקא ספרו של קארל מארקס, „הקפיטל", כעין נחמתו בסבלותיו הקשים. הוא מצא בספר הסברים, ואולי אף עידוד כיצד לשמור על שלוות רוחו ולא להיטחן בגלגלי הביורוקרטיה האכזרית, אשר עשתה מרובם של העצירים אבק אדם. מבחינה זו היה הסופר הסיני דמות יוצאת מן הכלל. בדרך כלל ניזונים מכתביו של מארקס לא סופרים, כי אם אנשי מחקר ומדע, וההארה בניתוחיו של אחד מראשוני הסוציאליסטים היהודים אבני יסוד להבנת תהליכי הכלכלה והמשק בחברתנו. ויהי הדבר הזה לפלא. וכנראה, שרק אצל סיני משכיל יכולות להתעורר חוויות דומות, שהן בוודאי מוזרות בעיני מערביים וכולים כלל לתבנה אצל אנשים שאין עיסוקם בכל-כלה.

ג'אנג הוא סוציאליסט הומאניסטי, וכידוע היה סוציאליזם זה בשיא פריחתו אצל לבהואר ואחרים אנטי-מארקסיסט מובהק. את זיקתו למארקס הסביר ג'אנג בכוח הדיאלקטיקה, מכוח התכלות החריפה. הוא כותב בהקדמתו למהדורה אנגלית של כתביו: „לעתים קרובות יצרו התהפוכות הפוליטיות אפקט של קומדיה שקספירית: הנתבע התהפך לתובע, התובע לנתבע, והאינטלקטואלים שהוקצה להם בכל נהפכו למרקסיסטים האמיתיים".

בעולם של „1984" הכול ייתכן. מה שעניין את הסופר בכל תקופת ייסוריו הוא — הארות הפנימית של האדם. אמונה זו עזרה לו להחזיק מעמד עשרים ושתיים שנה „ולהמשיך בחיפוש האמת על עצמו ועל מה שקרה למפלגה ולמדינה". כל העבר הטרגי הזה לא פגע בקשריו של הסופר למולדתו ולארצו. הוא מאמין, שדברים דומים לא יקרו שוב, והוא רואה את חובתו „לסייע בביצוע השינויים הגדולים המתרחשים בה".

הסיפור „עץ המשי" היא נובלה ראשונה מתוך סדרה של תשע נובלות מתוכננות, וכולן עוסקות באוטוביוגרפיה של המחבר. כך הוא מבקש להעניק את „הדור האבוד", ואולי כמה „דורות אבודים" בסין הקומוניסטית.

ברטוב מספר, כי במכתב הפרידה של הסופר הסיני הוא הצביע על גורל דומה לישראל ולסין, מבחינת הסבל והייסורים ומבחינת התרומה למין האנושי, וקרא להמשיך קיום הידידות. „ידידות בין סופרים יקרה וחשובה יותר מידידות בין ממשלות".

עד כאן מקצת הפרטים שהובאו ב„אחרית דבר" לחנוך ברטוב.

סוד כתיבתו של ג'אנג נובע אולי מזה, שהוא יודע, „ששום יצירת ספרות לא תוכל לשקף ב-כלואה את הדרמה של החיים המכאיבים ושל התמורות המורכבות במצבי רוחו של האדם. את אפיים המטקפק של החיים, אותו משהו לא-נראה ולא-מוחש, קשה לבטא במלים, לצייר או לשחק על הבמה (עמ' 97). מי שיודע אמה זו יודע, גם לי שום לכתיבתו ארשת הצמדה מידביות לריאליה, שהוא מגמה לתאר, בכך הצלחתו של הסופר, הנו-בעת מהעלאת האירועים האישיים, אשר הוא מבט-וו. כתוך עבירה מן הצד, כביכול, בקרבת מקום וזמן. צפייה זו מעניקה לו את ההסתכלות ה„אוב-ייקטיבית", כביכול, אשר הסובייקטיביות הכושלת לא פוגעת בממדים האמנותיים שלה. יש בו, ב-ג'אנג, משהו מסממני כתיבתו של שלום עליכם, אשר הצליח, כאין כמוהו, לשלב את הצער ואת השמחה, את העצב ואת צהלת החיים. אך ג'אנג הגדיל לעשות, בשתלו את שמחת החיים שלו על קרקע צחיחה של מדבר וערבה נצחיים ובבשמי של התפללה ואכזוריות ב„ג'ונגלים" סיניים, שלא נפלו בטיבם מן המחנות הדומים להם בברית המועצות.

כל הזמירות הנוספות ל„אני המספר" נשמות אף הן את האוויר הקר והבריא של הטבע המקיף אותן, ולא גיבר בהן, כי באו אל קרבן כל סבלות המחנות והכפייה, ובכך דומים האנשים הפשוטים, שאינם יודעים קרוא וכתוב, לאינטליגנטים, עורכי עיתונים ומנהלי השבתות. ההשלמה עם הגורל איננה מקור לייאוש. להיפך: היא הופכת אתגר להתמהדות, התקווה ליום השחרור, אשר לא יהי-עים מתי יבוא, מפני שלא ידעים את התאריך היומי בכלל, הופכת לאמונת-אומן עמוקה, אשר אם יתמהמה — בוא יבוא היום המיוחל, והמוח עסוק כל הימים בתכנונים של „אחרית הימים" והקרובה וממשמשת ובאה.

הנובלה מלאה איפוא שמחת חיים „הומניס-טית". לפעמים צולים וצפים הנצעוצים לבוות, ודווקא בימים שיש אוכל לשובע. בימי הרעב בגול היצר להיים. האיך להסביר פאראדוקס זה? „זה ימים רבים נמשכתי משיכה משונה אל המוות: אהבתיו ממש כמו שאהבתי את החיים. כי המוות הוא דבר שאיש מאתנו לא ישינו לו צלם בצדו בחיים. חיה נצחית זו מביאה להימשכות נצחית" (ע' 94). ה„משיכה" הזו קיימת כל הימים, אך כאשר האדם משקיע את כל כעייניו וכל כוחו בחיפוש אחר פת לחם, אין מקום בתודעתו להרהר בפתרון הסופי. אך כאשר הונח לו, הוא אוכל ושבע ויש לו קורת-גג מינימלית כלשהי וגם איש או אישה קרובים — מה לו כי יבקש את נפשו למות? ולאחר שעוברים רגעי ה„נפילה" — בא התגמול בצורה של רינת-הלב, הרכנתה כחוויות ומהר בערבה רחבת-הידיים ורחבת-ההוד. „הע-ניקו לי שמץ מרוחך הכבירה — קורא הסופר — אילו היתה בי סגיפותו של רגב עפר, הייתי יכול לקום ולצאת מתוך עצמי" (ע' 98). השדות מלאים רינת ציפורים, האוויר צח ומתוק, „ונכית אולי מפתה, אבל החיים קוסמים הרבה יותר" (שם).

וככל שקשים תנאי החיים, כך פותחים הם אפ-שרויות חדשות לגילוי המהות האמיתית של האנ-שים. כי בכל אדם גנוזים משאבים עצומים, הנ-מהכים להזדמנות כדי לפרוץ ולהבקיע את הקש-יים. האדם אינו מודע לכך, ואדיר חפצו הפרימי-טיווי והאלמנטרי לשמור על אינסטינקט הקיום העצמי. אך מעמדו מול הפגעים הקשים מכשיר אותו „לשליף" את הכוחות העצורים והרדומים בתוכו, להפעילם ולהגיע לידי החושה של סיפוק.

כי שמגיע לכך ועושה את חשבון עולמו, על המציאות הקבוחה ועל החלומות היפים, בגיע לידי מסקנה, כי כל הדברים האלה היו „מכשיים כמו זיקי אבנים על קרקעיתו של נפל, כירח שמאחורי העננים השטים בשמים, כגשר צר בערפלי שחר (עמ' 111).

לאחר עשרות שנים חזר הסופר לאותה חווה, אשר בימי „המהפכת התרבותית" ישב בבית המעצר שלה. בית זה „היה למעשה גירסה סינית של ה-אינקוויזיציה הספרדית". הפעם הביא איתו טרם גלילהי, שהופק באותה חווה, על יסוד סיפורי. ואם כי הכקום עורר בזכרונותיו כאובים ביותר, והחייו היו קשים ומרים, הוא כותב: „הנה כאן התחלתי להבין את יופיים של החיים". קשריו עם חבריו ועם האשה אשר אהב, ואשר שמה היה „עץ המשי" נותקו אמנם, לפני שנים רבות. אך הוא מודע לכך, כי הפועלים החקלאיים ההם השרו עליו מרוחם ועזרו לו להיות אדם חדש. ובסוף הסיפור — ג'אנג קושר כתרים לפועלים הפשוטים, „שמאז השחרור נשארו צמודים — בהכרה או שלא מתוך דכוח — אל המפלגה שלנו, תמכו בה בכל מאדם, עד שמצאנו סוף סוף את הדרך הנכונה ללכת בה".

ל„מי שכוחי" זה יש טעם לוואי כלשהו, ויש להצדיקו בנסיבות המשטר ובמגבלות של הסופרים הסינים. להתר מכן בא „מזמור ההדר" לאמת שב-מרכסיזם ובמפלגה. אבל שני פסוקים יפים שרים שיר שבח כן ויוצא מן הלב לפועלים, והם: „אלה הם „עצי המשי" האמתיים, הצומחים בכל רחבי ארצנו, קליפתם אולי מחוספסת, אבל בענפיהם הזוהרים עשוי את ארצנו יפה יותר". ו„אני מצדיע לעצי-המשי היפים והקדושים הצומחים בארצנו לאורכה ולרחבה!".

שתי הנובלות הנוספות, „מעיינות מרים" ו„סי-פורו של רועה", קצרות יותר, ואף הן מעלות פרק היוי אוטוביוגראפי, כולו או מקצתו, בכתיבה ערה, דיקנית ומרשימה.

בין „סגורים" ו„פתוחים" / מאת בת שלום

האם גם אצלנו, תמהתי, יתר קשר לנהן, יום אחד, את ה-הבדלים שבין המערך לליכוד? כשם שאה"ב מתקשים בכך אנשי אקדמיה בבואם להבחין בין דמוקרטים לרפובליקנים?

תומס סואל, פרופסור להיס-טוריה כלכלית, מתנדב לשמש כמורה נבוכים לציבור האמריקני בשאלה זו, בספרו החדש: „קונ-פליקט ההשקפות: המקורות ה-אידיאולוגיים של המאבקים ה-פוליטיים" בהוצאת מורו).

פרופ' סואל מפריד בין בני האדם בספרו, לא על פי שיו-כם המפלגתית או האידיאו-לוגיה הפוליטית שלהם אלא על פי שייכותם הכפלגתית או ה-אידיאולוגיה הפוליטית שלהם אלא על פי נטייתם להשקפת עו-לם סגורה או השקפת עולם פתו-חה.

קונפליקטים פוליטיים הנוב-עים מניגודי אינטרסים, הוא סבור, הינם קצרי ימים. לעומת זאת, שוני מנטלי, פסיכולוגי או אינטלקטואלי בתפיסת מהות ה-עולם והחיים, אם הוא מכתיב התפלגות למפלגות יריבות — יגרום לקיומם ושיכורם של שני כחות פוליטיים לאורך ימים.

השקפות, לפעמים פרי חשיבה הגיונית ולפעמים אפילו אינטו-איטיביות, כותב סואל, הם ה-בסיס עליו נבנות התיאוריות ה-כוללות של המפלגות. אנשי השקפת העולם הסגורה, הוא מכשיך כ-בסיס את כל התנהגותם של האנושות שהבריות מונעות ע"י אינטרס אישי בלבד ושיש ל-אדם יכולת מוגבלת מאוד ל-חולל שינויים בחברה ובמדינה שלו; מאמינים שהאדם היא יצור תבוני ושיש לו כוח לחולל שינויים בסביבתו.

כדוגאי ההשקפה הסגורה חות-מים להסכמים של אינטרסים הד-דיים או ויתורים הדדיים („תן לי ואתן לך); המדינאים של ההש-קפה הפתוחה מבהלים פוליטיקה של פתרונות, או נציגיות לפתור ולתקן דברים.

לפוליטיקה הסגורה — השקפת עולם טרגית על מהות האדם כיצור מוגבל, וכפוף לחולשותיו; לפוליטיקה הפתוחה השקפה אופ-טימית על דיוקנו המוסרי.

כשהוא מלביש את התיאוריות על המציאות הפוליטית העכש-וית בארה"ב, אומר המחבר זה שהפוליטיקאים של החוגים „הפ-תוחי" כאמינים בעשייה הפדרא-לית לשיפור תנאי החיים של האורח ובכילא חותרים לצנטר-ליזם. יריביהם „הסגורים" מאמינים שרק הלהציש של השוק החופשי וכללי ההיצע והביקוש — יכתיבו את המציאות הכלכ-לית והחברתית.

ה„פתוחים" מתייחסים למלח-מה כאל תופעה אי-רציונאלית, וכמאמינים בכוחו של ההגיון הם מנהלים פוליטיקה גלובלית של ועידות פסגה, שיחות שכנוע הד-דיות, התירה לחוזים והסכמים, חילופי תרבות וחילופי סחר וכו' וכו'.

„הסגורים" סבורים שמלחמות הן תולדה טבעית של יצרי האנ-וש ועל כן למנוע אותן אפשר רק ע"י כמאן איבה, מאזן אכזר-רסני, איזון בכלי הנשק וכדו-מה. בהכללה גסה מותר עוד לומר, הוא כותב, שה„פתוחים" כאמינים בחוקה, וה„סגורים" — בניסיון.

הניגודים המהותיים בין שתי השקפות עולם אלה כה עמוקים עד שלבני האדם בשני המחנות כוונה שונה גם כשהם מדברים על אותם הדברים, כמו למשל: צדק, שוויון זכויות, אזרחות, טובת המדינה, וכו'.

נקח מושג כמו שוויון. ה„ס-גורי" מתכוון במושג הזה לשוו-יון ההזדמנויות של כל התושבים, „הפתוחי" מתכוון לא להזדמנ-ויות שוות אלא לתוצאות שוות (אם לפשט את העניין עד יותר), הרי ש„סגורי" כמתפק בכך שכל בוגרי התיכון ניתנת הזכות לגשת לבחינות כניסה לאוניבר-סיטה אבל „הפתוחי" בודק האם מייצגת כל שכבות האוכ-לוסיה בקרב הסטודנטים!).

אם נדבה לפעמים, כותב סו-אל, ששני מחנות פוליטיים כנה-לים ביניהם דרשית של חרשים. אין זה במקרה. לכל אחד מהם שפה אחרת, למרות השימוש ב-אותו המילון...

האמרו: כה החידוש שבספר? הרי לפנינו תיאור נוסף של שמרנות מול ליברליזם, במינוח אחר. פרופ' סואל מתעקש שלא כך הוא. שאיבחונו משרת הבנה עמוקה יותר של ניגודים פולי-טיים בכל החברות ואנגושיות ואפילו במידה פליטיה יכול הוא להסביר. כך, בעיניו, ה-מרקסיזם הינו סטיה של השקפת העולם הסגורה, וגם הפשיזם אינו אלא סטיה של ההשקפה הסגורה אם כי הפשיזם מכתיב בראשו מנהיג „פתוחי" נטול כ-הויבות כלפי החוק, המסורת, המוסדות או המוסר.

איזו השקפה נכונה יותר? איזו צודקת יותר?

בספרות העולם

פרופ' סואל מתעקש לכתוב שוב ושוב שהוא לא שופט בין שתיהן, אלא מדרג אותן, לא כצדיק אחת על פני רעותה. אבל ה„פתוחים" מצטיירים ב-ספרו בכל זאת כסנובים אליטי-סטים, דבר שמתקבל על הדעת כאשר מגלים שפרופ' תומס סו-אל צייך למפלגת השמרנים ב-ארה"ב ומצהיר על במעלו של רונאלד רייגן. כשהוא מצטט אמ-רות פוליטיות כמו: „החיים ה-אמיתיים של כל חוקה בתאפש-רים לא ע"י ההגיון אלא ע"י בסיון החיים", או: „ודאי ש-ראוי לחלק את הנטל הכלכלי בשווה על כל האזרחים אבל רצוי יותר להסל שתד ורצות — קל לגלות את הזדהותו עמם.

אגב, כעניין היה לעשות הש-וואות מן התיאוריה הזו של ה-מבנה הפוליטי בישראל והחה-ליט האם הבצורך של הליכוד הוא „סגורי" או „פתוחי"?

אשר להשקפת עולמה של ה-יהדות, אם אינני טועה, היא תופסת את האדם בבירכבות של ההשקפה ה„סגורה" וההשקפה ה„פתוחה" גם יחד. ניתן להגיד — אבל בישפט ביצריו, בעיקר איפסימיות — אבל גם מצדיק פסיכיות. הבל שפרופ' סואל, אמריקני ושחור, אינו יכול לי-הצטיר להצמיק את תפיסתו ה-פיליטית בצורת קצת „ידיש-קייט".

הספרות והממשות

מאת דב לנדאו

(מכתב גלוי אל ליאורה ברש, עורכת ה„ניו-אאוטלוק")

קראתי את דברייך בגליון האחרון של ה„ניו-אאוטלוק" ואת מאמרך „...והדיים יהי דבר" שנתפרסם ב„הצופה" ביום כ"א בשבט (20.2.1987) — בתגובה למאמרי „הקול קול ששון" (דיון בחקר על דמותו של הערבי בספרות העברית).

דברייך בנוגע לדמות הערבי בספרות העולם לא שכנעו אותי כלל. גם אם נקבל שהסיפור של קאמי איננו הדוגמה הטובה ביותר לדברי, העקרון נכון. לפי תפיסתי את הספרות כך גם צריך להיות. כי ברגע שהדמויות תתגלינה כ„חמודות" — החדל היצירה מהיות ספרות טובה והתהפך ל„קיטש". נוסף לזה אי אפשר לי גם לקבל את הטענה שאפשר ללמוד דבר מן הספרות על תפיסתנו את הערבי (וכמוהו את האנגלי, את היהודי, את החילוני, את הדתי וכו'). דבר זה איננו בגדר האפשר אפילו באופן המצומצם והמוגדר שלך את טענתך בדבריך. אמנם היסטוריונים עושים זאת לעתים ומנסים ללמוד מ„בלהבה השלום" על בטאו של גם ליאון, ואינם מתחשבים בעובדה שגם ליאון בת ב-1821, שבע עשרה שנה לפני שנולד סרלסמור ביבנאו. ביאר לנו שנולד על ישו כתוך הספרים של שלום אש ושל אי"א קבק. והנה כנגד לומר על המשפחה היהודית באירופה מתוך קטעי ספרות שהיו לפניו.

מובן שאין ללמוד מדברי שאני תומך בסילוף מגמתי של ההיסטוריה, אך גם בלי סילוף כזה אין הספרות יכולה „לשמש מקור להיסטוריה", ובצד אחר איננה יכולה להעמיד לפנינו דמויות אדם נאות ומתוקנות. מטרתה היא לתת דמויות על הטוב ועל הרע שבהן, וזה נעשה שהרע גובר תמיד על הטוב... אבל כולנו. ככה זה בעיקרון, אך כמובן אין ללמוד מכאן שדבר זה מוגבת משהו ביחס למציאות הקונקרטית. במציאות יש כמובן רשעים הרבה אך יש שם גם טובים.

קשה מאוד לקבל את הדברים שאמרת על אודות השפעת הספרות. הספרות במאה ה-20 אינה כיתית. אפילו גרינברג לא הצליח לשכנע במעשיה, ואפילו לא את אלה שמעריצים אותו בתור משורר. רק הכיתות (העתיק והבוערני כאחד) כיסה את עצמי טוטלית על האדם החי בתוכו. האמנות בכלל והספרות בפרט מצויים אי שם בין הכיתות למשחק. כמו במשחק של הילדים יודע כל קורא ואף כל כותב שהדברים אינם „על באמת". ואם הם אינם „על באמת" אף השפעתם איננה בתחומי הממשות. אני בטוח שאיש לא נעשה דתי בגלל סיפור שקרא על דתיים יפים, ואני גם בטוח שאיש לא עזב את דתו בגלל שקרא סיפור על אנשים טובים שהיו חופשיים. ההשפעות שלהן כוח לשנות אדם באות מתחומי הממשות ולא כהשפעת ה„פיקשן" ולכן גם יחס הרוב לביעום ולהיפך במדינה הזאת, מושפע בעיקרו מתחומי הממשות.

לספרות בפרט ולאמנות בכלל תפקידים אחרים לגמרי ואף על פי שאינני מקבל את תפיסתו הקיצונית האסתטיציסטית כבעצם של ס' יזהר (אמנם בעלת כוונות טובות), עם כל זה אינני יכול לראות לספרות כל תפקיד מעשי בחיי הציבור. הדברים הללו ארוכים הם ולא כאן המקום ולא עתה הזמן לפרט.

היום במחשבה שניה נראה לי שאולי טוב שהוויכוח הזה „פרץ" בינינו. הוויכוח מועיל לפחות בזה שבני אדם לומדים להכיר את השקפת של זולתם. אני בטוח, למשל, שבמחקר נוסף ההיה ביחד מאריימת של התחשבות בטענותי, ולהיפך יש להניח שאף טענותי עשויות להשתנות תוך כדי דיון.

מה שכואב לי בכל הפרשיות שבהן מתלבטת עם ישראל הוא שכל האנשים הבוחשים בקדרה, מימין ומשמאל, מלפנים ומאחור, מזיקים יותר, מתוך טעות בהערכה, משהם מועילים. כך היה הדבר בין ספרדים לאשכנזים, וכך הוא בין דתיים לחילוניים וכך הוא בין יהודים לערבים. כל הנקסים סביב, האינטגרציה, וכל המסחור במה שנקרא „מורשת העדות" לא זו בלבד שלא ביטלו את הפער, אלא עוד העמיקו אותו ועוד הוסיפו לו גוטף של קנאה ושנאה. מאד דומים הדברים בין דתיים וחילוניים שאף שם ביזונים שני הצדדים מכיוונים אירציונליים שאין להם כל אחיזה במציאות, ועם זה הם שואפים לשלום במציאות זו.

לעניינו — הדברים קשים שבעתיים. מספר אנשים הרואים עצמם מתקדמים והומניסטים ודמוקרטים מנסים לפעול לפי הבנתם בדרכים שהמבינים כשני הצדדים אינם מעוניינים בהן. הציבור הערבי בארץ ישראל הוא ציבור גאה בלאומיותו, גאה בדתו (גם כאשר הוא איננו דתי), ואינו מעוניין לא במיזוג על ידי חיתון שושק מכיף לו, ואף לא בפחות מזה כגון מפגשים הדדיים, ובוודאי לא במפגשים מעורבים בין הגוים. נראה לי שגישה מתקדמת היינה להתחשב ברצון הפשוט בשני הצדדים. נכון שדבר זה מסבך את הפרשה וגורם להיות כל התיאוריות קלים. נראה לי שבתחומים הללו של איזה והדבקות יש רק דרכים קשות ואיטיות. הפתרונות הקלים יה הידים לבייון אחד כבציקים ניסף לכל הצרות האחרות, אף אם [illegible] הרים אחרים. אף להם פתרון מהיר וקל בכיוון אחד ומסוכן לא פחות.

בצדק תשאלי אותי עכשיו: ובכן אמרת בה לא. אמרת שהזוקר הבגהה, כאילו דמות הערבי בספרות העברית הא שלילית, עלול להצדיק את הכבאה ללא כל צורך [illegible] בבעיות אופטית. לפי זה כל הטפה נגד צ"ל התהה שלילית!? כאן התשובה שלי: לא. ברור, שצריך לשאוף לצדק, לא בציור, לא בפסיכי ובדמויותיהם. אך לשם כך אין צורך לבחוש לא בספרות, לא בציור, לא בפסל ובדמיונם. נראה לי שכל הטיפול צריך להתרכז במציאות. אינני יודע אם בית הספר שלנו או הספרות שלנו צריכים להשתנות. מה שצריך להשתנות זה תנאי החיים של הציבור החי צבנו. אדם שצורך הדין שלו בסאבו יהיה ערבי. בוודאי ישנה גם עבודת כלפי ציבור זה באופן ששום ספרות לא תוכל לעשות זאת. תהליך מסוג זה יבוא לדעתי בלא ספק. ואולי יש אפשרויות שקשה לורג אותן. תרועה המלחמה בתחום זה רק תזיק כי תעורר כל ביני אריות מרבצם. זאת הסיבה שאני כל כך מפחד מתרועות המלחמה מכל הסוגים.

הדברים אריכים ואני רואה שלא אוכל לסיימם, ועל כן פשוט אקטע אותם כאן.

שחק במחשב והפוך למשכיל

ההמשׁרירה בהדר במלון ב-מנהטן במחשבה שהנך גבר ב-שפם בלונדי כחול עיניים. ה-ראי מחזיר לך פרצוף שחום, לא מגולח ושחור עיניים.

המרכזנית פונה אליך ואומ-רת: מר קמרון, יבבה, הנך כ-נראה שבך. כעבור יום אתה מגלה שגברת [illegible] סוע-נת שהיא אישתך. שאתה מבו-קש ע"י משטרת ניו-יורק באש-מת פשעים שאת כיצד אינך יודע; דבר אחד ברור: אם תצ-עד צעד אחד בלתי נכון, סופך לשבת על הכסא החשמלי. איך יוצאים מזה? אין יוצאים. בזה הרגע נכנסתם לעלילתו של תום דיש בספרו „אמנזיה" (מחלת השיכחה).

ואולי העדיף להכנס מספרו של ג'יימס פינסקי: „גלגל ה-מזל"? עכשיו אתה בהפקד כ-גאון צולבי שבבית המתכנן תאי המחשבה האישיות של ארבע דמויות היסטוריות קוד-מות: [illegible] צבאי ואיינשטיין בבין נקבה. את מיקבץ התכונות [illegible] של ארבעה אלה [illegible] [illegible] בכדי מכבית שבנוקבה שמכל [illegible] כשאתה אמצע [illegible] עליו הביקורת הספרותית של התקופה, עליך לברוח בחילים בצבא [illegible] ההדפים אחריך בכחשבה שאתה הנגרלי [illegible] אתה נקלע למע-בדה [illegible] לבצע שיטה להפי-כה [illegible] כדי לצאת מן הב-לבול. עכשיו אתה מנצל [illegible] את אותו חלק [illegible] [illegible] [illegible]

משותף לצמד הספרים הללו „אמנזיה" ו„גלגל המזל", הוא שהם נכתבו בצורה... מחשב! אכן כך. דיש ופינסקי אינם אלא המחברים של עלילות אלקטרו-ניות, או בכוונה מכל יותר: כשחקני מחשב.

לכאורה מה למשחקי מחשב ולספרות? דיש, פינסקי וציבור גדל והולך של כחברים ומכורים לאלקטרוניקה יענו לך: עלילות המחשב הם הם הספרות הבד-יונית הרלוונטית ביותר של ימינו. ואם התחילו דיגון בצער על מכבני הלטין שילכו ל-איבוד כאשר כל העלילות הדמיוניות יתלבשו בדיגיטלי אור וד-צבע על המסך. ירגיעו אתכם דיש, פינסקי וחבריהם בהבטחה שכל עלילה ספרותית שהם מ-בציאים נערכת גם בשפה, אם כי את הכלים מדפיסים מצגלים חשבתיים על כסף ולא מכונות איפסום על נייר...

רוברט פינסקי הוא משורר ומבקר ספרותי אמריקני, האיש [illegible] לחשוב בו שי-[illegible] „לשון לכיון האלקטרוניקה" לטעמו. עלילת „גלגל המזל" שואבת תבוארה כ„אלף לילה ולילה", מ„עדיסה בארץ הפלאות", מ„עלילות ה-[illegible]" ו„אבירי המלך ארתור". ואת השחקן המתמיד עם העלילה שהרכיב הוא מביית לקורא המחמיד עם „השירותיה האלוקיות" של דנטה הנוצר ב-שלבים מהפורגטוריו (כור המצ-רף), דרך האינפרנו (הגיהנום) אל הפרדיסו (גן העדן). בקיצור — שחק במחשב והפוך למשכיל. לי נדמה, שאולי, אנשי תרבות הדפוס — זה לא משכנע ולא ישכנע לעולם...

לפרשת השבוע — כי תשא

לראות את פני ה' אלקיך

מאת הרב חיים פרדס

כי אוריש גוים מפניך והרחבתי את גבולך, ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה' אלקיך שלש פעמים בשנה (ל"ד, כד). מצוות הראיה המפורשת כאן בכתוב, היא מצוות העלייה לרגל לירושלים ולמקדש, שעליה אמרו חכמים במס' סנהדרין ד', ב: הסומא (שאינו רואה) באחת מעיניו, פטור מן הראיה (שהיא כאמור מצוות העליה לרגל). שנאמר (שם, פסוק כ"ג: שלש פעמים בשנה) יראה (כל זכורך את פני האדון ה' אלקי ישראל), יראה (כלומר, ניתן לקרוא את המלה הזאת בשני אופנים: ייראה—יראה. ולכן דרשו שם כדלהלן:) כדרך שבא (הקב"ה) לראות (את האדם ראיה שלמה-מלאה-מקיפה, כביכול בשתי עיניו של הקב"ה), כך בא (האדם) ליראות (לפני ה'). מה לראות בשתי עיניו (של הקב"ה), אף ליראות בשתי עיניו (ולכן פטור הסומא באחת מעיניו מן המצוה של העליה לרגל).

יש לנו איפוא כאן שני סוגים של ראיה: ראייתו של הקב"ה המקרינה ומשפיעה קדושה והתעלות נפש על כל העולים לרגל, הבאים לחסות בצל כנפי השכינה שבמקדש, וראייתם של עולי הרגל הקולטים אל תוך לבם ונפשם את רשמי ההוד וההדר המתגלים לנגד עיניהם בבואם אל עיר הקודש ובעלותם אל המקדש, והסופגים אל עמקי נשמותיהם את מראות האלוקים, גילויי הנבואה ואת שפעת הניסים שהיו חלק בלתי נפרד ממערכת עבודת המקדש היום-יומית הקבועה והרגילה. וכמו שכתבו התוספות במסכת בבא-בתרא כ"א, א בדיבור המתחיל „כי מציון תצא תורה", בנוגע למי שעלה לירושלים כדי לאכול את פירות המעשר השני שלו: גדול מעשר שני שמביא לידי תלמוד. לפי שהיה עומד (ומתעכב) בירושלים עד שיאכל (פירות) מעשר שני שלו (שאסור לאכלם מחוץ לירושלים) והיה רואה שכולם עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוין (ומתכוון) ליראת שמים ועוסק בתורה. שכן זה כוחה של ראיה, שכשהיא רואה דברים שבקדושה שבכל עניינם, מהותם ומשמעותם הם חיוב חכות, הרי הם משפיעים ומקרינים ממעיין האור שבהם זרמי טהרה החודרים באמצעות צינורות הראיה והעין אל עומק מצולות הנשמה.

וכמו שאמרו במסכת ברכות נ"ז, ב': מראה ודית, משיבין דעתו של אדם. משום שיש קשר ישיר וגשר יציב בין דעתו הפנימית של האדם, ובין המראה החיצוני הנתפס על-ידי העין ומעבר פנימה אל הנפש ואל הדעת. ועוד אמרו במסכת עבודה זרה כ"ח, ב: דשורייננא דעינא באובנתא דליבא תלו. ומפרש רש"י שם, כי מאור העיניים אחוז ומעורה הוא בציגורות הלב. כך הוא במובן הפיזי-הממשי, וכך הוא גם ובעיקר במובן הרוחני-המוסרי. ומשום כך אמרו במס' עירובין י"ג, ב: אמר רבי (יהודה הנשיא), האי דמחדדנא מחבראי — דחזיתי לרבי מאיר מאחוריה (כלומר, מה שאני חריף ומחודד יותר מכל חברי החכמים, הוא משום שזכיתי לראות את ר' מאיר גדול הדור מאחורין). ואילו חזיתיה מקמיה, הוה מחדדנא טפי (כלומר, ואילו ראיתיו מלפניו ולא רק מאחוריו, הייתי מחודד וחריף יותר). דכתיב (בישעיהו ל', כ), והיו עיניך רואות את מוריך. משמע, שאין הראיה נחשבת כדבר חיצוני ושטחי בלבד, אלא כפי שאמרנו, העין הרואה משמשת כקולט וסופג את אורות התורה ואת ניצוצות הטהרה שיצאו מפיו, מאישיותו ומשיעור קומתו של רבי מאיר, שהיה מאיר עיני חכמים בהלכה (שם). ונראה לי, כי הכתוב בישעיהו שם רומז לכך. שהרי נאמר שם: והיו עיניך רואות את מוריך. ואזניך תשמענה דבר מאחריה לאמר, זה הדרך לכו בו כי תאמינו וכי תשמאילו. כלומר, כי כאשר עיניך רואות את מוריך, ואתה זוכה לקבלת השפעה ממנו במישרין ולא רק מאחוריו ובעקיפין, אזי הנך נעשה לבעל שכל ישר והגיון אמיתי המוליכים ומכוונים אותך אל הדרך הישרה והנכונה. וכמו שנאמר שם: ואזניך תשמענה דבר מאחריך לאמר. זה הדרך לכו בו. והיא הסייעתא-דשמיא שזוכו לה כל גדולי הדורות, לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, לדון דין אמת לאמיתו, לדמות מילתא למילתא באמת וביושר. ולייעץ עצה נכונה נבונה וישרה. ומעלה זו קרובה היא למעלת רוח הקודש, ששרתה על היחידים ועל הגדולים באמת שבכל דור ודור. ולכל זה זכה רבי יהודה הנשיא, בזכות ומכות ראייתו את רבי מאיר מאחוריו.

וכך יש להבין את עומק משמעותה של המשנה במס' סוכה נ"ו, א: מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו. והכוונה היא למצוות ניסוך המים על המזבח, שהיתה נוהגת בבית המקדש בחג הסוכות, כמו שהסבירו ותיארו שם בדף מ"ח, א במשנה. ובגמרא שם עמוד ב', למדו את הדבר ממה שנאמר בישעיהו י"ב, ג: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה. והתוספות שם נ', ב בדיבור המתחיל „חד" כתבו על פי התלמוד הירושלמי שם: שמשם (כלומר, מן השמחה הנפלאה ששרתה בשעת קיום מצוות ניסוך המים) שואבים רוח הקודש, שהשכינה שורה מתוך שמחה, דכתיב במלכים-ב' ג', טז) ויהי כנגן המנגן ותהי עליו רוח ה'. ומייתי (כלומר, והביאו שם בירושלמי) עובדא ביונה בן אמיתי (הנביא) שהיה מעולי רגלים, ובשמחת בית השואבה שרתה עליו שכינה. ולפי זה, כך הוא פירוש הפסוק בישעיהו שם: ושאבתם מים בששון, היא השמחה הפנימית המופלאה שהיתה בשעת שאיבת המים לניסוך המים. ממעיני הישועה, היא רוח הקודש והנבואה שרתה על עולי הרגל, שעמדו שם באותה שעה גדולה וקדושה. וכל זאת, מכוח ראיית המצוה והשמחה שהיתה שם. וכמו ששנינו שם: מי שלא ראה שמחת בית-השואבה. והנה בתרגום יונתן לישעיהו שם תירגם: ותקבלון אולפן חדת בחדוא מבחירי צדיקיא, כלומר, ותלמדו תורה חדשה בשמחה מגדולי הצדיקים. נמצא, שהמים שבכתוב היא התורה, ומעיני הישועה הם גדולי הצדיקים הנובעים חידושי תורה ממעיינות התורה שבנשמותיהם, ומשקים מהם לציבור הרחב. ורש"י מפרש שם: ויתגלו להם (לעתיד לבוא) רזי תורה, שנשתכחו בבבל על ידי הצרות. וכל הרעיונות וההשגות הנפלאות הללו, באו לידי ביטוי בשעת ניסוך המים ושמחת בית השואבה. וכל הירשה הזאת נובעת מן הראיה של אותה שמחה, שעליה אמרו שם: מי שלא ראה שמחת בית השואבה, לא ראה שמחה מימיו.

ונראה לי, כי משום כך דייקו חכמים בלשונם, ואמרו במס' בבא בתרא ס', ב: כל המתאבל על ירושלים, זוכה ורואה בשמחתה. כלומר, כי לא סתם שכר של שמחה יש כאן על האבל שהתאבל על ירושלים. אלא שיזכה המתאבל לראות בשמחה הגדולה, שאמרו עליה: כל מי שלא ראה שמחת בית השואבה. וכמו שנאמר שם: שישו איתה משוש כל המתאבלים עליה (ישעיהו ס"ו, י). והוא אותו השושן של שמחת בית השואבה ברוממות השגותיה. שנא' עליו שם: ושאבתם מים בששון ממעיני הישועה. וכבר עמדו על כך מפרשים כי לעומת השמחה שהיא חיצונית ביסודה, הרי השושן הוא פנימי ובוקע מעומק הלב והנשמה. ועל כך מצווה כאן הכתוב: שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, וכשם שבא לראות כך בא ליראות. והיא הראיה השלמה והמלאה המביאה לידי שאיבת מי דעת של תורה ממעיני הישועה.

هكذا من الاصل

מורי ורבותי, אחי ורעי

מאת משה קרונה

דף חדש שהוא פרק שלם (ב*)

הרחבת המסגרת - כורח המציאות

בשנה שבה אני עומד בסיפורי — תשט"ז 1956 — הגיעו הדברים לאיזו תחנה חשובה לפתיחת מהלך חדש בחייה של הציבוריות הדתית, לנסיון חדש בעבודה. בתבת תשט"ז (1956) הוכרז בוועידה רבתי שהתקיימה באולם „הבימה" בתל־אביב על ייסודה של „המפלגה הדתית הלאומית, המזרחי והפועל המזרחי".

קודם, כמובן, להופעה זו הרבה בירורים ודיונים שנמשכו כמה שנים לפני שהגענו לשעמד זה. חברינו הגיעו כולם לכלל מסקנה ברורה כי המציאות הריאלית של החיים הציבוריים בארץ כופה עלינו מכל להתיר ולרופף את המתח הרעיוני והאיכותי של הפועל המזרחי, את רוח ה„תפסת מרובה", את האופי המעמדי של התנועה, ואת המסר החברתי־הסוציאלי הברור שהיה לה ה„לוזו" יותר לעבר הזירה הפוליטית־המפלגתית הייינו, הזירה שבה מתרחשים הדברים החשובים בפועל.

הנכון הוא כי לא קל היה לכולנו להיפרד — ולוא רק במידה חלקית — מאופי הדרך שעליהם חונכנו וגדלנו. היה חוסר רצון ברור לעשות כך וכל הבירורים הרבים שערכנו, עמדו בסימנם של שיקולים והיסובים רציונאליים, חילוקי דעות לגבי פרוגנוזה של התפתחויות ו... הרבה נוסטאלגיה טוב היה לנו בהפועל המזרחי. אפילו כאשר היה הפועל המזרחי קטן וכאשר אף בו לא הכל התנהל בתכלית השלמות הרצויה ואף בו — וכבר בימים ההם היו „בעלי דעות" ו„סיעות" שונות יקר וחביב היה עלינו. אולם הרי ההכרח לא יגונה ועניין הרחבת המסגרת היה בבחי' כורח המציאות — על כל פנים בעיניהם של הרבה מחברינו ובכללם בעיני שלי.

שיקולים עיקריים

אפרט את שיקולי הדעת העיקריים: הפועל המזרחי עסק כבר מזמן רב בעניינים פוליטיים מפלגתיים. התנועה הצליחה לצוות לעצמה הדבית באה והיתה נחשבת כ„כח עולה" ביישוב ובמדינה. לא ייתכן היה לזכור כי אנו תנועה הגשמתית־עובדת בלבד ועבודה פוליטית היא קודם ומורדת לנו.

כאשר הגיע גל העליה הגדולה היתה סכנה כי „הכוח העולה" הזה יתחיל, במחילה מכבודנו, לרדת.

עד כה היו שלושה דברים עיקריים שהפריעו באופן רציני מאד לתהליך הצטרפותם והשתלבותם של המוני העולים לתוך שורותיו של הפועל המזרחי.

א) רבים עד למאוד מבין העולים החדשים היו אחוזים כל כולם בקסמיו האישיים הגדולים של בן־גוריון ומהמכובבים היו עד עמקי הנפש כי הוא הוא „אבי המדינה", „אחד בדורו" ועוד הרבה סגולות אופי חשיבות שכרגיל בחלקן היו נכונות בהחלט ובחלקן היו מוגזמות ומנוצלות עד קצה גבול האפשרות, על ידי עושי דבריו המפלגתיים של דוד בן גוריון. ולכן מאד קשה היה לפצח את האגוז הזה בקרב המוני יהודים דתיים שנלכדו, מתוך רצונם החפשי במקרים רבים, בקסמיו של האיש הגדול בן גוריון. יהודים „הלכו" אחרי בן גוריון גם מתוך אמונה תמימה של מעין „כל אשר יאמר לכם עשו".

ב) הרבה מאד יהודים דתיים לא ידעו להעריך אל נכון את עצם חשיבותם של העניינים הדתיים במערכת השיקולים הפוליטיים הכלליים. לא קל היה להסביר לרבים כי מן הראוי הוא ואף מן ההכרח הוא, כי בתקופה זו שבה אנו מניחים יסודות לצורה ולתוכן החיים הממלכתיים, יוצרים „תקדימים" בשביל העתיד, קובעים נורמות לחיי הפרהסיה, למעמד השבת והמועדים, לענייני חינוכו של הדור הצעיר וכיוצא בכל אלה — בתקופה זו ראוי והכרחי הוא כי כל יהודי דתי, ואפילו שומר זיקה חזקה למסורת, יניח הצדה את כל השיקולים הכלכליים והסוציאליים ויתן עדיפות יתירה לשיקולים הדתיים. לא קלה היתה מלאכת השכנוע שלנו עם שהיו מגוייסים בה טובי הכוחות הרבניים הרוחניים־הרעיוניים שלנו. המניין „עמך" באי בתי הכנסת ובתי המדרש כהעדות ומקומות המוצא הקודמים הרבים הקונים לא שוכנעו על ידינו. הם פשוט לא „תפסו" את העניין ודבר המובן כאליו הוא כי היו גם היו הרבה כוחות וגורמים חזקים בארץ אשר „סייעו" בתוקף ובלהט רב להתרבות המבוכה ואי ההבנה. באומרי „סייעו" הריני מתכוון כמובן למסעי הסברה מקיפים נגד מצב קיומן של מפלגות דתיות, שבזה „שותפים" טובים ונאמנים היו בן גוריון וסיעתו מסטרא דשמאלא ואנשי הציונים הכלליים ואנשי „חירות" מסטרא דימינא. הוי, כמה ארסית ולגלגנית היתה התעמולה הזו נגדנו. כל הנימוקים שבעולם הופעלו כדי להוכיח כי בעיית הכלכלה, הבטחון והחברה עומדים למעלה בערכם מבעיית הדת והתורה. אין קץ ואין תכלה למספר הנימוקים שגוייסו לסיעון הבלתי פוסק הזה שבו אף תפסה מקום בראש, הטענה הידועה נגד ה„פוליטיזציה" של הדת ונגד עשיית הדת למעין „קרדום לחפור בו" כביכול. לפתע הופיעו ידידינו כמעין מגיני הדת והתורה ודואגים לה. שכחו והשכיחו שרק לפני שעות קלות הצלו כתוך סלידה מעצנת ומעצנות לעצם עניין מעמדה של הדת והתורה בחיי מדינת ישראל המתחדשת.

על כל אלה ולצד כל אלה היו יהודי „עמך" העולים הרבים רואים כל היום נגד עיניהם ממש את ה„מזכיר" המאיים של מועצת הפועלים או לשכת העבודה במקום הנוהג בעיירות הפיתוח ובמעברות וריכוזי העולים כמעין שליט כל־יכול שצריך לירא ממנו ולשמוע בקולו.

כן, לא קלים ולא נעימים היו הדברים בימים ההם וחברינו נאלצים היו להתפלמס ולהתווכח כרות בכל מקום ומקום, ואולם חרף כל המאמצים האלה לא יכולנו בשום פנים ואופן למצות את הפוטנציאל הרב שקרע לנו מקרוב מאד.

ג) העניין השלישי שמנע בפועל את תהליך ההתארגנות הכוללת וההמונית של „עמך" הדתיים במסגרת ארגונית־פוליטית תורנית לאומית אחת היה, הפירוד ששרר במחנה הדתי. דברים אלה צריכים בירור רחב יותר ואמנם ברצוני לעשותו כאן במקום הזה מתוך הדגשה ברורה כי אין כאן המקום לרישום היסטוריה בדרך המחקר המדוקדק כי אם — לרקום כמה שרטוטים מתוך התרשמות אישית בלבד.

הפירוד במחנה הדתי

במשך כל השנים האלה שאנו מדברים בהן כאן עמדו הפועל המזרחי והמזרחי ממש במרכזם של החיים הדתיים, תחילה ביישוב העברי ואחרי כן במדינה. רובו המכריע של הציבור הדתי היה בדרך כלל תומך בתפיסתה הרעיונית של הציונות הדתית ואף מסכים למדיניותה הלכה למעשה. „אגודת ישראל" היתה מיעוט בתוך היהדות הדתית ונוסף לכך היתה מפולגת בתוך עצמה. בימי החירום והמאבק המדיני נחלשה אגו"י עוד יותר. כמו כל חלקי העם נוהקה גם „האגודה" ממרכזיה הגדולים באירופה המזרחית ובכללם המרכזים החסידיים הגדולים של האדמו"רים המפורסמים שהיו בעבר בשר מבשרה, מרכזי הישיבות הגדולות על ראשי הישיבות בעלי המוניטין הרבים שאף הם הוזהו עם דרכה של אגו"י. רק שרידים בעצים, לפי ערך, מאגו"י הגדולה היו נקלטים אחד אחד בארץ בימי השואה ואחרי כימי הצליות הגדולות. באגו"י התרוצצו כעת שני כיוונים בקצב אינטנסיווי למדי. מכיוון שהדברים עצמם על הפרק החלו להיות חיוניים וקיומיים ממש ושרותה על הדיונים הפנימיים הרוח החריפה של אימי המלחמה. עם הצלתם והגיעם לארץ של כמה וכמה ממנהיגיה המוכרים ורבני הישיבות של אגו"י באירופה החל להתגבר בתוכה הכיוון המתון יותר, המוכן לשתף פעולה לא רק עם מוסדות היישוב אלא אף עם מנהיגות המזרחי והפועל המזרחי. בשנים האלו אי אפשר היה להעלות על הדעת, כי עוד יימצאו להם למנהיגי אגו"י הצדקות האומץ והכוח לציבור, חלילה, את החזית הלאומית והעולמית של הציונות הפוליטית כלפי ממשלת המנדט הבריטית וכלפי מדינות אחרות ומוסדות בינלאומיים. לשעבר הרי היה זה דבר יום ביומו והופעת דברים אגודאיים — הופעה „עצמאית" — היתה עניין שבשיגרה. עכשיו, בשנים אלו, בא סוף לכך. המכתב המפורסם ששלחו ראשי הנהלת הסוכנות לראשי אגו"י (1947) ובו המצית ההחלטה הקונגרסאית וההנהלתית הקודמות בדבר העקרונות, בתחום הדתי, שיכחו את ראשי הסוכנות וההסתדרות הציונית לעת הקמת המדינה הנכספת — הספיק כדי למנוע הופעה אגודאית נפרדת וסרדנית כלפי חוץ. המזרחי והפועל המזרחי לא ביקשו כמובן שום מכתב ולא היו זקוקים לשום מכתב מסוג זה. כתולים היינו במסעי הציונות המדינית ולא היו לנו בכלל איזה תנאים מוקדמים בעניין מדינה ריבונית — עניין שקיום האומה כולה תלוי בו. אלא באגו"י שעדיין היתה שונה מאתנו היתה תווחה ברורה לכיוון של המתינות.

אכן, זכרונות ורשמים מהימים ההם מעלים לפני עיני כמה תמונות ומצבי עניינים השייכים לסוגיה זו. זוכרני, כי כאשר עוד הייתי חבר בקבוצת „רודגס" בפתח תקוה נטלתי לעצמי „יום חופש" מהעבודה והלכתי להתבונן בוועידת אגו"י שהתקיימה במרצבה (עדיין לא עיר). יום שלם עשיתי עם כי רציתי לעמוד על טיבם של הריאורגניזציה והמפנה בעבודתה של אגו"י בארץ ישראל שעשו הרב יצחק מאיר לוין חבר מסיעיה המעטים שמצאו באחרונה מקלט והצלה מחמת הכציק, בארץ ישראל. היה הדבר בעיצומו של הקיץ ופרשת השבוע היתה „כי תצא". קהל רב מילא את האולם שבו, כך היה נראה לי. לא היה ברור כלל מיהו צעיר ומי אינו צעיר ואם בכלל היו צעירים נבחרים. שמעתי נאום חריף, בהיר וברור ואף בעל איכות ריטורית מפיו של הרב אברהם חיים נאה — „ספרא דדיינא" של העדה החרדית בירושלים ולמדן ומחבר ספרי הלכה חשובים. הציר המרכזי שעליו נסבו כל דבריו היה הפסוק מהפרשה „כל הירא ורך הלבב ילך וישוב לביתו ואל ימס לבב אחיו". הנואם היה שייך, כמובן, לאגף הימני של „האגודה" ודיבר רתח נגד מגמות „ההתבטלות העצמית והכניעה הגמורה" לציונים שאחזה באגו"י.

אכן, הרבה מאד התלבטה „האגודה" ובהרבה עניינים הצליחו „הפולגים" והכיסה האגודאית נתמתנה, אם כי התמתנות זו גררה אחריה פילוגים שונים בתוך „העדה החרדית" של הימים ההם ובתוך מערכות אחרות... כשלעצמי הייתי במשך השנים ההן מתבונן הרבה בפניהם של אישי „האגודה" העולמית שניצלו והגיעו לארץ בימי השואה ואילו „נפלו" לתוך כבשן הציונות. ראוה הייתי את ר' יצחק מאיר לוין ואת אחיו הנלבב ר' פנחס לוין (ידידי אישי בהמשך הזמן), את ר' יעקב רוזנהיים הידידי ואת ד"ר פנחס כהן הישיש אף הוא. אלה היו אריות בעולם האגודאי וכאן וכעת עצב של קבע היה נסוך על פניהם. פשיטא, השואה של אחינו באירופה לא ניתנת היתה שיטשטשו את השפעתה. הם הרי כמונו היו. אולם לי נדמה היה כי מבחין אני באיזו תוספת עצב בגלל ההשפטות האידיאולוגית. משבר השקפתי שמקורו היה בראיית ה„נצחון" הציוני והמזרחי במערכה ההיסטורית על כיוונם של החיים היהודיים בעולם. היה מזעזע אותם עוד יסוד הנפש. הכרת פניהם ענתה בם. זו היתה הבעה ברורה של תסכול ומבוכה.

החייאת עולם החסידות

הנה כאן מן הראוי לחזור ולומר את מה שחזרתי עליו בפרקים קודמים והוא שחברינו ואנ"ש כלל לא דהרו על הסוס של „אמרנו לכם". ידענו לשים מחסום להרבה מחשבות־חשבונות בימים עברו. לא הראינו עצמנו כמנצחים ולא היינו מתנצחים. היו עתונים ועתונאים שטרחו מפעם לפעם „להגיש חבטנות" לפעילים הדתיים הימניים שהגיעו לארץ והיו כאלה שטרחו להעלות מתהומות הנשייה גיבות וביטויים אנטי־ציוניים של מנהיגים ופעילים מהימין הדתי. אנו, היינו מורי ורבותי, אחי ורעי, לא עלינו על הגלים האלה. אדרבא, היו בין אנ"ש כמה וכמה שלפתע פתאם מצאו לעצמם „שדה פעולה" חדש: החייאתו של עולם החסידות בארץ ישראל. דבר פשוט היה בימים ההם לראות, בבואך לחזות באיזה „טיש" של אדמו"ר חסידי שהגיע לארץ, בין היושבים ראשונה ליד השולחן את פעילי אנ"ש. פתאום נודע לך כי פלוני החבר הפעיל בהפועל המזרחי הוא גם גבאי אצל אדמו"ר שעתה זה הגיע מגיא ההריגה ולפתע נוכחת כי אנ"ש כוותיקי הדבקים בתורה ועבודה הסכימו להיות פעילים נמרצים ב„חצרות" ובישיבות חסידיות. כשלעצמי לא ראיתי, חלילה, כל שמץ פסול במהלך בישור קונסטרוקטיווי לגלי הרוח נוסטאלגיים שעברו בימים כאלה על הרבה מחברינו, בייחוד הוותיקים, שהרי גלי נוסטאלגיה אלה תקפו גם את החסידים וגם את ה„ליטוואקים" שבתוכנו. דבר נאה ומתקבל. אולם אודה על האמת כי „רוחה מכעס" הייתי בראותי והיו רבים בדומה לי, כי הנוסטאלגיה מביאה בעקבותיה גם איזה מטמר מרשמים ישרדים. בזמן קצר מאד החלה ממש לפרוח ולשגשג אצלנו ספרות שלמה שהיתה לא כמגמה אפולוגטית ברורה: להוכיח כי רודפי הציונות והמזרחי מימי העבר בארצות הגולה היו למעשה... ציונים. אמנם ציונתם של אלה לא היתה ממש זו הציונות שאנו מדברים ואמונים עליה.

באומרי כי צמחה ופרחה „ספרות" שלמה ברוח זו דומה כי איני מגזים. בוודאי שאיני מאשים חלילה וחס מישהו. הכוונה התמימה של כל „מליצי היושר", „מיישרי ההיסטוריה" ו„מכתבי קורות העתים" היתה כאילו לברוח מן העבר וליצור אקלים ציבורי־חברתי חדש להבנה הדדית ולשיתוף פעולה בין כל חוגי היהדות הדתית. הרי יוזמות של קירוב לבבות שראשי התנועה היו עורכים אותם בטרם עלות הכורת על אחינו שבאירופה — אינו דין שייעשו בתהום כאן ועכשיו? הלנצח תאכל חרב?

אכן, לא כאן המקום להיכנס לסיפור הארוך של תולדות היחסים האלה. כבר סופרו הדברים האלה ועוד ידובר בהם. הנושא בירתק ובעניין. כאן אני מזכיר מקצת שבמקצת מן הדברים בהקשרים אחרים. הן מדבר אני ברשמי זכרונותי משנת 1956, לפניה ולאחריה בערך, כאשר כבר היה ברור לכל כי הפירוד בתוך מחנה היהדות הדתית כולה היא עניין שאיפשר להתגבר עליו או לבטל אותו, במסגרות שונות, בכה פעמים הנסיונות, בסך הכל. לא עלו יפה. בזמן ההוא שבו אני מדבר זכרנו יפה כי ההבטחה האלקטוראלית לא הביאה עמה „החזית הדתית המאוחדת" שהופיעה לבחירות לכנסת בשנת 1949 את התוצאות המקוות. שיטה עשר חברי כנסת נבחרו בסך הכל: זכורני היטב את כל הפילמוסים החריפים שמירדו את החיים לפעילי התנועה על רקע השאלה של הכל"ת „פיפטי־פיפטי" בין המצטפדים לכנסת ומכרי יפה — וכאן הריני כולל כבר את עצמי, שהוזהתי ביניהם לארץ ועד כמה הייתי — את כל התארוצ לנו בעת הבחירות לכנסת השלישית (1955). טוב עלתה על הפרק הצעת הופעה של חזית דתית מאוחדת. היו בתנועה ויכוחים מביכנים ומעורים כבידך זמן ניכר ולבסוף הוכרעו הדברים לחיוב עד, עד... שהפרי ההתחלתי המפוזרות ו„בליל שימורים" של הים קץ התל־אביבי כהביל ומעייק נפל הפור ובהבלבה החזית המאוחדת.

יפה היטב זוכר אני „ליל שימורים" זה כאשר בפני ראשי התנועה עמדה הברירה האכזרית: לקיים בפועל את ההחלטות שנתקבלו באופן דימוקראטי במוסדות התנועה ויחיו התוצאות, לרבות פילוג פנימי בהפועל המזרחי, מה שיהיו; או „להיבנע" לאיומים של מתנגדי החזית ולהכשיר ברגע האחרון ממש את ההסכם בדבר החזית הדתית המאוחדת. הייתי „מעורב" בתוך העניין הקשה זה עם שלא היה לי שום מעמד רשמי בו. כעוד אחדים מאנ"ש הקרובים שאף לא היה להם לא תואר ולא מעמד רשמי, עשיתי את כל „ליל השימורים" הקשה הזה ליד בית התנועה באחוזת העם 108, בדירות חברים שגרו בסמוך לבית התנועה ובבתי הקפה הסמוכים שבהם כבר בימים ההם התחלו הרבה עניינים תנועתיים ונפלו הכרעות. כל צמרת התנועה התגודדה. אגודות אגודות, מיני כל הלילה, ולידה וסביבה היה „עוזד" בבקום יעקב הרצוג ש„מעמד מיוחד היה לי, כבעל הגיון מבריק, מפרק אנליטי של עניינים סבוכים ביותר וכמין „יועץ פלא" בדבר התנועה ועניניה של היהדות הדתית יקרים מאד היו ללבו; היה שם נפתלי פיינגולד שאף לו היה תמיד (עוד כימי ורשה שבפולין) מעמד מיוחד ומיוחס. כחבר אינטימי טוב לרבים מראשי התנועה. פיינגולד הפך בכל מקום שהיה את ביתו לבית ועד לפגישות תנועתיות של אנשי תנועה עם אישים וחוגים שונים שמחוץ או אפילו מנגד לתנועה. חרף הפרשי הגילים שבין נפתלי פיינגולד ויהודית רעייתו לביני, הייתי אף אני, מכיס מנעורי, יוצא ונכנס לביתם בוורשה ואחר כך בתל־אביב כדי ליהנות משיחות נאות עם אנ"ש ועם אחרים.

ב„ליל השימורים" המדובר אף נפתלי פיינגולד היה כמובן בין „העוגדים" ברחובה של עיר כדי „לשמור" על העניינים המכריעים. היו כמובן עוד. מאי עדיף? — שאלו הכל את הכל ותוך כדי שאלה היו מסיאים עצות לכאן ולכאן. היה כמובן רוגז עציר על מתנגדי החזית הדתית המאוחדת ועל האנשים שבראשם: משה אונא, היה ביתר אריה ואחרות מריעיהם הסיעתיים (כן, היו גם היו סיעות אידיאולוגיות!). אולם לצומת הביקורת הזועכת כלפי חברים אלה, שהיו מאיימים לא פחות ולא יותר מאשר להופיע ברשימה נפרדת לכנסת, אפשר היה לספון: וכי לא הוגד לכם מראש שכזאת תהא תגובת המתנגדים? וכי לא הזהירו המתנגדים כי כזאת וכזאת יעשו אם באמת יבוצעו ההחלטות בדבר הקמת החזית?

ההכרעה הסופית נגד הקמת החזית היתה מאכזבת מאד. לרבים בתוכנו ולמשה שפירא שעמד בראשם היה גם כאב מכה שרישומו לא נמחק גם ברבות הימים והשנים.

חזית דתית לאומית

ל„ליל שימורים" זה מייחס אני, מאז שאירעו הדברים, שתי מסקנות עקרוניות־ארגוניות, שנתנו אותות מובהקים בקרבנו בשנים הבאות. ואלו הן:

א) אין סיכוי מעשי לכך כי ביהדות הדתית יטושטשו לחלוטין הפערים הרעיוניים וכל התכונית המהלות להם בזמן הנראה לעין. לאחר השואה ולאחר התכונה של הקמת המדינה אמנם עברה רוח טהרה מהכות על פני המחנה הדתי; עדיין קיים קירוב לבבות ויבנה הבנה יותר משהיתה בעבר. אולם כל התופעות החידרויות האלו לא יוכלו לעמוד בכור הכבחן של הפרובלמאטיקה הדתית היום־יומית; גם מצדנו, שחונכנו וגדלנו מנעורינו להיות נאמנים לציונות דתית ולהיות מבוססים על אדני השקפה כלל־ישראלית ואחדות העם, וגם מצדם, שהשלימו עם הציונות בדיעבד ובאופן חלקי בלבד — עלולות להיות פירצות והריגות, חילוקי דעות ו„פילוגים חדשים. לא איכשר דרא ואי אפשר לדחוק את הקץ! „אנו ו„הם" זה לא אותו דבר.

ואמנם זוכרני, כי כעבור שנים לאחר הדברים האלה שעליהם בסופר כאן התפתחו היחסים לידי כלב שבו היתה אגו"י בירושלים מוכנה להצטרף ולהשתלב במועצה הדתית בעיר ובאלו חברינו. בין הבאר, לצעתו של מרן ר' צבי יהודה קוק, לאו מתולס — היתה תשובתו. אנו הם — כך מצדך אמר — יש לנו גישות מנוגדות לחלוטין לבישת ארגון החיים הדתיים במדינה. כיצד תיתכן שותפות של אמת בעבודה היום־יומית?

ב) אם אין סיכוי לאחדות כוללת של היהדות הדתית צריך לעשות מאמצים כדי, לפחות, לאחד בהקדם את היהדות הדתית הלאומית כולה במסגרת ארגונית־פוליטית אחת. מה טעם — כך אמרו — לפירוד הזה שאמנם היו לו נימוקים היסטוריים רציניים אולם נימוקים אלה שוב אינם משמעותיים במידה מספקת עתה לאחר הקמת המדינה? איזה הגיון יש בדבר ש„המזרחי" ו„הפועל המזרחי" לא יוכלו להיות במסגרת אחת? למה שתי מסגרות נפרדות ושתי מערכות מנגנונים ושתי תנועות נשים ונוער וכיוצא באלה? המסקנה ההכרחית היתה, כי כעת לאחר שנמנעה הקמת החזית הדתית המאוחדת צריך להקים חזית דתית־לאומית. מסקנה זו היתה כמעט מובנת מאליה והתמיכה מתוך איזו שתיקה כהודאה מצד החברים שגרמו לאי הקמתה של החזית הדתית. בתנועה החלו מכאן ואילך לדון, לדבר ולכתוב בעניני המיזוג בין המזרחי והפועל המזרחי ובכך נפתח התהליך שהביא להקמתה של המפלגה הדתית הלאומית.

*) זהו המשכו של הפרק שנתפרסם ב„הצופה" ביום כ"ח שבט (27.2.1987)

האם יזמת האירופים לשלום במזה"ת - בהשפעת הרוסים?

מאת ד"ר נפתלי אילתי

שרי החוץ של שתים עשרה הארצות החברות בשוק האירופי המשותף החליטו במושבם השנתי האחרון בבריסל בעד ועידה בינלאומית בחסות האו"ם למען השלום במזרח התיכון, בהשתתפות ישראל ושכנותיה, חמש המעצמות החברות הקבועות במועצת הבטחון (רוסיה, ארצות־הברית, אנגליה, צרפת וסין) ואש"ף. אמנם אש"ף איננו מוזכר בהחלטה זו, אלא הוואיל והחלטה זו מסתמכת על הצהרת ונציה (1980), הרי מודגשת שם זכות הפלשתינים, כולל אש"ף, להיות מיוצגים בשיחות השלום על המזרח התיכון.

הנה הפירוש הצרפתי האמריקאי להחלטה זו. ריצ'ארד מרפי, סגן מזכיר המדינה האמריקאי, אומר, כי לרוסיה הפקיד מפתח בהחלטה זו, כי אם היא תחדש את היחסים עם ישראל ותפתח את שעריה ליציאת היהודים, הרי גם ישראל תסכים להשתתפותה בוועידה בינלאומית לשלום במזרח התיכון.

שר החוץ הצרפתי, ז'אן ברנארד ריימון, מוסיף, כי אחרי מספר שנים של קיפאון בביצים עתה הה־12 של השוק האירופי תביכתן במשא ומתן על השלום במזרח התיכון. המקור לגישה זו הוא בהצעה הסובייטית ביולי 1986, בעת ביקורו של הנשיא מיטראן במוסקבה. יתרה מזו, גורבאצ'וב פנה לאחרונה לליאו טינדמאנס, שר החוץ הבלגי, היו"ר התורן של השוק האירופי, ואמר, שהוא רואה חשיבות רבה בוועידה ה־12 בוועידה בינלאומית לשלום במזה"ת. זוהי הגהה — מסביר ריימון — שרוסיה מעוניינת לזרז את הנורמאליזציה באיזור הזה. החלטה זו תוסיף משקל ליוזמת שיחות השלום, שכמעט נשכחה בסוף הקיץ ונתחדשה עתה אחרי שארצות ערב המתונות ואש"ף נתנו הסכמתם לוועידה כזאת.

אין כל ספק, שעמדת מדינות מערב אירופה המתבססת על הצהרת ונציה, אינה לטובתנו, בייחוד כשהיא באה ביוזמת רוסיה. בפרט, כאשר מערב גרמניה, אחרי הבחירות האחרונות לפרלמנט, חוזרת ל„אוסטפוליטיק", הינו — התקרבות לרוסיה.

„אוסטפוליטיק" והגנה על המזה"ת

החזרה ל„אוסטפוליטיק" מביאה אתה בהכרח חזרה לקו המדיני של שמירה על הסקם במזרח התיכון, האירופאים רוצים שלום באיזור הזה עם המעקף הרגיעה של היחסים בין רוסיה ומערב אירופה. מכאן החלטת שרי החוץ של שתים־עשרה הארצות החברות בשוק האירופי המשותף במושבם השנתי לפני כמה שבועות בבריסל לחדש את הצהרת ונציה.

יש להזכיר, כי במדיניות האוסטפוליטיק התחיל ידידנו הסוציאליסט הגרמני וילי בראנדט בעת היותו קנצלר, והסיק להתקרבות לרוסיה. משום כך זכה אז לכינוי הגוליסט הגרמני, שכן דה גול שאף להפוך את אירופה לכוח שלישי בעולם ויצא בסיסמה: אירופה מאטלאנטיק עד להרי האוראל.

אגב, ראוי לציין, שהאידיאולוגיה אינה קובעת בעניינים אלה. דווקא הנשיא הצרפתי הימני, האלרי ז'יסקאר ד'אסטן קיים יחסים טובים עם רוסיה ונפגש עם ברז'נייב בוורשה. אומרים גם, שהרוסים היו מעוניינים בנצחונו של ז'יסקאר, שהתייצב בפעם השנייה לבחירות לנשיאות המדינה, אף על פי שהקומוניסטים בצרפת תמכו במיטראן.

מאידך גיסא, הורעו היחסים עם רוסיה דווקא בעת נשיאותו של הסוציאליסט פרנסואה מיטראן.

הוא גינה בחריפות את פלישת הרוסים לאפגניסטאן, גם כשהקומוניסטים היו שותפים בממשל הסוציאליסטי הודיע להם מיטראן, כי אין בדעתו לשנות את הקו המדיני הנקוט הוא: חיזוק השוק האירופי המשותף ותהירה לקראת איחוד מדיני של מערב אירופה, דבר שהרוסים התנגדו לו אז בתוקף.

אחרי חידוש הממשלה בבון, ערך שר החוץ הגרמני ביקור בפאריס ושם הבהיר את קו המאמץ המדיני שלו: פתיחות מזרח—מערב והסדר במזרח התיכון, לפי ששני הדברים קשורים זה בזה.

לדעת שר החוץ של מערב גרמניה יש להתייחס במלוא הרצינות לתכניות גורבאצ'וב ולהבטחות שלו, וזאת בלי לוותר על בעיות היסוד של מערב אירופה. לדבריו, אסור לוותר על אפשרות של דיאלוג חדש עם רוסיה. אשר למזרח התיכון — אמר — לפני כשלוש שנים עמדנו אנחנו האירופים לנקוט יוזמה לשלום באיזור הזה. לא עשינו זאת מפני שנשיא ארצות־הברית יצא ביוזמת השלום שלו במזרח התיכון, ולא רצינו שיגיד שאנחנו הכשלנו אותה. כעת הגיע הזמן שהאירופים יפעלו במשותף להסדר במזרח התיכון, לאחר שתכנית רייגן נכשלה.

ואכן, במושב שרי החוץ של שתים עשרה הארצות החברות בשוק האירופי המשותף החליט לפעול להסדר באיזור הזה לפי הצהרת ונציה משנת 1980. ראוי להזכיר, כי הצהרת ונציה היא יצירה משותפת של הנשיא ז'יסקאר דיסטאן והקנצלר הלמוט שמידט, ונתקבלה על ידי ראשי שאר המדינות החברות בשוק האירופי.

חידוש או המשך?

בקו הזה הלך בעבר וילי בראנט. החידוש הוא בכך, ששר החוץ של מערב גרמניה בהווה מדבר ביתר בהירות וביתר תוקף בנושא. העיקר — הוא רוצה לבחון אם גורבאצ'וב יעמוד בדיבורו. ועוד, גנשר רוצה לנצל את הזמן שהנשיא רייגן עסוק באיראנגייט כדי להטביע את חותמו על מדיניות החוץ העולמית. אנשי שלומו מעודדים אותו לכך.

יש גם גימה כלכלית לגישה מחודשת זו. בזמן שהתעשייה הגרמנית מגיעה לשיאה, נסגרים בפניה שווקים רבים במזרח הקרוב והרחוק. נשארת איפוא מזרח אירופה שאליה ניתן יהיה להגדיל את היצוא הגרמני, שכן יחסים טובים עם רוסיה פותחים גם שערים לארצות גוש המזרח.

בניגוד לסוציאליסטים שבארצו, מוכן גנשר הליבראלי גם לוויתורים צבאיים לרוסים, והוא מציע „משטר של שלום" באירופה, דברים הנעימים לאוזנם של הרוסים. הוא מצא לנכון לציין שכמה צעדים בכיוון זה נעשו כבר ביוזמה משותפת פאריס־בון, ויעשו עוד צעדים בתיאום עם צרפת. עמדה צרפתית־גרמנית משותפת מביאה אתה בדרך כלל הסכמת שאר ארצות מערב אירופה.

המצב היום באיזור המלחמה בין עיראק ואיראן והמצב המעורער בלבנון — גרם לירידה גדולה ביצוא התעשייתי הגרמני למזרח התיכון, ולכן היא היום הכוח הדוחף העיקרי להסדרים במזרח התיכון, כולל הסדר שלום ישראל־ערבי.

למה הכריז גנשר על מדיניותו בפאריס ולא בבירת ארצו? הוא רצה לתת למדיניותו זו גושפנקא גרמנית־צרפתית. אולם אם מצא בפאריס מציין הסכמה לגבי פתיחות עם רוסיה, לא מצא שם אופטימיות יתירה לגבי ההבטחות של שליטה של רוסיה. הנשיא מיטראן התייחס בהזהירות כלפי הריפורמות שמבטיח גורבאצ'וב, כי איננו בטוח שזה יוכל להתגבר על ההתנגדות לכך בארצו.

ראש הממשלה הצרפתי ז'אק שיראק העביר את הדגש על הכנה מאוכסבת בעניני אירופה, אבל גם אצלו מסתמן החשד לגבי „הנטייה מזרחה" של הדיפלומאטיה הגרמנית. לטענתם, שר החוץ הצרפתי, ז'אן ברנאר ריימון, שהיה שגריר ארצו במוסקווה, אופטימי יותר ומאמין באמת שבנאום גורבאצ'וב ובריפורמות שהבטיח להעביר.

לדעת הצרפתים, לכה מתייחסים במזרח גרמניה ובצ'כוסלובקיה בהסתייגות להכרזות של שליט רוסיה. ענה גנשר: אלה הם עניינים פנימיים שלהם. קשה להם להתרגל לרעיונות חדשים. בצ'כוסלובקיה, פוחדים מ„אביב הגעי" שבימי דובצ'ק ובמזרח גרמניה חוששים, שמדיניותו של גורבאצ'וב עלולה לפגוע בהתקרבות מזרח גרמניה ומערבה.

בגדד מבקשת מפאריס תמיכה בהצעת השלום

מערב גרמניה היא המדינה היחידה שאינה מעורבת בפרשיות של משלוחי נשק לאיראן ואיננה בכלל גורם במלחמת עיראק־איראן. בעוד מאשימים את ארצות־הברית בעסקים אפלים עם איראן ואת צרפת במשא ומתן להסדר היחסים עם איראן, שנתקו מאז כינון משטרו של חומייני, והשדות למשלוחי נשק בסתר לטהראן, גם אנגליה חשודה בעסקים עם איראן, הרי למערב גרמניה אין חרושת צבאית גדולה משלה, ולכן איננה מעורבת בעניינים כאלה.

הדיעה הכללית באירופה היא, שמלחמת עיראק־איראן המשתוללת כבר כשש שנים, תימשך ואיש לא יכול להתנבא כיצד ומתי היא תיגמר. האיראנים עדיין רחוקים מלכבוש את בצרה, העיר השנייה בגודלה בעיראק, עם אוכלוסיה של כמיליון נפש, אולם מבחינת ההשפעה הפסיכולוגית יש ערך רב להתקדמות צבא איראן בעיראק.

במערב מעריכים, שאין לחשוש מהתקדמות צבא איראן לעבר בגדד, בגלל עליונותו של עיראק בטנקים ובמטוסים, שהיא רוכשת בצרפת וברוסיה. אך לאיראן יש יתרון בכוח אדם על עיראק, שכן אוכלוסייתה המונה ארבעים וחמישה מיליון נפש, גדולה פי שלושה מזו של עיראק.

אלא שבימי משבר עלול לפרוץ מרד נגד השלטון בעיראק, שאין לו אחיזה מספרית בתוך העם הוא נישא איפו של מאפיה, הנקראת בפי העם „טאקריטי". ראשי השלטון כמעט כולם מוצאם מהעיירה טאקריטי. הנשיא, שר הפנים, ראש השירותים המיוחדים, כולם מהעיירה הזאת, ואנשיהם חולשים על הצבא והשירותים החשובים בארץ. משטר הטאקריטים, המבוסס במגים רגילים, יש עליו עוררים רבים בזמן האחרון. ירידת מחירי הדלק והתוצאות הגדולות בניין המלחמה מביאים על המצב הכלכלי בארץ. עזרת הממשלה למשפחות המגוייסים ולקורבנות הולכת וקטנה. מכאן החשש למהפכה בעיראק, אם המלחמה תימשך זמן רב.

האמריקאים והרוסים תומכים בעיראק. ארצות המפרץ הפרסי תומכות בגלוי בעיראק ובסתר באיראן. גם צרפת תומכת בגלוי בעיראק ומוכרת לה כמויות גדולות של נשק, אך שולחת בסתר נשק לאיראן.

במערב משוכנעים, שעיראק היא המבצר נגד התפשטות האינטגריזם המוסלמי, בכל אופן במזרח התיכון.

העיראקים שזה שנים הם לקוחות גדולים של נשק בפאריס, דורשים מהצרפתים להימנע מכל עסקת נשק עם טהראן. בחודש האחרון היו שלושה ביקורים של אישים עיראקים בפאריס, החשוב ביניהם הוא של טארק עזיז, שר החוץ, סגן ראש הממשלה והאידיאולוג של המשטר בארצו. הוא נפגש עם עמיתו שר החוץ ריימון, שר הביטחון ג'ירו ועם ראש הממשלה שיראק.

הוא בא לסכם עסקת נשק בסכום של כמיליארד ורבע דולאר, של מיראז'ים, טילים ומתקני ראדאר.

אולם, משקיפים סבורים, כי גם לעניין חשוב כזה לא היו העיראקים משגרים אישיות רמת דרג כמו טארק עזיז, האיש מספר שניים שלהם. אלא שהוא בא לבקש מצרפת תמיכה מלאה בהצעת מזכיר האו"ם לשים קץ למלחמת עיראק־איראן, בלי תנאים.

האירופים חידשו הצהרת ונציה

מכל מקום ראש הממשלה ושר החוץ, שמעון פרס, עושה נפשות לרעיון ועידת השלום בחסות בינלאומית. לשם כך נסע לבריסל לדון עם שרי החוץ של הארצות החברות בשוק האירופי המשותף. גם מנכ"ל משרד החוץ עשה באירופה בנושא זה. לדבריו, דו"ר בעיחד בביקורו זה, אלא שבעיקור כמה ימים כייזייה הודעה רשמית, שהשוק האירופי יפעל להיון השלום במזרח התיכון לפי הצהרת ונציה. אם כך הדבר, מהו הצלחתו של מנכ"ל משרד החוץ, שכה הירבה לדבר עליהן?

נזכיר בקיצור עקרונות היסוד של הצהרת ונציה, שנתקבלה על ידי ראשי מדינות ושרי החוץ של הארצות החברות בשוק האירופי במושבם בשנת 1980 בעיר ונציה. כתוב בה בפירוש לאמור: לפלשתינים הזכות לממש את זכויותיהם למולדת משלהם. הערבים מעוניינים בהצהרה זו, ומשום כך דחו את תכנית השלום של הנשיא רייגן, שבה נאמר שלא תיכון מדינה פלסטינית בין ירדן וישראל, אלא יקום בה שלטון עצמי תוך זיקה לירדן.

ונשיא צרפת, פראנסואה מיטראן, מכריז על עצמו בגלוי שהוא ידיד ישראל והוא נמצא בידידות אישית עם פרס. אך הוא מכריז גם בגלוי על זכות הפלשתינים למולדת משלהם. הוא אמר זאת גם בארוחת ערב חגיגית שנערכה לכבודו בכנסת, בהוסיפו: אין להחיל את הצדק שנעשה ליהודים בשהם בצדק אחר הנעשה היום לפלשתינים. מעמדתו זו לא זז עד היום.

אם כך הדבר, מהי ההבנה שהשיגו בארצות מערב אירופה בנושא השלום? בפרט כשהצרפתים, שהם הדוברים של האירופים ב„מהנה" מדינית, חוזרים ומדגישים, כי בהחלטת האו"ם 242 בטקסט בשפתם כתוב: שעל ישראל לסגת מכל השטחים שכבשה במלחמת ששת הימים, וגירסה זו מקובלת על האירופים. יתרה מזו, צרפת הודיעה בזמנו, כי בדעתה לשנות את החלטת האו"ם 242, כי מדובר בה רק על הסדר בעיית הפליטים ולא על זכותם של הפלשתינים למולדת משלהם, גם עמדה זו לא נשתנתה בצרפת, וגם היא מקובלת על האירופים.

מובן מאליו, כי כשמדובר בוועידה בחסות בינלאומית, אין לנו לצפות הרבה עזרה מארצות מערב אירופה, כי הם דבקים בהצהרת ונציה. הם אף חידשו אותה לאחרונה, ותמיכתם במדינה פלשתינית בין ירדן וישראל מובטחת מראש.

גם בחזרה לאוסטפוליטיק ודאגת האירופים לסדר במזרח התיכון אינה מבשרת לנו טובות הרבה כי התקרבות לרוסיה פירושה גם התקרבות לערבים. בפרט, כפי שהסברנו, החלטת האירופים באה גם בדחיפת הרוסים. אם כן, יש לשער שעניינים מסויימים הם. יתאמו את עמדותיהם עם הרוסים שהם כה מעוניינים לקיים אתם יחסים טובים. לכן, אם כזה הוא המצב — למה לנו לעשות מאמצים לקיים את הוועידה הזאת?

בנתיבי העבר

(סוף מעמוד 5)

אחרי אלפיים שנות גלות רצופות ורדיפות היהודים.

ד"ר יני מספר כי מצא באחד מכתבי היד שנשתמרו בעיר מתקופת ימי הביניים את הפסקה הבאה: „היהודים אוהבים לחיות בבזל בגלל אוירה הצח ובגלל סביבתה החינגית...". במלים אלה הדגיש את יחודה של העיר גם בימינו — בעידן המאה העשרים, על סף שנת האלפיים.

נכון, יהודים אוהבים לחיות בה. בכל זאת, כיום הם אינם שותפים לדברים אודות אוירה הצח של העיר. מאז הדליקה שפרצה לפני כחצי שנה באחד מבתי החרושת לתרופות בעיר, הגירה אחריה דליפת גזים רעילים, הם כמו רבים אחרים חיים בפחד. פן ריבוי בתי החרושת שבעיר נתברכה בהם ובמיוחד התעשיה הפרמצבטית רבת ההישגים המשתמשת בחומרים רעילים, תהפוך את בזל לצ'רנוביל שניה. ביטוי נאמן לפחדים הללו ניתן לבבוא בכתובות שעל הקירות, המזהירות מפני צ'רנוביל שניה...

האחראים לבריאות הציבור אינם שותפים לחששות הללו. זהו פחד שווא — יאמרו לכם בפסקנות. סכנה כזאת אינה קיימת. דליפת הרעלים בבית החרושת לתרופות היתה חד־פעמית. היא לא תחזור לעולם.

האמנם?

תושבי בזל מוסיפים לחשוש. הם לא שכחו את הבהלה בעת שרבים ההלו בורחים כל עוד נשמתם באפם ונוטשים את העיר כדי להישרד. „זה היה מחזה מחריד" — מודה ד"ר יני.

*

הגשמים והשלגים של ימות החורף טיהרו במקצת את האוויר והאווירה. הצעדים שננקטו אף הם תרמו לכך. ברם זה לא הפסיק את הוויכוחים על הסכנות שטרם חלפו. גם בעת ביקורנו במערכת ה„באזלער צייטונג" כינו על הפחדים של צ'רנוביל, אולם עיקר הדברים יקפנו לנושאים פוליטיים הקשורים במצב המזרח־תיכוני.

היתה זאת שיחת גלוית לב, אך לא חסרו בה אי־הבנות ואלה בלטו לעין ברגע שעלתה שאלת שיתופם של ראשי אש"ף בשיחות לקידום השלום. זר אינו מוכן להבין, מדוע ישראל שוללת שיתופם של טרוריסטים בשיחות. הם „לוחמי חופש..." — העיר מי שהעיר בסיכה של השיחה.

אנשי שיחתנו חולקים על התיזה הישראלית לפיה אין מקום למדינה נוספת בין הירדן לים התיכון. אחד מהם הגיש לנו צילום של העמוד מה„באזינאל צייטונג" מלפני כתשעים שנה, שכלל דיווח מהקונגרס הציוני הראשון, ואמר: בבקשה תקראו, הרצל דיבר על זכותם של היהודים למולדת... מדוע תשללו זכות זו מהפלשתינאים שאף הם נושאים עיניהם למולדת משלהם...

השבנו מה שהשבנו. הסברנו את בכלול הבעיות הנוגעות לבטחונה של מדינת ישראל והסכנות האורבות לה מצד ארגוני הטרור. לצערנו, לא עלה בידינו לגשר על פני חילוקי הדעות. הם נשארו בעינם. בדבר אחד בלבד היתה הסכמה: „בבזל נוסדה מדינת היהודים", כהגדרתו של ד"ר הרצל.

עמיתינו העתונאים מה„באזלער צייטונג" לא רק שמודים בעובדה זו, אלא אף הם שותפים לגאותם של הבזלאים שנפל בחלקם של אבות־אבותיהם לארח את הקונגרס הציוני הראשון ואילו עתה בתום תשעים שנה הם יקבלו במלוא הכבוד וההדר את נשיא מדינת היהודים.

וכה מתלכדים העבר הציוני עם ההווה של מדינה יהודית עצמאית בארץ ישראל על בעיותיה ומאבקיה, ואם תרצו אין זו אגדה.

בית יצחק

(סוף מעמוד 6)

התורה כולה, לכן דומה באמת הבניין שבידו (שבידו של הנכרי), כלומר חוקי התורה אינם נתונים בידו של האדם על פי שכלו והגיונו לבנות את מצוותיה ודיניה באמת בניין שלו אלא על פי הלכה למשה מסיני ואין כלל אדם שיכלול את כל מצוותיה. אך כשבא לפני הלל מילא תפצו הורה כלל שיכלול רוב משפטי התורה. ואם יבין אותו, אידך זיל גמור, גם יבין שפירושה של התורה אינה בשכל האדם ועל בינתך אל תישען רק יעשה על פי הקבלה המסורת לדעת שזה המחוקק העליון הוא המצווה אותם. וילך וילמד אותה עד שיבין את כל התורה עד גמירא.

ועוד פנינה: שובו שובו מדרכיכם הרעים (יחזקאל לג) — למה חוזר פעמיים על המלה „שובו"? הגמרא אומרת „אמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו (יומא פ"ו) נעשית לו כהיתר", בגלל הרגלו נעשה לו כטבע שני, לכן חייב הוא לשוב על שתי הפעמים הראשונות שחטא ושב ורפא לו.

ר' שמואל דוד לוין, נינו של הרב, מלקט הדרשות בספר זה, עשה עבודה מושלמת, הספר ערוך בטוב טעם. הקדים לספר תולדות הגאון וכעשיו בפרטי פרטים ובסופו מפתחות לכל פסוקי התנ"ך המוזכרים בו, מאמרי חז"ל ודברי ראשונים ואחרונים המוזכרים בספר, בתוספת תיקונים ומילואים. יישר חילו לאורייתא.

אוניברסיטת בר־אילן

הפקולטה למדעי היהדות
המכון לחקר ההלכה הבתר־תלמודית / המחלקה לתלמוד

מתכבדים להזמינך

לכנס השנתי החמישי לחקר התלמוד בימינו

אשר יתקיים, אי"ה, ביום שלישי כ"ג באדר תשמ"ז (24.3.87), באולם ארגנטינה, קרית האוניברסיטה

התכנית:

13.45 תפילת מנחה
14.00 ישיבה ראשונה, פרופ' מ. ש. פלדבלום — יו"ר
ברכות — פרופ' מ. ע. רקמן, הנגיד
פרופ' י. א. קראוס, הרקטור
פרופ' מ. בר — תלמוד תורה בימי האמוראים בבבל תחי ודת בפרס
פרופ' ד. בואריין וד"ר מ. כהנא — היחס בין המכילתא דרבי ישמעאל לבין המכילתא דרשב"י (מסכתא דעמלק)
פרופ' מ. ע. פרידמן — על שו"ת ר' אברהם בן הרמב"ם מן הגניזה
פרופ' י. פליקס — לגלגוליה של הלכות ביעור בשביעית
17.00 הפסקה וכיבוד קל
17.30 ישיבה שניה, פרופ' י. א. אפרתי — יו"ר
פרופ' ד. שפרבר — לחקר המנהגים
פרופ' י. פרנקל — הרקע האידיאלי להתהוותם של מדרשי האגדה
פרופ' ש. אלבק — האם יש לקבל עדות נסיבתית עפ"י המשפט התלמודי?
פרופ' צ. א. שטיינפלד — לאיסור אכילה במשתה הגוי
פרופ' מ. אלבק, הנשיא — דברי נעילה וחלוקת פרסים:
ע"ש פרופ' חנוך אלבק ז"ל
ע"ש פרופ' שאול וד"ר יהודית ליברמן ז"ל
ע"ש ברוך ושרה בלום ז"ל
20.00 תפילת מעריב

הַצֹּפְדִּיס

ב״ה

יום שישי, י״ט באדר תשמ״ז (20.3.1987)

גיליון מס׳ 275

בעריכת עפרה ורד

שָׁלוֹם, יְלָדִים

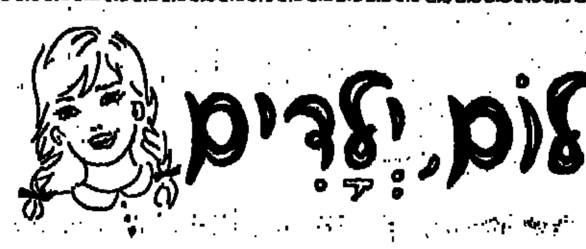

לאחר הִלולת השמחה והחדווה שהווינו בחג הפורים, חוזרים אנו לחיי השגרה של יום־יום. אך אירועים מסויימים שהיו בחג הפורים עדיין מלווים אותנו. כל אחד האירועים שרשם אותו.

שבת שלום
שלכם, עפרה

פָּרָשַׁת הַשָּׁבוּעַ

כי תשא את ראש בני־ישראל (שמות ל׳, י״ב)

אך את שבתותי תשמרו (שמות ל״א, י״ג)

ששת ימים יעשה מלאכה (שמות ל״א, ט״ו)

שבת פרה

דָּבָר בְּשֵׁם אוֹמְרוֹ

השבת היא שומרם של בני־ישראל;
השבת שומרת על העם היהודי
ומקיימת אותו.

(רבי משה מקוברין)

אגדת עם סינית

מאת חיים לנגלבן

מה דעתכם, ילדים, על אגדה סינית חמודה המופיעה בספרות הסינית ואף על־גבי בולים? כדי לקדם את התרבות העממית הסינית, הנפיק הדואר של טייוואן, היא סין הלאומנית, סדרת זיכרון בת חמישה בולי דואר.

סדרת הבולים מראה בזה אחר זה, את סיפור האגדה: „אהבתם של שאנפו וציו יינגטאי". כל בול מהווה חלק מהאגדה האמורה. הנושאים: בית הספר, חברים בכיתה, ידידים טובים, גורל אכזר וצמד פרפרים.

כאמור, ילדים, זוהי אגדת עם סינית פופולרית, המספרת את סיפור אהבתם של ליאנג שאנפו וציו יינגטאי. הסיפור התרחש בתקופה העתיקה, בעת שלטונה של שושלת טסין המזרחית, חיו משפחת ליאנג ומשפחת ציו בכפר נידח. בן משפחת ליאנג, שאנפו, נשלח ללמוד בבית הספר המחוזי. בינתיים, בת משפחת ציו, יינגטאי, התחפשה לנער, כדי ללמוד באותו בית הספר, שאנפו ויינגטאי למדו והפכו עד מהרה ידידים טובים. ודאי תשאלו, ילדים, למה התחפשה הנערה לנער? ובכן, בזמנים ההם לא הורשו לנערה ללמוד. לכן, כמובן, התחפשה הנערה לנער. לאחר שלוש שנים, מספרת האגדה הסינית, ציווה האב על יינגטאי לשוב הביתה, ושידך אותה לבן משפחה עשירה.

הידיעה כי יינגטאי היתה נערה, וכי עומדת לתתחתן בקרוב, הפתיעה מאוד את שאנפו. הוא קונן על מר גורלו, התייפח ימים שלמים, חדל לאכול ולשתות ועד מהרה חלה ומת.

לבבה של הנערה יינגטאי נשבר, כאשר שמעה כי שאנפו מת. בהגיע יום החתונה, היא נדחפה למרכבת החתונה האדומה. בעוברה על פני קברו של שאנפו, היא העיפה עצמה על הקבר ובכתה. לפתע פרצה סערה גדולה, נשמע רעם, והקבר נפתח. יינגטאי קפצה לתוכו, והקבר חזר ונסגר.

והאגדה יודעת לספר, כי החתן זעם כאשר שמע, כי כלתו קפצה לקברו של שאנפו. הוא ציווה לחפור את הקבר. כאשר נפתח הקבר... נמלטו מתוכו שני פרפרים עליזים, התעופפו השמימה, זה לצד זה, ונעלמו בעננים רחוקים. עד מהרה פסקה הסערה, ובאמצע השמים הופיעה קשת נהדרת. על פי האגדה הסינית, החלק האדום, החיצוני, הוא שאנפו והחלק הכחול, הפנימי, הוא יינגטאי.

סדרת הבולים המעלת את האגדה הסינית, מורכבת מחמישה בולי זכרון, שיצאו לפני חצי שנה. הבולים צויירו בידי הקריקאטוריסט קואנג מוטיסיון, ואומתו בידי מומחי הפולקלור בסין הלאומנית.

זה מה שאמרנו, אגדה חמודה וגם סדרת בולים שובת לב ועין.

תחרות שירים, ציורים וחידונים

מערכת „הצופה לילדים" מכריזה על תחרות שירים, ציורים וחידונים בנושא — חג הפסח.

בהצלחה!

בג׳רבה לא תיקנו גגות

מאת יונה כהן

לילות סוערים

מאת ר״ל סטיבנסון

תרגם מאנגלית: יהושע כוכב

ניב בציור / מאת הדסה קבלן, ראשון־לציון

א) מהו הניב המסתתר מאחורי הציור?
ב) הסבירו בקצרה את משמעות הניב.

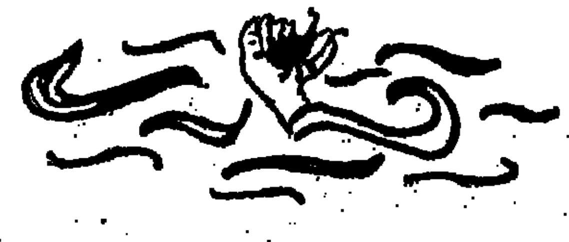

חידון

את התשובות יש לשלוח ל„הצופה לילדים" רחוב המסגר 66, תל־אביב

חידון המדרגות

מאת שולמית ציטרון

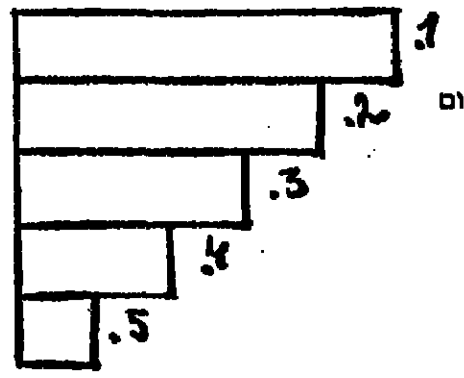

הורידו אות אחת בכל פעם (מקום תאות אינו קבוע).

1) חג בחודש זה.
2) יבוטל.
3) תנובת אילנות.
4) כפול.
5) למוור.

למה ומדוע?

למה אנו מתעטשים, ומהו העיטוש?

בחוג המשפחה

בעריכת נעמי גוטקינד

כרמלה בורק מכינה ארוחת בוקר לקופה עיזה היושבת בחיקה. אחרי אילופה תסייע הקופה הקטנה לנכי צה"ל

קופה קפוצ'ינית מבית דתי — לעזרת נכי צה"ל

מאת אסתר וסרלאוף

מי מאתנו לא אמר פעם, כילד, כדי להקניט חבר: „קוף אחרי בן־אדם"?

כרמלה בורק לא רק אמרה — היא גם חשבה על תכונה מיוחדת זו של חיקוי האדם כפותחת פתח לניצול הקוף לעזרת האדם המוגבל.

כרמלה בורק היא פסיכולוגית דתית העובדת במחלקה לשיקום נוירולוגי בבית חולים „תל־השומר". לפני שנים קראה על נכים בעולם הנעזרים על ידי קוף במילוי משימות יום־יומיות. לא פעם העלתה את הרעיון לנסות ולהיעזר בקוף במחלקתה בתל־השומר ונתקלה בלא מעט לעג. יום אחד הביא לה אחד מאנשי הצוות עתון שסופר בו על נכה בארצות הברית שקוף משמש לו כ„ידיים וכרגליים".

בכתבה קראה על הפרופסור לפסיכולוגיה מרי ויליאן שכתבה לה למטרה לעזור לנכים. הופיע גם מספר הטלפון שלה. אותה פסיכולוגית היא היחידה בעולם שאימצה את השיטה של הסתייעות בקוף למטרות יום־יומיות.

במקרה עמדה כרמלה בורק בפני נסיעה לארה"ב ובעקבות הכתבה יצרה קשר עם הפרופסור. בבואה לבם.

בורק הוזה לתל־השומר מלאת התלהבות. גם סרט וידיאו המהדים את תהליך אימון הקוף היה באמתחתה. בסוף שנת 1984 שלחה מרי וילאן מארה"ב שני קופים ראשונים כדי לאמן ולאלף אותם לקראת סיוע לנכים כמו שהכלבים מסייעים לעוורים. המטרה — עזרה לנכי צה"ל משותקי גפיים או נפגעי חוט השדרה.

הוקמה עמותה לפרוייקט כשבראשה גבי כרמלת בורק, ד"ר משה ברט הווטרינר וסורין הרשקו — הפצוע קשה ממבצע אנטבה המשמש כמזכיר, הכל על תקן התנדבותי, אבל מימון האימון ואחזקת הקופים מגיע ממשרד הבטחון. אחד הקופים „גדל" „והתחנך" אצל משפחה של כרמלה עד לפני כשבועיים.

שנתיים ימים שימשה לו משפחה אומנת. לקראת נישואי בתה והתכונות הדרושות באיצה להעבירו למשפחה אומנת מתנדבת אחרת.

אם לשבעה פלוס קוף

כרמלה בורק היא אם לשבעה המתחנכים במוסדות דתיים כמו אולפנות וישיבות־הסדר. וליישראל עלתה מאוסטרליה ב־1966. בעלה ד"ר מיכאל בורק הוא רופא ומנהל מחלקה פנימית בבי"ח „איכילוב" בת"א. וברור שלא פשוט לגדל ולהיות במחיצת קוף בבית זה ברוכת ילדים ועסוקה כמו זו. אלא שכרמלה אצלה ביקדימת את האמצעים. וגם אם המטפלת קשה היא קיבלה אותה באהבה ובמסירות.

התהליך איטי נמשך כשנים. בחצי שנה הראשונה להיות במצא הקוף אצל אמו. כי הוא יונק ולבגרות הוא מגיע בגיל שלוש. הקוף המתאים לפרוייקט של כרמלה הוא מהסוג הנקרא קפוציין, פרופ' מרי וילאן — בחרה בזן הזה בגלל תכונותיו החיצוניות והפנימיות, גודל של חתול, חברותיות, יכולת מוטורית, אינטליגנציה — מקצת מכל דבר.

שלושה שלבים באימון: א) בית, ב) אילוף ג) „שידוך" בין הנכה לבין הקוף השלב הקצר ביותר.

כרגע — מצויים בארץ המרכזה קופים „המתחנכים" לקראת סיוע לנכי צה"ל. אגב, השלב הראשון — שלב הבית הוא הקשה והארוך ביותר. קוף דומה לילד בדרישותיו. לקופה של כרמלה דאגו לבנות כלוב מיוחד שבו ישנה אך עם השכמה, הוצאה כיוצאה. בתחילה היתה תוקפנית באה, לינאה בבת הקטנה בת ה־6, „ביליגה" והרסה והשמידה חפצים כולל עציצים תלויים שנקנו במיוחד לפני שנת השבכיסה איתם הפכה לנדנדה. לא פעם כעסו בעליה. אך היא קלטה את נקודת התורפה של כל אחד מבני הבית. למדה עם מי כדאי לה „להתחיל" ומי לא יעניק לה את הבוכה... הלב שבדרשה. למדה מהילדים איך אוחזים בעפרון, אפילו כמעט כל מה שבני הבית עשו ולא פעם מצלחותיהם.

בקבוק חלבי ובקבוק בשרי

היו לה שני בקבוקים מיוחדים חלבי ובשרי. פעם הכניסה את ידה לקפה רותח ונכוותה. מאז למדה להזהר. אם קרה שכרמלה חיבקה את אחד מילדיה, ידעה הקופה לפרוץ בבכי קורע לב, עד שחיבקו גם אותה. יצרו לה בובה בצורת שפן צעיר והיא היתה נרדמת עמה כמו ילד קטן. באחת השבתות דלק החשמל בבית בשל קלקול בשעון השבת והמשפחה ניסתה לשכנע את עיזה הקופה להיות גוי של שבת. עיזה לא הבינה...

קופים מבטאים אהבה על־ידי „בדיקת ראש" — חיפוש אחר כינים. הגב' בורק ההובבת בביתה מטפחת „זכתה" פעמים אין ספור ל„אהבה" מעין זו כשהקופה מנסה להוריד לה את מטפחתה.

בשעות הבוקר כשכל הבית הומה ויש להכין את הילדים לגן ולבית הספר, היתה כרמלה בורק מוציאה את הקופה מכלובה ומכניסה אותה תחת בית שחיה. עיזה היתה מתכרבלת כתינוקת וכרמלה מכינה בינתיים ארוחת־בוקר.

הכלב לא השלים

בני הבית הסתגלו והתרגלו — אפילו כשקרעה את מחברות הילדים וספריהם. מי שלא יכול היה להשלים עם נוכחותה של עיזה היה כלבם האהוב של בני המשפחה. הוא לא סבל את הקופה והיא היתה מציקה לו. בינתיים הזדקן חלה ומת.

איך הגיבה הסביבה על נוכחותה של עיזה?

כפי שמגיבה החברה בדרך כלל לדברים שאינם מקובלים, היו שהעריכו והביעו, והיו שלגלגו. יום אחד נערך טקס „פדיון הבן" אצל קרובי משפחה מחוץ לעיר ולא היה מי שיישאר עם הקופה. הבורקים לקחוה עמם. אנשים שראו אותם ברחוב נדהמו. מישהו אמר: „תראו אשה משוגעת אין לה מה לעשות". אולם כל התגובות לא הרתיעו את כרמלה. החלטתה נחושה לעשות לעזרת נכים ופצועי צה"ל בכל דרך אפשרית. ועכשיו כשהקופה עזבה את הבית — חשים כולם בריקנות...

איך אילפו את עיזה?

הווטרינר ד"ר ברט התנדב למשימה. ברכשה קלינית מיהודת בפ"ת ושני סטודנטים מתנדבים מאוניברסיטת ת"א באים יום יום לאילוף. כולם הולכים בעקבות סרט וידיאו של האילוף שנערך בארה"ב. לכה מאלפים קוף? להביא שתיה ודברי אוכל, להכניס קלטת לטייפ, לצחק ולהשתעשע עם בעליהם. שלב זה אורך בערך שנה והשלב השלישי הקצר ביותר הוא יצירת הקשר בין הנכה והקוף.

פצוע אנטבה — הנהנה הראשון

אחד הנכים הקשים ביותר בארץ שנפצע במבצע אנטבה הוא סורין הרשקו היושב על כסא גלגלים. סורין הוא שותף פעיל בפרוייקט והוא הכדרבן והמזכיר של הפרוייקט. סורין יהיה גם בין הראשונים שיקבלו קופה לעזרה. הקופה תוכל לגווס אותו בכסאו, תביא לו חפצים, תשעשע אותו בעת בדידות וכד'. אמו של אחד הנכים הנעזרים בקוף בארה"ב סיפרה לא מכבר על בנה שנפצע בתאונת־דרכים בגפיו, הנמצא כל היום בבית, ללא יכולת תפקודית, גם האם הרגישה עצמה כבולה מאד, לא יכלה לצאת ולבוא. אבל מאז שהקוף אצל בנה היא יכולה לפעמים לצאת ולהתאוורר לדבר עם אנשים ולהחליף כוח.

אצלנו בארץ מיועדים הקופים המאולפים לנכי צה"ל בלבד בשל המשאבים המצומצמים. כדאי היה למצוא תורמים שיאפשרו אילוף קופים גם למען משותקים ונכים אזרחיים.

אשר לכרמלה בורק — היא מצטנעת ורוצה להדגיש שכמוה יש היום עוד מספר משפחות אומנות לקופים הללו ואין היא היחידה. אך עד כמה שידוע לי היא המשפחה הדתית היחידה העוסקת בעבודת קודש זו. ועליה מותר להגיד „גדול העושה צדקה יותר מן הקרבנות".

הדסה בעיר העתיקה

הסצינה הנראית בתצלום המצורף היא סצינה קלאסית: אחות טיפת הלב מדגימה איך מחתלים תינוק בן יומו. אבל כל מה שמסביב — שייך להיסטוריה של חיינו בארץ ישראל. האמבטיה העשויה כ„פיילה" של פח, שולחן העץ המגושם המשמש לטיפול בתינוק, לבושן של האחות ושל האמא והסבתא. השטיחים המקשטים את הקירות ועליהן דמותו של חוזה המדינה והדלות הנקיה הקורנת מן החדר כולו. תמונה זו, הלקוחה מגנזי ארכיון ההסתדרות הרפואית „הדסה" בניו־יורק מציגה התרחשות שארעה בעיר העתיקה בירושלים בשנות השלושים של המאה.

בבית התפוצות מוצגת תערוכה ששמה „בנות חיל" והיא באה לתאר בצורת כמאתיים תצלומים ותעודות, שבעים וחמש שנה לארגון „הדסה". שווה ביקור.

יין רימונים

הקורא מיכה גולדפרב מתל־אביב מעוניין במתכון לעשיית יין מרימונים שהתפרסם במדור שלנו לפני כמה חודשים. מסתבר שנוהג להכין יין שכזה (שהוא טעים מאוד) והמתכון אבד לו. ובכן, למרות שעונת הרימונים עדיין רחוקה, הנה בקיצור לכל שרוצה ללמוד את סוד העשייה:

צריך לקלוף את הרימונים ולסלק גם את הקליפות הפנימיות המרירות שבין גרגיריהן עד שמתקבלת כמות של כ־4,5 ליטרים. סוחטים את הגרגירים במסננת גדולה בעזרת תחתית של כוס או חפץ קשה אחר. כך הגרגירים לא מתרסקים והיין לא נעשה עפיץ מדי. מאחר שהרימונים מכילים טאנינין, חומצות ומינרלים בכמות רבה — אין צורך בהוספת חומרים רבים בעת הכנת התירוש.

מה שצריך לעשות הוא למזוג את היין לכלי תסיסה נקי ומעוקר ולהוסיף 0.2 גר' סולפיט לליטר ואחרי כמה שעות גם 1 גרם לליטר אמוניום פוספט ו־1 גרם לליטר — בנטוניט. משתמשים גם בשמרי יין מיוחדים (שאלו עליהם אצל בחנויות המתמחות במכירת יינות). מערבבים את החומרים עם המיץ, פוקקים בצמר גפן ומתסיסים ארבעה ימים. מוסיפים ליטר סירופ סוכר למיץ אם רוצים לקבל יין מתוק ולאחר הצטללות מקפאים — מסננים.

מצטידים למשך ארבעה חודשים. מצללים את היין ומעבירים לבקבוקים.

מינסטרונה צמחי

מה אפשר להכין ממוצרי הסויה של סבפול החורג מקציצות או שניצלים שיגרתיים? רות סידקיס והשף עזרא גרקיס ישבו על המדוכה הזו ויחדיו עיצבו מתכונים מורכבים ומפתיעים. אחד מהם משלב נקניק צמחי וגבינה צהובה מגוררת.

הנקניק הצמחי, כולו על טהרת הסויה והחיטה, הוא פרווה גמור, כמובן, אבל מי שחושש משום מראית עין על הוספת הגבינה למה שנראה כאילו נקניק, יכול לוותר על הגבינה ועדיין, יהיה לו תבשיל טעים:

מינסטרונה מנקניק צמחי

6 מנות.
1 בצל גדול.
2 גזרים.
1/4 ראש כרוב בינוני.
4—5 כוסות מים.
2 כפות אבקת מרק ירקות
3 שיני שום
1/2 כפית מלח
פלפל שחור
1/2 כוס אפונה ירוקה
100 גרם רסק עגבניות
1/3 כוס אורז
150 גרם נקניק צמחי חתוך לקוביות
1/2 כוס אטריות קטנות
1/2 — כוס גבינה צהובה מגוררת

אופן ההכנה:

קוצצים דק את כל הירקות, שמים בסיר גדול עם המים, התבלינים, האפונה, הרסק והאורז. מבשלים כ־20 דקות.

מוסיפים את הנקניק החתוך ואת האטריות וממשיכים לבשל עוד 12—15 דקות עד שהאטריות מתרככות.

מה נצפה מה צפוי

ברדיו * בטלוויזיה
בעריכת שולה מוסטיק

בטלוויזיה

● „המהגרים" (מוצ"ש, 22.30) — הפרק השני (חלק ב'): „סנכה פחי". פרדי מתקבלת לעבודה בחנות הכלבו של הסופר האוסטרי הקשיש טורייבן. שוב ושוב נחשף קיצור יהן ושבר חייהן של הדמויות השונות: הצלם פּפּר המיועד לבת בלתי חוקית בפראג, טוריבן הבגוהק מתרבותו וכתחבס סביב יצירה ספרותית ואחרים. את כלהמת העולם לוכדים עתה הפליטים מן התקצורת, רחוקים כל כך מן ה„זירה". פרדי קץ בבציקת החיים בניו־יורק ומבקש לעבור לסנטה־פה שבחוף המערבי של ארה"ב. מהבינו כי כך לא יוכל להימלט בעצמו, הוא מעדיף להתגייס לצבא האמריקני ולהיפך כך לאורח אמיתי. הוא חולם לשוב ולפקוד את וינה, עיר הולדתו, כחייל אמריקני.

● „שושלת" (א', 21.30) — הפרק השלושים ושישה: אלקסיס כהבונכת לנישואית עם ססיל קולבי; ניק סבור כי על קלאודיה לשוב ולהתאשפז; פארוק, אחיו של איזל הנפט ראשיד, מציע בשמו לקיינגבון זכויות נפט; ניק נפגש עם פארוק לשיחה על ההתאבדות של אחיו בארצו של ראשיד. פארוק אומר לו, כי לולא סירב קריינגטון בשעתו לשלם בעד שחרורו, לאחר שנתפס בהביזה סבים — היה נמנע מעשה ההתאבדות. בין ניק וקריגנטון מתפתחת תגרה, שבעקבותיה קורה אסון; ססיל מקבל התקף לב בביתה של אלקסיס, סמוך לשעת טקס החתונה.

● „כניסה חופשית" (א', 22.20) — נושא התכנית הפעם: „התעשיה הישראלית — לאן?"

● „הפלא ופלא" (ב', 20.02) — סדרה אמריקנית המציגה מבצעי ראווה ייחודיים במינם, מפגני כוח גבורה, תופעות בלתי שגרתיות ברפואה, בספורט, בטכנולוגיה, ועוד.

● „ציפורים מתות בסתרי" — סדרה דרמה אמריקנית בת 10 פרקים (ג' 22.30) הסדרה היא עיבוד לטלוויזיה של הרומן המצליח של קולין מקאלוג. במרכז העלילה עומדת דמותו של הכומר השאפתן ראלף דה־בריקאסאר, הנקרע בין אמונתו ורצונו לספס ולעלות בשלבי סולם הכמורה לבין אהבתו למגי, שאליה ההורדע בפעם הראשונה בהיותה ילדה בת 10. הסיפור מתרחש באוסטרליה. ראשיתו בשנת 1900, והוא הולך ומתפתח לסאגה משפחתית סוערת, שבה בפרקים יחסיו של הכומר דה־בריקאסאר עם מגי ובני משפחתה עשרות שנים.

הפרק הראשון: מרי קארסון היא אשה עשירה ורבת עוצמה, בעלת אחוזה וחוות בקר, בעיירה ששמה דרוגידה. היא מתאהבת בכומר של הכנסייה המקומית האב ראלף דה־בריקאסאר, הצעיר ממנה בהרבה שנים. כאמצעי פיתוי, מתוך הכרה בשאפתנותו, היא רומזת לו, כי היא עשויה להוריש את רכושה הרב לכנסייה שבה הוא משרת. הכומר אינו נענה להיזורים. מתוך זעם של נקמה היא מזמינה את אחיה ובני משפחתו דלי האמצעים מניו זילאנד לבוא להתגורר באחוזתה ולעבוד בה, בהנחה שהם יהיו יורשי רכושה. האב ראלף מקסם מיד מן הבת הצעירה לבית קלירי, מגי בת 10.

● „יוסף ביגון — מוגבל בוקיותיו" (ד' 20,02) — לרגל שחרורו של אסיר ציון יוסף ביגון יספרו עליו חבריו הנמצאים בארץ, ויוקרן בשידור חוזר סרט שנעשה עליו לפני כשלוש שנים.

● „תצפית" (ד', 20.30) — ציפורים הן האויב הבלתי צפוי של מטוסי חיל האוויר הישראלי. לא מכבר נערך מחקר מקיף על נדידת הציפורים, שמטרתו להפחית את מספר ההתנגשויות בין מטוסי חיל האוויר לבין הציפורים הנודדות. בתכנית כתבה המציגה את המחקרים האלה — מחקרים הנעשים בעזרת דאון מיוחד. כתבה אחרת מציגה שיטת ניסוי של המכוס לביא.

● „44 ימים בשבי האיראני" — סרט תעודה — חלק שני (ה', 21.30) — הסרט משחזר את חוויותיהם הקשות של 52 אנשי שגרירות אמריקנים, שנחטפו ב־4 בנובמבר 1979 בידי סטודנטים מוסלמים קנאים באיראן. בסרט מפי כמה מן החטופים וסרטים שצילמו משולבות עדויות, שלא סופרו. לפני כן, האיראנים עצמם בתוך השגרירות.

● „חרב גדעון" (ה', 22.20) — דרמה קנדית צרפתית על פעולתו של „המוסד" הישראלי. הסרט ישודר בשלושה חלקים. הסרט מבוסס על רב־מכר של ג'ורג' ג'ונאס. הוא מתמקד בפעולות אנשי „המוסד" הישראלי, בעקבות רצח הספורטאים הישראלים באולימפיאדת מינכן ב־1972.

לרקוד על...

דמנהל של רשות השידור בקדנציה הבאה — הי"ו באפריל — במקומו של הורביץ הפורש עתה, עו"ד מיכה ינון? ב־31 במארס מסתיימת הקדנציה של הועד המנהל של רשות השידור, ועדיין אין הסכמה כלשהי בין הליכוד והמערך לגבי אישיות הקדנציה הבאה.

המערך תובע לחלק את העוגה חצי חצי: ייצוג שווה של נציגים בועד המנהל; יו"ר הועד המנהל יהיה נציג המערך, כי מנכ"ל רשות השידור, אורי פורת, שנותרו לו עוד שנה וחצי עד תום הקדנציה שלו, מזוהה עם הליכוד.

* **שלא יהיו הפתעות.** שידור תחרות הזמר האירוויזיון משתתף גמר ביג אירופה בבריסל בטלוויזיה בסימן שאלה. האיגוד הארצי של עיתונאי ישראל הכריז השבוע על סכסוך עבודה ברשות השידור, שיתן את אותותיו על המסך — אם ובאשר — בתום 14 ימי ההודעה, יום אחד לפני קיומם של שני אירועים מרכזיים אלה.

הרקע למאבק הוא פסיקת בית הדין לעבודה לשלם לעיתונאים ברשות השידור שישה אחוזים תוספת שכר רטרואקטיבית לכשנה וחצי. על־פי דרישת האוצר, תעכב רשות השידור את ביצוע התשלום לעובדים עד לאור סיבים הנושא.

גם יטכנאים בטלוויזיה לא אמרו עדיין את המלה האחרונה. גם בהם תלוי יהיה שידור הזמר אירוויזיון, אם יחליטו לנקוט סנקציות ו„לעבוד לפי הספר", בגלל התחבה המתנהלת, לטענתם, במשא ומתן אתם.

* **להישאר שלו.** אחרי „כתב בעיתון" בטלוויזיה, שהתייסר להוציא עיתונאים משלוותם, ומספר תגובות של „איגוד קודשי" בידיה, שהתכוונו לאוות במה שיותר פרובוקטיביות ובוטות, פרש מאיר שלו מכיכובו באמצעי התקשורת, אולי לטובת עולם הספרות.

לילדים ולנוער
בטלוויזיה הכללית והלימודית

● יום שישי

14.00: עולמו המשונה של צ'ארלס דיקנס — הסרט משלב קטעים דרמטיים מספריו של צ'ארלס דיקנס המשקפים את דעתו על השפעות המהפכה התעשייתית על החברה באנגליה.

14.30: משפחת סאליבר — פרק 10 — לורד צילטרן מרצע באורח קל את סיניאס בכתפו במהלך הדו־קרב. פלאנגינס ולורד ברנספורד מצטיירים לספיניאס את תפקידו הממשלתי הראשון. הוא מציע שוב נישואין ליוילנד אפינגהאם, אך נדחה. הדוכס מאומניום מציע למצדאם מקס להצטרף אליו לאנגן קומו.

● יום ראשון

16.30: השבוי מזנדה — פרק 4 — רופרט מהנזאו, איש חצרו של הנסיך מייקל, מציע לרודולף „מלך רוריטניה" לרצוח את מייקל ולהתחלק יחד בשלטון. רודולף דוחה את ההצעה. הוא רוקם תכנית לשחרר את המלך משביו ומשאיר צוואה.

17.30: „שישאר בינינו" — התכנית הפעם מיוחדת לכל מי שמסמיק מבושה.

● יום שני

14.35: הבט אלי — סרט על בעיית הפיגור הלבוהם של החירשים בחברה. נער חירש, שכלבו נפצע בתאונה, מנסה ליצור קומוניקציה עם אנשים כדי להציל את כלבו.

15.00: קשר משפחתי — בתכנית הפעם בשוחחות משפחת אסולין מאילת עם זיוית אברמסון על אורח חייה ובעיותיה של המשפחה.

15.40: הפונדק בפרוץ המשת המייל — פרק: מגי — זוריה של מגי ניסטר במגפה באוה"ב. המרכבה של החבורה המתחזה התהפכה, ונוספה נפצע קשות. אנשי האקספרס האוסטרלי מצילים את חיי הנוסעים. מתברר שאחד הנוסעים הוא פושע המוביל למאסר.

17.30: „פסטיבל 86" — חלק ב'. חבורת ילדי הפסטיבל, בליווי רקדניות הפסטיבל ובהשתתפות גידי גוב, שרי צוריאל, אלון אוליארצ'יק, יאיר ניצני, דני בסן, לאה לופטין, ריקי גל, רבקה זוהר ולהקת ברוש — יגישו את חלקו השני של „פסטיבל 86".

18.15: „עישון" — סירטון על העישון יוקרן לרגל שבוע הבריאות הבינלאומי, ובו: על הסיבות לעישון ועל הסיכונים הכרוכים בו.

● יום שלישי

14.15: הלן קלר — הנס נמשך — סרט קולנוע — מלודרמה מרגשת על חייה ובגרותה של הלן קלר, מורתה אן סאליבן והיחסים האישיים ההדוקים ביניהן. הסרט סוקר את מהלך לימודיה של הלן קלר בקולג', כתיבת הספרים וקשריה עם החברה סביבה.

15.55: שביל באמצע, שביל בצד — טיול השבוע: מצפה היערנים אחיהוד, תצפית על עמק עכו, כפר יסיף, הדרך מירכא במעלה ההר, ותחילוה, מצודת תפן, חירבת מחוז וחירבת חשק, אזור ההתיישבות תפן, אזור התעשייה תפן תצפית ממגדל תפן.

17.30: „זנב להרשות" — אורח באולפן: שחקן הכדורגל אלי אוחנה.

18.25: „הגיע זמן לשנן" — פינה שבועית לעניני שלום, בהגשת אבשלום קור. הפעם: „נחמקין — הבן של נחמה".

● יום רביעי

15.00: מועדון הפיקוחיקים — פרק 10 — פיקוויק נורץ בדעתו שלא לשלם את הוצאות המשפט. הוא נאסר בכלא „פליט" ולומד להכיר טיפוסים שונים המרצים את תקופות מאסרם באותו בית כלא.

17.30: „שמיניות באוויר" — עם דליק וולינץ וסולים.

● יום חמישי

17.30: „באותו עניין" — סדרה שבועית המעלה בעיות של צעירים בדרך של פסיכודרמה ומשחקי תפקידים. קבוצה של נוער, ממקומות שונים בארץ תעסוק בגיל ההתבגרות — על חוויותיו ומכאוביו.

18.00: משפחת קמבל — הפרק השמיני: „הנקמה". קפטן סימס נרדף על ידי אדם המושך בו כי הוא אשם במות אביו. ד"ר קמבל מצליח להוכיח כי אין אמת בהשדותיו, ובכך מציל את קפטן סימס ממוות.

ברדיו

* „קבלת־שבת" — פרשת „כי תישא" (א') שישי, 15.00 — שיחה על הפרשה מפי הרב משה אברהם בר, רמת של יד אליהו. חזן פורה ישרטס קורי דידקן על דמויות מן הפרשה. קריאה בהפטרה ובהפטרה מפי חיים אביטל הנער הבר־מצווה יבאל לאופר.

* „מלווה מלכה" (ב') מוצ"ש, 22.10 — התכנית השלישית בסדרה על „גי מילות חסדים". משתתפים: אברהם לבנטל וצבי קושלוד מטעם האגודה „למען נזקקי ירושלים"; על גמ"ח תפילין ידבר הרב יששכר גוטמן: אליהו ירש על אגודת עזרת חולים ברוחבות; מאיר אבלסון על סיוע לנוער; הרב אליקום דבורקס על בהוות הצדקה. הצורך: משה חן.

* „מחשבת ישראל" — סדרת שיחות מפי פרופ' איתמר גרינולד (א') ראשון, 19.05.

* „עם ישראל" — מוסף לעניינים יהודיים בעולם (ב') ראשון, 19.5.

* „שלום לבן דודי" — פיוט וברכה בשידור חי — בעריכת שבתאי ביבי (ב') ראשון, 20.05.

* „צימוקים ושקדים" — מבחר שירים ביידיש (ב') ראשון, 22.05 — הפעם: שירים ע להברשא: „בין אב לבנו".

* „תפוח ועץ" (א') ראשון, 22.055 — הפעם: „כאשר אחד ההורים נתון לחקירה, מעצר או מאסר".

* „השכלה ודעת לכל" — „תקשורת המונים" (א') שני, 15.27 — הפעם: „התקשורת והממשל — יוסי גומליך".

* ראיון מיוחד עם יוסי פלד, אלוף פיקוד צפון (גל"צ) שני, 18.05.

* „שעה חופשית" — מגזין שבועי לעניני חינוך (ב') שני, 18.06.

* „עיונים בפרשת השבוע" — פרשת „ויקהל פקודי" — מאת הרב יונה מצגר (א') שני, 19.05.

* „סולם הזמירות" — מבחר הפזמונים המסורתיים בעריכת שבתאי ביבי (ב') שני, 20.05.

* „לכל אדם כוכב" — עם האסטרולוג אילן פקר (א') שני, 22.05.

* „אצבע על הדופק" — שבועון בעניני בריאות ורפואה (ב') שלישי, 18.06.

* „שיעור בתלמוד" — מסכת „ברכות" — מפי הרב שבתאי סבטו (א') שלישי, 19.05.

* „עולם חדש" — מגזין חדשותי לעניני האדם וסביבתו (ב') שלישי, 19.35.

* פרקי חזנות „כבקשתך" — בעריכת אברהם סלומון (ב') שלישי, 20.05.

* „עוד פעם אותו" (ב') שלישי, 22.05 — הפעם: „אוויר זה שאנו נושמים" — על בעיות זיהום אוויר.

* „קפה ראשי" — היהודים מגוונים בהשתתפות המאזינים — עם שמוליק רוזן (ב') שלישי, 23.05.

* „השכלה ודעת לכל" — „גיל ההתבגרות" (א') רביעי, 15.27 — והפעם: „אישיות ודימוי עצמי" — קיו"ה עם פרופ' אבנר זיו.

* „שואל כעניין" — שאלות בנושאי חברה והלכה עם רב בישראל (א') רביעי, 19.05.

* „מוסף לעניני צבא וביטחון" (ב') רביעי, 19.35.

* שידור משחק כדורגל בין נבחרת ישראל לבין נבחרת מערב גרמניה (ב') רביעי, 20.15.

* „כחפשים את המסמך" — בעריכת זאב צור (ב') רביעי, 22.05.

* „בימה ומסך" — לקט קטעים מתוך מחזות מוסיקליים וסרטים (ב') רביעי, 00.15.

* „שיעור בתניא" — מגיש הרב עדין שטיינזלץ (א') חמישי, 19.05.

* השבוע בכנסת — בעריכת צבי ישראלי (ב') חמישי, 19.35.

* שידור משחק גמר אליפות הארץ בכדורסל (ב') חמישי, 20.30.

* „בינינו לבין עצמנו" — שיחות עם מאזינים בשידור חי (ב') חמישי, 23.05.

פינת הבול

מאת חיים לנגלבן

תערוכת בולים לאומית „חיפה 87"

אגודת בולאי חיפה, מארחת את תערוכת הבולים הלאומית „חיפה 87". היא קיבלה את חסותה של שר התקשורת פרופ' אמנון רובינשטיין, ראש העיר חיפה א"יה גוראל, התאחדות בולאי ישראל בתאום עם השירות הבולאי הישראלי.

התערוכה תתקיים ב„היכל הספורט" שברוממה חיפה, בחול המועד פסח תשמ"ז 14 באפריל עד 23 בו, לפי לוח אירועים גדוש הכנסיות ואירועים.

בין הראוי לציין, כי אגודת בולאי חיפה הוקמה בשנת 1938 והיתה מהוותיקות והגדולות בארץ, והאגודה מקיימת פעילות בולאית ענפה בקרב חבריה. חוגי נוער וגימלאים, המוצאים את מקומם לבילוי והחלפת פריטים בולאיים; בבקום ספריה בולאית, כן מתקיימות הרצאות בנושאים בולאיים שונים. שיא הפעילות — קיום תערוכת בולים, בה יכולים החברים להציג ביע על השיגיהם.

תערוכת הבולים הלאומית „חיפה 87" היא הרביעית במניין התערוכות, שאורגנו על־ידי בולאי חיפה. קדמו לה תערוכת הבולים „תבאי 52", „תבאי 64" ו„חיפה 80".

הנהלת תערוכת „חיפה 87" דאגה בעוד מועד, כי אספנים ישראלים אשר זכו בעבר בפרסים בתערוכות בינלאומיות, יציגו את אוספיהן הן באגף הכבוד והן באגף ההזמנה.

לפי שפורסם בפרוספקט, האגף הלאומי יכלול תצוגות בולים הקשורות בארץ־ישראל יהיו בו אוספים בתקופת השלטון התורכי, מדינות הקפיטולציות, תקופת המנדאט הבריטי, הקופת המעבר בשנת תש"ח־1948, בולאות המדינה המתחדשת, מהגות הריכה, השואה ופריטיה.

באגף הכללי קיימות תצוגות של בולים ומכתבים מארצות רבות. אגף מיוחד נועד לנושא התימטי, בו יהיו מדורים לבעלי חיים, רפואה, דואר אויר, ועוד. אגף זה במיוחד פתוח לבני נוער, המתחנכו בדרך כלל סביב נושא הימטי.

אגף מיוחד הוקצב לבני הנוער. אגף זה חולק לארבעה מדורים לבני גילים שונים. כך, למשל, קבוצה אחת מורכבת מבני גילים 11—13; בקבוצה השניה גילאי 14—15; בקבוצה השלישית גילאי 16—18; ובקבוצה האחרונה גילאי בני 19—20. התאריך הקובע לקביעת הגיל הוא 1 בינואר 1987. לבני הנוער יוקצבו לא יותר מחמש מסגרות ולא פחות ממסגרת אחת. הדפים עליהם מורכבים הבולים הם סטנדרטיים, נתונים בעטיפות שקופות לצורך הגנתם של הבולים.

משרד התקשורת יקים במקום משרד דואר אשר יחתים כל דברי הדואר שיתקבלו במקום בחותמת דואר מיוחדות, אשר מדי יום יוחלפו לפי התכנית הבאה: יום חמישי 16 באפריל — חותמת פתיחת התערוכה; „יום יוראיקה" ב־17 באפריל; „יום הבול" — 18 באפריל; „יום קרן הקיימת לישראל" — 20 באפריל; „יום האביב" — 20 באפריל; „יום חיפה" — 21 באפריל; „יום הנוער" יתקיים ב־22 באפריל; ואילו ביום הנעילה — 23 באפריל — יתקיים „יום הים" ובהתאם לכך גם תוכנס לשימוש חותמת דואר לציון האירוע.

הנהלת התערוכה מורכבת מהחברים: יו"ר התערוכה — בן הדור גסטייגר; סגן יו"ר — אברהם תרמן; מזכיר: מרדכי קרמנר הגזבר — קלמן ברריאילן.

קרוב לעשרה סוחרי בולים ישתתפו בתערוכה באגף המסחרי, שהם שניים מחו"ל, שיקימו בשטח התערוכה בניין ייעוד בולאי. הנהלת התערוכה תעמיד מדריכים מקצועיים לרשות קבוצות או כיתות בתי הספר שיבקרו בתערוכה.

השירות הבולאי הישראלי יוציא לאור לקראת התערוכה גליון בולים מיוחד עליו יופיע תצהיק של בול „תבא 52".

יום ו', י"ט אדר תשמ"ז, 20.3.1987

מתנדבון

בטאון "האגודה להתנדבות בעם"

ת.ד. 7570 ירושלים — מס. 118 ★ אדר תשמ"ז

ד"ש מבנות חינוך:

במוסד „טירת הילד" של „אמונה" בנתניה

אתי גרבר ולאה שלזינגר

אפרת ושולה

בנות שרות לאומי עוזרות ל„מיילד"

משפט דימיאניוק – והלקח לגבינו

זוית אישית — דב פרומן

ההחמצה של כלי התקשורת בתחילת משפטו של דימיאניוק האיום כאילו לציבור הישראלי לא יהיה ענין במה שמתחולל בבנייני־האומה, התגלתה כהחמצה התקשורתית של השנה. זוהי שוב אי־עירנות של מי שמופקד על המדיה, לעובדה שבישראל חיים היום מאות אלפי „יוספים" שלא היו שם – אבל בתודעה הקולקטיבית, בזכרון הלאומי שהם חלק ממנו, הם נושאים כולם בצקלונם את מוראות טרבלינקה, כפי שעלו במשפט.

הסתבר כי אינך צריך לעבור את השואה ממש ולחוות את הזוועה הזו חויה בלתי־אמצעית, כדי להיות שותף במה שאסור לנו להפנות לו עורף, כמו שאסור לנו להפנות עורף לחורבן־הבית או לגלות־ספרד. זה חלק אורגאני מאתנו והנוער הזורם למשפט, מסתבר, מבין זאת היטב, כמוהו מאות האלפים הרתוקים למכשירי הרדיו והטלוויזיה.

★★★

המסקנה היא אחת: עם שלם דן את דימיאניוק, עם שלם לא שוכח לגרמנים, לאוקראינים, לפולנים שהפכו אותו ל„תולעת רמוסה" ל„חסרי זהות" ל„אוויר", כפי שהעיד אחד העדים.

משפט דימיאניוק, הוא מביטויי השיא של הציונות: אנו צריכים למדינה – ולא רק כהזדקקות חיונית למסגרת מגינה, חמה, בטוחה, מסגרת שלנו, שאיש אינו יכול לנפנף אותו ממנה כפי שעשו חיות־האדם שם, אלא יותר מכך: מסגרת אותה נוכל למלא בתוכן של ממש: ערכי־מוסרי, בתחומי החברה, הרפואה, המדע. למה מכוונים דברי?

★★★

גם לדברים הקורים לנו, אנשי האגודה להתנדבות בעם. מול האכזו־יות של הרס האנושות הזורמת אלינו מן התיאורים שבמשפט דימיאניוק, אנו צריכים להבין שתפקידנו הפוך: לעזור, לסייע, להיות אנושיים. אין די בשנה אחת של תרומה כדי להגיע למיצוי של הנתינה העצמית. הקריאה לשרת עוד שנה צריכה לצאת מתוך כל בת בעצמה, ולא להיות „מאורגנת" עם תנופת־תעמולה מצד קברניטי האגודה. על כל בת לעשות שנת השרות השניה שלה מתוך מניע־אידיאליסטי, לא מתוך חוסר ברירה, מתוך אי־ידיעה „מה לעשות" בשנה הבאה. לכן איננו אוהבים לשמוע את המשפט „תנו לי משהו מיוחד".

★★★

שנתיים התנדבות אפשר לעשות בשני מוקדי עשייה – בכיוון אחר ובמקום גיאוגרפי אחר – אבל מאד הייתי רוצה לראות שהן תיעשנה במצפה־רמון, בירוחם, דימונה, במועצה אזורית מרחבית, בתי־חולים גריאטריים מקום בו מתגלמת הלכה למעשה מצוות ו„הדרת פני זקן". במקומות הללו יכולה לבוא תשובות מלאה לאותה שטניות שכולנו עדים לה במשפט. תשובתנו ניכחה: יותר מסירות. יותר אהבה. יותר נתינה הרשמנה לשנת שרות שניה!

ימי ושבתות עיון – בקצב אינטנסיבי

השרות הלאומי – והמשבר בבריאות

להכרתנו אורה פרץ ומשפחתה - נתיבות
מטקחת איזור הנגב

כוס תנחומים על מות של
אביך ז"ל

בית האגודה להתנדבות בעם

האגודה להתנדבות בעם ירושלים
סניף עפולה והעמקים
לידיד האגודה
ראש העיר עפולה

ח"כ עובדיה עלי

ומשפחתו
תנחומינו הכנים
על פטירת אמך ע"ה

טקס חלוקת תעודות לסיום שנת
שרות תשמ"ז
יתקיים אי"ה ביום ד' י"ז מנחם־אב, (5.8.87)
בבנייני האומה בירושלים
פרטים יבואו!

דרוש תורם!

לריהוט מועדון השרות הלאומי של האגודה להתנדבות בעם בירושלים. התורם יוכל להנציח את יקירו בדרך זו.

לפרטים נא להתקשר לטל: 02-248050

מרכז ישיבות בני עקיבא
„אורות ישראל" מכללה לבנות
לימודי סיעוד:

בנות אשקלון – מספרות (המשך מעמוד 3)

המתנדבות בשירות טיפולי לגיל הרך (המשך מעמוד 3)

מכתבים למערכת

בת „חינוך" שהתנדבה לעזור בבתי־החולים השתובבים:

„לא אשכח שהגשתי אוכל לחולת־עיניים והיא נישקה את ידי"

מתוך הדו"ח:

א. איתור מוקדם של מטופלים.

ב. אפקט משמעותי בתחום השפה.

ג. מיומנות טיפוליות במקרים „קשים".

ד. אי־הצלחה במוטוריקה.

משרד החינוך והתרבות
המחלקה להכשרת עובדי הוראה

„אורות ישראל" מכללה לבנות
נפתחה ההרשמה לשנת הלימודים תשמ"ח
לימודי חינוך:

א. מסלול לחטיבת ביניים.

ב. מסלול לחינוך המיוחד.

ג. מסלול לגיל הרך.

ד. המרכז להשתלמות מורים

פואימה
התנדבותית
בראש־העין

זכריה רויטל, חזו אריים ולוו מלכה, עם גב' זולפה ברונשטיין, מנהלת המקיף הדתי בראש־העין

ימימה טוויל, ממלאת־מקום בביה"ס „אוהל שרה".

זילפה דלברשטיין: נתינה רבה

זלפה ברונשטיין – מקיף דתי ראש – העין חטיבת הביניים: הנתינה של הבנות רבה.

ברצוני להביע את הערכתי ותודתי הרבה לבנות השירות הלאומי, העובדות בבית ספרינו בשנת הלימודים תשמ"ז.

אמרו רבותינו „גדול כח הנתינה, מכח הקבלה".

אכן משפט זה אפשר לאמרו על בנות השירות הלאומי השוהות עמנו ומלוות את חיי ביה"ס בכל רגע ובכל שעה, הנותנות מזמנם וממרצם ועל כך תבורכנה.

חשוב מאוד לציין שבנות השירות הלאומי הן בנות ראש – העין וחלקן הגדול תלמידותינו לשעבר המישמות הלכה למעשה את כל אותם מסרים דתיים, חינוכיים, לימודיים, ולאומיים שינקו מכתלי העורים ומבית ספרינו.

תיקצר היריעה מלציין את גודל תרומתן ונתינתן של הבנות, נכונותן, יוזמתן ומסירותן הראויים להוקרה רבה מצד כל הגורמים בביה"ס.

אציין מעט תחומים שהבנות מסייעות ועוזרות למהלך תיפקודו של ביה"ס.

בתחום הדתי:

א. סיוע ועזרה בארגון תפילות ומסיבות ראשי חדשים.

ב. עזרה בהכנת ארועים לקראת החגים השונים.

ג. עזרה בהכנת חומר לימודי, עזרה בציור ובקישוט בהכנת מרכז הלמידה בנושא השכיטה. (פרויקט השנה).

ד. סיוע בהכנת חגיגת הבר־מצוה לתלמידי כתה ז' לקראת חדש ניסן.

ה. סיוע בהפעלת „יום־שבוני" שנערך בי"א בשבט.

בתחום הלימודי:

א. שיעורי עזר לתלמידים בודדים.

ב. שיעורי עזר לתלמידים בקבוצות.

ג. חונכות לתלמידים נזקקים בשעות אחה"צ.

ד. עזרה לתלמידים חדשים בביה"ס.

ה. סיוע בקבוצות מסוימות במקצועות המתמטיקה, אנגלית, והערבית.

בתחום החברתי והתחינוכי:

א. ליווי תלמידים למסעות, לטיולים, לכנסים, והרצאות מחוץ לביה"ס, ימי עיון וסמינריונים ומפעלי ספורט שונים.

ב. עזרה רבה בהכנת מסיבות ביתתיות מסיבת חנוכה, מסיבת מורים, ומסיבת סיום לסוף שנה"ל (ארגון וקישוט).

ג. סיוע לתלמידים בביצוע התרמות בישוב המתבצעות על ידי התלמידים (מבקש בדלת, „ניצן", „מלב אל לב", „אקי"ם", „אלין", „אילן", „אלקן" וכו')

ד. סיוע בעריכת דפי פרשת שבוע, והפצת עלון ביה"ס בעזרת למועצת התלמידים.

בשם התלמידים הוריהם וכל צוות ביה"ס אנו מבקשים להודות לבנות ולאחל להן הרבה הצלחות בעתיד.

זלפה ברונשטיין

עודד אלמגור מנהל ביה"ס הממ"ד „אהל שלום": אהבה, מרץ, מסירות ויוזמה אישית.

חריני מבקש להביע בזאת את הערכתי והוקרתי לבנות השרות הלאומי בן־דוד סגלית, מדעי מיכל, רצון חדווה, המשרתות השנה בבית ספרנו.

זכינו לבנות אשר רואות בהתנדבותן יעוד לאומי ממדרגה ראשונה ואשר מבצעות את המוטל עליהן ומעבר לזאת באחוה, במרץ, במסירות, על הצד הטוב ביותר.

פעילותן בביה"ס מתבטאת בסיוע למורות בכתות, בחיזוק תלמידים תת משיגים, בהדרכה בהכנת שעורי חבית, בבניית פרוייקטים כגון: מרכזי למידה והעשרה, בספריה, בשיפור פני ביה"ס, בסיוע לחברת הילדים, למורים ולהנהלת ביה"ס בימים וארועים מיוחדים.

לפעילותן המגוונות שני פנים, מחד הפעילות המוטלות עליהן במסגרת תכנית כתובה ומחייבת. מאידך פעילות הנובעת מיוזמה אישית ברוכה בה מושקעת מחשבה תכנון ועשיה בשעות רבות בביה"ס ובבית.

המחנכים התלמידים ואני רוחשים כבוד והערצה לבנות היקרות הנ"ל ושמחים בנוכחותן בביה"ס. בטוחני שכב' כמי שאחראי על בנות השרות ברה"ע שכת על הערכתנו זאת המהווה מקור ומאור מדרבן לבנות השרות בעתיד, לתפארת הבנות הנ"ל בהווה ולתפארת רה"ע.

בנות קופ"ח: רצה בת־אל, סעדי רינה, משרקי גילה.

מרפאת ראש־העין – החלוצה בקליטת המתנדבות מסייעות בארגון השרות הסדיר

[illegible]

רונית חתוכה – בקידום הנוער

תרומתם של בנות שרות לאומי בארץ בתפקידים שונים תורמת לא מעט להתפתחות וקידום נושאים שונים ביעילות מירבית

ברצוני לציין לשבח ולהוקיר את מעשיה של בת השרות שלנו רונית חתיכה העובדת ביחידה לקידום נוער במחלקת החינוך בראש העין. רונית עובדת ביחידה עם צוות של 5 מטפלים מזה כ־½1 שנה כידוע היחידה מטפלת באוכלוסיות חלשות ונותנת הזרמנות שווה לנוער וחיילים.

רונית השתלבה יחד עם צוות זה ותורמת לא מעט לקידומם של נושאים רבים, כמו טיפול בחיילים, מרכז מידע, ועוד.

חריצותה, סבלנותה, ההקשבה והיחס החם שמעניקה רונית לסביבתה הם חלק בלתי נפרד מאופיה וזה כמובן שנותן ומשרת על הסביבה אוירה נעימה ואפשרות לקדם נושאים ולפתחם באופן היעיל ביותר. ולסיום אני מקוה שיבואו עם ימים כאלה שבנות כמו רונית יעברו ויטפלו במסירות בתפקידיהם השונים.

בתודה

עמוס תלא – רכז חיילים היחידה לקידום נוער

לבת השרות הלאומי
יהודית דהן
ממושב נועם
השתתפותנו בצערך
על פטירת
אמך ע"ה
המקום ינחם אותך בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
בנות שרות לאומי
בקרית גת והמרכזת
אורה גריגוהלר

תנחומינו
לבת השרות בצפת
נעמי ביתן
על פטירת
אמך ע"ה
המקום ינחם אותך ואת משפחתך בתוך אבלי ציון וירושלים
לינדה שגרן – חברותיך והנהלת האגודה

לנורית מימון
מדימונה
תנחומינו מקרב לב
על פטירת
אחיך ז"ל
בנחמת ציון תנוחמו ולא תוסיפו לדאבה עוד
יהודית רייטר, מפקחת הרצליה בראון, רכזת ובנות שרות לאומי באבן שמואל

מכללת אמונה
ללימודי עיצוב, אמנות וטכנולוגיה – ירושלים
תנועת האשה הדתית־לאומית
אמונה
נפתחת ההרשמה לשנה"ל תשמ"ח
• עיצוב וטכנולוגיה גרפית – מגמות תלת־שנתית, פיקוח ותעודת משרד החינוך והתרבות. מסלול לימוד הוראה, לתואר מורה מוסמך בכיר במינוך העל־יסודי, משך הלימודים – ארבע שנים.
• טכנאות שיניים – מגמה דו־שנתית פיקוח ותעודה: משרד החינוך והתרבות.
• הנדסאות מחשבים – מגמה דו־שנתית פיקוח ותואר הנדסאי מחשבים ק.ט. – המכון הממשלתי להכשרה טכנולוגית
• ביה"ס למטפלות – חינוך לגיל הרך מגמה חד־שנתית
לימודי קודש ברמה גבוהה משולבים בתכנית הלימודים
מתקבלות בנות שרות מצוות בעלות כישורים מתאימים
– אפשרות למגורים במקום –
לפרטים והרשמה: מכללת אמונה דרך בית לחם 104 ירושלים ת.ד. 10290 טלפון 711554, 715767

מזל טוב
לדפנה מנדלוביץ
לאירוסיך
מהמפקחת ובנות השרות בעפולה

לנועה שטמלר
בת שרות בקרית מלאכי
ברכות לאירוסיך
מאחלות:
בנות תל־אביב
(רינה הירשברג)

תרומת השרות הלאומי לקהילה במצוקה

השירות הלאומי מאז הווסדו ע"י האגודה להתנדבות בעם עוסק בכניסתו לתוכניות נסיוניות, באמצעות בעלי מקצוע בתחומים שונים שהם פרי יוזמה של אנשים העומדים בקשרי־עבודה עם האגודה. מטרת כל התוכניות האלה לעזור למצוקה איפה שהיא נמצאת ע"י עזרה בלתי־שגרתית בקהילה ובאמצעים העומדים לרשות האגודה.

אנו מציגים כאן שתי תוכניות שהופעלו באמצעות בנות שרות־לאומי. האגודה מעורבת השנה בעוד ששה פרויקטים מיוחדים כאלה (תינוקות בירושלים, בית־שמש – העשרת בתכנים של תודעה יהודית־ציונית – מחוז הגליל ומחוז חיפה – שילוב ילדים נכים במאה אחוז בכיתות ביה"ס רגילה – שילוב ילדים עיוורים בכתות הנמוכות בביה"ס), רוב הפרוייקטים יוזמו עקב הפעלת בנות השרות הלאומי בקהילה. לקראת תשמ"ח עומדת ליזום הנהלת האגודה פרויקטים בתחום הילדים החריגים. 2 התקצירים שלפניכם הם תוצר מרגמר של פעילות אינטנסיבית שבאה על־ידי יוזמת השרות הלאומי.

ד. פרוטמן

תרומת השרות הלאומי לקהילה במצוקה: שתי דוגמאות
המתנדבות בשירות טיפולי לגיל הרך – תקציר מחקר הערכה על הפרוייקט בירוחם

בעריכת משה לנזמן

משה לנזמן, הוא פסיכולוג קליני הנמצא עם האגודה להתנדבות למעלה מ־10 שנים כרכז שרות־לאומי.
רוב שנות היותו בארץ טיפל בעיירות הפיתוח בנגב (מועצה אזורית שפיר, דימונה, באר־שבע, ירוחם) ופיתח שיטות ההולמות טיפול בקהילה במצוקה של ילדי הגיל הרך.

מתנדבות לא – מקצועיות בשירות טיפולי לגיל הרך: מחקר הערכה (תקציר)

המחקר מתבסס בעיקרו על עבודת מתנדבות שירות לאומי בשירות היחידה לקידום הגיל הרך בירוחם.

היחידה לקידום הגיל הרך: פרויקט שיקום שכונות מרכז קהילתי ירוחם

מבוא

השימוש בכוח אדם לא מקצועי בהתערבות הטיפולית בגיל הרך הם מעמודי התווך של הגישה הקהילתית בפסיכולוגיה. השימוש בכח – אדם לא – מקצועי מקורו במשבר במאגר אנשי מקצוע אשר פקד את שירותי האנוש בארה"ת בשנות ה־60. אלבי (ALBEE, 1960) בנבואה מלתוויאית, צפה כי הצרכים בכח – אדם מקצועי יגדלו באופן גיאומטרי ואילו המשאבים המקצועיים יגדלו באופן אריתמטי בלבד. אי – לכך, אין מנוס [illegible]

האגודה והסיוע לעיוור
בואנה לעזור בחינוך לעיוורים ולקויי ראייה!

חנה קרמון

לקראת תשמ"ח נעשות הכנות לשיבוץ בנות שרות־לאומי לעבודת ההתנדבות. גם אני צופה אל פני שתמ"ח ומשתדלת להבטיח תמיכה בתלמידים עוורים וכבדי־ראייה כאשר הם משולבים במערכת החינוך בארץ. רוב התלמידים משולבים בכתות הרגילות בבתי הספר השונים. המיפגש החברתי היומיומי בין התלמיד כבד הראייה או העיוור לבין התלמידים בעלי הראייה התקינה – חשוב ביותר למען קבלת חברתית מיטבית של הפגועים בראייתם. מאידך, ההתמודדות עם כל מה שנדרש בביה"ס הרגיל כרוכה בקשיים טכניים שונים והתלמידים זקוקים לסיוע ותמיכה.

נתקבלתי בעבר בבנות־שרות לאומי שהתנדבו [illegible] מהסביבה. המתנדבת בעצם מקלה גם על העומס שמוטל על ביה"ס בהכנסת העזרה. לפי הרגשתי, למתנדבות יש סיפוק רב בעבודתן.

עד כאן דברי סיגל שקראה לסיפורה – חיבורה „אמצעי להתמודדות". אני מקווה שלקראת תשמ"ח תקיה היענות מצד בנות שרות־לאומי להרתם לעבודת התנדבות לעזרת תלמידים עיוורים וכבדי־ראייה.

חנה קרמון, מפקחת ארצית על חנוך עוורים ולקויי ראייה
המחלקה לחנוך מיוחד משרד החינוך והתרבות
במכתבים נא לפנות אל חנה קרמון
שוקן 18 ת"א, 66550

בנות אשקלון – מספרות

שבת ארגון תשמ"ז בני־עקיבא אשקלון

[illegible]

אוניברסיטת בר-אילן

הפקולטה למדעי היהדות / המחלקה ללימודי ארץ-ישראל

מזמינים את הציבור להשתתף בכנס בנושא: „שנת השביעית התמודדות עם אתגרים — הלכה ומציאות"

הכנס יתקיים אי"ה ביום ד' כ"ד באדר תשמ"ז (25.3.87) באולם ארגנטינה באוניברסיטה.

ישיבה ראשונה: 9.00—12.30

יו"ר פרופ' יהודה פליקס — ראש המחלקה ללימודי ארץ-ישראל

דברי ברכה: הרב פרופ' עמנואל רקמן — נציג אוניברסיטת בר-אילן

1. פרופ' יהושע בן אריה — פולמוס השמיטה בראשית ההתיישבות החקלאית בארץ ישראל — דגם למאבק על דמותו של הישוב.
2. פרופ' דניאל שפרבר — „לא תחנם" והתר המכירה.
3. ד"ר אהרן דמסקי — „מכזיב ועד הנהר ועד אמנה", לבירור תחום ארץ-ישראל — של עולי מצרים.
4. פרופ' אלברט באומגרטן — תקנות רבי לגבי שביעית.
5. ד"ר זאב ספראי — המיבט הכלכלי של שביעית בתקופת המשנה והתלמוד.

ישיבה שניה: 13.30—16.00

יו"ר ד"ר זאב ספראי

דברי ברכה: פרופ' י. א. קראוס — רקטור אוניברסיטת בר-אילן

1. פרופ' יהודה פליקס — כיצד פתרו אבותינו את בעיית היסוד של שביעית בתקופת המשנה והתלמוד.
2. ד"ר רפאל ינקלביץ — המאבק על הקרקע ומצוות שביעית בתקופת המשנה והתלמוד.
3. ד"ר בנימין ורהפטיג — מעמדו של עורי החוף אשקלון ועכו במקורות התלמוד לענין שביעית.
4. ד"ר דוד אדן-ביוביץ — ארצות הגליל העליון התחתון: ציון הגבול לענין שביעית.
5. פרופ' שמואל ספראי — קיום מצוות שביעית בתקופת המשנה והתלמוד.

הכנס מקיים לרגל צאת ספריו של פרופ' י. פליקס על השביעית. שראו אור בסיוע הקתדרא ע"ש מוסקוביץ לחקר א"י ההיסטורית. באוניברסיטת בר-אילן.

לקהילה היהודית האשכנזית בקראקס, ונצואלה
דרושים

חזן:
ל' תפילות בשבתות וחגים
ארגון המקהלה
הכנה לבר-מצוה
עזרה לרב הקהילה בחתונות, לוויות, טכסי גלוי מצבה, ביקורי תנחומים וכד'.
עבודות אדמיניסטראטיביות במשרד הקהילה.

רב:
ל' עזרה לרב הראשי בכל פעולותיו.
מלוי מקומו בעת העדרותו.
פתוח תכניות לנוער בנוסף לקיימות.
לקיחת חלק בחינוך הדתי בבתי הספר.

הכישורים: סמיכה לרבנות ובעל קורא. כל כישור נוסף כגון: בעל תפילה, מוהל, סופר וכו' ילקח בחשבון בבחירת המועמד.
המשכורת המוצעת לשתי המשרות מאפשרת דיור בנוח במקום בנוסף לאפשרות חסכון.
● נא לפנות בכתב בצרוף קורות חיים למר יצחק יוחאי, אוניברסיטת בר-אילן, רמת-גן.

התנועה הדתית לאומית — הדור הצעיר

מועדון הדור הצעיר - איזור השרון

במוצש"ק פר' כי-תשא (21.3.87), תתקיים אי"ה
מסיבה וחנוכת מועדון הדור-הצעיר
ברעננה, לתושבי השרון
בתכנית:
גבן הקלרנית **ישראל זוהר** — מוסיקת נשמה יהודית
האירוע יתקיים באולם מוריה (מעל בית-הכנסת מוריה), ברח' אחוזה 186 ברעננה.
תשלום במקום — 5 ש"ח

מדינת ישראל

היתר להעלאת מחירים

לפי

חוק יציבות מחירים במצרכים ובשירותים (הוראת שעה) התשמ"ו—1985

בתוקף סמכותנו לפי סעיף 7(א)2 לחוק יציבות מחירים במצרכים ובשירותים (הוראת שעה) התשמ"ו—1985(1), אנו קובעים כי מותר להעלות את המחירים של מצות כשרות לפסח, מעל מחירים הקובע, בשיעורים שלא יעלו על השיעורים המפורטים להלן:

מצות כשרות על כשיר ביצים וכיו"ב — 27 אחוזים;
מצות כשרות רגילות — 22 אחוזים;

היתר זה לא יחול על מצות שנקבע להם מחיר מרבי במכירתו לקמעונאי או לצרכן.
תחילתו של היתר זה ביום ו' י"ט באדר התשמ"ז (20 במרץ 1987).

צו יציבות מחירים במצרכים ובשירותים (הוראת שעה) (מחיר מרבי למצות ולקמח מצה כשרים לפסח), התשמ"ז—1987

בתוקף סמכותנו לפי סעיף 7(א) (1) לחוק יציבות מחירים במצרכים ובשירותים (הוראת שעה) התשמ"ו 1985(1), אנו מצווים לאמור:

הגדרות 1. בצו זה —
„מצות" — מצות כשרות לפסח התשמ"ז;
„קמח מצה" — קמח מצה כשר לפסח התשמ"ז;
„מע"מ" — מס ערך מוסף כמשמעותו בחוק מס ערך מוסף — התשל"ו—1975(2);
„מחיר לקמעונאי" — כולל הובלת המצות או קמח המצה עד לחצרו הקמעונאי ופריקתו;
„אזור אילת", „תושבי אזור אילת" — כהגדרתם בחוק אזור סחר חפשי באילת (פטורים והנחות ממסים), התשמ"ה — 1985(3).

מחיר מרבי 2. (א) המחיר המרבי למצרך המתואר בטור א' לתוספת, באריזה ובמשקל כמפורט לצידו בטורים ב' ו-ג', יהא המחיר הנקוב לצידו בטור ד'.
(ב) המחיר המרבי למצרך המתואר בטור א' בתוספת, באריזה ובמשקל כמפורט לענין בטורים ב' ו-ג' הנמכר באזור אילת בידי עוסק תושב אזור אילה, יהא על אף האמור בסעיף קטן (א), המחיר הנקוב לצידו בטור ה'.

תחילה ותוקף 3. תחילתו של צו זה ביום ו' י"ט באדר התשמ"ז (20 במרץ 1987) ותוקפו עד יום א' באייר התשמ"ז (30 באפריל 1987).

תוספת (סעיף 2)

טור א' המצרך	טור ב' האריזה	טור ג' המשקל בקילוגרם	טור ד' המחיר בשקלים חד' במכירה —		טור ה' המחיר בשקלים חד' במכירה באיזור אילת	
			לקמעונאי	לצרכן	ללא מע"מ	כולל מע"מ
מצה	חבילה	2.50	2.22	2.74	2.22	2.38
קמח מצה	שקית	1.00	5.20	6.50	5.20	5.65

אריאל שרון — שר התעשיה והמסחר
משה נסים — שר האוצר

מחדלים ותוצאותיהם

(סוף מעמ' 4)

לטובה, אותם המומחים לעניני תוך בצוות של אנשי הקונגרס-אמרו שהם מקווים שעתה תניע ישראל לנהל את עניניה בכשר ובתושיה עד שיעבור זמן והעניין ירד מן הכותרות וייעלם מתודעת הציבור. ובכסוי של דבר ישותפו מן הלב.

מכל הידיעות בארץ, הרגיז ביותר „מכתבו לידי אמריקאי" של פרופ' שלמה אבינרי בג'רוסלם פוסט. קטעים מן המכתב הופיעו ב„ניו יורק טיימס". במכתבו, מצביע פרופ' אבינרי שמנהיגים יהודים ביגו את מעשי פולארד מפני שהם רגישים להאשמות של נאמנות כפולה. ייתכן שגויים מסתכלים על יהודים שאינם אמריקאנים אמיתיים לטובת הצלחותיהם. „אמרתם לנו לישראלים שאמריקה שונה בהחלט, אבל עדיין אתם מרגישים מגיעים כיהודי רוסיה או פרס". מרגל יהודי אחד ותראו כמה עמוקים אתם נמצאים בגלות, עלובים עם לשתהדר, עם כל ההישגים והתגברות, אמריקה, כנראה, אשר שאינה הארץ המיועדת [illegible]

[illegible] האהבה אבל לא תספקה את

עיני עזור. כדאי להזכיר לפרופ' אבינרי שיהדות ארצות הברית עמדה סלה כאיש אחד נגד נשיא אחד ביותר אשר האשים אותה בנאמנות כפולה בעת מכירת האיוואקס" לסעודיה הערבית. אפילו אחרי שראש ממשלת ישראל בגין ביהדות ארצות הברית הודיע שעל עסקת נשק זו אין ליהרג ולא לעבור. הדרישות והדעות של דעת הקהל היהודית בארצות הברית אינן שונות כמלא הנימה מאלה שהושמעו בכנסת מכל גווני הקשת הפוליטית. המדינאים ממפלגתו של פרופ' אבינרי; כמו אבא אבן אשר זכויותיו בהקמת המדינה ובהנהגת המדיניות אינן פחותות מאלה של פרופ' אבינרי.

אני הראשון להסכים שארצות הברית אינה הארץ המיועדת לעם היהודי, אם כי לא מתוך אותה הכרה של פרופ' אבינרי. אבל אין לשאלת הגלות והעם היהודי שום קשר לכשלונות, למחדלים, ול„פשלות" של ממשלת ישראל בכל מה שקשור לפרשיית פולארד ופרס. מכתבו של פרופ' אבינרי, אילו היה לעיני כל ישראל, היה נושא לויכוח ותשובה. כ„ג"ב שכזה לעיני הגויים הוא נדבך נוסף במדיניות של „משיב דעת חכמים אחור".

בנק ישראל
מכר אג"ח

בנקה מעורבת עם נטיה לעליות שערים נרשמה אתמול בשוק המניות והאופציות. מבהלת המסחר נרשמו עליות שערים ל-148 מניות וניירות ערך המירים כ-כנגד — 95 שירדו או 194 אחרות שנסחרו ללא שינוי משמעותי. מחזור העיסקות בשוק המניות והאופציות הסתכם אתמול ב-16.5 מיליון שקל.

בשוק אגרות החוב היה אתמול שינוי במדיניות המוניטרית של בנק ישראל. אתמול חידש בנק ישראל את פעילותו בשוק הפתוח ומכר אגרות חוב מסוג „ארבל". הצמודות ב-80% למדד בתשואה לפדיון ברוטו של קוש שנרשמה. בנק ישראל החל ב-

שערי המניות

המניה	השער	השינוי בנק'	ב-%
הבינלאומי	5100	+ 10	+0.2
סמנות 0.1	2130		
פי.בי.	6300	+ 10	+0.2
אי.די.בי.ר.ג'	91440	—200	—0.2
אגוד	68240	+ 60	+0.1
דיס' א'	117000	—680	—0.6
מזרחי ע"ש	37640	— 70	—0.2
פועלים ע"ש	62130	—120	—0.2
כללי	159010		
בז"ל	39520	—200	—0.5
מימון 1.0	62700		
אדנים	33850		
לאו' משכ' ש'	9720		
טפחות	4000	—110	—2.7
משכן	3710		
עצמאות	17350		
ספנות ע"ש	24850	—100	—0.4
מירב	6800	+290	+3.4
שלמון	937		
לאומי תעש' ש'	12681	+126	+1.0
הסנה	439	— 1	—0.2
סקוריטס	1445	— 20	—1.4
שופרסל א'	12200	+100	+0.8
דלק	6000		
ארד 1	745	— 5	—0.7
אוורים	1251	+ 25	+2.0
אפריקה 1.0	46450	+900	+2.0
גב ים 0.5	4200	+130	+3.2
הכשרה	87550		
ישפרו	6300	—100	—1.6
ישרים	24480	+240	+1.0
כלל נוליין	778		
מגרב	3300	+ 36	+1.1
נאות אביב			
רסקו מ"ר	4880		
פרלנת 4	3535		
פולימן	14650	+200	+1.4
אורדן 1.0			
כבלים	44700	—1600	—2.2
קונ. סח. 1.0	4850	+ 50	+1.0
אלקו ע"ש	6005	+425	+7.6
אלקטרה 5.0	1512	+ 40	+2.7
כלל אלקטרו'	2540		
אי.פי	1312		
תעשיות מוזיל	800		
דשנים 5	1576		
חיפה כימיקלים	959		
סבע	12400	—100	—0.8
ים המלח	4090		
סטרוכימים	640		
פרוטארום	20220		
מפעלי נייר	448500	—3000	—0.7
פולק 5	1482		
מרכזות	[illegible]		
כלל תעשיות	[illegible]		
אי.די.בי. פתוח	9345		
החברה 1	22000	+500	+2.3
אסמא	18500	+100	+0.5
פועלים השי'	11750		
דיסקונט השי'	6060	— 40	—0.7
מזרחי השי'	33960	+800	+2.4
יצוא	15650	+480	+3.0
ירדן	3450		
כלל ישראל 10 ה.מ.			
מן השקעות	4200	+ 90	+2.2
שז 0.5	3812	+347	+100
פמה 0.5	9000	+ 50	+0.6
[illegible] 1.3	32000	+400	+1.3

* ללא שינוי

בתנועה

תפוזי"ל — הפוהמ"ז בתל אביב

במועדון רקפת אביב, ברח' צקי 33 שעור בתלמוד מסכת חולין ע"י הרב מ. אהרוני בשבת בבוקר.

במועדון קרית שלום בליל שבת ב-8 שעור בדף היומי ע"י הרב י. שולמן. בשבת בבוקר ב-11 שעור בפרשת השבוע ע"י מר י. פישמן 12 שעור במסכת בבא מציעא ע"י הרב סגל ושעור בדף יומי ע"י הרב י. שולמן. אחה"צ ב-4 מסיבת עונג שבת על פרשת השבוע. ירצה י. שולמן.

בביהכנ"ס צורי אפגניסטן בכפר שלם א' שעור תורה ע"י הה' מאיר רבי.

בביהכנ"ס בר אילן בשבת ב-10 שעור במסכת שבת ע"י הרב נפתלי קרוס.

בביהכנ"ס הפוהמ"ז בהמשך שנקין שעור במדרש רבא אחרי קבלת שבת שעור בגמרא מסכת יומא לפני מנחה ע"י הרב מרדכי בהרב.

בביהכנ"ס שער שמים רחוב המקפלים ב-1.30 שעור בפרשת השבוע ע"י הרב מלאכי.

בביהכנ"ס ראשל"צ מגדל עוז לבנה ב-2 שעור באורח חיים ע"י הרב י. מלאכי.

בביהכנ"ס קהל חסידים רח' רדקה 20 בשעת קדושא רבא ירצה בפרשת השבוע ומעיניא דיומא הרב ש. זלמן הוכמן.

במועדון המשך שנקין שכון הפוהמ"ז מנין צעירים בבוקר בשעה 10.30 שעור במסכת בבא בתרא מגיד שעור מר מרדכי טרופר.

בביהכנ"ס הפועל המזרחי אבן גבירול 195 בבוקר בשעה 10.30 שעור בתלמוד במסכת בבא בתרא ע"י יוסף טילס. שעור במשנה ע"י יוסף טילס בשעה 4.00.

בביהכנ"ס המרכזי שד' סמאטס 22 ת"א בליל שבת קודש לאחר קבלת שבת משנה יומית ע"י ר' מנחם שינמן.

בשעה 8 בבוקר מסכת בכורות ע"י פ. שינמן בשעה 8.45 בבוקר ספר החנוך מ.י. בראון.

בשעה 9.30 בבוקר מדרש רבה ע"י י.מ. בראון.

בשעה 4 אחה"צ מסכת יבמות ע"י ר' פנחס שיינמן.

בשעה 4 אחה"צ דף יומי מסכת סנהדרין ע"י ר' מ.י. בראון.

בשעה 4 אחה"צ אור חיים ודברי אגדה ר' י. עזבה.

בסעודה שלישית משנה יומית ע"י ר' פנחס שינמן.

עונג שבת „אהל שם" בשעה 4 אחה"צ עיונים בפרשת השבוע מפי הרב ש. זלמן הוכמן ושיחה בביור האגודה מפי החזן מר משה ציטרין.

אזכרה —
תנועת האשה הדתית לאומית פרשת השבוע
יתקיים בשבת בהמשך שינקין רח' המערכה 40 תל-אביב. המרצה: מר ש. ליכט.
[illegible]

יום שני
יתקיים חוג התנ"ך בשעה 8 בערב בבצרון ע"י הרבנית גולדשמיט.

יום שלישי
שעור התנ"ך עם הגב' עין חייב יתקיים כ"ג אדר תשמ"ז 24.3.87 בשעה 4.30 אחה"צ במועדון רח' דיזנגוף 209 תל-אביב.

יום רביעי
יתקיים כ"ד אדר תשמ"ז 25.3.87 במועדון רח' דיזנגוף 209 תל-אביב בשעה 5 אחה"צ. המרצה: הגב' מרים עץ-חיים.

חוג התנ"ך עם בלפה אופיר יתקיים כ"ד אדר תשמ"ז 25.3.87 בשעה 8 בערב בהמשך שינקין רח' המערכה 40 תל-אביב.

תל אביב

בית הכנסת הגדול, רח' אלנבי 110

„השבת, בבית הכנסת הגדול ב-ת"א, רח' אלנבי 110 יעבור לפני התיבה החזן אברהם אוברמן. לפני קבלת השבת, השעור ב-רמבים, מפי נשיא בית הכנסת מר אברהם חזרוני בהלכות פרה אדומה בנושא: „מצוות סמירות". כנוהה 5:50, שחרית 8:00.

בביהכנ"ס המרכזי ביד אליהו הרב משה-אברהם בר, שנבחר לרבה של „יד אליהו" ובנותיה יתפלל בליל שבת פ' „השא-פרה" בבית הכנסת המרכזי ב„יד אליהו" (מרגולין-יהג'יחד) וידרוש בין „קבלת שבת" ל„הערב" מענינו של היום.

תפילת „מנחה" של ער"ש ב-15 דקות לאחר „הדלקת הנר".

עונג שבת „אהל שם"
השבת יתחיל הרב ד"ר ש. ז. כהנא להרצות בנושא „הקהל" בביליין ב-שעה 10.30.

ב„אהל שם" בשעה 17.00, כתכנה לקראת המעמד של הקהל את העם במועד שנת שמיטה.

בנושא זה יקיים הרצאות בבינוסים מיוחדים בבני ברית במועדוני מוריה וגימלאים בירושלים ובת"א.

החזן מר משה ציטרין ישמיע פרקי חזנות ושירים בציבור. ינחה הרב ש. זלמן הוכמן.

שערים יציגים

להלן השערים היציגים ל-19 במרץ 1987

סל	1.6853
דולר ארה"ב:	1.6183
מרק ג':	0.8825
לי"ש:	2.5919
פר"צ:	0.2653
ין יפני: (100)	1.0666
פליה:	0.7811
פר"ש:	1.0546
כת"ש:	0.2528
כת"נ:	0.2337
כת"ד:	0.2347
פר"פ:	0.3600
דולר קנדי:	1.2297
דולר אוסטרלי:	1.1096
רנד:	0.7778
פר"ב: (10)	0.4258
שיל. אוס': (10)	1.2572
לירה איטלקית: (1000)	1.2419
לירה אירית	2.3611
פזטה ספרדית: (100)	1.2610
יחידת מטבע אירופית	1.8329
דינר ירדני:	4.7254

לביה"ס התיכון „הרצליה" מונטריאול
דרוש לשנה"ל תשמ"ח

זוג מורים
להוראת מקצועות היהדות

(עברית, תנ"ך, תושב"ע, תו"י)

הנתונים הנדרשים: תואר אקדמאי, נסיון בחינוך, אורח חיים מסורתי-דתי.

מועמדים בעלי תחושת שליחות יפנו לת.ד. 9159 ירושלים, 91091, ויצרפו קורות חיים

הלכה ברורה ובירור הלכה
של מרן הרב קוק זצ"ל

● **שוב ניתן לרכוש את מסכת ביצה** (במספר מצומצם)

● **כמו כן ניתן לרכוש את מסכת פסחים ב-2 כרכים**

מחיר כל כרך —.25 ש"ח

להשיג:
בחנויות הספרים
או לפנות ת"ד 6275, ירושלים

ישיבת בנ"ע אהל שלמה
באר-שבע

ת.ד. 310 • מיקוד 84102 • טל. 057-411041/081

דרושים: רמ"ים
לשנה"ל תשמ"ח

משרד הדתות
חבר המועצות הדתיות / איחוד בתי הכנסת בישראל

יום עיון

בנושא:
בית הכנסת כמרכז קהילתי

יתקיים אי"ה ביום חמישי, כ"ה באדר תשמ"ז (26.3.87), ב„בית ציוני אמריקה", רח' דניאל פריש 1, תל-אביב.

הכנס מיועד לראשי מועצות דתיות, גבאים ומזכירים ולגבאי בתי הכנסת באיזור המרכז.

בכנס ישתתפו חבר הכנסת יו"ר המועצות הדתיות — **דוד דנינו**
מנכ"ל משרד הדתות, מר **זבולון אורלב**
רבנים ואישי ציבור

יום העיון יתחיל בשעה 10.00 לפנה"צ ויסתיים בשעה 3.00 אחה"צ.

— למשתתפים יוגש כיבוד קל וארוחת צהריים —

פרטים והרשמה:
• איחוד בתי הכנסת, טל' 02—221615
• חבר המועצות הדתיות, טל' 03—654042, 03—659069

אוניברסיטת בר-אילן

אוניברסיטת בר-אילן / המכון לחקר הציונות הדתית / איחוד המושבים של הפועל המזרחי

מתכבדים להודיע על עריכת יום-עיון על מקומו של המושב הדתי בהגשמת הציונות הדתית

שייערך ביום חמישי כ"ה באדר תשמ"ז (26.3.87) באודיטוריום בבית בגין, אוניברסיטת בר-אילן.

בתכנית

14.00 דברי פתיחה: פרופ' מ. אליאב, ראש המכון לחקר הציונות הדתית.
ברכות: פרופ' יעקב ארנסט קראוס, רקטור האוניברסיטה.
מר אליעזר אפשטי, מזכ"ל הפועל המזרחי.

מושב ראשון
14.30—16.00 יו"ר: פרופ' נתנאל קצבורג
יסודות ועיונים של המושב הדתי — מר מנחם רוטשטיין.
הלכה ואורחות חיים במושב הדתי — הרב הלל גולדברג
המאבק על ראשית ההתיישבות של הפועל המזרחי — ד"ר חיים פרס

הפסקה וכיבוד קל.

מושב שני
16.30—18.15 יו"ר: פרופ' אליעזר דון-יחיא
ההתיישבות הדתית בשנות העליה הגדולה בשנות החמישים — מר עוריאל צדוק.
כלכלה והברה במושב הדתי — פרופ' יהודה דון
דור הבנים — מר יוסף גואטה
המושב השיתופי — מר חיים נדיבי.

18.30—20.00 ערב מוקדש לזכרו של השר מיכאל חזני ז"ל — אבי ההתיישבות הדתית
יו"ר: ד"ר זרח ורהפטיג, יו"ר הועד המנהל של אוניברסיטת בר-אילן.
דברים: ד"ר יוסף בורג, נשיא התנועה העולמית של המזרחי-הפועל המזרחי.
ד"ר משה אריה קורין, לשעבר מנכ"ל משרד הסעד.
חלוקת מילגות מן הקרן ע"ש השר חזני ז"ל.

ב"ה

במלאת שלוש שנים לפטירת יקירנו
ר' ברוך דובדבני ז"ל

נעלה לקברו בהר המנוחות, אי"ה ביום רביעי, כ"ד באדר תשמ"ז (25.3.87) בשעה 4.00 אחה"צ

טקס אזכרה וקריאת אולם ההרצאות בישיבת „נתיב מאיר" בבית וגן ע"ש ברוך דובדבני ז"ל יתקיים בשעה 5.00 אחה"צ בישיבת „נתיב מאיר", רח' הפסגה 7 ירושלים

אוטובוסים לבית הקברות אשר ישמשו גם לטקס יצאו בשעה 3.45 מ„בית מאיר", רח' המלך ג'ורג' 54 ירושלים.

המשפחה

במלאת השש שנים לפטירתה של הצדקת

הרבנית חוה ברגמן ע"ה

נעלה לקברה בהר הזיתים ביום השישי, כ"ה באדר תשמ"ז (26.3.87). יוצאים בשעה 3.00 אחה"צ מבית המנוחה ברח' הרצל 21, ירושלים.

משפחות:
ברגמן, אהגמן, אליצור, הרשקוביץ, פופר, קליין, שוימר, ביבר, בינשטוק

ישיבת שעלבים

המושים אבלים על פטירת של
מנחם ישראל גנץ ז"ל

תנחומי הלב למשפחת הרב משה גנץ הדגולה
בהילקה הבן הבכור, ובעל הנחמות ינחמכם

ההנהלה, הרמ"ים והתלמידים / קרית הישיבה

לגביר השיעור

הרב אהרון וויס

השתתפותנו בצערך בהילקח ממך

אחותך ע"ה

בנחמת ציון וירושלים הצלחה תנוחם

הנהלת בית הכנסת המרכזי
של
הפועל המזרחי ומשתתפי השיעור

מושב כפר הרא"ה
משתתף בצערה של

הח' שפרה דויטשר
בפטירת אביה

ומביע תנחומים למשפחה
בנחמת ציון וירושלים תנוחמו
בשם החברים: ועד המושב

אזכרה

במלאת שלושים לפטירת ראש משפחתנו היקר

ר' אברהם שרגא ברלין ז"ל

בן ר' אליעזר שלום הי"ד
ממייסדי התורה והתפילה בבית ישעיהו

תיערך **אזכרה** וגילוי מצבה בבית העלמין בחולון **ביום ראשון** כ"א באדר (22.3.87) בשעה 3.15 אחה"צ.
נפגשים ליד השער הישן בשעה 3.00

משפחת משה ברלין, אלקנה
משפחת הרב מרדכי ברלין קדומים
משפחת אליעזר ברנע ברלין, רמת-גן
משפחת שרה וד"ר יודיק חפץ חיים
הנהלת ישיבת בנ"ע נוה הרצוג אשדוד

אוניברסיטת בר-אילן
הפקולטה למדעי הטבע
המחלקה למתמטיקה ומדעי המחשב

משתתפת בצערו של ראש המחלקה

פרופ' שמואל קנטרוביץ
לפטירתו של אחיו ז"ל

בנחמת ציון וירושלים תנוחמו

שערי חליפין במט"ח
בנק המזרחי המאוחד בע"מ

שערי קניה ומכירה של בנקנוטים והעברות במטבע-חוץ ליום 19.3.87 עד למחרת בשעה 12.30 לעסקות בדולרים עד לסך 1,000 דולר וביתר המטבעות עד שווי 500 דולר, יהיו כמפורט להלן:

בנוסף לשערים דלהלן יש לגבות עמלה בשיעור של 0.75%

המדינה	המטבע	יחי'	שער קניה (שקים והעברות)	שער מכירה (שקים והעברות)	שער קניה (בנקנוטים)	שער מכירה (בנקנוטים)
ארה"ב	דולר	1	1.6084	1.6285	1.58	1.66
בריטניה	לירה	1	2.5766	2.6089	2.53	2.66
גרמניה	מרק	1	0.8762	0.8872	0.86	0.90
צרפת	פרנק	1	0.2634	0.2667	0.24	0.27
הולנד	גילדר	1	0.7771	0.7869	0.76	0.80
שוויץ	פרנק	1	1.0495	1.0626	1.03	1.08
שוודיה	כתר	1	0.2510	0.2542	0.24	0.26
נורווגיה	כתר	1	0.2321	0.2351	0.22	0.24
דנמרק	כתר	1	0.2330	0.2360	0.22	0.24
פינלנד	מרק	1	0.3577	0.3622	0.34	0.37
קנדה	דולר	1	1.2203	1.2356	1.18	1.26
אוסטרליה	דולר	1	1.1017	1.1155	1.04	1.15
דראפט	רנד	1	0.7736	0.7833		
אוסטריה	שילינג	10	1.2468	1.2624	1.22	1.29
איטליה	לירה	1000	1.2372	1.2527	1.16	1.25
יפן	ין	100	1.0634	1.0767	1.04	1.10

* רק לגבי בנקנוטים בערכים של עד 100 כתר.
** רק לגבי בנקנוטים של עד 10,000 לירטות
לגבי בנקנוטים בערכים גבוהים יותר יש לקבל את השער מהאגף לעסקות חוץ.

מגן דוד

טלפון חירום 101: ירושלים, בית-שמש, תל-אביב, חיפה, נהריה, עכו, חדרה, הרצליה, כפר-סבא, נתניה, קרית-שמונה, צפת, ראשון לציון, באר-שבע, אופקים, דימונה, ערד, אילת.

„ירושלים — טל' 523133, בית-שמש — 911288, תל-אביב — 460111, רמת-גן, גבעתיים, בני-ברק — 784111, פתח-תקוה — 9231112, קרית-אונו — 344442, חולון — 803133/4, בת-ים — 585555/6, חיפה — 512233/4, נהריה — 923333, עכו — 979333, קרית-טבעון — 912333, קרית-ביאליק — 931401, חדרה — 721817, הרצליה — 063-22333, כפר-סבא — 541333, טבריה — 33222, קרית-שמונה — 067-90111, בית-שאן — 067-44334, עפולה — 065-93333/4, חצור הגלילית — 065-8722, קצרין — 067-36333, נצרת עלית — 067-61333, מגדל-העמק — 065-73333, רחובות — 065-4006, אשדוד — 054-451333, אשקלון — 055-51332/3, לוד — 051-23323, רמלה — 054-229133, קרית-גת — 054-221022, קרית-מלאכי — 051-881333, ראשון-לציון — 055-8233, שדרות — 942333, באר-שבע — 051-97074, אופקים — 057-78333, נתיבות — 923022, דימונה — 941033, ערד — 957222, ירוחם — 59333, מצפה-רמון — 80133, אילת — 88333, צפת — 059-72333, 067-30333.

לוח ירושלים

● בבית וגן (לדתיים) בקומה א' „מוסד קוקר ושות'", 02-225588, 02-247937.

לוח הצופה

● ברהיכות בבורדאו למכירה 3 + פ"א, ק"א ע"ע, 08-460872.

בתי מרקחת

ירושלים: קופ"ח של ההסתדרות, מרפאת רוממה, רח' המ"ג 28, 523191
תל-אביב: בני, דיזנגוף 174, 222386; טל שחר, שלום אש 9, 499312; הדר יוסף
פתח-תקוה: הירקון, רח' שטמפפר 24, 910946
חולון: אסותא, סרומפלדור 4, 5058197; עין יהב, עין יהב 4, 884854
נתניה: תרופה, רח' הרצל 2, 28656
חיפה: חגיהה, חגיהה 22 ב"ש, 231905
ב"ש: רמת יצחק, ירושלים 96 ר"ג, 777506

יום שבת
ירושלים: הר הזיתים, הר הזיתים, 287480
מצ"ש: הדסה הר הצופים, הר הצופים 818111
תל-אביב: בריאות, המלך ג'ורג' 28, 283731; אחוה, דיזנגוף 165, 224717
מצ"ש: בריאות, המלך ג'ורג' 28, 283731; מצ"ש: אחוה, דיזנגוף 165, 224717
פתח-תקוה: קופ"ח הכללית, רח' חיים עוזר, 905271
חולון: ד"ר חורי, סוקולוב 70, 842433
נתניה: הנשיא, שד' ויצמן 36, 23639
חיפה: נירדאו, נורדאו 31, 664039
ב"ש: פינצי, חיבת ציון 43 ר"ג, 782821

בתי חולים

ירושלים: הדסה עין כרם (ילדים, פנימית, עיניים), ביקור חולים (נשים, א.א.ג.), שערי צדק (כירורגית), הדסה הר הצופים (אורטופדית).

יום שבת
ירושלים: ביקור חולים (ילדים, א.א.ג.), הדסה עין כרם (פנימית, נשים, עיניים), שערי צדק (כירורגית), הדסה הר הצופים (אורטופדית).

רדיו

קול המוסיקה
06.00 „שמע ישראל"; 06.02 „צלילי בוקר"; 07.09 „בהאזנה נינוחה"; 09.00 „קונצרט בוקר"; 11.57 „מגישים שיר"; 12.00 „מן הסרטים"; 13.05 „בהאזנה נינוחה"; 15.00 „לקראת שבת"; 16.00 „לבקשתכם".

מוצאי-שבת
19.05 „הקונצרט שלי"; 20.35 „אופרה".

רשת א'
06.00 „שמע ישראל"; 06.15 שירי דורים לעולים"; 07.30 „רדיו-קל"; 07.58 רגע של עברית; 08.05 „פעמי המזרח"; 10.05 „והאר עינינו"; 11.05 רגע של עברית; 11.10 השידור היומי לבתיהם; 11.30 „שירי עמים"; 12.05 „מעורב ים-תיכוני"; 14.06 „בראש צעיר"; 15.00 „קבלת שבת" — פרשת „כי תשא" — קריאה בתורה ובהפטרה בטעמי המקרא, שיחה על פרשת השבוע, דמויות מתוך הפרשה, פינת ההלכה; 16.05 „נושא לעיון".

מוצאי-שבת
18.55 „מגישים שיר"; 19.05 „אנתולוגיה קטנה לשירה"; 19.30 שירי דורים לעולים; 22.05 „מוסף רדיו לספרות"; 23.05 „הבו זמר".

רשת ב'
06.06 „שמע ישראל", „מה טובו אהליך יעקב" וסיכום המשנה היומית; 06.12 התעמלות בוקר; 06.22 להקלאי; 06.30 סקירת מאמרי המערכת של עתוני הבוקר; 06.53 „אור ירוק"; 06.57 רגע של עברית; (נציבות קלות בין 06.00 ל-08.00) 07.00 „הבוקר הזה"; 08.05 „כל צבעי הרשת"; 11.40 הודעות; 12.05 חדשות מקומיות; 12.10 „שריקת פתיחה"; 13.05 „בחצי היום"; 14.06 „המנגנות והנוות בטלות"; 15.05 הודעה על זמני כניסת השבת; 16.05 „עובר ושב".

מוצאי-שבת
20.05 יומן השבוע; 21.05 „המבדיל"; 21.08 „פרח בגני"; 21.47 הודעות; 22.05 פרקי היום בתנ"ך; 22.10 „מלווה מלכה"; 23.05 „פסקול"; 00.10 „לילה טוב".

גלי צה"ל
05.45 פרקי אבות; 05.55 באופן מילולי; 06.00 את פתיחת השידורים; 06.05 צלילי בוקר; 06.30 „פרקים צ"ד"; 07.07 תוספת בוקר; 08.00 בוקר טוב ישראל; 09.05 ביד דורים; 11.05 „קולה של אמא"; 12.05 „סנדלים"; 14.05 „עוד לא שבת"; 15.05 „הדרך"; 16.05 „שיר בשקט בשקט".

מוצאי-שבת
19.05 מבעד הספומתים הלועזי; 20.05 „מסורת מסורתי"; 21.00 מבט לחדשות; 21.30 „קוקטייל שבת"; 23.05 „עושים מדינה"; 00.05 ציפורי לילה מארח; 02.00 מבזק ידיעות; 02.05 לא רוצים לישון; 05.00 מבזק ידיעות; 05.05 צלילי בוקר.

טלוויזיה

טלוויזיה חינוכית
08.00 טלטקסט — עד כאן; 08.03 שעת כושר; 08.15 קשת וענן; 08.40 מסך לספרות (יסודי); 09.00 מוסיקה ד'—ו'; 09.20 לשון ותקשורת ג'—ה'; 10.05 חשבון ד'; 10.30 הגיל הרך — בבית של פיסטוק; 11.00 מדעי הטבע (יסודי); 11.15 חברה ותרבות (יסודי); 14.45 טלטקסט — עד כאן — „אחמול במשפט דמיאנייק"; 12.15 חברה ותרבות; 12.45 מוסיקה (ע"י) — העשרה; 13.15 האוניברסיטה הפתוחה: 13.45 טלטקסט — עד כאן; 13.50 גברת פלפלת; 14.00 עולמו המשותף של צ'ארלס דיקנס; 14.30 משפחה פאליסר — פרק 10; 15.25 מפגשי בראשית — פרשת תשא; 15.45 מאה ציורים מפורסמים; 16.00 ערב חדש — מוסף לשבת.

טלוויזיה כללית
מוצאי-שבת
הפתיחה בערבית —
19.00 „המשפחה הגדולה"; 19.30 חדשות.
20.00 „משפחת קוסבי"; 20.30 „צדיקים"; 21.00 מבט לחדשות; 21.30 ספורט; 22.30 משחק השבת; 23.45 „המהגרים" „מסוקו של מקום"; חדשות הלילה.

המו"ל: הצופה בע"מ. יעורך: משה אישון. מערכת ומנהלה תל-אביב, רח' המסגר 66 טל' 3360… ת"ד 2045. חשבון בנק הדואר 441144. סניף ירושלים: רח' בן-יהודה 3, ת"ד 1146 טל': 02—234910. בערב טל' 02—639524. סניף חיפה: רח' ארלוזורוב 1, טל' 04—663628. דפוס העשור בע"מ ת"א
אין המערכת אחראית
לתוכן המודעות ולסגנונן

הצפה
עיתון יומי
HATZOFE
DAILY

صكذا عن الأصل

חשש לחילול שבת בחוה"מ פסח כשיופעל פשפשוק בת"א

מאת חיים קיקיס סופר „הצפה"

„חשש לחילול שבת המוני ב־ שנה בגני התערוכה בת"א, עם הפעלתו המחודשת של „פשפשוק" במתכונת הפשפשוק שהופעל כבר בקיבוץ ניר אליהו, הועלה אתמול נוכח ההכנות להפעלתו של פשפשוק זה בכל ימי חול ה־ מועד פסח, הקרב.

בהודעה שהופיע השבוע החתום ע"י איתן נויה מנכ"ל חברת פשפשוק לילדים והצריכות צוין כי הברית פשפשוק לילדים ותע־ בוכיה, משפחה ביוגים ותיכנים עסקים ולחברות מסחריות. לדב־ רי המנכ"ל, עד כה נרשמו מספר רב של בעלי עסקים.

יוזמי הפרויקט מבטיחים, כי ה־ פשפשוק בגני התערוכה (העריכים לחברת הירידים של עיריית ת"א) יפעל במתכונת גדולה יותר מאשר הפשפשוק שנסגר בניר אליהו.

תחילת הפעלת הפשפשוק יהיה במסגרת „מדינת הילדים" שתופעל בגני התערוכה בימי חול המועד פסח, החל ביום הרביעי ה־15 ב־ אפריל ועד ה־20 באפריל תקופה שתכלול גם את חג הפסח, שבת חול המועד ושביעי של פסח.

סיפר הצופה שפנה אמש לאשר ־רד הראשי של החברה המפעילה את הפשפשוק, נענה בהתחמקות. אך בשיחה טלפונית אמר הדובר כי אינו יודע להשיב עדיין אם יופעל הפשפשוק ביום השבת, אם כי, בתווך המנכ"ל צוין כי הוא יופעל במשך 6 ימים ברציפות מבוקר ועד ערב.

סיעת הליכוד במועצת עיריית חיפה פרשה מהקואליציה

מאת א. צבי גבעון

אתר דיון סוער במועצת עיריית חיפה על הצעת התקציב לשנת 1987 הצביעו 4 חברי הליכוד, של־ הוו בקואליציה, נגד התקציב.

המהנדסים הדתיים ירוצו ברשימה אחת בבחירות להסתדרות המהנדסים ביום ב'

הבחירות להסתדרות המהנד־ סים בישראל, שהם ייבחרו נציגי המהנדסים לועידה הארצית ולר־ מועצות המהנדסים, יהיו ביום ב'. בעת הבחירות של המהנדסים הד־ תיים החליטו להופיע בבחירות ב־ רשימה אחת משותפת, במטרה ל־ שאת בעול ולתרום לקידום המהנ־ דס, תוך תפיסה המושתתת על חיי עבודה וערכים יהודיים.

בראש של הרשימה — בר — יבראבה עומדים המהנדס יעקב יפברים, בוגר הטכניון, מנהל ה־ מכון מבני חינוך והמכון הישי־ בתי השבאי יהודיקן המשמש כמנהל מכון התקנים בירושלים ומרצה ב־ בית"ס להנדסאים בירושלים.

סיעת המהנדס הדתי מציגה שו־ רה של מועמדים נוספים בעלי רמה מקצועית גבוהה, אביגות איר שיה, מעורבות ציבורית וקהילתית וניסיון רב בפעילות במוסדות הס־ תדרות המהנדסים.

בין המטרות והיעדים שהציבה לעצמה הרשימה כך: שימוש ב־ אוטומציה וטכנולוגיות מודרניות תוך שילוב של המכון המדעי ל־ עניני הלכה ומכון צומ"ת. זאת במגמה למנוע חילול שבת ומציאת פתרונות הלכתיים לבעיה בעידן ה־ מודרני.

פרקליטות המדינה בהודעה לבג"ץ:

בנק ישראל יוריד את שיעור הריבית במשק בתוך זמן קצר

מאת דוד פרידמן, כתב שהיום

פרקליטות המדינה קיבעה ב־ הודעה לבג"צ, כי בנק ישראל יוריד את הריבית במשק בתוך זמן קצר, זאת בהתחשב בשינוי במגמת עליית המחירים.

הודעת הפרקליטות הוגשה אתמול לבג"צ, בעקבות עתירת איגוד לש־ כות המסחר בישראל נגד העלאת הריבית במשק בשיעור של אחוז אחד. ההודעה הוגשה לבג"צ לקראת הדיון בעתירה שאמור להתקיים ב־ יום ב' בשבוע הבא.

בהודעה מטעם המדינה מפרטים שיקוליו של בנק ישראל להעלות את שיעור הריבית במשק. בין ה־ יתר נאמר, כי הבנק הממלכתי חשש שאם לא יעלה את שיעור הריבית במשק יווצר מצב של ריבית שלילית דבר שיגדיל את נפח האשראי, יביא גידול בביקושים ובכאן לעליית מחי־ רים ולשחיקת הפיחות בשיעור 10 אחוזים שבוצע בינואר השנה.

באשר לטענת העותרים, כי החל־ טת בנק ישראל בעניין הריבית, סותרת את הסכם עיסקת החבילה במשק, קובעת המדינה: „החלטת בנק ישראל בעניין הריבית אינה עומדת בסתירה למדיניות הממשלה, אלא להיפך, היא משרתת אותה שכן היא באה למנוע שחיקת הריבית הריאלית ובכך לתרום לריסון ה־ גידול בנפח האשראי ולריסון ה־ אינפלציה".

עוד נטען בעתירה, כי קביעת ה־ צעדים המוניטריים במשק הם ב־ סמכותו של בנק ישראל ואין ה־ ממשלה רשאית לתת הוראות ב־ עניין זה. „אין סתירה בין החלטת הבנק, בעניין שיעור הריבית לבין המדיניות הכלכלית של הממשלה, שכן צעד זה תורם ליציבות במשק, ואילו הכנסת מפעולה כזו, היתה עלולה ללבות את האינפלציה ולער־ ער בעקיפין את היציבות שהיא מטרת מדיניות הממשלה ומטרת הסכם עיסקת החבילה".

ביום א' ההחלטה אם לאפשר לבלאס לשבת „שבעה" על אביו בבית אימו

ההחלטה אם לאפשר לדוד בלאס לשבת „שבעה" על מות אביו, תתקבל ביום א'.

השופטת הבכירה בתל־אביב שופ־ טה ברמן אישרה לדחי בלאס להש־ תתף בלוויית אביו אתמול. כמו כן אישרה לנאשם לבקר למשך שעתיים בלווי שוטרים בבית אמו שם היא יושבת „שבעה". ביקור זה אושר לו, כדי שיוכל להיכנס במחיצת אמו ביום האבל הראשון.

הדיון בבקשת הסניגוריה לאפשר לנאשם לשבת „שבעה" בכל ימי האבל, נדחה, עפ"י בקשת הסניגוריה, לדיון ביום א'.

בית החולים בקור חולים ירושלים

ברכות מזל־טוב

להולדת הבנים/הבנות

אורטר דב ודבורה — בן
אורלפשטין שמחה וחנה — בת
אסרפי יצחק ומזל טוב — בת
אמנהורן שאול ורחל — בת
אטולין יהודה ושמחה — בת
אמזלג רפאל ודינה — בן
איזק אהרון וחנה — בת
אלקיים נעמי ודוד — בת
ברזילי דוד ואביגיל — בת
בלומנטל ישראל ורחל — תאומים
ברינפלד אהרן ושולמית — בת
בלוך ישראל והדסה — בת
גנץ יהודה ודליה — בן
גלנס מנחם ושושנה — בת
גבאי מיכאל ורחל — בת
דנגור יהודה ודבורה — בן
דנואל יעקב ומזל טוב — בת
דסקל שלמה ופרידה — בן
הופנברג יהושע וורדה — בת
חס אברהם ונאוה — בת
חנגואב אהרן ונאוה — בת
זורגו נתן ונחמה — בת
טוטו צוק ויהובה — בת
דזי יעקב ושלמה — בן
שטרן אברהם ותרומה — בן
שישא אהרן ודליה — בן
שילו אברהם ויפה — בן
שובקס אברהם ורחל — בת

שיח בצלאל ומרים — בן
שמרלר בנימין ורחל — בן
תגיר רמי ושמחה — בת
ירחי יעקב ומיכאלה — בת
ירחי חיים ואהובה — בן
כהן דוד ומלכה — תאומים
כהן יצחק והמר — בן
לובו גפרי וחביה — בת
לוי יצחק וגילה — בן
לוי מאיר ומרים — בת
לואגי מרדכי ומירים — בת
לפקוביץ אברהם ואסתר — בת
מלמד יהונתן ומרים — בן
מרגלית יהודה וצרת — בת
מזרחי משה ורחל — בת
מליק אשר ורבקה — בן
מ־זרק אברהם ואוה — בת
מטבנר יעקב ואורה — בת
נזרי שלמה ורבקה — בת
סויסה אברהם ומלכה — בן
סקולסקי שמעון ומלכה — בת
עמר מיכאל וגליה — בן
עבדי עזרא ואריאלה — בת
עוקבי אילן ודינה — בן
פרידמן אברהם ומלכה — בת
קרויזר מרדכי ותרצה — בת
קצביאן בועז ולאורה — בת
קורץ אהבל — בת
קלמן יואל ורבקה — בן

יזכו ההורים לגדלם לתורה, לחופה ולמעשים טובים

ההנהלה

✶ רכב של שרות בתי הסוהר נרגם אתמול בבוקר באבנים, בעת שהלך ליד המכללה האיסלמית ב־ חברון. שימשות הרכב נופצו. הסו־ הרים שהיו בו, ירו באוויר, אך לא הצליחו ללכוד את התוקפים.

כתב עתיים מוסר, כי סמוך לשעה 8 בבוקר, הצה טרנזיט של שרות בתי הסוהר את חברון, בדרכו לכ א במרכז העיר. ברכב נכנסו 5 סוהרים הנושים שעשו דרכם למשמרת ה־ בוקר. באזור המכללה האיסלמית, הבחינו הסוהרים בהתגודדות של צ־ עירים. לפתע הותקף הרכב.

התנועה הדתית לאומית — גבעתיים

מועצת הסניף מברכת את

הרב יוסף גליקסברג שליט"א

רבה הראשי של גבעתיים וחבר מועצת הרבנות הראשית לישראל

ורעיתו הרבנית **אילה** — חברת מועצת הסניף

לרגל נשואי הבת

צפורה תחי' עב"ג **אהרן** נ"י

ברכות מאליפות

יזכו להקים בית נאמן בישראל

הרב יחיאל זכריה
יו"ר מועצת הסניף
וחברי המועצה

אמונה — תנועת האשה הדתית לאומית

ברכותינו הלבביות

לרב **יוסף גליקסברג שליט"א**

רבה של גבעתיים

ולרעיתו הרבנית **אילה גליקסברג**

יו"ר ההנהלה הארצית

לנשואי בתכם היקרה

צפורה עב"ל אהרן

יה"ר ויקימו בית נאמן בישראל ויזכו מהזוג הצעיר לרוב נחת ושמחה

אמונה — תנועת האשה
הדתית לאומית
ההנהלה הארצית

עצרת שנתית של ידידי מדרשיית „נועם" נערכה בחיפה

מאת א. צבי גבעון

את העצרת השנתית הרי"ב של ידידי מדרשיית נועם שנערכה ב־ חיפה פתחה מקהלת תלמידי „קריית יעקב הרצוג" מכפר כבא בניצוחו של משה לביא.

העצרת התגיגית התקיימה באולם הגדול של האודיטוריום במרכז ה־ כרמל בנוכחות אורח הכבוד הרב הראשי וראש אב"ד בחיפה הרב א. בקשי דורון, ראש המועצה ה־ דתית ישראל לבנין, מ"מ ראש העיר שמעון רודיק, ישראל סהן, מנכ"ל מוסדות מדרשים נעם, חב־ רי מועצת העיריה, הורי תלמידים, אישי ציבור וקהל רב.

את דברי חוג ידידי המדרשיה הביא יו"ר החוג עלי הרטמן, מנ־ הל בנק המזרחי בחיפה, שציין את החינוך המעולה של המדרשיה ל־ שמירת ערכים ושמירת צדק ומש־ פט ברוח התורה. הוא הודה לצו־ ותיו בארגון הערב למנחם ולדנר, מייסד החוג, ולרואה חשבון שלום אבירם, שהוציא חוברת לקראת האירוע.

אורח הכבוד הרב הראשי לחיפה הרב א. בקשי דורון אמר בין ה־ שאר, שהוא רואה בהתכנסות זו מפגן אדיר למדרשיית נעם ולמו־ סדותיה. בוגרי המוסד מפוזרים ב־ כל מפת הארץ, ובניהם אקדמאים חשובים בכל תחומי החיים ושומרי תורה ומצוות. המדרשיה יצרה את האב־טיפוס לישיבות התיכוניות, האולפנות והמכללות. השם „נעם" שניתן בשעתו למדרשיה לקצור ראשי התיבות „נוער מזרחי" נה־ פך לדבר משמעותי לרבבות הבוג־ רים הנוהגים בדרך הסרבונה: ד־ רכיהם דרכי נעם.

בתכנית האומנותית — גם הו־ פיעו החזן משה שטרן בפרקי חז־ נות, הנגר מיכל רזניק ורב־עירתו האומן־השחקן שייקה אופיר. הצ־ חה בחן אבשלום קור. הכנסות ה־ עצרת הן קודש למען מוסדות מדרשית נעם.

אישים ואוסדות

קהל אלפים השתתף בשמחת הי כלולתה של צפורה, בת הרב ה־ ראשי לגבעתיים, הרב יוסף גלי־ קסברג, עם אהרן, בן הרב משה פינקל מירושלים. בחתונה שנערכה ברוב פאר בת"א השתתפו רבנים מכל קצווי הארץ, חברי מועצת הרבנות הראשית, חברי כנסת ואי־ שי ציבור. אבי הכלה הרב גלי־ קסברג ערך את החופה והקידושים ובאמירת הברכות התכבדו בין ה־ יתר הראשון־לציון הרב מרדכי אליהו, רבה של חיפה הרב שאר ישוב הכהן, חבר בית הדין העליון הרב אליעזר גולדשמידט, ראש ישיבת מיר המשגיח בישיבה

ארוח פסח בישיבת כרם ביבנה

גותר מספר מקומות

בחדרים ללא שרותים צמודים

במחירים נוחים

פרטים בטלפון: 055-31192—3
בערב: 055-24804
055-92847

מרכז חינוכי יד בנימין

בוא לחוג אתנו את חג הפסח

ותהנה מ:...

- ✶ אוכל כשר למהדרין שבמהדרין
- ✶ מרחבי דשא ירק ונוף מרהיב
- ✶ שקט ושלוה בין שדות מוריקים (הרחק מהעיר הסואנת)
- ✶ שקט נפשי מטרדות היום יום
- ✶ שחיה בבריכה ופהפיה במקום (נפרדת)

בדבר פרטים נוספים נא לפנות טלפונית: 055-91138, 91439, 93153

בימים א'—ה' בשעות 8.00—16.30;
יום ו' בשעות 8.00—12.00

מבצע שיק מודל

• מבצע ז'קטים •

חיסול סוף העונה

- מעילי גשם ב־100 ש"ח
- ז'קטים צמר ב־120 ש"ח. גם במידות גדולות
- מעילים צמר ב־200 ש"ח. בתשלומים
- חולצות וטוניקות למעבר ולקיץ • דוגמאות חדשות

רח' קלישר 46, ת"א — 03-657186
ליד מגדל שלום — 03-659118

האסיפה הכללית של "חוג ידידי המדרשיה" בישראל

המשרד הראשי, תל־אביב, רח' אחוזה בית 3, ת.ל. א/652637

ניתנת בזה הודעה, כי האסיפה הכללית של עמותת „חוג ידידי המדרשיה" בישראל תיערך, ברצות ה', ביום הראשון ו' בניסן תשמ"ז (5.4.87), בשעה 4.00 אחה"צ, בבית העובד הלאומי בתל־אביב, רח' שפרינצק 23, מול מפעל הפיס.

אם לא יהיה מנין חוקי בשעה הנ"ל, תידחה האסיפה לשעה 4.30 אחה"צ ותהיה חוקית בכל מספר משתתפים.

סדר היום:

1) בחירת יו"ר האסיפה; 2) התייחדות עם זכרו של יקירנו הבלתי נשכח ר' יעקב לסלוי ז"ל, אשר כיהן נשיא עולמי של „חוג ידידי המדרשיה"; 3) הנצחת זכרו הטוב של ר' יעקב לסלוי ז"ל בבית המדרשיה; 4) דו"ח המנכ"ל על הפעילות בארץ ובחו"ל; 5) אישור הדו"חות הכספיים ליום 31.8.85 וליום 31.8.86 — דו"ח ועדת הבקורת; 6) הודעה בדבר מינוי של הרב אליהו ידיד כסגן ומ"מ למנכ"ל מוסדות המדרשיה; 7) דו"ח על יסוד קרנות הרשות; 8) אישור הקצבות למוסדות מדרשית נעם: לשנת הלימודים תשמ"ו (סופי), לשנת הלימודים תשמ"ז (חלקי); 9) מינוי רואה חשבון וגוף מבקר לעמותה; 10) שונות.

כל חברי העמותה מתבקשים להשתתף ולהייצג.

בברכת התורה,
יהואש שנורמן, יו"ר הוועד הארצי

ניחה ויוסף שויער, בזל,

מודים על ההשתתפות הרבה בצערם הגדול

בהלקח מהם בתם

מיכל מילר ז"ל

בס"ד

טקס קריאת אולם ההרצאות בישיבת „נתיב מאיר"

(תיכון עירוני ד')

בבית וגן בירושלים, על־שם ר' ברוך דובדבני ז"ל

יתקיים אי"ה ביום רביעי, כ"ד באדר תשמ"ז (25.3.87) בשעה 17.00 אחה"צ בבנין הישיבה, רח' הפסגה 7 ירושלים.

בתכנית: הסרת הלוט.

דברים: הגאון הרב **עובדיה יוסף** שליט"א, הרב **זאב קופולוביץ**, מ"מ ראש הישיבה.

לימוד משניות ואזכרה.

מנחה: מר **מאיר הלברטל** — יו"ר המרכז לחינוך דתי.

המרכז לחינוך דתי בישראל — ישיבת בנ"ע נתיב מאיר

באותו היום בשעה 16.00 אחה"צ תתקיים העליה לקבר בהר המנוחות

מלון וכפר נופש „נוף קדומים"

מתקבלות הזמנות לארועים משפחתיים,

ברית — בר־מצוה — חתונה

- אולם אינטימי 100—150 מקומות
- אולם ענק — עד 600 מקומות
- המסעדה פתוחה בפסח לקהל הרחב.

נשארו מספר מקומות מצומצם לפסח בכפר הנופש קדומים

כשר לפסח למהדרין — גלאט • נקי מחשש שביעית

כל המוצרים בהכשר הבד"ץ והרב לנדאו

טל': 03-795016, 052-921290, 052-921158

המשרד לקליטת עליה — המחלקה לקליטה חברתית | הסתדרות הפועל המזרחי — המחלקה לעליה וקליטה

טכס בר־מצוה לילדים עולים

מאיזור ירושלים, הדרום והמרכז

יתקיים, אי"ה, ביום שני, כ"ב אדר תשמ"ז (23.3.87)

בתכנית:

- תפילה והנחת תפילין ליד הכותל המערבי
- סיור ברובע היהודי
- סעודת מצוה

בהשתתפות: מר **זבולון המר** — שר הדתות
הגב' **שרה שטרן־קטן** — יו"ר אמונה
רבנים, נציגי משרד הקליטה ומשרד החינוך, אישי ציבור
ומשפחות חתני בר־המצוה

הטכס יתחיל בשעה 9 בבוקר

המועצה הדתית — יהוד

מכרז תשמ"ז — שוחט עופות

המועצה הדתית יהוד, מכריזה בזה על משרה, העומדת להתפנות:

שוחט עופות

התנאים הדרושים:

1. כושר מקצועי המקובל על רב העיר
2. תעודות והמלצות
3. גיל עד 50

על המועמדים להגיש את מועמדותם, בצירוף כושר, תעודות והמלצות, למזכירות המועצה הדתית, עד תאריך א' בניסן תשמ"ז.

תינתן עדיפות לשוחט בעל נסיון.

דוד ריעני
ראש המועצה הדתית

תל אביב מדיקל סנטר

אקופונטורה הומאופטיה

הטיפולים ניתנים ע"י רופא — M.D.

כאבים: גב, ראש, פרקים, רמטיזם ועוד

אלרגיות: אסטמה, ברונכיטיס ספסטית, נזלת אלרגית, בדיקה לגילוי אלרגיות ועוד.

דכאונות, חרדות, הרזיה, הפסקת עישון. — טיפול חד פעמי. בדיקת שיער ובדיקות כלליות.

טלפונים: — 239215, 221226, 451563

בית הרופאים, רח' ריינס 18 תל־אביב

בית המדרש הממ"ד למורים
מורשת יעקב
ע"י ישיבת הדרום

ההרשמה לשנה"ל תשמ"ח נמשכת

א. מסלול „הסדר" — 4 שנתי

מסלול 4 שנתי — הכולל שרות צבאי במסגרת ה„הסדר" והכשרה הורוית אקדמאית להוראה.

מיועד לתלמידי כיתה י"ב, בישיבות תיכוניות ובתי ספר תיכון, במסלול עיוני תורני.

התמחויות: תורה שבע"פ, תנ"ך, לשון ומחשבים, לימודים לקבלת תעודת מורה מוסמך בכיר.

התמחויות בתנ"ך ובלשון, מוכרים לקראת לימודים לתואר ראשון באוניברסיטת בר־אילן.

ב. מכון לר"מים

מיועד לבוגרי ישיבות הסדר או למסיימי 2 שנות לימוד בישיבות גבוהות ולאחר שרות צבאי.

תכנית חד/דו שנתי לקבלת תעודת — מורה מוסמך בכיר לחטיבת הביניים והעליונה.

התמחויות: תורה שבע"פ, תנ"ך ולשון.

ג. השתלמויות מורים

✶ למורים בשנת שבתון ולמורים בפועל לקבלת תעודת מורה מוסמך בכיר.
✶ גמול השתלמות.

פרטים והרשמה:

נא לפנות למזכירות בית המדרש, רח' הרא"ה 18 רמת־גן, 76119, טל' 468424 / 08-470887

בלעדי לאלקטרה

בהשגחת
מכון מדעי טכנולוגי לבעיות הלכה

מאושר לאפית מאכלים בשרים, חלביים ופרווה בו זמנית. וכן לשימוש בפסח. גם למהדרין ממש. תוך הקפדה מלאה על דרישות ההלכה.

הרב י. הלפרין

חידוש במטבח הכשר!

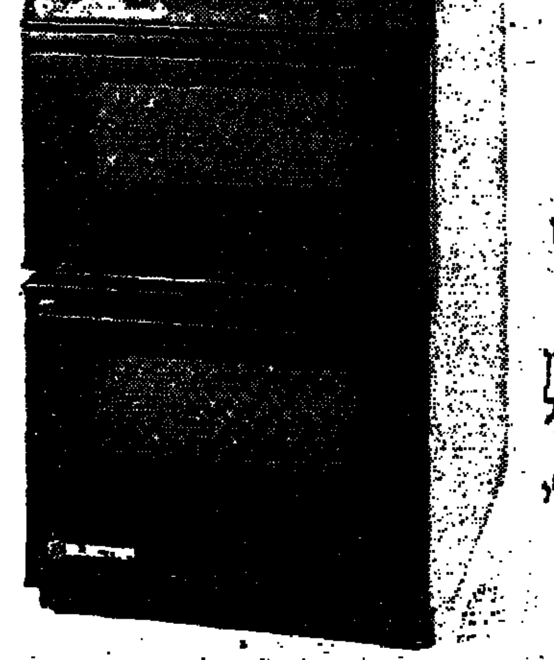

תנור בישול ואפיה למאכלי חלב, בשר ופרווה.

תנורי אלקטרה הינם היחידים שקיבלו את ההכשר של המכון המדעי הטכנולוגי לענייני הלכה בירושלים והינם היחידים העומדים בדרישות ההלכה גם למהדרין ממש.

בתנורים מותקן תא נוסף נשלף. תא זה מבודד בין התא העליון והתחתון ומאפשר אפיה בו זמנית של מוצרי חלב ובשר.

כמו כן ניתן לרכוש תאי אפיה נוספים וליעדם למאכלי פרווה, ולשימוש מיוחד בפסח.

פרטים נוספים בחנויות החשמל המובחרות ברחבי הארץ.

אלקטרה

הנוחות שלך — האתגר שלנו

גיתם מערכות תדמית